

122. ДАЛАЙД ГАРЦГҮЙ УЛСЫН ДАЛБААГАА МАНДУУЛАХ ЭРХИЙГ ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРӨХ ТУХАЙ ТУНХАГЛАЛ

*1921 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдөр баталж,
1921 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон**

Зохих ёсоор эрх олгогдсон, дор дурдсан гарын үсэг зурсан этгээд нь тухайн улсын нутаг дэвсгэрт тухайн хөлөг онгоцны бүртгэлийн боомт болох тодорхой нэгэн газар бүртгэгдсэн далайд гарцгүй аливаа улсын хөлөг онгоцны далбааг өөрийн төлөөлж буй улс нь хүлээн зөвшөөрч байгааг тунхаглаж байна.

Барселона хотноо нэг мянга есөн зуун хорин нэгэн оны дөрөвдүгээр сарын хорины өдөр нэг хувь үйлдсэн бөгөөд англи, франц хэлээрх бичвэр нь адил хүчинтэй байна.

123. ДАЛАЙН ЭРХ ЗҮЙН ТУХАЙ НЭГДСЭН ҮНДЭСТНИЙ БАЙГУУЛЛАГЫН КОНВЕНЦ, ТҮҮНИЙ ХАВСРАЛТ

*1982 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр баталж,
1994 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон***

Энэхүү конвенцийн Оролцогч болох улсууд нь,

далайн эрх зүйгээс үүдсэн бүх асуудлыг харилцан ойлгох, хамтран ажиллах үзэл санааны үндсэн дээр зохицуулах эрмэлзлэлийг удирдлага болгон дэлхийн бүх улс түмний энх тайван, шударга ёс, хөгжил дэвшлийг бэхжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулах энэхүү конвенцийн түүхэн ач холбогдлыг ухамсарлаж,

Женев хотноо 1958, 1960 онд хуралдсан Далайн эрх зүйн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын бага хурлаас хойш болсон үйл явц нь бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрөхүйц далайн эрх зүйн шинэ конвенц боловсруулах шаардлагатай болсныг тэмдэглэж,

далайн мандлын асуудал нь өөр хоорондоо харилцан уялдаа холбоотой байж тэдгээрийг бүхэлд нь цогц байдлаар авч үзэх шаардлагатайг ухамсарлаж,

энэхүү конвенцийн дагуу бүх улсын бүрэн эрхт байдлыг зохих ёсоор харгалзан олон улсын харилцаа холбоо, далай тэнгисийг энхийн зорилгоор ашиглахад тус дөхөм болох, баялгийг нь шударга, үр ашигтайгаар ашиглах, далайн байгаль орчныг судлах, хамгаалах, түүний амьд баялгийг нөөцлөн хадгалахад тус дөхөм болохуйц эрх зүйн дэглэмийг энэхүү конвенцоор далай тэнгист тогтоох шаардлагатай байгааг зөвшөөрч,

эдгээр зорилгод хүрэх нь нийт хүн төрөлхтний эрх ашиг, хэрэгцээ, ялангуяа эргийн улс болон далайд гарцгүй хөгжиж байгаа орнуудын онцгой эрх ашиг, хэрэгцээг харгалзсан олон улсын эдийн засгийн шударга, тэгш дэг журам тогтооход хувь нэмэр болно гэдгийг анхаарч,

улсын газар зүйн байршлыг харгалзахгүйгээр нийт хүн төрөлхтний тусын тулд хайж, ашиглах дотоодын шүүхийн харьяаллаас гадна орших далай тэнгисийн ёроолын бүс, түүний хэвлий болон тэдгээрийн баялгийг хүн төрөлхтний нийтийн өв гэж Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейгаас ёслол төгөлдөр тунхагласан 1970 оны 12 дугаар сарын 17-ны 2749 (XXV) тогтоолд заасан зарчмыг энэхүү конвенцоор бататгахыг эрмэлзэж,

Далайн эрх зүйг энэхүү конвенцоор төрөлжүүлэн хуульчилж, дэвшилттэй хөгжүүлэх нь шударга ёс, тэгш эрхийн зарчмын дагуу бүх улсын хооронд энх тайван, аюулгүй байдал, хамтын ажиллагаа болон найрсаг харилцааг бэхжүүлэх, түүнчлэн Нэгдсэн Үндэстний

* Монгол Улс 1976.10.15-ны өдөр нэгдэн орсон.

** Монгол Улс 1996.08.13-ны өдөр нэгдэн орсон.

Байгууллагын дүрэмд заасан зорилго зарчмын дагуу дэлхийн бүх улс түмний эдийн засаг, нийгмийн дэвшилд хувь нэмэр болно гэдэгт итгэж,

энэхүү конвенцоор зохицуулаагүй асуудлыг олон улсын нийтлэг эрх зүйн хэм хэмжээ, зарчмаар үргэлжлүүлэн зохицуулж байхыг нотлон, дараахь зүйлийг хэлэлцэн тохиролцов:

1 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ

УДИРТГАЛ

1 дүгээр зүйл

Хэрэглэх нэр томъёо, түүний хүрээ

Энэхүү конвенцийн зорилгын үүднээс:

1. "бүс" гэж үндэсний эрх хэмжээний гадна орших далайн ёроол болон түүний хэвлийг;
2. "байгууллага" гэж далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн олон улсын байгууллагыг;
3. "бүс дэх үйл ажиллагаа" гэж уг бүсийн баялгийг хайх, ашиглах зэрэг бүх хэлбэрийн үйл ажиллагааг;
4. "далайн байгаль орчныг бохирдуулах" гэж амьд баялаг, далайн амьдралыг хордуулах, хүний эрүүл мэндэд аюул учруулах, далай дахь үйл ажиллагаа, тухайлбал, загас агнуур зэрэг далайг хууль ёсны бусад хэлбэрээр ашиглахад саад тотгор болох, далай ашиглалтаас үүдсэн усны чанарыг муутгах, таатай нөхцөлийг бууруулах зэрэг хөнөөлтэй хор уршигт хүргэх буюу хүргэж болохуйц бодис, энергийг хүн шууд буюу шууд бусаар далайн байгаль орчин, түүний дотор татрал, түрлэгт оруулахыг;
5.
  - а) "хог хаях" гэж:
    - i) хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжаас хаягдал, бусад материалыг санаатайгаар зайлуулахыг;
    - ii) хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжийг санаатайгаар хянаж устгахыг;
  - б) "хог хаях"-д хамаарахгүй зүйлд:
    - i) хаягдал, бусад материалыг зайлуулахад ашиглаж байгаа хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжаар тээвэрлэсэн буюу тээвэрлүүлэхээр явуулсан хаягдал, бусад материал, түүнчлэн эдгээр материалыг тэнд боловсруулснаас гарсан хаягдал, бусад материалыг оруулахгүйгээр хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламж, тэдгээрийн төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааны явцад гарах хаягдал, бусад материалыг зайлуулахыг;
    - ii) тухайн материалыг гагцхүү хаяж зайлуулахаас өөрөөр энэхүү конвенцийн зорилгод үл харшлах зориулалтаар байршуулах зэрэг тус тус орно;
6.
  - а) "оролцогч улс" гэж энэхүү конвенцийн заалтыг хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд энэхүү конвенц нь тухайн улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй улсыг;
  - б) энэхүү конвенцийн 305 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн (b), (c), (d), (e) болон (f) дэд хэсэгт заасан этгээд нь түүний нөхцөл шаардлагын дагуу энэхүү конвенцийн оролцогч тал болж байвал эдгээр этгээдийг энэхүү конвенцийн "Оролцогч улс" гэж тухай бүр үзэж, энэхүү конвенцийг эдгээрийн хувьд *mutatis mutandus* хэрэглэнэ.

2 ДУГААР БҮЛЭГ. ХАРЬЯА ТЭНГИС, ЗАЛГАА БҮС

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

2 дугаар зүйл

Харьяа тэнгис, түүний агаар мандал, ёроол болон хэвлийн эрх зүйн статус

1. Эргийн улсын бүрэн эрхт байдал нь түүний хуурай газрын нутаг дэвсгэрээс гадна дотоодын усыг хамаарах бол олтриг улсын хувьд түүний олтригийн уснаас гадна харьяа тэнгис гэж нэрлэгдэх далайн залгаа бүсээр хязгаарлагдана.

2. Дээр дурдсан бүрэн эрхт байдал нь харьяа тэнгисийн агаар мандал, түүний ёроол, хэвлийг нэгэн адил хамаарна.

3. Харьяа тэнгисийн бүрэн эрхт байдлыг энэхүү конвенц болон олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу хэрэгжүүлнэ.

II ХЭСЭГ. ХАРЬЯА ТЭНГИСИЙН ХЯЗГААР

3 дугаар зүйл

Харьяа тэнгисийн өргөний хэмжээ

Улс бүр харьяа тэнгисийн өргөний хэмжээг энэхүү конвенцид тодорхойлсон эхлэх шугамаас хэмжиж далайн арван хоёр милийн дотор тогтоох эрхтэй.

4 дүгээр зүйл

Харьяа тэнгисийн цаад хязгаар

Харьяа тэнгисийн цаад хязгаар гэж эхлэх шугамын аль ойр цэгээс харьяа тэнгисийн өргөнтэй тэнцүү зайд орших цэг нэг бүрээс бүрдсэн шугам гэж ойлгоно.

5 дугаар зүйл

Хэвийн эхлэх шугам

Энэхүү конвенцид өөрөөр заагаагүй бол эргийн улс албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн том масштаб бүхий газрын зурагт тэмдэглэсэн эргийн дагуух хамгийн их татралын шугамыг харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжих хэвийн эхлэх шугам гэнэ.

6 дугаар зүйл

Усан доорх хад

Эргийн улсын албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн газрын зурагт зохих таних тэмдгээр тэмдэглэсэн далай руу харсан хадны хамгийн их татралын шугам нь шүрэн арал буюу эргэн тойрон хадаар хүрээлэгдсэн аралтай газар харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжих эхлэх шугам байна.

7 дугаар зүйл

Эхлэх шулуун шугам

1. Эргийн шугам нь их тохойрсон, муруй тахир болсон, эргийн дагуу буюу түүний ойролцоо олон арал үргэлжилсэн газар бол харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжихдээ зохих цэгүүдийг холбосон эхлэх шулуун шугамын аргыг ашиглана.

2. Ац адаг буюу байгалийн бусад нөхцөлөөс шалтгаалан эргийн шугам нь маш тогтворгүй газар бол хамгийн их татралын үед далай руу их хэмжээгээр түрж орсон шугамын дагуу зохих цэгүүдийг сонгон авч болох бөгөөд хамгийн их татрал буцахыг үл харгалзан эхлэх шулуун шугам нь эргийн улмаас энэхүү конвенцийн заалтын дагуу түүнийг өөрчлөх хүртэл хүчинтэй хэвээр байна.

3. Тийм эхлэх шулуун шугамыг тогтоохдоо эргийн ерөнхий чиглэлээс илэрхий гажиж болохгүй, энэ шугамын дотор талд орших далайн хэсэг дээр дотоод усны дэглэм тогтоож болохуйц байлгахын тулд эдгээр хэсэг нь эргийн эх газартай нягт холбоотой байх ёстой.

4. Далайн түвшнээс байнга дээш байх гэрэлт цамхаг буюу адил төрлийн байгууламж босгоогүй, эсхүл эхлэх шугамыг ийм газраар тогтоох нь олон улсад нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тохиолдолд эхлэх шулуун шугамыг далайн татралын үед ил гардаг газраар тогтоож болохгүй.

5. Энэ зүйлийн нэгд заасан эхлэх шулуун шугамын аргыг хэрэглэж эхлэх зарим тодорхой шугамыг тогтоохдоо бодит байдал, ач холбогдол нь удаан хугацааны туршид тодорхой гэдэг нь нотлогдсон тухайн бүсийн эдийн засгийн онцгой сонирхлыг харгалзан үзэж болно.

6. Их далай буюу эдийн засгийн онцгой бүсээс нөгөө улсын харьяа тэнгис таслагдсан байхаар эхлэх шулуун шугамын системийг хэрэглэж болохгүй.

8 дугаар зүйл Дотоодын ус

1. 4 дүгээр бүлэгт зааснаас бусад тохиолдолд харьяа тэнгисийн эхлэх шугамаас газар тийш орших усыг тухайн улсын дотоодын усны бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үзнэ.

2. Эхлэх шулуун шугамыг 7 дугаар зүйлд заасан аргаар тогтоосноор үүний өмнө дотоод усны бүрэлдэхүүнд орж байгаагүй бүсийн ус дотоодын усны бүрэлдэхүүнд багтвал ийм усны хувьд энэхүү конвенцид заасан гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг хэрэгжүүлнэ.

9 дүгээр зүйл Голын цутгал

Гол далайд шууд цутгаж байгаа бол уг цутгалын хамгийн их татралтын үеийн хоёр эргийг хөндлөн холбосон шулуун шугамыг эхлэх шугам гэнэ.

10 дугаар зүйл Булан

1. Энэ зүйл нь зөвхөн нэг улсын эргээр хүрээлэгдсэн буланд хамаарна.

2. Энэхүү конвенцийн зорилгоор булан гэж эх газар руу үзэгдэхүйц цүлхийн орсон эргийн гүнзгий тохойролтыг хэлэх бөгөөд энэ тохойролт нь булангийн эх газраар хүрээлэгдсэн усны хүзүүвчийн өргөнтэй харьцуулахад эргийн ердийн тохойролтоос их байх ёстой. Тохойролтын талбай нь тохойролтын хүзүүвчийг дайруулан хөндлөн татсан шугам голч нь болсон хагас дугарагийн талбайтай тэнцүү буюу түүнээс бага байвал түүнийг булан гэж тооцохгүй.

3. Хэмжих зорилгод тохойролтын талбай гэж булангийн эрэг орчмын их татралын үеийн шугам, булангийн байгалийн хүзүүвчийн цэгийг холбосон шугам хоорондын талбайг хэлнэ. Буланд олон арал байгаагаас хэд хэдэн хүзүүвчтэй байвал уг булангийн усны хагас дугараг талбайн диаметр гэж тэдгээр хүзүүвчийг хөндлөн огтолсон шугамын нийлбэртэй тэнцэх урттай шугамыг хэлнэ. Тухайн буланд байгаа арлуудыг уг булангийн усан мандлын хэсэг гэж үзнэ.

4. Хамгийн их татралынхаа үед байгаа байгалийн хүзүүвчийн тэмдэг хоорондын зай далайн 24 милээс үл хэтэрвэл хамгийн их татралын үед байгаа тэмдэг хооронд уг буланг битүүлсэн шулуун шугамыг тогтооно. Ингэж хязгаарлагдсан усыг дотоодын ус гэнэ.

5. Хамгийн их татралын үед байгаа байгалийн хүзүүвчийн тэмдэг хоорондын зай далайн 24 милээс хэтэрвэл булангийн хэмжиж эхлэх 24 милийн шулуун шугамыг уг булангийн усан мандлыг аль болохоор нэмэгдүүлэхгүйгээр тогтоовол зохино.

6. Дээр дурдсан заалт нь “түүхэн” гэж нэрлэгддэг булан, 7 дугаар зүйлд заасан эхлэх шулуун шугамын системийг хэрэглэх тохиолдолд хамаарахгүй.

11 дүгээр зүйл **Боомт**

Харьяа тэнгисийн хязгаарыг тодорхойлох зорилгоор далай дахь тухайн боомтын тогтолцооны бүрэлдэхүүн хэсэг болох нүдэнд тод үзэгдэх боомтын байнгын байгууламжийг эргийн нэг хэсэг гэж үзнэ. Эргээс зайдуу орших тоног төхөөрөмж, хиймэл арал нь боомтын байнгын байгууламжид орохгүй.

12 дугаар зүйл **Түр зогсоол**

Ачих, буулгах, зогсох зориулалттай хөлөг онгоцны түр зогсоол нь бүхэлдээ буюу хагас нь харьяа тэнгисийн цаад хязгаараас гадна оршиж байсан ч харьяа тэнгист хамаарна.

13 дугаар зүйл **Татралын өндөрлөг**

1. Татралын өндөрлөг гэж татралын үед усны түвшнээс дээш орших байгалаас үүсэн тогтсон усаар хүрээлэгдсэн хуурай газрын хэсгийг хэлэх бөгөөд түрлэгийн үед далд орно. Татралын өндөрлөг бүхэлдээ, эсхүл хагас нь эх газраас буюу арлаас харьяа тэнгисийн өргөнөөс хэтрэхгүй зайд оршиж байвал тийм өндөрлөгийн хамгийн их татралын үед байх шугамыг харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугам болгон ашиглаж болно.

2. Татралын өндөрлөг бүхэлдээ эх газраас, эсхүл арлаас харьяа тэнгисийн өргөнөөс хэрэх зайд оршиж байвал түүний хувьд харьяа тэнгис гэж байхгүй.

14 дүгээр зүйл **Эхлэх шугамыг тогтоох аргыг хослуулах**

Эргийн улс эхлэх шугамыг тогтоохдоо төрөл бүрийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан өмнөх зүйлд заасан аргын алийг нь ч ээлж дараалан хэрэглэж болно.

15 дугаар зүйл **Харалдаа буюу эрэг залгаа улсын харьяа тэнгисийг зааглах**

Хоёр улсын эрэг харалдаа буюу эрэг залгаа байгаа бөгөөд энэ асуудлаар тэд гэрээ байгуулаагүй бол энэ хоёр улс тус бүрийн харьяа тэнгисээ хэмжиж эхлэх шугамын цэгээс ижил зайд орших дундаж шугамаас өөрийн харьяа тэнгисийн өргөнийг энэ хоёр улсын аль нь ч хэтрүүлэх эрхгүй. Түүхэн тодорхой үед бүрэлдэн тогтсон эрх зүйн үндэслэл, эсхүл бусад онцгой нөхцөл байдлаас хоёр улсын харьяа тэнгисээ өөрөөр зааглана гэж тохиролцсон байвал түүнд дээрх заалт хамаарахгүй.

16 дугаар зүйл **Газар зүйн солбилцлын зураг, жагсаалт**

1. Дээрх 7, 9 болон 10 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтоосон харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугам буюу түүний үндсэн дээр тодорхойлсон хил, мөн 12, 15 дугаар зүйлийн дагуу тогтоосон зааглах шугамыг тэдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабтай газрын зураг дээр тэмдэглэнэ. Өөрөөр, тэдгээрийг газрын зураглал, газар зүйн солбилцлын цэг тэмдгээр орлуулж болно.

2. Эргийн улс тийм газрын зураг буюу газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

III ХЭСЭГ. ХАРЬЯА ТЭНГИСЭЭР ГЭМГҮЙ НЭВТРЭН ӨНГӨРӨХ Дэд хэсэг А. Бүх хөлөг онгоцны хувьд баримтлах дүрэм

17 дугаар зүйл

Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх

Энэхүү конвенцийн нөхцөлийн дагуу эргийн, далайд гарцгүй эсэхээс үл хамааран бүх улсын хөлөг онгоц харьяа тэнгисээр гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх эдэлнэ.

18 дугаар зүйл

Нэвтрэн өнгөрөх гэдэг ойлголт

1. Нэвтрэн өнгөрөх гэж харьяа тэнгисээр дараахь зорилгоор зорчихыг хэлнэ. Үүнд:
  - а) дотоод усанд нэвтрэхгүйгээр, дотоод усны цаана орших зогсоол боомтын байгууламж дээр зогсохгүйгээр харьяа тэнгисээр зорчин өнгөрөх;
  - б) дотоод усанд нэвтрэх, буцаж гарах, эсхүл тийм зогсоол, боомтын байгууламжид очих.
2. Нэвтрэн өнгөрөх нь зогсолтгүй бөгөөд хурдан байх ёстой. Нэвтрэн өнгөрөх гэдэгт зогсоол дээр зогсох, түр зогсолт мөн орох бөгөөд ийнхүү зогсох нь давагдашгүй хүчин зүйл, байгалийн гамшигт үзэгдлээс үүдсэн буюу аюулд учирсан хүмүүс, хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж зэрэгт тусламж үзүүлэх шаардлагаас үүдсэн ердийн зогсолттой холбоотой байна.

19 дүгээр зүйл

Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх гэдэг ойлголт

1. Эргийн улсын амгалан тайван, тогтсон хэв журам, аюулгүй байдлыг хөндөхгүйгээр нэвтрэн өнгөрөхийг гэмгүй гэж үзнэ. Ингэж нэвтрэн өнгөрөхдөө энэхүү конвенц болон олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээг баримтлана.
2. Гадаадын хөлөг онгоц харьяа тэнгист дараахь үйл ажиллагааны аль нэгийг үйлдвэл эргийн улсын амгалан тайван, тогтсон хэв журам, аюулгүй байдлыг зөрчсөн гэж үзнэ. Үүнд:
  - а) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дүрэмд тусгасан олон улсын эрх зүйн зарчмыг ямар нэг хэлбэрээр зөрчиж, эргийн улсын бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг хүчээр сүрдүүлэх буюу хүч хэрэглэх;
  - б) зэвсгийн аливаа төрлийг хэрэглэж сургуулилт хийх;
  - с) эргийн улсын батлан хамгаалах хүч, аюулгүй байдлыг хөндөхүйц мэдээ сэлт цуглуулахад чиглэсэн аливаа үйлдэл;
  - д) эргийн улсын батлан хамгаалах хүч, аюулгүй байдлыг хохироох зорилготой сурталчилгааны аливаа үйлдэл;
  - е) аливаа нисдэг төхөөрөмж ашиглан агаарт хөөргөх, буулгах, хүлээн авах үйлдэл хийх;
  - ф) цэргийн зориулалтай аливаа төхөөрөмжийг ашиглан агаарт хөөргөх, буулгах, хүлээн авах үйлдэл хийх;
  - г) эргийн улсын гааль, татвар, цагаачлал, хорио цээрийн хууль тогтоомжид харш аливаа бараа, мөнгөн тэмдэгт ачих, буулгах, мөн хүн оруулах, гаргах;
  - h) энэхүү конвенцийг зөрчихүйцээр санаатай буюу ноцтой бохирдуулахаар үйлдсэн аливаа үйлдэл;
  - i) загас агнуурын аливаа үйл ажиллагаа;
  - j) шинжлэх ухааны судалгааны болон ус зүй судлалын үйл ажиллагаа;
  - к) эргийн улсын холбоо, бусад байгууламж, төхөөрөмжийн тогтолцооны ажиллагаанд саад учруулахад чиглэсэн аливаа үйлдэл;
  - l) нэвтрэн өнгөрөхтэй шууд холбоогүй бусад үйл ажиллагаа.

20 дугаар зүйл

Шумбагч хөлөг онгоц буюу усан доогуур явдаг тээврийн бусад хэрэгсэл

Шумбагч хөлөг онгоц буюу усан доогуур явдаг тээврийн бусад хэрэгсэл харьяа тэнгист зорчих үедээ усны гадарга дээгүүр далбаагаа мандуулна.

21 дүгээр зүйл

Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон эргийн улсын хууль тогтоомж

1. Харьяа тэнгисийг гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон хууль тогтоомжийг эргийн улс энэхүү конвенцийн заалт, олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу дор дурдсан бүх асуудлаар, эсхүл тэдгээрийн заримаар нь баталж болно. Үүнд:

- a) хөлөг онгоц зорчих аюулгүй байдал, хөлөг онгоцны хөдөлгөөний зохицуулалт;
- b) далайн навигацийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, мөн бусад байгууламжийг хамгаалах буюу суурьлуулах;
- c) кабель утас болон дамжуулагч хоолойг хамгаалах;
- d) далайн амьд баялгийг хадгалан хамгаалах;
- e) эргийн улсын загас агнуурын хууль тогтоомжийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх;
- f) эргийн улсын хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, түүнийг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих;
- g) далайн судалгаа шинжилгээний ажил явуулах, гидрографын зураг авах;
- h) эргийн улсын гааль, татвар, цагаачлал болон хорио цээрийн хууль тогтоомжийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх.

2. Нийтээр хүлээн зөвшөөрөхүйц олон улсын хэм хэмжээ болох хүртэл эдгээр хууль тогтоомж нь гадаад улсын хөлөг онгоцны бүдүүвч зураг гаргах, барьж байгуулах, багийн бүрэлдэхүүний сонголт, тоног төхөөрөмжид хамаарахгүй.

3. Эргийн улс эдгээр хууль тогтоомжийг зохих ёсоор нийтэлнэ.

4. Гадаадын хөлөг онгоцууд харьяа тэнгисийг гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхдөө дурдсан бүх хууль тогтоомж, далайд онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх тухай нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын журмыг баримтална.

22 дугаар зүйл

Далайн зам, харьяа тэнгис дэх хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвч

1. Шаардлагатай үед хөлөг онгоц зорчих аюулгүй байдлыг харгалзсны үндсэн дээр хөлөг онгоц нэвтрэн өнгөрөх далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвч гаргаж түүгээр зорчихыг харьяа тэнгисээр гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх бүхий гадаадын хөлөг онгоцоос шаардаж болно.

2. Ялангуяа танкер, цөмийн хөдөлгүүртэй, цөмийн болон аюултай, хортой бусад бодис, материал ачсан хөлөг онгоц нь тогтоосон замаар нэвтрэн өнгөрөх ёстой.

3. Энэ зүйлийн дагуу далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвчийг тогтоохдоо эргийн улс дараахь зүйлийг анхаарна. Үүнд:

- a) эрх бүхий олон улсын байгууллагын зөвлөмж;
- b) хөлөг онгоц зорчиход ашигладаг олон улсын аливаа зам;
- c) тусгай төрлийн хөлөг онгоц, замын онцлогийг тусгасан тодорхойлолт;
- d) хөлөг онгоцны хөдөлгөөний нягтаршил.

4. Эргийн улс далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвчийг далайн газрын зураг дээр тод тэмдэглэж, тэдгээрийг зохих ёсоор нийтлэнэ.

23 дугаар зүйл

Цөмийн хөдөлгүүртэй гадаадын хөлөг онгоц, цөмийн болон шинж чанараараа аюултай, хортой бусад бодис ачсан хөлөг онгоц

Цөмийн хөдөлгүүртэй гадаадын хөлөг онгоц, түүнчлэн цөмийн болон аюултай, хортой бусад бодис ачсан хөлөг онгоц харьяа тэнгисээр гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхээ эдлэхдээ холбогдох баримт бичигтэй байхаас гадна ийм хөлөг онгоцны хувьд олон улсын гэрээгээр тогтоосон урьдчилан сэргийлсэн арга хэмжээг чандлан мөрдөнө.

24 дүгээр зүйл
Эргийн улсын үүрэг

1. Энэхүү конвенцид зааснаас бусад тохиолдолд харьяа тэнгисээр гадаадын хөлөг онгоц гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхөд эргийн улс саад хийх ёсгүй. Тухайлбал, энэхүү конвенц, түүний дагуу баталсан бусад журмыг хэрэглэхдээ эргийн улс дор дурдсан зүйлийг хориглоно. Үүнд:

- а) гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг илт хасах, эсхүл ийм эрхийг зөрчихөд хүргэх шаардлага тавих;
- б) аль ч улсын хөлөг онгоцыг, эсхүл аль ч улс руу буюу түүний өмнөөс ачаа тээвэрлэж яваа хөлөг онгоцыг ямар нэг хэлбэр, агуулгаар нь алагчилах.

2. Эргийн улс өөрийн харьяа тэнгист хөлөг онгоц зорчиход ямар нэг аюул учруулахуйц болсныг мэдвэл энэ тухай зохих ёсоор мэдэгдэнэ.

25 дугаар зүйл
Эргийн улсын хамгаалах эрх

1. Эргийн улс харьяа тэнгистээ гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх шаардлагыг хангах арга хэмжээ авч болно.

2. Дотоод усанд орж, түүний цаадах боомтыг ашиглаж байгаа хөлөг онгоцны хувьд эргийн улс эдгээр онгоцыг ийнхүү зорчихыг хүлээн зөвшөөрсөн нөхцөлийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх шаардлагатай арга хэмжээг авч байх эрхтэй.

3. Гадаадын хөлөг онгоцыг хэлбэр, мөн агуулгаар нь алагчилахгүйгээр, харьяа тэнгисээрээ гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхийг эргийн улс харьяа тэнгисийнхээ тодорхой зарим бүсэд түр зогсоож болно. Ингэж түр зогсоох нь зэвсэг хэрэглэн сургуулилт хийхийг оролцуулан эргийн улсын аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилготой бөгөөд энэ тухай нийтэд зарлан мэдэгдсний дараа хүчин төгөлдөр болно.

26 дугаар зүйл
Гадаадын хөлөг онгоцноос авах хураамж

1. Харьяа тэнгисээр зөвхөн нэвтрэн өнгөрсөн гэдгээр гадаадын хөлөг онгоцноос хураамж авч үл болно.

2. Харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч байгаа гадаадын хөлөг онгоцонд үзүүлсэн тодорхой үйлчилгээнээс хураамж авч болно. Ийм хураамжийг алагчилахгүйгээр авна.

**Дэд хэсэг В. Худалдааны хөлөг онгоц, худалдааны
зорилгод ашиглаж байгаа засгийн газрын мэдлийн хөлөг онгоцны
хувьд баримтлах дүрэм**

27 дугаар зүйл
Гадаадын хөлөг онгоц дээрх эрүүгийн хэргийн харьяалал

1. Харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцон дээр ямар нэгэн хүнийг баривчлах, хөлөг онгоц нэвтрэн өнгөрч байх үед түүн дээр гарсан гэмт хэргийг мөрдөн байцаахад эргийн улсын эрүүгийн хэргийн харьяаллыг дор дурдсанаас бусад тохиолдолд хэрэглэхгүй. Үүнд:

- а) гэмт хэргийн хор уршиг эргийн улсад нөлөөлөх;
- б) гэмт хэрэг нь шинж чанараараа тухайн орны амгалан тайван байдал, харьяа тэнгист тогтсон хэв журмыг зөрчих;
- с) хөлөг онгоцны дарга, далбааны эзэн улсын дипломат төлөөлөгч буюу консулын албан тушаалтан орон нутгийн захиргаанаас тусламж үзүүлэхийг хүсэх;
- д) хууль бусаар мансууруулах бодис сэтгэцэд нөлөөлөх бодис наймаалахыг таслан зогсоох зорилгоор шаардагдах арга хэмжээ авах.

2. Дотоод уснаас гарч харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцон дээр баривчлах, мөрдөн байцаах зорилгоор өөрийн хууль тогтоомжоор зөвшөөрсөн аливаа арга хэмжээ авах эргийн улсын эрхийг дээр дурдсан заалт үл хөндөнө.

3. Энэ зүйлийн 1 болон 2 дахь хэсэгт заасан тохиолдолд хөлөг онгоцны ахмадын хүсэлтээр эргийн улс арга хэмжээ авахын өмнө далбааны эзэн улсын дипломат төлөөлөгч, консулын албан тушаалтанд мэдэгдэж дээр дурдсан төлөөлөгч, консулын албан тушаалтан болон хөлөг онгоцны багийнхны хооронд холбоо тогтооход туслалцаа үзүүлнэ. Цаг хугацаа давчидсан тохиолдолд дээр дурдсан арга хэмжээг авч байх үедээ ч тэр тухайгаа мэдэгдэж болно.

4. Баривчлах эсэх, хэрхэн баривчлах эсэх асуудлыг шийдэхдээ, орон нутгийн захиргаа далайд зорчих эрх ашгийг зүй ёсоор анхааран үзэх ёстой.

5. 12 дугаар бүлэгт зааснаас бусад тохиолдолд, эсхүл 5 дугаар бүлэгт заасны дагуу баталсан журмыг зөрчсөн тохиолдолд, хөлөг онгоц гадаадын боомтоос гарч дотоод усанд оролгүйгээр харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрөх бол тухайн хөлөг онгоцон дээр түүний харьяа тэнгист орохоос өмнө гарсан гэмт хэргийн улмаас баривчлах, мөрдөн байцаах ямар ч арга хэмжээг эргийн улс авч үл болно.

28 дугаар зүйл

Гадаадын хөлөг онгоцны талаарх иргэний хэргийн харьяалал

1. Хөлөг онгоцонд яваа хүний хувьд иргэний хэргийн харьяаллыг хэрэгжүүлэх зорилгоор харьяа тэнгисээр нь нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцыг зогсоох буюу түүний зорчих чигийг эргийн улс өөрчилж үл болно.

2. Эргийн улсын усаар нэвтрэн өнгөрөх үедээ хөлөг онгоцны хүлээсэн үүрэг, хариуцлагаас үүссэн иргэний хэргээр эргийн улс уг онгоцонд шийтгэлийн арга хэмжээ авах буюу түүнийг зогсоож болно.

3. Харьяа тэнгис дэх зогсоол дээр байгаа буюу дотоод усаар нь дамжин харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцны хувьд үүссэн иргэний эрхийн хууль тогтоомжийн дагуу авах шийтгэлийн арга хэмжээ буюу түүнийг баривчлан зогсоох эргийн улсын эрхийг энэ зүйлийн 2 дахь хэсэг үл хөндөнө.

Дэд хэсэг С. Худалдааны бус цэргийн болон бусад зориулалтаар ашиглаж буй Засгийн газрын мэдлийн бусад хөлөг онгоцны хувьд баримтлах дүрэм

29 дүгээр зүйл

Цэргийн хөлөг онгоцыг тодорхойлох

Энэхүү конвенцийн зорилгоор “Цэргийн хөлөг онгоц” гэж аль нэг улсын зэвсэгт хүчинд хамаарагдах, харьяалах улсыг нь заасан гадна талын таних тэмдэг бүхий, тухайн улсын Засгийн газрын албанд ажилладаг, овог нэр нь цэргийн албан хаагчдын нэрсийн жагсаалт буюу түүнтэй тэнцэх баримт бичигт бүртгэгдсэн офицер даргатай, байнгын цэргийн дэг журамд захирагдах багтай хөлөг онгоцыг хэлнэ.

30 дугаар зүйл

Цэргийн хөлөг онгоц эргийн улсын хууль тогтоомжийг биелүүлэхгүй байх

Аливаа цэргийн хөлөг онгоц эргийн улсын харьяа тэнгисийг нэвтрэн өнгөрөх талаарх хууль тогтоомжийг биелүүлэхгүй, биелүүлэх тухай тавьсан шаардлагыг үл тоомсорловол тухайн эргийн улс уг цэргийн хөлөг онгоцыг өөрийн харьяа тэнгисээс даруй гарахыг шаардаж болно.

31 дүгээр зүйл

Худалдааны бус цэргийн болон бусад зориулалтаар ашиглаж буй Засгийн газрын мэдлийн бусад хөлөг онгоцны учруулсан хохирлын талаар далбааны эзэн улсын хүлээх хариуцлага

Харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон эргийн улсын хууль тогтоомж, энэхүү конвенцийн заалт, мөн олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээг худалдааны бус цэргийн болон бусад зориулалтаар ашиглаж буй Засгийн газрын мэдлийн бусад хөлөг онгоц биелүүлээгүйгээс эргийн улсад учруулсан аливаа гарз, хохирлын олон улсын хариуцлагыг далбааны эзэн улс хүлээнэ.

32 дугаар зүйл

Худалдааны бус цэргийн болон бусад зориулалтаар ашиглаж буй Засгийн газрын мэдлийн бусад хөлөг онгоцны дархан эрх

Дэд хэсэг А болон 30, 31 дүгээр зүйлд зааснаас бусад тохиолдолд худалдааны бус цэргийн болон бусад зориулалтаар ашиглаж буй Засгийн газрын мэдлийн бусад хөлөг онгоцны дархан эрхийг энэхүү конвенцийн аль ч заалт хөндөхгүй.

IV ХЭСЭГ. ЗАЛГАА БҮС

33 дугаар зүйл

Залгаа бүс

1. Залгаа бүс гэж нэрлэгддэг харьяа тэнгистэй залгаа бүсэд эргийн улс шаардлагатай гэж үзсэн дор дурдсан хяналтыг тавьж болно. Үүнд:

- a) нутаг дэвсгэр, харьяа тэнгисийнхээ хүрээнд баримталдаг гааль, татвар, цагаачлал, хорио цээрийн хууль тогтоомжийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор;
- b) нутаг дэвсгэр, харьяа тэнгистээ гарсан дээр дурдсан хууль тогтоомж зөрчигчдийг шийтгэх зорилгоор.

2. Харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 24 милээс залгаа бүс хэтэрч үл болно.

**3 ДУГААР БҮЛЭГ
I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ**

34 дүгээр зүйл

Олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойг бүрдүүлэгч усны эрх зүйн статус

1. Энэ бүлэгт заасан олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойг нэвтрэн өнгөрөх дэглэм нь эдгээр хоолойг бүрдүүлэгч усны эрхийн статус, хоолойтой хиллэсэн улсаас тийм ус, түүний агаар мандал, ёроол болон хэвлийн талаар хэрэгжүүлэх бүрэн эрхт байдал, шүүхийн харьяаллыг хөндөхгүй.

2. Хоолойтой хиллэсэн улсын бүрэн эрхт байдал, шүүхийн харьяалал нь энэ бүлгийн заалт, олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу хэрэгжинэ.

35 дугаар зүйл

Энэ бүлгийн үйлчлэх хүрээ

Энэ бүлгийн аль ч заалт дараахь зүйлийг хөндөхгүй:

- a) үүний өмнө дотоод ус гэж тооцогдож байгаагүй бөгөөд 7 дугаар зүйлд заасан аргаар эхлэх шулуун шугамыг тогтоосноор дотоод усанд багтах болсон бүсийг оруулахгүйгээр хоолойн хүрээнд орших дотоод усны аливаа бүс;

- b) хоолойтой хиллэсэн улсын харьяа тэнгисийн цаана орших эдийн засгийн онцгой бүс буюу их далай зэрэг усны эрхийн статус;
- c) тусгайлан байгуулагдаад удсан бөгөөд хүчин төгөлдөр олон улсын гэрээгээр нэвтрэн өнгөрөх асуудал нь бүхэлдээ буюу хэсэгчлэн зохицуулагдсан хоолойны эрх зүйн дэглэм.

36 дугаар зүйл

Их далай, эдийн засгийн онцгой бүс болон олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойгоор дайрч өнгөрөх зам

Далайгаар зорчих болон гидрографын үүднээс авч үзэхэд тохиромжтой бөгөөд их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээр нэвтрэн өнгөрч байгаа замтай бол олон улсын хөлөг онгоц зорчиход ашиглаж байгаа ийм хоолойд энэ хэсгийн заалт хамаарахгүй.

II ХЭСЭГ. ДАМЖИН ӨНГӨРӨХ

37 дугаар зүйл

Энэ хэсгийн хэрэглэх хүрээ

Их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгийг их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нөгөө хэсэгтэй холбож байгаа олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойнуудын хувьд энэ заалтыг хэрэглэнэ.

38 дугаар зүйл

Дамжин өнгөрөх эрх

1. Хоолойгоор хиллэсэн улсын арал, эх газрын хэсэг уг хоолойг үүсгэсэн байх, энэ арлын цаагуур их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээр дайрсан зам нь далайгаар зорчих болон гидрографын үүднээс авч үзэхэд тохиромжтой байхаас бусад тохиолдолд бүх улсын хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж 37 дугаар зүйлд заасан хоолойгоор саадгүй дамжин өнгөрөх эрх эдэлнэ.

2. Дамжин өнгөрөх гэж их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгийг их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нөгөө хэсэгтэй холбож байгаа хоолойгоор зөвхөн зогсолтгүй, түргэн явж өнгөрөх зорилгоор энэ хэсгийн дагуу чөлөөтэй зорчих, нисэхийг хэлнэ. Гэвч зогсолтгүй түргэн явж өнгөрөх шаардлага хоолойтой хиллэсэн улсад орох, гарах, буцах зорилгоор уг хоолойгоор нэвтрэн өнгөрөхийг энэ улсад орох нөхцөлийг хангасан үед хориглохгүй.

3. Хоолойгоор дамжин өнгөрөх эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоогүй аливаа үйл ажиллагаа энэхүү конвенцийн холбогдох заалтаар зохицуулагдана.

39 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж дамжин өнгөрөх үед хүлээх үүрэг

1. Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж дамжин өнгөрөх эрхээ эдлэхдээ:

- a) хоолойгоор өнгөрөх буюу түүн дээгүүр нисч өнгөрөхдөө саадгүй явах;
- b) хоолойтой хиллэсэн улсын бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг хүчээр сүрдүүлэх буюу хүч хэрэглэх, мөн ямар нэг хэлбэрээр Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дүрэмд тусгагдсан олон улсын эрх зүйн зарчмыг зөрчихөөс зайлсхийх;
- c) давагдашгүй хүчин зүйл, байгалийн гамшиг тохиолдоогүй бол зогсолтгүй түргэн явж өнгөрөх хэвийн журамд нийцсэнээс өөр аливаа үйл ажиллагаа явуулахгүй байх;
- d) энэ хэсгийн холбогдох бусад заалтыг даган мөрдөх.

2. Хөлөг онгоц дамжин өнгөрөхдөө:

- a) хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх олон улсын дүрэм, далай дахь аюулгүй байдалтай холбоотой нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын журам, практикийг баримтлах;

б) хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах талаар гаргасан олон улсын нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн журам, практикийг дагаж мөрдөх.

3. Нисдэг төхөөрөмж дамжин нисч өнгөрөхдөө:

а) энэ нь иргэний агаарын тээвэртэй холбоотой учир Олон улсын иргэний агаарын тээврийн байгууллагаас гаргасан нислэгийн дүрмийг баримтлах. Улсын мэдлийн нисдэг төхөөрөмж аюулгүй байдлын ийм арга хэмжээг баримталж нислэгийн аюулгүй байдлыг зохих ёсоор ямагт харгалзах;

б) олон улсын эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон олон улсын хэмжээний агаарын нислэгийн радио үелзэлд хяналт тавих, мөн түгшүүрийн дохио дамжуулах зориулалттай олон улсын үелзэлд тогтмол хяналт тавих.

40 дүгээр зүйл

Шинжилгээ, гидрографын зураглал

Гадаад улсын хөлөг онгоц, түүнчлэн эрдэм шинжилгээ, гидрографын зураглал хийх зориулалт бүхий хөлөг онгоц хоолойгоор дамжин өнгөрөхдөө хоолойтой хиллэсэн улсаас урьдчилан зөвшөөрөл авалгүйгээр аливаа нэг шинжилгээний ажил, гидрографын зураглал хийж болохгүй.

41 дүгээр зүйл

Далайн зам болон хөлөг онгоц зорчих хоолойн олон улсын хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч

1. Хоолойгоор хөлөг онгоц аюулгүй нэвтрэн өнгөрөхөд нь дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай гэж үзвэл, хоолойтой хиллэсэн улс хоолойгоор нэвтрэн өнгөрөх далайн зам тогтоож, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвчийг энэ бүлэгт заасны дагуу гаргаж болно.

2. Эдгээр улс түүнээс өмнө тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвчийг тухайн нөхцөл байдлын шаардлагаар энэ тухайгаа зохих ёсоор зарлан мэдэгдэх замаар далайн өөр зам, бүдүүвчээр сольж болно.

3. Далайн ийм зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвч нь нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын журамд нийцсэн байна.

4. Далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийг тогтоох буюу өөрчлөхөөс өмнө, хоолойтой хиллэсэн улс энэ тухай саналаа батлуулахаар олон улсын эрх бүхий байгууллагад тавьж байна. Энэ байгууллага нь хоолойтой хиллэсэн улстай тохиролцож болохуйц далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийг баталсны дараа эдгээр улс далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийг тогтоох буюу өөрчлөн сольж болно.

5. Хоолойтой хиллэсэн хоёр буюу хэд хэдэн улсын уснаас тогтсон хоолойны хувьд далайн зам тогтоож хөдөлгөөний хуваарь гаргах гэж байгаа бол сонирхогч улс нь олон улсын эрх бүхий байгууллагатай хэлэлцэж, өөрсдийн саналаа хамтран боловсруулж байна.

6. Хоолойтой хиллэсэн улс өөрсдийн тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийг зохих ёсоор нийтийн хүртээл болох далайн зураг дээр тодорхой тэмдэглэж байна.

7. Хоолойгоор дамжин өнгөрч байгаа хөлөг онгоц энэ зүйлийн дагуу тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийг баримтална.

42 дугаар зүйл

Хоолойтой хиллэсэн улсын дамжин өнгөрөхтэй холбогдсон хууль тогтоомж

1. Энэ бүлгийн заалтын дагуу хоолойтой хиллэсэн улс нь хоолойгоор дамжин өнгөрөхтэй холбогдсон хууль тогтоомжийг батлахдаа дор дурдсан асуудлыг бүхэлд нь буюу хэсэгчилсэн байдлаар тусгаж болно. Үүнд:

а) хөлөг онгоцны хөдөлгөөний аюулгүй байдал болон 41 дүгээр зүйлд заасан далайд зорчих зохицуулалтын талаар;

- b) газрын тос болон газрын тос агуулсан хаягдал, хортой бусад бодисыг хоолойд хаяхтай холбогдсон олон улсын журмыг хэрэгжүүлэх замаар бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих талаар;
  - c) загас агнуурын хөлөг онгоцны хувьд, загас агнуур хийлгэхгүй байх, загас барих хэрэгслийг хураах талаар;
  - d) хоолойтой хиллэсэн улсын гааль, татвар, цагаачлал буюу хорио цээрийн хууль тогтоомжийг зөрчиж хөлөг онгоцондоо аливаа бараа, мөнгөн тэмдэгтийг ачих, буулгах, эсхүл хүн суулгах, буулгах.
2. Эдгээр хууль тогтоомж нь гадаад улсын хөлөг онгоцыг хэлбэр, мөн байгаа байдлаар хооронд нь алагчилахгүй буюу уг хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх шатанд энэ бүлэгт заасан дамжин өнгөрөх эрхийг хасах, зөрчих, хохироох ёсгүй.
3. Хоолойтой хиллэсэн улс нь эдгээр хууль тогтоомжийг зохих ёсоор хэвлэн нийтэлж байх ёстой.
4. Дамжин өнгөрөх эрхээ эдэлж байгаа гадаад улсын хөлөг онгоц нь эдгээр хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөнө.
5. Халдашгүй дархан эрх бүхий хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн үйл ажиллагаа нь тухайн хууль тогтоомж буюу энэ бүлгийн бусад заалтыг зөрчсөн бол далбааны эзэн улс хоолойтой хиллэсэн улсад учруулсан хохирлын олон улсын хариуцлага хүлээнэ.

43 дугаар зүйл

Навигацын тоног төхөөрөмж, аюулгүйн хэрэгсэл, бусад боловсронгуй болгох зүйлс, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, багасгах, түүнд тавих хяналт

Хоолойг ашигладаг, түүнтэй хиллэсэн улс нь хэлэлцэн тохиролцох замаар дараахь салбарт хамтран ажиллана. Үүнд:

- 1. Навигацын тоног төхөөрөмж, аюулгүйн хэрэгслийг хоолойд байгуулах, тэдгээрийн хэвийн ажиллагааг хангах буюу олон улсын навигацид тус дөхөм үзүүлэх зорилгоор бусад хэрэгслийг боловсронгуй болгох;
- 2. Хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, уг бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих.

44 дүгээр зүйл

Хоолойтой хиллэсэн улсын үүрэг

Хоолойтой хиллэсэн улс нь дамжин өнгөрөхөд саад хийх ёсгүй бөгөөд хоолойгоор зорчих, түүн дээгүүр нисч өнгөрөх үед аливаа аюулын шинж тэмдэг илэрвэл зохих ёсоор зарлан мэдээлж байх ёстой. Тэгэхдээ дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг зогсоож болохгүй.

III ХЭСЭГ. ГЭМГҮЙ НЭВТРЭН ӨНГӨРӨХ

45 дугаар зүйл

Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх

- 1. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх дэглэмийг 2 дугаар бүлгийн III хэсгийн дагуу олон улсын хөлөг онгоц зорчдог дараахь хоолойны хувьд баримтална. Үүнд:
  - a) 38 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу дамжин өнгөрөх дэглэм баримтлах хүрээнд хамаарахгүй хоолой;
  - b) их далай, эдийн засгийн онцгой бүс, гадаад улсын харьяа тэнгисийн хооронд орших хоолой.
- 2. Ийм хоолойгоор гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх хөдөлгөөнийг зогсоож болохгүй

4 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ ОЛТРИГ УЛС

46 дугаар зүйл **Хэрэглэх нэр томьёо**

Энэхүү конвенцийн зорилгын үүднээс:

1. “олтриг улс” гэж нэг буюу хэд хэдэн олтригоос бүхэлдээ бүрэлдэн тогтсон, бусад арлыг бүхэлдээ багтаасан улсыг хэлнэ.
2. “олтриг улс” гэж түүхийн явцад газар зүй, эдийн засаг, улс төрийн салшгүй нэгэн цогц болсон бүлэг арал түүний дотор тэдгээрийн усыг холбосон арлын хэсэг, байгалийн тогтцыг хэлнэ.

47 дугаар зүйл **Олтригийн эхлэх шугам**

1. Олтриг улс хамгийн их алслагдсан арлын далай руу хамгийн их орсон цэгүүд болон олтригийн хуурай хэсэг болдог хадыг холбож олтригийн эхлэх шулуун шугамыг татаж болно. Ийм эхлэх шугамын хүрээнд гол арлаас гадна усны гадаргуугийн талбай, шүрэн хад орсон газрын хуурай талбайн хоорондын харьцаа нь 1:1-ээс 9:1 байх ёстой.
2. Эхлэх ийм шугамын урт нь далайн 100 милээс хэтрэхгүй байх ёстой бөгөөд тэгэхдээ эхлэх шугамын нийлбэрийн 3 % нь хүртэл аливаа олтригийг хаасан байвал эхлэх шугамын урт нь далайн 125 миль хүртэл байж болно.
3. Эхлэх ийм шугамыг татахдаа олтригийн ерөнхий хэлбэрээс илтээр хазайлгаж болохгүй.
4. Эхлэх ийм шугамыг татралын өндөрлөгийн хувьд зөвхөн дараахь тохиолдолд татаж болох бөгөөд үүнд, далайн түвшнээс дээш орших уг өндөрлөг дээр гэрэлт цамхаг буюу төхөөрөмжийг босгосон, ойролцоо арлаас татралын өндөрлөг нь бүхэлдээ буюу хагас нь харьяа тэнгисийнхээ өргөнөөс хэтрэхгүй байх зайд оршсон байна.
5. Олтриг улс ийм эхлэх шугамын системийг тогтоохдоо их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээс нөгөө улсын харьяа тэнгисийг тасалж болохгүй.
6. Олтриг улсын усны хэсэг шууд залгаа хөрш улсын хоёр хэсгийн хооронд орвол энэ хоёр дахь улсын тухайн усны талаар уламжлан мөрдөж байсан хууль тогтоомж болон бусад хууль ёсны ашиг сонирхол, мөн эдгээр улсын хэлэлцэж тохирсон бүх эрхийг тэр хэвээр үлдээж хүндэтгэнэ.
7. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу ус, хуурай газрын талбайн харьцааг тодорхойлоход арал, шүрэн арлуудыг тойрсон хад хоорондын ус, цуварсан шохойн арал, хуурай болдог хадаар хүрээлэгдсэн буюу хагас хүрээлэгдсэн далайн мандлын хэсгийг хуурай газрын бүсэд оруулж болно.
8. Энэ зүйлийн дагуу тогтоосон эхлэх шугамыг тэдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабын газрын зураг дээр тэмдэглэх, эсхүл тэдгээрийг газрын зураглал, газар зүйн солбицлын цэг тэмдгээр сольж болно.
9. Олтриг улс тийм газрын зураг буюу газар зүйн солбицлын жагсаалт бүрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

48 дугаар зүйл **Харьяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойн өргөнийг хэмжих**

Харьяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойн өргөнийг 47 дугаар зүйлд заасан олтригийн эхлэх шугамнаас эхлэн хэмжинэ.

49 дүгээр зүйл

Олтригийн ус, түүний агаар мандал, ёроол, түүний хэвлийн эрх зүйн статус

1. Дээрх 47 дугаар зүйлийн дагуу тогтоосон, олтригийн ус гэж нэрлэгдэх, олтригийн эхлэх шугамаар хязгаарлагдмал усны хувьд түүний гүн, холын зайг харгалзахгүйгээр олтригийн улсын бүрэн эрхт байдал хамаарна.

2. Уг бүрэн эрхт байдал нь олтригийн усны агаар мандал, ёроол, хэвлий болон түүний баялагт нэгэн адил хамаарна.

3. Уг бүрэн эрхт байдал нь энэ бүлгийн заалтыг баримталж байгаа үед хэрэгжинэ.

4. Энэ бүлэгт заасны дагуу тогтоож байгаа далайн зам, олтригийн замаар нэвтрэн өнгөрөх журам нь олтригийн усны статус, далайн зам, олтриг улсаас олтригийн ус, түүний мандал, ёроол, хэвлийн болон баялгийн талаарх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд бусад талаар хөндөх ёсгүй.

50 дугаар зүйл

Дотоодын усыг зааглах

Олтриг улс олтригийн усныхаа хүрээнд дотоодын усыг зааглах шугамыг 9, 10, 11 дүгээр зүйлийн дагуу тогтоож болно.

51 дүгээр зүйл

Мөрдөж байгаа хэлэлцээр, загас барих уламжлалт эрх, усан доорх кабель утас

1. 49 дүгээр зүйлийн заалтыг хөндөхгүйгээр олтриг улс бусад улстай байгуулсан гэрээний үндсэн дээр олтригийн усны тодорхой бүсэд шууд залгаа оршдог улсын загас барих уламжлалт эрх, хууль ёсны бусад үйл ажиллагааг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Тийм эрх, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх журам нөхцөл, тэдгээрийн шинж чанар, хэмжээний талаар бүсийн сонирхогч улсын аль нэгний хүсэлтээр хоёр талын хэлэлцээр байгуулж зохицуулна. Тийм эрхийг хөндлөнгийн улс, түүний иргэдэд шилжүүлэн тэдэнтэй хамтран хэрэгжүүлж болохгүй.

2. Олтриг улс түүний усанд бусад улсын тавьсан бөгөөд түүний эрэгт хүрээгүй кабель утсыг гэмтээж болохгүй. Олтриг улс кабель утас байгаа газрын тухай, мөн түүнийг засч сэлбэх, солих тухай зохих ёсоор мэдээлэл авсны дараа кабель утсыг ажиллагаанд оруулах, солихыг зөвшөөрнө.

52 дугаар зүйл

Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх

1. 53 дугаар зүйлд нийцэх болон 50 дугаар зүйлд үл харшилж байвал, 2 дугаар бүлгийн III хэсгийн дагуу бүх улсын хөлөг онгоц олтригийн усаар гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг эдэлнэ.

2. Хөлөг онгоцны аюулгүй байдлыг хамгаалахад нэн чухал гэж үзвэл, гадаадын хөлөг онгоцнуудын гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхийг хэлбэр, мөн агуулгаар нь алагчилахгүйгээр олтригийн усныхаа тодорхой бүсэд олтриг улс түр зогсоож болно. Ингэж зогсоох шийдвэр нь энэ тухай хэвлэн нийтэлсний дараа хүчин төгөлдөр байна.

53 дугаар зүйл

Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх эрх

1. Олтригийн ус, залгаа орших харьяа тэнгисээр зорчих гадаадын хөлөг онгоц зогсолтгүй, түргэн нэвтрэн өнгөрөхөд нь зориулж далайн зам, мөн түүний дээгүүр гадаадын нисдэг төхөөрөмжүүд нисч өнгөрөх агаарын замыг олтриг улс тогтоож болно.

2. Бүх хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж ийм далайн зам, олтриг зам, агаарын замаар нэвтрэн өнгөрөх эрх эдэлнэ.

3. Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх гэж их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгээс их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нөгөө хэсэгт гагцхүү зогсолтгүй, түргэн, саадгүй дамжин өнгөрөх зорилгоор усан болоод агаарын замаар энэхүү конвенцийн дагуу хэвийн зорчихыг хэлнэ.

4. Ингэж тогтоосон далайн, агаарын зам нь олтригийн ус залгаа орших харьяа тэнгисийг дайран өнгөрөх бөгөөд олтригийн усаар зорчих, түүний дээгүүр нисэхэд гол зам болон ашиглагдаж байгаа ердийн бүх замыг хамруулна. Харин орох, гарах цэгийн хоорондын адил тохиромжтой замуудыг давтан заах шаардлагагүй гэж үзэх нөхцөлд хөлөг онгоц хамгийн гүн урсгалын ердийн усан замыг ашиглана.

5. Далайн болон агаарын ийм замуудыг нэвтрэн өнгөрөх замын эхээс адгийг нь хүртэл үргэлжлүүлэн татсан тэнхлэгийн шугамаар тодорхойлно. Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхдөө ийм тэнхлэгийн шугамаас аль ч тал руу далайн 25 милиэс илүү хазайж болохгүй. Гэхдээ эдгээр хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж нь далайн замтай хиллэсэн арал дээр байгаа хамгийн ойр цэгийн хоорондын зайны 10 хувьтай тэнцэх зайд байгаа эрэгт ойртож болохгүй.

6. Энэ зүйлийн дагуу далайн замыг тогтоож байгаа олтриг улс тийм замын гүн урсгалын нарийссан замаар хөлөг онгоц аюулгүй нэвтрэн өнгөрөх хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвч гаргаж болно.

7. Шаардлагатай гэж үзсэн нөхцөлд, олтриг улс нь өмнө тогтоож гаргасан далайн зам, эсхүл хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарилалтыг зохих ёсоор зарлан мэдэгдсэний дараа далайн бусад зам, эсхүл бусад хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарилалтаар сольж болно.

8. Тэдгээр далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарь нь олон улсын нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн дүрэмд нийцэж байвал зохино.

9. Далайн зам тогтоох, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвч гаргах, солих саналаа олтриг улс олон улсын эрх бүхий байгууллагад батлуулахаар хүргүүлж байна. Тухайн олтриг улстай хэлэлцэн тохиролцож болохуйц далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарилалтын схемийг уг олон улсын байгууллага батлах бөгөөд ийнхүү баталсны дараа олтриг улс далайн өөр зам, хуваарилалтаар сольж болно.

10. Олтриг улс тогтоон гаргасан далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн тэнхлэгийн шугамуудыг нийтэд зориулан хэвлэгдэх далайн зураг дээр тодорхой тэмдэглэж байна.

11. Хөлөг онгоц далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхдөө энэ зүйлийн дагуу тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөн тусгаарлах хуваарийн бүдүүвчийг мөрдвөл зохино.

12. Олтриг улс далайн, агаарын зам тогтоогоогүй бол, далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх эрхийг олон улсын хөлөг онгоц зорчдог замаар хэрэгжүүлж болно.

54 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж нэвтрэн өнгөрөх, шинжилгээ, гидрографын судалгааны зураг авах үедээ хүлээх үүрэг, далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон олтриг улсын хууль тогтоомж

Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх асуудлын хувьд 39, 40, 42, 44 дүгээр зүйлийг *mutatis mutandus* хэрэглэнэ.

5 ДУГААР БҮЛЭГ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ОНЦГОЙ БҮС

55 дугаар зүйл

Эдийн засгийн онцгой бүсийн эрхийн тусгай дэглэм

Эдийн засгийн онцгой бүс гэж харьяа тэнгисийн цаана түүнтэй залгаа орших, эргийн улсын шүүхийн харьяалал болон бусад эрх, эрх чөлөөг нь энэхүү конвенцийн холбогдох заалтаар зохицуулах, энэ бүлэгт тодорхойлсон эрхийн тусгай дэглэмд захирагдах бүсийг хэлнэ.

56 дугаар зүйл

Эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүс дэх эрх, эрх хэмжээ, үүрэг

1. Эргийн улс нь эдийн засгийн онцгой бүсэд:

а) далайн ёроол, түүний хэвлий, далайн усны байгалийн амьд болон бусад баялгийг хайх, боловсруулах, хамгаалах, түүнчлэн эдгээр баялгийг ашиглах зорилгоор ус, салхины чигийг ашиглах замаар эрчим хүч гаргаж авах зэрэг уг бүсэд эдийн засгийн эрэл хайгуул, боловсруулалт хийхэд хамаарах бусад үйл ажиллагааны хувьд бүрэн эрхтэй байна;

б) энэхүү конвенцийн зохих заалтад тусгагдсан шүүхийн харьяаллыг дараахь тохиолдолд хэрэгжүүлнэ:

i) хиймэл арал, төхөөрөмж, барилга байгууламж барих;

ii) далайг шинжлэн судлах;

iii) далайн байгаль орчныг хадгалж хамгаалах.

с) энэхүү конвенцид тусгагдсан бусад эрхийг эдэлж, үүрэг хүлээлгэнэ.

2. Эргийн улс нь энэхүү конвенцийн дагуу эдийн засгийн онцгой бүсийн өөрийн эрхээ эдлэн, үүргээ хэрэгжүүлэхдээ бусад улсын эрх, үүргийг зохих ёсоор харгалзан үзэж энэхүү конвенцийн заасан журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулна.

3. Далайн ёроол, түүний хэвлийн хамрагдах энэ зүйлд заасан эрхийг 6 дугаар бүлгийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

57 дугаар зүйл

Эдийн засгийн онцгой бүсийн өргөний хэмжээ

Эдийн засгийн онцгой бүсийн өргөний хэмжээ нь харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамнаас тоолох далайн 200 милээс хэтрэхгүй байх ёстой.

58 дугаар зүйл

Эдийн засгийн онцгой бүсэд эдлэх бусад улсын эрх үүрэг

1. Эдийн засгийн онцгой бүсэд эргийн буюу далайд гарцгүй эсэхээс үл хамааран бүх улс энэхүү конвенцийн 87 дугаар зүйлд заасан далайгаар чөлөөтэй зорчих эрхийг энэхүү конвенцийн дагуу, түүнчлэн түүн дээгүүр чөлөөтэй нисэх, усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрх болон тэдгээрийн эрх чөлөө, хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг ашиглахтай холбогдсон энэхүү конвенцийн бусад заалттай нийцсэн олон улсын эрх зүйн бусад хууль ёсны эрх эдэлнэ.

2. Эдийн засгийн онцгой бүсийн хувьд 88-115 дугаар зүйл болон олон улсын эрх зүйн бусад холбогдох хэм хэмжээг энэ бүлэгтэй үл нийцсэн ч хэрэглэнэ.

3. Улс нь эдийн засгийн онцгой бүсэд энэхүү конвенцоор олгосон эрхээ эдэлж, хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхдээ эргийн улсын эрх, үүргийг зохих ёсоор харгалзах бөгөөд энэхүү конвенцийн заалттай холбоотой эргийн улсаас баталсан хууль тогтоомж болон олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээ нь энэ бүлгийн заалтуудтай нийцэхгүй байсан ч тэдгээрийг мөрдөнө.

59 дүгээр зүйл

Эдийн засгийн онцгой бүс дэх шүүхийн харьяалал, эрхтэй холбогдсон маргааныг зохицуулах үндэс

Эдийн засгийн онцгой бүсийн хүрээнд тогтоох шүүхийн харьяалал болон эрхийг эргийн буюу бусад улсад энэхүү конвенцоор олгоогүй, эргийн улс, өөр бусад улс буюу улсын эрх ашиг зөрчилдөж маргаан гарсан тохиолдолд уг маргааныг шударга зарчмын үндсэн дээр түүнд холбогдох нөхцөл байдал маргаанд оролцогч бүрийн, түүнчлэн олон улсын хамтын нийгэмлэгийн эрх ашгийн чухлыг харгалзан шийдвэрлэвэл зохино.

60 дугаар зүйл

Хиймэл арал, эдийн засгийн онцгой бүс дэх төхөөрөмж, байгууламж

1. Эдийн засгийн онцгой бүсэд эргийн улс дараахь зүйлийг барьж байгуулах, зөвшөөрөл олгох, барилга байгууламжийн талаар зохицуулалт хийх, эзэмших, ашиглах онцгой эрх эдэлнэ:

а) хиймэл арал;

б) 56 дугаар зүйлд заасан болон эдийн засгийн бусад зорилгоор барих төхөөрөмж болон байгууламж;

в) тухайн бүсэд эргийн улсаас эрхээ эдлэхэд нь саад болохуйц төхөөрөмж, байгууламж барих.

2. Эргийн улс дээрх хиймэл арлын төхөөрөмж, байгууламжийн хувьд мөн гааль, татвар, хорио цээр, аюулгүй байдал, цагаачлалтай холбогдсон асуудлаар онцгой эрхтэй байна.

3. Хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барих тухайгаа зохих ёсоор мэдэгдэж байх ёстой бөгөөд тэдгээрийн байгаа тухай урьдчилан мэдэгдэх байнгын хэрэгслүүд нь найдвартай ажиллагаатай байх ёстой. Үүнтэй холбогдуулан олон улсын эрх бүхий байгууллагын тогтоосон, бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журмыг харгалзан усан замын аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор орхиод явсан, хэрэглэхээ больсон тоног төхөөрөмж, байгууламжийг зайлуулсан байх ёстой. Ийм тоног төхөөрөмж, байгууламжийг зайлуулахдаа загас агнуур, далайн байгаль орчныг хамгаалах эрх ашиг, бусад улсын эрх, үүргийг зохих ёсоор харгалзан үзнэ. Бүрэн зайлуулаагүй тоног төхөөрөмж, байгууламж аль хэр гүнд, хаана оршиж байгаа, тэдгээрийн хэмжээний талаар зохих ёсоор мэдэгдэж байна.

4. Эргийн улс шаардлагатай гэж үзвэл зөвхөн хөлөг онгоц зорчиход төдийгүй, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд зохих арга хэмжээг авч болохоор тийм хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийг тойруулан аюулгүй байдлыг тохиромжтой бүсүүд тогтоож болно.

5. Эргийн улс аюулгүйн бүсийн өргөний хэмжээг олон улсын хэмжээнд хэрэглэдэг дүрэм журмыг харгалзан тодорхойлно. Эдгээр бүсийг нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журамд тохирсон, олон улсын эрх бүхий байгууллагын зөвлөлөөс бусад тохиолдолд хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн эргэн тойронд, тэдгээрийн хамгийн захын цэгээс хэмжиж 500 метрээс хэтрүүлэхгүйгээр тэдгээрийн шинж чанар, үйл ажиллагаатай нарийн зохицсон байхаар тогтоох хэрэгтэй. Аюулгүйн бүсийн хэмжээний тухай зохих ёсоор мэдээлж байна.

6. Бүх хөлөг онгоц аюулгүйн эдгээр бүсийг хүндэтгэж хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж, аюулгүйн бүсийн ойр орчимд хөлөг онгоц зорчих талаарх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журмыг баримтлах ёстой.

7. Олон улсын хөлөг онгоц зорчиход чухал ач холбогдолтой, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн далайн замыг ашиглахад саад учруулахуйц байвал, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барьж, тэдгээрийн эргэн тойронд аюулгүйн бүс тогтоож болохгүй.

8. Хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж нь арлын статус эдлэхгүй. Эдгээр нь өөрийн харьяа тэнгис гэж байхгүй, мөн харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойн хилийг тодорхойлоход нөлөөлөхгүй.

61 дүгээр зүйл

Амьд баялгийг хамгаалах

1. Эдийн засгийн онцгой бүсэд олборлох амьд баялгийн зөвшөөрөгдөх хэмжээг эргийн улс тогтооно.

2. Эргийн улс өөрт хуримтлуулсан шинжлэх ухааны нотолгоонд тулгуурлан хэт ашиглалтаас үүдэн тухайн баялгийг ашиглахад хохирол учруулахгүй байхад чиглэсэн амьд баялгийг хамгаалах, ашиглах талаар зохистой арга хэмжээ авна. Уг зорилгод хүрэхийн тулд эргийн улс нөхцөл байдалтай уялдуулан бүс нутаг, олон улсын эрх бүхий байгууллагатай хамтран ажиллана.

3. Эдгээр арга хэмжээ нь загасыг аль болох ихээр гэхдээ тогтвортой хэмжээгээр агнах нөхцөлийг хангах, загасны нөөц, төрлүүдийг хамгаалж, нөхөн сэргээж байхад чиглэнэ. Энэ хэмжээг тодорхойлохдоо экологийн болон эдийн засгийн хүчин зүйл, эргийн улсын загас агнуурын эрхлэгчдийн эдийн засгийн хэрэгцээ, хөгжиж байгаа улсын онцгой шаардлага, загас агнуурын ажлыг явуулах арга барил, нөөцийн харилцан шүтэлцээ, түүнчлэн бүс нутаг, дэд бүс нутаг, дэлхий нийтийн зөвлөмжийг аль болохоор харгалзана.

4. Эргийн улс дээрх арга хэмжээг авахдаа төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээтэй төрлийн нөхөн үйлдвэрлэлийг ноцтой аюулд учруулахаас дээш хэмжээгээр хадгалах, нөхөн сэргээх, зорилгоор төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээгүй бүхэнд хор учрах хор уршгийг харгалзана.

5. Загасны нөөцийг хамгаалахтай холбогдсон загас агнуур, тийм үйл ажиллагааны талаарх шинжлэх ухааны бусад мэдээлэл, тоо бүртгэлийн мэдээ, мэдээллийг дамжуулах, тэдгээрийг харилцан солилцох ажлыг нөхцөл байдалтай уялдуулан бүс нутаг, дэд бүс нутгийн, дэлхий нийтийн олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан, эдийн засгийн онцгой бүсэд ард иргэдэд нь загас агнуурын ажлыг явуулахыг зөвшөөрсөн улс мөн сонирхсон бүх улсын оролцоотойгоор тогтмол явуулна.

62 дугаар зүйл **Амьд баялгийг ашиглах**

1. Эргийн улс 61 дүгээр зүйлийн заалтыг хөндөхгүйгээр эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийг аль болох үр өгөөжтэй ашиглах зорилгод тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Эргийн улс эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялаг олборлох өөрийн боломжийг тодорхойлно. Хэрвээ эргийн улс зөвшөөрөх хэмжээний бүх баялгийг олборлох боломжтой бол тухайн улс гэрээ байгуулах болон бусад хэлбэрээр тохиролцох замаар энэ зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан нөхцөлд хууль тогтоомжийнхоо дагуу 69, 70 дугаар зүйлийн заалт нь хөгжиж байгаа улсын талаарх заалтыг зориуд харгалзан олборлоогүй үлдсэн хэсгийг бусад улсад олборлох боломж олгоно. Эргийн улс зөвшөөрсөн хэмжээний баялгаа бүрэн олборлож чадахгүй бол гэрээ болон бусад тохиролцоо, 4 дүгээр зүйлд дурдсан нөхцөл, хууль тогтоомж, зохицуулалтын дагуу бусад улсад олборлоогүй үлдсэн хэсгийг олборлох боломж олгоно. Ингэхдээ 69, 70 дугаар зүйлд дурдсан хөгжиж буй орны талаарх заалтыг тусгайн харгалзан үзнэ.

3. Эргийн улс энэ зүйлийн үндсэн дээр эдийн засгийн онцгой бүсийн олборлоогүй үлдсэн хэсгийг бусад улсад олборлуулахдаа түүнд хамаарах хүчин зүйл, тухайлбал, энэхүү эргийн сонирхсон улсын эдийн засагт тухайн бүсийн амьд баялгийн үзүүлэх ач холбогдол болон үндэсний бусад эрх ашиг, 69, 70 дугаар зүйлийн заалт, үлдэгдэл хэсгийг олборлох нь тухайн салбар бүс нутаг, дэд бүс нутгийн хөгжиж байгаа улсын шаардлага, тухайн бүсэд ард иргэдэд нь загас агнуурын ажлыг явуулах, шинжлэх ухааны судалгаа хийх, загас илрүүлэхийг зөвшөөрсөн улсын эдийн засагт учруулах хохирлыг хамгийн бага хэмжээтэй болгох шаардлага зэрэг болно.

4. Эдийн засгийн онцгой бүсэд загас агнуурын ажлыг эрхэлж байгаа бусад улсын иргэд тухайн эргийн улсын хууль тогтоомжоор тогтоосон заалт, нөхцөл болон нөөцийг хамгаалах арга хэмжээг баримтална. Эдгээр хууль тогтоомж нь энэхүү конвенцийн заалттай нийцэж байх ёстой. Тухайлбал:

а) загасчид, загас агнуурын хөлөг онгоц болон төхөөрөмжөөс хураамж авах, төлбөр төлөлтийн бусад хэлбэрт тусгай зөвшөөрөл олгох, эдгээр нь эргийн хөгжиж буй улсын хувьд төлбөр нь загасны аж үйлдвэрт холбогдох тоног төхөөрөмж, мөнгөн хэлбэрээр байж болно. Загасчид, загас агнуурын хөлөг онгоц болон төхөөрөмжөөс хураамж авах, төлбөр төлөлтийн бусад хэлбэрт тусгай зөвшөөрөл олгох; эргийн хөгжиж буй улсын тухайд санхүүгийн болон загасны аж үйлдвэрийн технологи, тоног төхөөрөмжийн нөхөн төлбөрийн зөвшөөрөл олгох асуудал мөн багтаж болно;

б) олборлож болох амьд баялгийн төрлийг тодорхойлох, тодорхой нөөц, бүлэг нөөцийн хувьд олборлох хэмжээг тогтоох, эсхүл тодорхой хугацаанд хөлөг онгоц бүрийн барьсан загасны хэмжээ, тодорхой хугацаанд аль нэг улсын иргэдээс барьсан загасны хэмжээг тогтоох;

- с) загас агнуурын улирал, бүс, загас барих хэрэгслийн төрөл, тоо хэмжээ мөн загас агнуурт ашиглах хөлөг онгоцны төрөл, хэмжээ, тоог зохицуулах;
- д) загас болон олборлож болох бусад төрлийн баялгийн нас, том, жижгийн хэмжээг тогтоох;
- е) олборлосон загас, загас агнуурын ажлын эрчим, тоо бүртгэлийн мэдээ сэлт, загас агнуурын хөлөг онгоцноос шаардах мэдээг тодорхойлох мөн хөлөг онгоцны байрлалын тухай мэдээ;
- ф) эргийн улсын зөвшөөрөлтэйгээр, түүний хяналтын дор загасны аж ахуйн судалгааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, загас барих туршилт хийх тэдгээрийг ашиглах, шинжлэх ухааны ийм мэдээ, сэлтийг танилцуулах зэрэг шинжлэх ухааны судалгаа явуулах;
- г) тухайн хөлөг онгоцонд эргийн улсын ажиглагч буюу дадлага хийгчдийг байлгах;
- h) олборлосон баялгийг бүхэлд нь буюу түүний заримыг тухайн хөлөг онгоцоор зөөж эргийн улсын боомтод хүргэх;
- i) хамтарсан үйлдвэр болон хамтын арга хэмжээнд холбогдох заалт, нөхцөл;
- j) ажиллагсдыг бэлтгэх, загас агнуурын ажлын технологи дамжуулах, мөн түүнд загасны аж ахуйн судалгаа явуулах эргийн улсын боломжийг өргөтгөх шаардлага, хэрэгцээ;
- к) биелэлтийг хангах журам.

5. Эргийн улс амьд баялгийг хамгаалах, тэдгээрийн ашиглалтыг удирдах талаар гарсан хууль тогтоомжийн тухай зохих ёсоор мэдээлнэ.

63 дугаар зүйл

Эдийн засгийн онцгой нэг бүс, түүний цаана, эсхүл бүсэд орших хоёр буюу хэд хэдэн эргийн улсын түүнтэй залгаа эдийн засгийн онцгой бүсэд байгаа нөөц

1. Эргийн хоёр буюу хэд хэдэн улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд нэг төрлийн буюу төрөл холилдсон нөөц оршиж байвал, эдгээр улс энэ зүйлийн бусад заалтуудыг зөрчилгүйгээр өөр хоорондоо шууд буюу холбогдох бүс нутаг буюу салбар бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан уг нөөцийн хадгалалтыг хангах, түүнийг арвижуулах, зорилгод шаардлагатай арга хэмжээ авч, харилцан тохиролцож байхыг эрмэлзэнэ.

2. Нэг төрлийн буюу төрөл холилдсон нөөц эдийн засгийн онцгой бүс, түүний цаана, эсхүл түүнтэй залгаа бүс нутагт оршиж байгаа бол, эргийн улс, уг залгаа бүсэд дээр дурдсан нөөцийг олборлож байгаа улс тэр бүс дэх уг нөөцийг хадгалахад шаардлагатай арга хэмжээг хоорондоо шууд буюу өөрийн холбогдох бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан харилцан тохиролцож байхыг эрмэлзэнэ.

64 дүгээр зүйл

Алсад нүүдэллэдэг загас

1. I Хавсралтад жагсаасан алсад нүүдэллэдэг загсыг ард иргэд нь агнадаг бүс дэх эргийн болон бусад улс уг бүсэд бүхэлд нь мөн эдийн засгийн онцгой бүс түүний цаана орших орчинд нь уг төрлийн загасыг хамгаалах, тэдгээрийг хамгийн зохистойгоор олборлох зорилгоор эдгээр улс өөр хоорондоо шууд, эсхүл зохих олон улсын байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана. Өөрийн гэх олон улсын байгууллагагүй бүсэд ард иргэд нь дээр дурдсан загас агнадаг эргийн болон бусад улс тийм байгууллагыг байгуулах зорилгоор хамтран ажиллаж, уг байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцож байна.

2. 1-д дурдсан заалтууд энэ хэсгийн бусад заалтад нэмэлт болон хэрэглэгдэнэ.

65 дугаар зүйл

Далайн сүүн тэжээлтэн

Далайн сүүн тэжээлтнийг агнах энэ хэсэгт зааснаас илүү чанд цаазлан хориглох, хязгаарлах буюу зохицуулж болох эргийн улсын эрх, шаардлагатай үед олон улсын байгууллагын эрх үүргийг энэ бүлгийн заалтууд үл хязгаарлана. Улс далайн сүүн

тэжээлтний нөөцийг хамгаалах зорилгоор хамтран ажиллах, халим дүрстний хувьд, тухайлбал, тэднийг хамгаалах, нөөцийг тогтоох, удирдах, судлах үйл ажиллагааг холбогдох олон улсын байгууллагаар дамжуулан явуулж байна.

66 дугаар зүйл **Урсгал сөрдөг загас**

1. Урсгал сөрдөг загас бөөгнөрөн хуралддаг гол мөрөн бүхий улс эдгээрийн нөөцөд юуны өмнө санаа тавьж, тэдгээрийн хувьд хариуцлага хүлээнэ.

2. Усанд нь урсгал сөрдөг загасны нөөц бий болдог улс эдийн засгийнхаа онцгой бүсийн цаад хязгаараас эрэг хүртэлх, 3-ын “b” дэх хэсэгт заасан загас агнах бүх усанд загас агнуурыг зохицуулах холбогдох арга хэмжээ, нөөцийг хадгалан хамгаална. Сөрдөг загасны нөөц үүсч бий болдог улс мөн эдгээр нөөцийг олборлодог бусад улстай 3 болон 4 дэх хэсэгт заасны дагуу зөвлөлдөн, өөрийн усанд буй болсон нөөцийн хувьд агнаж олборлох ерөнхий хэмжээ тогтоож болно.

3.

а) ийм нөөц үүсч бий болдог улсаас бусад аливаа нэг улсын эдийн засагт хохирол учруулахаар байвал урсгал сөрдөг загасны нөөцийг олборлохыг зөвхөн эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эрэг хүртэлх усанд явуулж болох;

Эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас цааших усанд тухайн загас агнуурын хувьд сонирхогч улс ийнхүү загас агнах журам, нөхцөлийн тухай харилцан тохиролцох зорилгоор уг нөөц үүсч бий болдог улсын зүгээс тэдгээрийг хамгаалах, ашиглах хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан, харилцан зөвлөлдөж байна;

б) ийм нөөцийг олборлож байгаа бусад улсын эдийн засагт учрах хохирлыг аль болохоор багасгах талаар загас барих ердийн хэмжээ, аргыг анхааран тухайн нөөц үүсч бий болдог улс бүх бүсэд загас агнуур эрхэлж байгаа бусад улстай хамтран ажиллах;

с) урсгал сөрдөг загасны нөөцийг нөхөн сэргээх талаар авч байгаа арга хэмжээ хэрэгжүүлэх, ялангуяа эл зорилгоор гаргаж байгаа хөрөнгийг хуваалцахад нөөц үүсч бий болдог улстай харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр оролцож байгаа “b” дэх хэсэгт дурдсан улс тухайн нөөц, гол мөрний нь усанд үүсч бий болдог улсын зүгээс онцгой анхаарах;

д) загасны нөөц үүсч бий болдог улс, сонирхогч бусад улсын хооронд харилцан тохиролцох үндсэн дээр эдийн засгийн онцгой бүсийн цаана орших усанд байгаа урсгал сөрдөг загасны нөөцөд хамаарах хууль журмын биелэлтийг хангаж байна.

4. Урсгал сөрдөг загас уг загас үүсч бий болдог улсаас өөр нэгэн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эргийн ус руу, эсхүл өөр усаар дамжин тэр усруу нүүдэллэн ордог байвал, тэрхүү улс уг нөөцийг хадгалан хамгаалах, мөн нөөцийн асуудлыг удирдах талаар уг нөөц үүсч бий болдог улстай хамтран ажиллаж байна.

5. Урсгал сөрдөг загасны нөөц үүсч бий болдог улс, уг нөөцийг олборлодог улс нь энэ зүйлийн заалтуудыг хэрэгжүүлж байх зорилгоор холбогдох бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан харилцан тохиролцож байна.

67 дугаар зүйл **Урсгал урууддаг загас**

1. Амьдралынхаа мөчлөгийн ихэнх хэсгийг харьяалах усанд нь өнгөрөөдөг урсгал урууддаг загасны нөөц бүхий эргийн улс тухайн загасны нөөцийн асуудлыг зохицуулах хариуцлагыг хүлээх бөгөөд тухайн усанд нүүдлийн загас орох, гарах боломжийг хангана.

2. Урсгал урууддаг загас агнуурыг зөвхөн эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эрэг хүртэлх усанд эрхэлнэ. Эдийн засгийн онцгой бүсэд загас агнуур эрхэлбэл уг агнуурыг энэ зүйл болон энэхүү конвенцийн тухайн бүс дэх загас агнуурын талаарх бусад заалтаар зохицуулна.

3. Урсгал уруудагч загас нь өөрийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийг дайран нүүдэллэж байвал, тухайн загасны жараахай эсхүл, үржих насны загас гэдгийг үл

харгалзан ийм загасны нөөцийн асуудлын зохицуулалт, тэдгээрийн агнуурыг энэ зүйлийн 1-д заасан улс, сонирхогч нөгөө улсын хооронд байгуулсан хэлэлцээрээр зохицуулна. Ийм хэлэлцээр нь эдгээр нөөцийн асуудлыг зүй зохистойгоор зохицуулах, энэ зүйлийн 1-д дурдсан улсын нөөцийг хамгаалах талаар хүлээсэн үүргийг харгалзан үзэх ёстой.

68 дугаар зүйл

Суурин загас

Энэ бүлэг нь 77 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт тодорхойлсон “Суурин” загасны хувьд үл хамаарна.

69 дүгээр зүйл

Далайд гарцгүй улсын эрх

1. Далайд гарцгүй улс тухайн бүс нутаг буюу дэд бүс нутагт нь хамаардаг эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн илүүдлээс зохих хэсгийг адил байх зарчмын үндсэн дээр ашиглах эрхтэй бөгөөд ийнхүү ашиглах явцдаа энэ зүйл болон 61 болон 62 дугаар зүйлийн дагуу сонирхогч бүх улсын эдийн засаг, газар зүйн нөхцөл байдлыг харгалзан үзвэл зохино.

2. Ийнхүү оролцох нөхцөл, журмын талаар сонирхогч улсын хооронд хоёр талын, бүс нутгийн болон дэд бүс нутгийн хүрээнд байгуулах хэлэлцээр нь дараахь шаардлага, журмыг харгалзаж үзнэ. Үүнд:

- a) эргийн улсын загас агнуур эрхэлдэг хүн ам буюу загасны аж үйлдвэрт гарз хохирол учруулахаас зайлсхийх;
- b) энэ зүйлийн дагуу хоёр талын, бүс нутгийн болон дэд бүс нутгийн хүрээнд байгуулах хэлэлцээрт эргийн буюу бусад улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглах далайд гарцгүй улсын оролцооны түвшин;
- c) эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад далайд гарцгүй буюу газар зүйн хувьд тааламжгүй бусад улсын оролцох түвшин, үүний улмаас эргийн аль нэг улс буюу түүний хэсэгт онцгой хүндрэл учруулахаас зайлсхийх;
- d) холбогдох улсын хүн амын хүнсний хэрэгцээ.

3. Хэрэв эргийн улсаас өөрийн эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийг тогтоосон хэмжээгээр нь бүрэн ашиглах түвшинд хүрсэн бол эргийн тухайн улс болон холбогдох улсын хооронд шударга тохиролцооны үндсэн дээр тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутаг дахь эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгаас ашиглах боломжийг тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутаг дахь далайд гарцгүй хөгжиж байгаа улсад олгох талаар хоёр талын болон тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутгийн хүрээнд бүх этгээдийн эрх ашгийг хангахуйцаар хамтран ажиллана. Энэ заалтыг хэрэгжүүлэхдээ 2 дахь хэсэгт дурдсан хүчин зүйлийг харгалзана.

4. Далайд гарцгүй хөгжингүй улс нь энэ зүйлийн заалтын дагуу өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглуулах боломж олгохдоо загас агнуур ихэвчлэн эрхэлдэг хүн ам, иргэд нь загас агнуурыг бусдад олгосноос үүдэн эдийн засагт нь хохирол учруулахгүй байх, гарах сөрөг үр дагаврыг аль болохоор багасгахын чухлыг харгалзан үздэг зөвхөн тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутаг дахь хөгжингүй улсын эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийн нөөцийг ашиглахад оролцох эрхтэй.

5. Дээр дурдсан заалтууд нь эргийн улсаас эдийн засгийн онцгой бүсэд нь амьд баялгийг ашиглах талаар тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутаг дахь далайд гарцгүй улсад ижил төрлийн эрх буюу хөнгөлөлт олгож болох талаар тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутгийн хүрээнд байгуулсан тохиролцоог хөндөхгүй.

70 дугаар зүйл

Газар зүйн хувьд тааламжгүй улсын эрх

1. Газар зүйн хувьд тааламжгүй улсын хувьд тухайн бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийн илүүдлээс зохих хэсгийг

шударга зарчмын үндсэн дээр сонирхогч бүх улсын эдийн засаг, газар зүйн байдлыг харгалзан ашиглах эрхтэй бөгөөд чингэхдээ энэ зүйл болон 61, 62 дугаар зүйлийг баримтална.

2. Энэхүү конвенцийн зорилгын үүднээс “газар зүйн хувьд тааламжгүй улс” гэж хаалттай буюу хагас хаалттай далайгаар хүрээлэгдсэн, хүн ам буюу түүний хэсгийг хүнс тэжээлээр хангахад зохистой хэмжээгээр шаардагдах загас нь тухайн бүс нутаг, дэд бүс нутаг дахь өөр улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн ашиглалтаас хараат байдаг эргийн улс, түүнчлэн өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсгүй хэмээн гомдол гаргах эрх бүхий эргийн улсыг хэлнэ.

3. Сонирхогч улс ийнхүү оролцох нөхцөл, журмыг дор дурдсаныг харгалзан хоёр талын, эсхүл бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн хэлэлцээрээр тогтооно:

a) эргийн улсын загас агнуур эрхэлдэг хүн ам буюу загасны аж ахуйд сөрөг үр дагавар учруулахаас зайлсхийх;

b) энэ зүйлийн дагуу хоёр талын, бүс нутаг, дэд бүс нутгийн хүрээнд байгуулсан хэлэлцээрийн үндсэн дээр эргийн бусад улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад газар зүйн хувьд тааламжгүй, далайд гарцгүй улсын оролцох буюу оролцох эрхийн хэмжээ;

c) эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад газар зүйн хувьд тааламжгүй, далайд гарцгүй улсын оролцох хэмжээ, түүний улмаас эргийн аль нэг улс болон түүний хэсэгт онцгой хүндрэл учруулахаас зайлсхийх;

d) холбогдох улсын хүн амын хүнсний хэрэгцээ.

4. Хэрэв эргийн улс эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийг зөвшөөрсөн хэмжээгээр бүрэн ашиглах боломжтой бол бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн хөгжиж буй газар зүйн онцгой байдалтай улсад мөн бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглах боломжийг олгоно. Тэгэхдээ тухайн нөхцөл байдалд бүх этгээдийн эрх ашгийг хангаж, шударгаар харилцан тохиролцох зорилгоор хоёр тал, бүс нутаг эсхүл дэд бүс нутгийн хүрээнд эргийн болон бусад сонирхогч улс хамтран ажиллана. Энэ заалтыг хэрэгжүүлэхдээ 3 дах хэсэгт дурдсан хүчин зүйлийг харгалзана.

5. Энэ зүйлийн дагуу газар зүйн хувьд тааламжгүй хөгжингүй улс нь мөн бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн зөвхөн хөгжингүй улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн нөөцийг ашиглахад оролцох эрхтэй. Тэгэхдээ эргийн улс нь бусад улсад өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглах боломж олгохдоо загас агнуур эрхэлдэг хүн ам, иргэд нь ихэвчлэн загас агнуурын ажил эрхэлдэг улсын эдийн засагт учрах сөрөг үр дагаврыг аль болохоор багасгахын чухлыг харгалзан үзвэл зохино.

6. Эргийн улсууд эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглах адил тэгш буюу хөнгөлөлттэй эрхийг бүс нутаг буюу дэд бүс нутагт хамаарах газар зүйн хувьд тааламжгүй улсад олгож байгаа нь бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн хүрээнд байгуулсан гэрээг дээр дурдсан заалт нь хөндөхгүй.

71 дүгээр зүйл

69, 70 дугаар зүйлийг хэрэглэхгүй байх

Эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн ашиглалтаас эдийн засаг нь ихээхэн хамаардаг эргийн улсын хувьд 69, 70 дугаар зүйлийн заалтыг хэрэглэхгүй.

72 дугаар зүйл

Эрх шилжүүлэхийг хязгаарлах

1. Сонирхогч улс өөрөөр тохиролцоогүй бол 69, 70 дугаар зүйлд заасан амьд баялгийг ашиглах эрхийг шууд бусаар гурав дахь улс, тэдгээрийн иргэдэд түрээслүүлэх, эрх олгох, хамтарсан үйлдвэрийн газар байгуулах буюу бусад хэлбэрээр эрх шилжихэд хүргэхгүй байвал зохино.

2. Дээрх заалт нь сонирхогч улсаас 69, 70 дугаар зүйлд заасан эрхээ эдлэх явдлыг хөнгөвчлөхийн тулд, хэрэв энэ нь 1-д зааснаар нөлөөлөхөд хүргэхгүй бол гурав дахь улс буюу олон улсын байгууллагаас техникийн буюу санхүүгийн тусламж авахад саад болохгүй.

73 дугаар зүйл

Эргийн улсын хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах

1. Эргийн улс нь эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг хайх, ашиглах, хамгаалах, эзэмших бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ энэхүү конвенцийн дагуу тогтоосон хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангахад шаардагдах үзлэг хийх, шалгах, баривчлах, мөрдөн байцаах зэрэг арга хэмжээ авч болно.

2. Баривчлагдсан хөлөг онгоц түүний багийн гишүүдийг зохих барьцаа буюу бусад баталгаа аваад нэн даруй чөлөөлөх ёстой.

3. Эдийн засгийн онцгой бүс дэх загас агнуурын хууль тогтоомжийг зөрчсөний улмаас ногдуулах шийтгэлийг эргийн улс тогтоохдоо сонирхогч улсын хооронд өөр заалт бүхий хэлэлцээрээр зохицуулаагүй бол шоронд хорих зэрэг биеэр эдлүүлэх бусад хэлбэрийн шийтгэлийн арга хэмжээ авч болохгүй.

4. Эргийн улс гадаад улсын хөлөг онгоцыг баривчилсан буюу саатуулсан бол авсан арга хэмжээ, цаашид ногдуулах шийтгэлийнхээ тухай далбааны эзэн улсад зохих шугамаар даруй мэдэгдэх ёстой.

74 дүгээр зүйл

Харалдаа буюу эрэг залгаа улсын эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглах

1. Харалдаа буюу эрэг залгаа улсын эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглахдаа Олон улсын шүүхийн дүрмийн 38 дугаар зүйлд заасан шударга шийдвэр гаргах зорилгоор олон улсын эрх зүйн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулах замаар гүйцэтгэнэ.

2. Боломжит хугацаанд хэлэлцэн тохиролцож чадахгүй бол сонирхогч улс 15 дугаар бүлэгт заасан журмыг баримтална.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт дурдсан хэлэлцээр байгуулах хүртэл сонирхогч улс харилцан ойлгох, хамтран ажиллах үндсэн дээр практик шинж чанартай түр хэлэлцээр байгуулж, тэрхүү шилжилтийн хугацаанд эцсийн хэлэлцээр байгуулах буюу түүнийг хүчин төгөлдөр болгох талаар хүч чармайлт гаргана. Ийм тохиролцоо нь заагийг эцэслэн тогтооход нөлөөлөх ёсгүй.

4. Сонирхогч улсын хооронд байгуулсан хэлэлцээр хүчин төгөлдөр болмогц эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглахтай холбогдсон асуудлыг уг хэлэлцээрийн заалтын дагуу шийдвэрлэнэ.

75 дугаар зүйл

Газар зүйн солбилцлын зураг, жагсаалт

1. Энэ хэсгийн заалтыг баримталж байгаа нөхцөлд эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаарын шугам, 74 дүгээр зүйлийн дагуу тогтоосон зааглах шугамыг эдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабтай зураг дээр тэмдэглэнэ. Цаад хязгаарын шугам, зааглах шугамыг геодезийн тоо баримт бүхий газар зүйн солбилцлын цэг тэмдгээр орлуулж болно.

2. Эргийн ийм зураг буюу газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

6 ДУГААР БҮЛЭГ ЭХ ГАЗРЫН ХОРМОЙ

76 дугаар зүйл

Эх газрын хормойн тодорхойлолт

1. Эргийн улсын эх газрын хормойд харьяа тэнгисээс гадагш хуурай нутаг дэвсгэрийн байгалийн үргэлжлэлийн хэмжээгээр явж усан доогуур шургасан эх газрын захын цаад хязгаарт хүрсэн харьяа тэнгисийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милийн зайд орших далайн ёроол, усан доорх бүсийн хэвлий багтана. Харин усан доогуур шургасан эх газрын захын цаад хязгаар ийм зайд орохгүй.

2. Эргийн улсын эх газрын хормой нь энэ зүйлийн 4, 6 дахь хэсэгт зааснаас цааш гарахгүй.

3. Усан доогуур шургасан эх газрын зах гэдэгт эргийн улсын усан доорх эх газрын хөвчийн үргэлжлэл багтах бөгөөд хормойн гадарга, хэвлий, ташуу, гүдгэрээс бүрдэнэ. Үүнд далайн гүний ёроол, түүний дотор тэнгисийн нуруу, түүний хэвлий орохгүй.

4.

а) усан доогуур шургасан эх газрын зах харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас цааш далайн 200 милээс хэтэрсэн тохиолдолд энэхүү конвенцийн зорилгын үүднээс эргийн улс энэ захын цаад хязгаарыг дор дурдсан шугамын тусламжтайгаар тогтоож байна. Үүнд:

i) 7-д заасны дагуу тухайн цэгийн тунамал чулуулгийн зузаан нь тухайн цэгийн богино зайнаас эх газрын налуугийн бэл хүртэл нэг хувь байх хамгийн хол тэмдэглэгдсэн цэгээс эхлэн тооцоолж татсан шугам;

ii) 7-д заасны дагуу эх газрын налуугийн бэлээс далайн 60 милээс холгүй орших тэмдэглэгдсэн цэгээс эхлэн татсан шугам;

б) хэрвээ өөрөөр авч үзэх шинж тэмдэг байхгүй бол эх газрын налуугийн бэлийг хэлбийлтийн улмаас хамгийн их өөрчлөгдсөн гэж тодорхойлно.

5. Энэ зүйлийн 4 дэх хэсгийн “а” “i)” болон “ii)”-т заасны дагуу татагдсан далайн ёроол дахь эх газрын хормойн цаад хязгаарын шугамыг бүрдүүлж байгаа тэмдэглэгдсэн цэгүүд нь харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 350 милээс хэтрэхгүй, эсхүл далайн гүнийн 2500 метр дэх шугамыг холбогч далайн гүнийн 2500 метр шугамаас 100 милээс хэтрэхгүй байх ёстой.

6. 5-д заасан хэдий ч усан доорх нурууны эх газрын хормойн цаад хязгаар харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 350 милээс хэтрэхгүй байна. Энэ заалт нь эх газрын захын бүрэлдэхүүнд ордог гадарга, өндөрлөг, гүвгэр, эрэглэсэн газар зэрэг усан доорх өндөрлөгт хамаарахгүй.

7. Эх газрын хормой нь харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милиэс хэтэрсэн зайд байх тохиолдолд эргийн улс эх газрын хормойн цаад хязгаараа өргөрөг, уртрагийн солбицлын тусламжаар тодорхойлж тэмдэглэсэн цэгүүдийг холбосон, далайн 60 милээс хэтрэхгүй урт шулуун шугамаар тогтооно.

8. Харьяа тэнгисийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милээс хэтэрсэн эх газрын хормойн хязгаарын тухай мэдээллийг холбогдох эргийн улс газар зүйн шударга зарчмын үндсэн дээр төлөөлөх, II хавсралтын дагуу байгуулагдсан Эх газрын хормойн хязгаарын асуудал эрхэлсэн хороонд шилжүүлнэ. Уг хороо нь эх газрын хормойн цаад хязгаарыг тогтоохтой холбогдсон асуудлаар эргийн улсад зөвлөгөө өгнө. Өгсөн зөвлөгөөний үндсэн дээр эргийн улсын тогтоосон эх газрын хормойн хязгаарыг эцсийн бөгөөд хүчинтэй гэж үзнэ.

9. Эргийн улс газрын зураг, холбогдох мэдээ, өөрийн улсын эх газрын хормойд цаад хязгаарыг байнга тодорхойлсон геодезийн мэдээллийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга эдгээрийг зохих журмын дагуу нийтэлнэ.

10. Энэ зүйлийн харалдаа буюу эрэг залгаа улсын хоорондын эх газрын хормойг зааглах асуудлыг хөндөхгүй.

77 дугаар зүйл

Эх газрын хормойн хувьд эдлэх эргийн улсын эрх

1. Эргийн улс байгалийн баялгийг хайх, ашиглах зорилгоор эх газрын хормойд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ.

2. Хэрэв эргийн улс нь эх газрын хормойд хайгуул явуулаагүй, түүний байгалийн баялгийг боловсруулаагүй бол эргийн тухайн улсын тодорхой илэрхийлсэн зөвшөөрөлгүйгээр хэн ч ийм төрлийн үйл ажиллагааг явуулж болохгүй гэсэн утгаар энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан эрх нь онцгой эрхэд хамаарна.

3. Эх газрын хормойн хувьд хэрэгжүүлэх эргийн улсын эрх нь түүний зүгээс уг хормойг үр ашигтай буюу бэлгэдлийн хэлбэрээр ашиглах, эсхүл энэ тухай шууд мэдэгдэх эсэхээс үл хамаарна.

4. Энэ хэсэгт заасан байгалийн баялагт далайн ёроол, түүний хэвлийн эрдэс, болон бусад баялаг, түүнчлэн “суурин” загасны төрлийн амьд организм, тухайлбал, тэдгээрийг олборлох үед далайн ёроол, түүний хэвлийд хөдөлгөөнгүй эсхүл далайн ёроол, түүний хэвлийтэй биеэрээ холбоотой учир хөдөлж чаддаггүй организм багтана.

78 дугаар зүйл

Хүрээлж байгаа ус, агаар мандлын эрх зүйн статус болон бусад улсын эрх, эрх чөлөө

1. Эх газрын хормойн хувьд эдлэх эргийн улсын эрх нь хүрээлж байгаа ус, түүн дээрх агаар мандлын эрхийн статусыг хөндөхгүй.

2. Эргийн улс эх газрын хормойн хувьд хэрэгжүүлэх эрхээ эдлэхдээ энэхүү конвенцид заасан бусад улсын хөлөг онгоц зорчих, бусад эрх, эрх чөлөөг хохироох, тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд аливаа үндэслэлгүй саад тотгор учруулах ёсгүй.

79 дүгээр зүйл

Эх газрын хормой дахь усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолой

1. Энэ зүйлийн заалтыг баримтлан бүх улс эх газрын хормойн усан доор кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрхтэй.

2. Эх газрын хормойд хайгуул хийх, түүний байгалийн баялгийг ашиглах, тавьсан дамжуулах хоолойноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналт тавих талаар боломжит арга хэмжээ авах талаарх эргийн улсын эрхийг хэрэгжүүлэх нөхцөлд, уг эргийн улс кабель утас, дамжуулах хоолой тавих, тэдгээрийг бүрэн ажиллагаатай байлгахад саад учруулж болохгүй.

3. Эх газрын хормойд тийм дамжуулах хоолой тавих шугамыг эргийн тухайн улсын зөвшөөрөлтэйгөөр тодорхойлон тогтоож байна.

4. Эргийн улсын өөрийн нутаг дэвсгэр, харьяа тэнгист кабель утас, дамжуулах хоолой тавих нөхцөлийг тодорхойлох эрх болон эх газрын хормойн баялгийг хайх, ашиглах мөн өөрийн мэдэлд байгаа хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж суурилуулах эргийн улсын шүүхийн харьяаллыг энэ бүлгийн аль ч заалт хөндөхгүй.

5. Усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавихдаа улс урьд өмнө нь тавьсан кабель утас, дамжуулах хоолойг харгалзан үзнэ. Тухайлбал, урьд тавигдсан кабель утас, дамжуулах хоолойд засвар хийх боломжийг хаах ёсгүй.

80 дугаар зүйл

Эх газрын хормой дахь хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж

Эх газрын хормой дахь хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн хувьд 60 дугаар зүйлийг зохих өөрчлөлттэйгөөр хэрэглэнэ.

81 дүгээр зүйл

Эх газрын хормой дахь өрөмдлөгийн ажил

Эргийн улс нь өөрийн эх газрын хормойд аливаа зорилгоор явуулах өрөмдлөгийн ажлыг зөвшөөрөх, зохицуулах онцгой эрх эдэлнэ.

82 дугаар зүйл

Далайн 200 милээс гадагш орших эх газрын хормойг ашиглахтай холбогдсон төлбөр, хандив

1. Эргийн улс нь харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас тоолох далайн 200 милээс гадагш орших эх газрын хормойн амьгүй баялгийг ашиглахтай холбогдуулж төлбөр буюу хандиваа биет зүйлээр өгнө.

2. Төлбөр, хандивыг тухайн хэсгээс бүтээгдэхүүн олборлосон жилээс хойш 5 жилийн дараа тухайн хэсэгт олборлох бүх бүтээгдэхүүний хувьд жил бүр татна. 6 дахь жилийн төлбөр, хандивын хэмжээ нь тухайн хэсгээс олборлосон нийт бүтээгдэхүүний өртөг буюу хэмжээний 1 хувьтай тэнцүү байна. Энэ хэмжээ нь 12 дахь жил хүртэл жил бүр 1 хувиар нэмэгдэж байх бөгөөд түүний дараа тогтмол хувьтай байна. Үйлдвэрлэлийн зардалд олборлолттой холбогдсон зардал орохгүй.

3. Эх газрын хормойгоос олборлосон ашигт малтмалын хувьд түүнийг зөвхөн гадаадаас худалдан авдаг хөгжиж байгаа улс ийм төлбөр буюу хандив өгөхөөс чөлөөлөгдөнө.

4. Төлбөр буюу хандивын хэмжээг энэхүү конвенцид оролцогч улсын хооронд шударга зарчмыг баримтлан ногдуулах эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тогтоох бөгөөд чингэхдээ хөгжиж байгаа улс, ялангуяа нэн буурай хөгжилтэй болон далайд гарцгүй хөгжиж буй улсын эрх ашиг, хэрэгцээг анхааран үзнэ.

83 дугаар зүйл

Харалдаа буюу эрэг залгаа улсын эх газрын хормойг зааглах

1. Харалдаа буюу эрэг залгаа, эргийн улсын эх газрын хормойг зааглахдаа Олон улсын шүүхийн дүрмийн 38 дугаар зүйлд заасны дагуу шударга шийдвэрт хүрэх зорилгоор олон улсын эрх зүйн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулах замаар гүйцэтгэнэ.

2. Боломжит хугацаанд хэлэлцэн тохирч чадахгүй бол сонирхогч улс 15 дугаар бүлэгт заасан журмыг баримтална.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт дурдсан хэлэлцээр байгуулах хүртэл сонирхогч улс харилцан ойлгох, хамтран ажиллах үндсэн дээр практик шинж чанартай түр хэлэлцээр байгуулж, тэрхүү шилжилтийн хугацаанд эцсийн хэлэлцээр байгуулах буюу түүнийг хүчин төгөлдөр болгох талаар хүч чармайлт гаргана.

4. Сонирхогч улсын хооронд байгуулсан хүчин төгөлдөр хэлэлцээр байгаа бол эх газрын хормойг зааглахтай холбогдсон асуудлыг тэрхүү хэлэлцээрийн заалтын дагуу зохицуулна.

84 дүгээр зүйл

Газар зүйн солбицлын зураг, жагсаалт

1. Энэ бүлгийн заалтыг мөрдөх нөхцөлд 83 дугаар зүйлийн дагуу тодорхойлсон эх газрын хормойн цаад хязгаарын шугам, зааглах шугамыг тогтоохдоо тэдгээрийн байрлалыг нарийвчилсан масштабыг заах, эсхүл тийм масштаб бүхий газрын зураг дээр тэмдэглэнэ. Хэрэв шаардлагатай гэж үзвэл, цаад хязгаарын шугам буюу зааглах шугамыг геодезийн тоо баримтад үндэслэсэн газар зүйн солбицлын цэг тэмдэгээр орлуулж болно.

2. Эргийн улс тийм зураг, газар зүйн солбицлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна. Түүнчлэн эх газрын хормойн цаад хязгаарыг заасан далайн зураг, газар зүйн солбицлын жагсаалтыг далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

85 дугаар зүйл

Хонгил барих

Энэ бүлэг нь далайн усны гүнийг үл харгалзан хонгил барих замаар далайн хэвлийг ашиглах эргийн улсын эрхийг хөндөхгүй.

7 ДУГААР БҮЛЭГ ИХ ДАЛАЙ

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

86 дугаар зүйл

Энэ бүлгийн заалтыг хэрэглэх

Эдийн засгийн онцгой бүс, харьяа тэнгис, аливаа улсын дотоодын ус, олтриг улсын олтригийн усны алинд ч үл хамаарах далайн бүх хэсэгт энэ бүлгийн заалтыг хэрэглэнэ. Энэ зүйл нь бүх улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд 58 дугаар зүйлийн дагуу эдэлж байгаа эрх чөлөөг хязгаарласан байдлаар хэрэглэгдэхгүй.

87 дугаар зүйл

Их далайн чөлөөт байдал

1. Их далай нь эргийн улс, далайд гарцгүй улсыг оролцуулан бүх улсад нээлттэй байна. Их далайд чөлөөтэй зорчих эрхийг энэхүү конвенц болон олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээгээр тодорхойлсон нөхцлийн дагуу хэрэгжүүлнэ. Үүнд эргийн болон далайд гарцгүй улсад адил хамаарах дор дурдсан зүйлүүд орно:

- a) хөлөг онгоцоор чөлөөтэй зорчих;
- b) нислэг чөлөөтэй үйлдэх;
- c) усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолойг 6 дугаар бүлгийн дагуу чөлөөтэй тавих;
- d) олон улсын эрх зүйгээр зөвшөөрөгдсөн хиймэл арал, бусад тоног төхөөрөмжийг 6 дугаар бүлгийн дагуу чөлөөтэй барьж байгуулах;
- e) 2 дугаар хэсэгт заасан нөхцөлийг баримтлан чөлөөтэй загас агнах;
- f) 6 болон 13 дугаар бүлгийн дагуу шинжилгээ, судалгаа чөлөөтэй хийх.

2. Их далайд чөлөөтэй зорчих эрхээ эдэлж байгаа бусад улсын эрх ашиг, түүнчлэн бүс дэх үйл ажиллагааны талаар энэхүү конвенцид заасан эрхийг зохих ёсоор харгалзан үзсэний үндсэн дээр бүх улс эдгээр эрх чөлөөг эдэлнэ.

88 дугаар зүйл

Их далайг энх тайвны зорилгод нөөцлөх

Их далайг энх тайвны зорилгод нөөцөлнө.

89 дүгээр зүйл

Их далайд бүрэн эрхт байдлаа тогтоох хууль бус нэхэмжлэл

Аль ч улс их далайн аль ч хэсгийг өөрийн бүрэн эрхэд хамааруулан захирах эрхгүй.

90 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоцоор зорчих эрх

Эргийн буюу далайд гарцгүй эсэхийг үл харгалзан улс бүр өөрийн далбаатай хөлөг онгоцоор их далайд зорчих эрхтэй.

91 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоцны харьяалал

1. Улс бүр өөрийн онгоцонд харьяалал тогтоох, нутаг дэвсгэр дээрээ хөлөг онгоцыг бүртгэх, хөлөг онгоцыг өөрийн далбаан дор зорчих нөхцөлийг тодорхойлно. Далбаан дор зорчих эрхтэй хөлөг онгоц нь уг далбааны эзэн улсад харьяалагдана. Далбааны эзэн улс хөлөг онгоцтой бодитоор холбоотой байх ёстой.

2. Улс бүр далбаан дороо зорчих эрх олгогдсон хөлөг онгоцонд энэ түүнийг нь нотолсон зохих баримт бичиг олгоно.

92 дугаар зүйл
Хөлөг онгоцны статус

1. Хөлөг онгоц зөвхөн нэг улсын далбаан дор зорчих ёстой бөгөөд их далайгаар зорчих үедээ олон улсын гэрээ, эсхүл энэхүү конвенцид шууд заасан тохиолдлоос бусад нөхцөлд гагцхүү далбааны эзэн улсын хуульд захирагдана. Өмч жинхэнэ ёсоор шилжээгүй буюу бүртгэл өөрчлөгдөөгүй байхад зорчиж яваа буюу боомтод ирж зогсож байх үедээ хөлөг онгоц далбаагаа сольж болохгүй.

2. Өөрийн ашиг сонирхлын үүднээс 2 буюу хэд хэдэн улсын далбааг ашиглан зорчиж яваа хөлөг онгоцыг эдгээр улсын аль нэгэнд харьяалалгүй хөлөг онгоцонд тооцогдоно.

93 дугаар зүйл
Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, түүний төрөлжсөн байгууллага болон Олон улсын атомын энергийн агентлагийн далбаан дор зорчиж байгаа хөлөг онгоц

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, түүний төрөлжсөн байгууллага болон Олон улсын атомын энергийн агентлагийн далбаа бүхий албан үүрэг гүйцэтгэж яваа хөлөг онгоцтой холбогдсон асуудалд өмнөх зүйлд хамаарахгүй.

94 дүгээр зүйл
Далбааны эзэн улсын үүрэг

1. Улс бүр өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцонд хамаарах засаг захиргаа, техникийн болон нийгмийн асуудлаарх шүүхийн харьяалал, хяналтыг үр дүнтэй хэрэгжүүлнэ.

2. Ялангуяа, улс бүр:

а) жижиг оврын улмаас нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журмаар үл зохицуулагдах хөлөг онгоцноос бусад өөрийн далбаан дор зорчиж байгаа хөлөг онгоцны нэр болон онцлогыг дурдсан бичиг баримтыг бүртгэх;

б) тухайн хөлөг онгоцонд хамаарах засаг захиргаа, техникийн болон нийгмийн холбогдолтой асуудлаар өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцны хөлгийн дарга, офицер, багийнхны хувьд шүүх эрх мэдлээ тогтоож, дотоодын хууль тогтоомжийг хэрэглэх.

3. Улс бүр өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцны аюулгүй байдлыг хангах үүднээс шаардлагатай бүхий л арга хэмжээг авна. Тухайлбал:

а) хөлөг онгоцны бүтэц, тоног төхөөрөмж, далайд явах хугацааны талаар;

б) баримталбал зохих олон улсын журмыг харгалзан хөлөг онгоцны багийн бүрдүүлэх, ажиллах нөхцөлийг хангах, багийг сургах;

с) дохио хэрэглэл, холбооны хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх.

4. Эдгээр арга хэмжээ нь дараахь зүйлийг заавал агуулсан байна. Үүнд:

а) бүртгүүлэхийн өмнө болон дараа тодорхой хугацааны давтамжтайгаар хөлөг онгоцны мэргэжлийн байцаагчаар шалгуулж байх, хөлөг онгоц аюулгүй зорчиход шаардагдах далайд замын зураг, далайн тээврийн журмын эмхтгэл, навигацийн тоног төхөөрөмж болон хэрэгсэл хөлөг онгоц бүрт байх;

б) хөлөг онгоц бүр нь хөлөг онгоц жолоодох, холбоо барих, далайн инженер-техникийн талаар зохих мэргэжил эзэмшсэн дарга, офицерын мэдэлд байх, багийн бүрэлдэхүүн нь мэргэжлийн болон тооны хувьд хөлгийг төрөл, хэмжээ, механизм, төхөөрөмжид тохирч байх;

с) далайд хүний амийг хамгаалах, хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, далайн байгаль орчныг бохирдлоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хянах болон радио холбооны хэвийн ажиллагааг хангахтай холбогдсон баримталбал зохих олон улсын дүрэм журамтай хөлгийн дарга, офицерууд нь зохих хэмжээнд, харин багийн бусад бүрэлдэхүүн бүрэн танилцсан байх, тэдгээрийг чанд сахиж мөрдөх.

5. Энэ зүйлийн 3 болон 4 дэх хэсэгт заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэхдээ улс бүр нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын хэм хэмжээ, журам, практикийг даган мөрдөж, тэдгээрийн биелэлтийг хангахад шаардагдах бүхий л арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

6. Хөлөг онгоцны хувьд түүнийг харьяалах улсын шүүхийн харьяалал, хяналтын асуудал эргэлзээтэй гэдгийг тодорхой үндэслэлээр мэдсэн улс уг үндэслэлийн талаар далбааны эзэн улсаас тодруулах хүсэлт хүргүүлж болно. Тухайн хүсэлтийг хүлээн авсан далбааны эзэн улс уг үндэслэлийг шалгах, шаардлагатай тохиолдолд түүнийг залруулах аливаа арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

7. Улс бүр их далайд зорчиж буй өөрийн далбаа бүхий хөлөг онгоцны оролцоотойгоор далайд гарсан осол, навигацаас үүдэлтэй зөрчлийн улмаас нөгөө улсын иргэний амь насыг хохироосон, хүнд бэртээсэн буюу хөлөг онгоцонд нь гэмтэл учирсан, эсхүл нөгөө улсын суурин төхөөрөмж буюу далайн хүрээлэн буй орчинд хохирол учирсан бол мэргэжлийн этгээд буюу этгээдийг оролцуулан мөрдөн шалгах ажлыг зохион байгуулна. Далайн тухайн осол болон навигацийн зөрчилтэй холбоотой нөгөө улсад хийж буй мөрдөн шалгах ажиллагаанд далбааны улс уг улстай хамтран ажиллана.

95 дугаар зүйл

Их далай дахь цэргийн хөлөг онгоцны дархан эрх

Цэргийн хөлөг онгоц нь их далайд далбааг нь мандуулж буй улсаас өөр аль ч улсын шүүхийн харьяаллаас бүрэн ангид байх дархан эрхийг эдэлнэ.

96 дугаар зүйл

Арилжааны бус засгийн газрын үүрэг гүйцэтгэж буй хөлөг онгоцны дархан эрх

Аль нэг улсын өмчлөлд байгаа бөгөөд арилжааны бус, Засгийн газрын зорилгоор ашиглаж байгаа хөлөг онгоц нь их далайд далбааны эзэн улсаас өөр бусад улсын шүүхийн харьяаллаас бүрэн ангид байх дархан эрх эдэлнэ.

97 дугаар зүйл

Хөлөг онгоц мөргөлдөх буюу навигацийн зэрэг бусад зөрчлөөс үүдсэн эрүүгийн хэргийн харьяалал

1. Их далайд зорчих хөлөг онгоц мөргөлдөх буюу хөлөг онгоцны навигацийн зэрэг бусад зөрчлөөс үүдэн ямар нэгэн осол гарч, онгоцны ахмад, эсхүл хөлөг онгоцонд үүрэг гүйцэтгэх аливаа бусад этгээдэд эрүүгийн буюу захиргааны хариуцлага хүлээлгэхээр бол далбааны эзэн улс, эсхүл тухайн этгээдийг харьяалах улсын шүүх, засаг захиргаанаас мөрдөн байцаах шийдвэр гаргах хүртэл эрүүгийн, эсхүл захиргааны хэрэг үүсгэхгүй.

2. Сахилгын хариуцлагын хувьд гагцхүү хөлөг онгоцны ахмадын үнэмлэх буюу мэргэжлийн гэрчилгээ, эсхүл зөвшөөрөл олгосон улс, уг баримт бичгийн эзэн нь түүний харьяат биш байлаа ч гэсэн тэдгээр баримт бичгийг зохих журмын дагуу хүчингүй болгох эрхтэй.

3. Хөлөг онгоцыг далбааны эзэн улсаас өөр аль ч улсын эрх бүхий байгууллага мөрдөн байцаах зорилгоор баривчлах буюу саатуулж болохгүй.

98 дугаар зүйл

Тусламж үзүүлэх үүрэг

1. Улс бүр хөлөг онгоц, түүний баг буюу зорчигчдыг ноцтой аюулд учруулахгүй байхаар дараахь үүрэг гүйцэтгэхийг өөрийн далбаан дор зорчиж яваа аль ч хөлөг онгоцны ахмадад даалгах үүрэг хүлээнэ. Үүнд:

- а) далайд амь эрсдэх аюулд учирсан хүн дайралдвал түүнд туслалцаа үзүүлэх;
- б) лавтай тус хүргэх байх гэж бодож тусламж эрсэн хүмүүсээс мэдээ авмагц тэднийг аврахаар боломжит хамгийн хурднаар очих;
- с) хөлөг онгоц мөргөлдсөний дараа нөгөө хөлөг онгоц, түүний баг болон зорчигчдод туслалцаа үзүүлж, боломжтой бол өөрийн хөлөг онгоцны нэр, түүний бүртгэлтэй боомт, очих дөт боомтыг нөгөө хөлөг онгоцонд мэдэгдэх.

2. Эргийн улс бүр далайд болон далай дээгүүр аюулгүй байдлыг хангах үр ашигтай аврах алба байгуулж ажиллуулах, түүнчлэн шаардлагатай үед энэ зорилгоор хөрш улстай хамтран ажиллах тухай бүс нутгийн гэрээ байгуулахад тус дөхөм үзүүлнэ.

99 дүгээр зүйл

Боол тээвэрлэхийг хориглох

Улс бүр түүний далбаан дор зорчих эрхтэй хөлөг онгоцоор боол тээвэрлэхгүй байх талаар үр дүнтэй арга хэмжээ авах бөгөөд боол тээвэрлэсэн тохиолдолд ял шийтгэл ногдуулах, мөн эл зорилгоор түүний далбааг хууль бусаар ашиглахаас урьдчилан сэргийлэх үүрэгтэй. Аль улсын далбаатай байснаас үл хамааран аливаа хөлөг онгоцонд орогносон боол нь аяндаа эрх чөлөөтэй болно.

100 дугаар зүйл

Далайн дээрмийг устгахад хамтран ажиллах үүрэг

Улс бүр их далай болон аливаа улсын шүүхийн харьяаллаас гадна орших өөр ямар нэгэн газар гарсан далайн дээрмийг устгахад бүх талаар хамтран ажиллана.

101 дүгээр зүйл

Далайн дээрмийн тодорхойлолт

Дор дурдсан аливаа үйлдлийг далайн дээрэм гэж үзнэ:

а) аливаа хувийн хөлөг онгоц, хувийн нисдэг төхөөрөмж, түүний баг, зорчигчдоос хувийн зорилгоор үйлдсэн аливаа хүч хэрэглэсэн буюу саатуулсан, өмч хөрөнгийг устгах, дээрэмдэх үйл ажиллагаа болон дор дурдсан зүйлийн эсрэг чиглэсэн үйлдэл;

i) их далайд зорчиж яваа хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж эсхүл, эдгээр онгоцонд явсан зорчигчид, эд хөрөнгө;

ii) аливаа улсын шүүхийн харьяаллаас гадна орших хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, зорчигч, эд хөрөнгө;

б) ямар нэгэн хөлөг онгоц буюу нисдэг төхөөрөмжийг далайн дээрэм хийх гэж байгааг мэдсээр байж тэдгээр онгоцыг ийнхүү ашиглахад сайн дураараа оролцсон аливаа үйлдэл;

с) энэ зүйлийн а, б-д заасан үйлдлийг хийхэд турхирсан буюу зориуд дэмжлэг үзүүлсэн аливаа үйлдэл.

102 дугаар зүйл

Бослого гаргасан цэргийн болон төрийн мэдлийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн явуулж байгаа дээрмийн үйл ажиллагаа

Цэргийн хөлөг онгоц, төрийн мэдлийн хөлөг онгоц буюу нисдэг төхөөрөмжид бослого гаргаж, хөлөг онгоц буюу нисдэг төхөөрөмжийг эзэмшилдээ оруулсан багийн үйлдсэн 101 дүгээр зүйлд тодорхойлсон дээрмийн үйлдлийг хувийн мэдлийн хөлөг онгоцны үйлдэлтэй адилтгаж үзнэ.

103 дугаар зүйл

Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн тодорхойлолт

Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн хувьд 101 дүгээр зүйлд заасан үйлдлийн аль нэгийг гүйцэтгэх зорилгоор эзэмшлээ тогтоосон этгээдийн аливаа хөлөг онгоцыг далайн дээрмийн хөлөг онгоц гэж үзнэ. Энэ нь дээрх заалтад дурдсан үйлдлийг үйлдсэн гэм буруутай этгээдийн эзэмшилд байгаа бөгөөд мөн үйлдлийг үйлдэхэд ашигласан хөлөг онгоц буюу нисдэг төхөөрөмжийн хувьд нэгэн адил хамаарна.

104 дүгээр зүйл

Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн харьяаллыг хадгалах, хүчингүй болгох

Хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж нь дээрмийн хөлөг онгоц буюу дээрмийн нисдэг төхөөрөмж болсон хэдий ч харьяалалаа хадгалж болно. Харьяаллыг нь хадгалах, хүчингүй болгох асуудлыг харьяалах улсын хууль тогтоомжийн дагуу тодорхойлно.

105 дугаар зүйл

Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийг саатуулах

Улс бүр их далайд буюу аливаа улсын шүүхийн харьяаллын гадна орших өөр ямар нэгэн газар дээрмийн хөлөг онгоцыг мөн дээрмийн аргаар эзэмшилдээ оруулсан аливаа дээрэмчдийн хөлөг онгоц, эсхүл нисдэг төхөөрөмжийг саатуулан уг хөлөг онгоцонд явсан этгээдүүдийг баривчилж, тэнд байсан эд хөрөнгийг хурааж болно. Ийнхүү баривчилгаа хийсэн улсын шүүхийн байгууллагууд тэдэнд ногдуулах зохих ял шийтгэлийн талаар шийдвэр гаргаж, шударга ёсыг баримталсан хөндлөнгийн этгээдийн эрхийг хөндөхгүйгээр эдгээр хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, мөн эд хөрөнгийн талаар авах арга хэмжээг тогтоож болно.

106 дугаар зүйл

Зохих үндэслэлгүйгээр хорьж саатуулсны хариуцлага

Хэрэв хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийг зохих үндэслэлгүйгээр далайн дээрэмд сэрдэн хорьж саатуулсан бол чингэж саатуулсан улс хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийг харьяалах улсын өмнө учруулсан бүхий л хохирлын талаар хариуцлага хүлээнэ.

107 дугаар зүйл

Далайн дээрэмчдийг баривчлах эрх бүхий хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж

Зөвхөн цэргийн хөлөг онгоц, цэргийн нисдэг төхөөрөмж, эсхүл засгийн газрын нэрийн өмнөөс үүрэг гүйцэтгэж буй гэсэн гаднах таних тэмдэг бүхий, эсхүл эл зорилгоор томилогдсон бусад хөлөг онгоц буюу нисдэг төхөөрөмж нь далайн дээрэмчдийг баривчилж болно.

108 дугаар зүйл

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хууль бусаар худалдах

1. Олон улсын гэрээ конвенцуудыг зөрчин мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хууль бусаар худалдах зорилго бүхий их далайд зорчих хөлөг онгоцны үйлдлийг таслан зогсооход бүх улс хамтран ажиллана.

2. Өөрийн улсын далбаа бүхий хөлөг онгоц нь мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг худалдаалах гэж байгаа талаар үндэслэл бүхий мэдээлэл авсан аль ч улс ийм хууль бус худалдааг таслан зогсоох үүднээс хамтран ажиллах хүсэлтийг бусад улсад хүргүүлж болно.

109 дүгээр зүйл

Их далайгаас хууль бус нэвтрүүлэг хийх

1. Их далайгаас хууль бус нэвтрүүлэг хийлгэхгүй байх талаар бүх улс хамтран ажиллана.

2. Энэ конвенцийн зорилгын үүднээс “хууль бус нэвтрүүлэг” гэж аюулын дохионоос бусад хөлөг онгоцноос илгээж байгаа олон улсын дүрэм журамд харш радио долгион, зурагтын хөтөлбөр, мөн их далайд байрлуулсан нэвтрүүлэх төхөөрөмжийг хэлнэ.

3. Хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байгаа аливаа этгээдийг дараахь улсын шүүх мөрдөн шалгана. Үүнд:

- а) хөлөг онгоцны далбааны эзэн улс;
- б) төхөөрөмжийг бүртгэсэн улс;
- в) тухайн этгээдийг харьяалах улс;
- г) нэвтрүүлгийг хүлээн авч болохуйц аливаа улс;
- д) албан ёсны радио холбоонд нь саад учраад байгаа улс.

4. Их далайд энэ зүйлийн 3-т заасны дагуу 110 дугаар зүйлийг баримтлан шүүхийн харьяалал тогтоосон улс хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байгаа аливаа этгээд хөлөг онгоцыг баривчилж, дамжуулагч төхөөрөмжийг хурааж болно.

110 дугаар зүйл Үзлэг хийх эрх

1. Олон улсын гэрээний үндсэн зарчмаар тогтоосон улсын дотоод хэрэгт үл оролцохоос бусад тохиолдолд цэргийн хөлөг онгоц нь 95, 96 дугаар зүйлд заасан дархан эрх бүхий гадаад улсын хөлөг онгоцтой тааралдсан бол дараахь үндэслэлээс бусад тохиолдолд уг хөлөг онгоцонд үзлэг хийх эрхгүй. Үүнд:

- а) тухайн хөлөг онгоц далайн дээрэм үйлдэж байгаа;
- б) тухайн хөлөг онгоц боолын худалдаа эрхэлж байгаа;
- в) тухайн хөлөг онгоц нь хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байгаа бөгөөд цэргийн хөлөг онгоцыг харьяалах далбааны эзэн улс 109 дүгээр зүйлийн дагуу шүүхийн харьяалал бүхий;
- г) тухайн хөлөг онгоц харьяалалгүй;
- д) хэдийгээр өөр улсын далбаа мандуулж зорчсон буюу далбаа мандуулахаас татгалзсан ч гэсэн тухайн хөлөг онгоц үнэн хэрэг дээрээ цэргийн хөлөг онгоцтой ижил харьяалалтай гэж сэжиглэх хангалттай үндэслэлгүй бол.

2. Энэ зүйлийн 1-д заасан тохиолдолд цэргийн хөлөг онгоц нь түүний далбааг тухайн хөлөг онгоц мандуулах эрхтэй эсэхийг шалгаж болно. Энэ зорилгын үүднээс офицероор удирдуулсан завийг сэжиг төрүүлж буй хөлөг онгоц руу илгээж болно. Хэрэв баримт бичгийг шалгасны дараа сэжиг хэвээр үлдвэл байх боломжтой бүхий л хэлбэрээр тухайн хөлөг онгоцонд үзлэгийг үргэлжлүүлэн хийж болно.

3. Хэрэв сэжиг нь үндэслэлгүй байсан бөгөөд шалгагдсан хөлөг онгоцыг буруутгах ямарваа үйлдэл хийгээгүй гэдгийг тогтоосон бол ийнхүү саатуулснаас үүдсэн аливаа хор хохирлыг нөхөн төлнө.

4. Энэ заалтыг цэргийн нисэх онгоцны хувьд *mutatis mutandus* хэрэглэнэ.

5. Энэ заалтыг засгийн газрын нэрийн өмнөөс үүрэг гүйцэтгэж буй гэсэн таних тэмдэг бүхий бусад хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн хувьд мөн хэрэглэнэ.

111 дүгээр зүйл Халуун мөрөөр нь мөрдөх эрх

1. Хэрэв эргийн улсын эрх бүхий байгуулла тус улсын хууль тогтоомжийг гадаадын хөлөг онгоц зөрчсөн гэж үзэх баттай үндэслэл байгаа бол тухайн хөлөг онгоцыг халуун мөрөөр нь мөрдөж болно. Мөрдөх үйл ажиллагаа нь гадаадын хөлөг онгоц буюу түүний аль нэг завь мөрдөж буй улсын дотоодын ус, олтригийн ус, харьяа тэнгис буюу залгаа бүсийн дотор байх үед эхлэх ёстой бөгөөд мөрдөлт тасалдаагүй бол түүнийг харьяа тэнгис, залгаа бүсээс цааш үргэлжлүүлж болно. Харьяа тэнгис буюу залгаа бүсэд зорчиж буй хөлөг онгоцыг зогсоох тухай тушаал өгөгч хөлөг онгоц нь уг тушаалыг өгөхийн тулд заавал харьяа тэнгис буюу залгаа бүсийн хил хязгаар дотор байх шаардлагагүй. Хэрвээ 33 дугаар зүйлд заасан залгаа бүсэд байгаа гадаадын хөлөг онгоцыг гагцхүү энэ бүсийг тогтоож хамгаалуулсан эрхийг л зөрчих үед мөрдөж болно.

2. Энэхүү конвенцийн заалтад нийцэж байгаа, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормой, тэнд байгаа байгууламжуудыг тойрсон аюулгүйн бүстэй холбогдох эргийн улсын хууль, дүрмийн эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормой, тэнд байгаа байгууламжуудыг тойрсон аюулгүйн бүсэд зорчих тохиолдолд халуун мөрөөр мөшгөн мөрдөх эрхийг зохих өөрчлөлттэйгөөр хэрэглэнэ.

3. Мөрдөгдөж буй хөлөг онгоц өөрийн улсын харьяа тэнгис буюу аливаа гурав дахь орны харьяа тэнгист нэвтрэн ормогц түүнийг халуун мөрөөр нь мөрдөх эрх дуусна.

4. Мөрдөж буй хөлөг онгоц нь өөртөө байгаа тоног төхөөрөмж, практик үйл ажиллагаанд хэрэглэдэг хэрэгслийн тусламжтайгаар мөрдөгдөж буй хөлөг онгоцыг үндсэн онгоц болгон ашиглаж байгаа бусад завийг харьяа тэнгис буюу залгаа бүсийн дотор байгааг тогтоосон үед халуун мөрөөр нь мөрдөх үйл ажиллагааг эхэлсэнд тооцно. Мөрдөх үйл ажиллагааг харах буюу сонсож чадахуйц зайнаас хөлөг онгоцноос үзэгдэхүйц буюу дуулдахуйц дохио өгсний дараа эхэлнэ.

5. Халуун мөрөөр нь мөрдөх эрхийг зөвхөн цэргийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж, эсхүл Засгийн газрын нэрийн өмнөөс үүрэг гүйцэтгэж буй гэсэн таних тэмдэг бүхий тусгайлан эрх олгогдсон хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж эдэлнэ.

6. Нисэх онгоцоор халуун мөрөөр нь мөрдөхдөө:

а) 1-ээс 4 дэх заалтыг *mutatis mutandus* хэрэглэнэ;

б) нисдэг төхөөрөмжөөс зогсох тушаал өгсөн боловч тухайн хөлөг онгоцыг зогсоож чадахгүй бол уг төхөөрөмжөөс өмнө гаргасан хүсэлтийн дагуу эргийн улсын хөлөг онгоц, эсхүл нисдэг төхөөрөмж мөрдөлтийг үргэлжлүүлэхээр хэргийн газарт очих хүртэл тухайн хөлөг онгоцыг идэвхтэй мөрдөх ёстой. Харьяа тэнгисийн гадна зорчих хөлөг онгоцонд зогсох тушаал өгөөгүй, мөн түүнийг нисдэг төхөөрөмж болон мөрдөлтийг үргэлжлүүлсэн хөлөг онгоцоор мөрдөөгүй бол гэмт хэрэг үйлдэж байхыг нь харсан гэдгээр буюу гэмт хэрэг үйлдсэн хэмээн сэжиглэснээр уг хөлөг онгоцыг баривчлах нь учир дутагдалтай болно.

7. Холбогдох эрх бүхий этгээдээс мөрдөн байцаалтын үйл ажиллагаа явуулах зорилгоор аливаа нэгэн улсын шүүхийн харьяалалд хамаарах нутаг дэвсгэр дээр баривчлагдаж, тухайн улсын далайн боомт руу хүргэгдэж яваа хөлөг онгоцыг тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан хөлөг онгоц болон түүнийг хүргэж яваа хөлөг онгоц эдийн засгийн онцгой бүс буюу их далайг гарцаагүй хөндлөн огтолж гарах болсноос үүдэж түүнийг суллан тавихыг шаардаж болохгүй.

8. Мөрдөх эрхийг зөвтгөж болшгүй нөхцөлд эдэлж, харьяа тэнгисийн гадна зорчиж яваа хөлөг онгоцыг зогсоон баривчилсан бол түүнд учирсан хор хохирлыг төлүүлэх ёстой.

112 дугаар зүйл

Усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрх

1. Улс бүр их далайн ёроолоор усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрхтэй.

2. 79 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсгийг ийм кабель утас, дамжуулах хоолойн хувьд хэрэглэнэ.

113 дугаар зүйл

Усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг тасалж гэмтээх

Улс бүр түүний далбаан дор зорчих хөлөг онгоц, түүний шүүхийн харьяалалд хамаарах аливаа этгээд их далайд усан доогуур тавьсан кабель утсыг санаатай буюу хайхрамжгүйгээс таслан гэмтээж, улмаар цахилгаан холбоо болон утасны холбоог таслах буюу саад учруулах, түүнчлэн усан доогуур тавьсан дамжуулах хоолой болон өндөр хүчдэлийн кабель утсыг дээрхтэй адил нөхцөл байдалд тасалж гэмтээх явдлыг гэмт хэрэг хэмээн үзэж хуулийн дагуу шаардлагатай арга хэмжээг авах үүрэгтэй. Энэ заалт урьдчилан тооцоолсон буюу тийм байдалд хүргэх гэмтээсэн буюу гэмтэл учруулсан үйл ажиллагаанд нэгэн адил хамаарна. Кабель утсыг тасалж гэмтээхгүй буюу урьдчилан сэргийлэхийн тулд бололцоотой бүх арга хэмжээ авсны дүнд өөрсдийн амь нас болон хөлөг онгоцоо аврах хууль ёсны зорилгоор кабель утсыг тасалж гэмтээхэд хүрсэн тохиолдолд энэ заалт хамаарахгүй.

114 дүгээр зүйл

**Усанд доорх кабель утас, дамжуулах хоолойгоор кабель утас,
дамжуулах хоолой эзэмшигчээс тасалж гэмтээх**

Улс бүр түүний шүүхийн харьяалалд байгаа бөгөөд их далайн усан доогуур тавьсан кабель утас, дамжуулах хоолойг эзэмшигчид тэдгээрийг суурилуулах буюу засвар хийх явцад бусдын эзэмшлийн кабель утас, дамжуулах хоолойг тасалж гэмтээвэл тэдгээрийн засварын зардлыг гаргуулахад чиглэсэн хууль тогтоомжийг баталж хэрэгжүүлнэ.

115 дугаар зүйл

**Усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг гэмтээснээс гарах
хохирлыг нөхөн төлүүлэх**

Их далайн усан доогуур тавьсан кабель утас, дамжуулах хоолойг гэмтээхгүйн тулд хөлөг онгоцны эздээс зангуу, тор болон загас барих бусад хэрэгсэл зарцуулсан зэргээр урьдчилан сэргийлэх боломжит бүхий л алхам хийсэн гэдгээ нотолж чадах нөхцөлд кабель утас, дамжуулах хоолойн эзнээр гарсан хохирлыг нөхөн төлүүлэхэд чиглэсэн хууль тогтоомжийг улс бүр баталж хэрэгжүүлнэ.

II ХЭСЭГ.

ИХ ДАЛАЙН АМЬД БАЯЛГИЙГ ХАМГААЛАХ, ТҮҮНИЙ ЗОХИЦУУЛАЛТ

116 дугаар зүйл

Их далайд загас агнах эрх

Дараахь нөхцөлийг мөрдсөн тохиолдолд их далайд иргэн нь загас агнах эрхээр бүх улс хангагдана. Үүнд:

- а) тэдний гэрээгээр хүлээсэн үүрэг;
- б) 63 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг болон 64-67 дугаар зүйлд заасан эргийн улсын эрх, үүрэг түүнчлэн эрх ашиг;
- с) энэ бүлгийн заалт.

117 дугаар зүйл

**Их далайн амьд баялгийг хамгаалах зорилгоор улсаас өөрийн
иргэдийн хувьд арга хэмжээ авах үүрэг**

Их далайн амьд баялгийг хамгаалахад бүх улс өөрсдийн иргэний хувьд шаардлагатай бүхий л арга хэмжээг авах буюу бусад улстай хамтран тийм арга хэмжээг авна.

118 дугаар зүйл

**Амьд баялгийг хамгаалах, түүний ашиглалтыг
зохицуулахад улс хамтран ажиллах**

Их далайн бүс дэх амьд баялгийг хамгаалах, түүний ашиглалтыг зохицуулахад улс хамтран ажиллана. Иргэд нь ижил төрлийн амьд баялаг, эсхүл тухайн бүсэд өөр төрлийн амьд баялаг олборлож байгаа бол түүнийг харьяалах улс холбогдох амьд баялгийг хамгаалах шаардлагатай арга хэмжээ авах зорилгоор хэлэлцээ эхлүүлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд эл зорилгоор бүс нутаг буюу дэд бүс нутгийн загас агнуурын олон улсын байгууллага байгуулах талаар улс бүр хамтран ажиллана.

119 дүгээр зүйл

Их далайн амьд нөөц баялгийг хамгаалах

1. Олборлохыг зөвшөөрсөн баялгийн хэмжээг тодорхойлох, их далайн амьд баялгийг хамгаалахад чиглэсэн арга хэмжээг авахдаа улс:

- а) экологийн болон эдийн засгийн хүчин зүйл, ялангуяа хөгжиж байгаа орнуудын онцгой шаардлага, загас агнуурын ажлыг явуулах арга, нөөцийн харилцан

шүтэлцээ, түүнчлэн бүс нутгийн, дэд бүс нутгийн, дэлхий нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын наад захын стандартын түвшинг харгалзаж, өөрт байгаа шинжлэх ухааны баталгаат тооцооллыг үндэслэн загасыг хамгийн ихээр, тогтвортой хэмжээгээр агнахыг хангах түвшинд загасны нөөц, төрлүүдийг хамгаалж нөхөн сэргээх;

б) төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээтэй төрлийн амьд баялгийг хэт олборлолтын улмаас мөхөх ноцтой аюул учрахаас сэргийлэх зорилгоор тэрхүү төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээтэй төрлийн амьд баялгийг нөхөн сэргээх, тархцад нь дэмжлэг үзүүлэх талаар анхааралдаа авна.

2. Загасны нөөцийг хамгаалахтай холбоотойгоор загас агнуур, олборлолтын хүчин чадал зэрэг бусад зүйлийн талаарх өөрт байгаа шинжлэх ухааны мэдээлэл, статистикийн тоо баримтыг дамжуулах, тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалж бүс нутгийн, дэд бүс нутгийн, эсхүл дэлхий нийтийн эсэхээс үл хамаарч олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тэдгээр мэдээллийг сонирхогч улсын оролцоотой тогтмол солилцоно.

3. Амьд баялгийг хамгаалах арга хэмжээ болон тэдгээрийн хэрэгжилт нь хэлбэрийн болон агуулгын хувьд аль ч улсын загасчдыг алагчилахгүй явдлыг сонирхогч улс хангана.

120 дугаар зүйл

Далайн сүүн тэжээлтэн

65 дугаар зүйлийг их далайн сүүн тэжээлтнийг хамгаалах, тэдгээртэй холбогдсон асуудлыг зохицуулахад мөн хэрэглэнэ.

8 ДУГААР БҮЛЭГ АРЛУУДЫН ГОРИМ

121 дүгээр зүйл

Арлын горим

1. Түрлэгийн үе дэх усны түвшнээс дээш орших, усаар хүрээлэгдсэн, байгалиас үүсч тогтсон хэсэг хуурай газрыг арал гэнэ.

2. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаас бусад тохиолдолд арлын харьяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс болон эх газрын хормой нь бусад хуурай нутаг дэвсгэрт хэрэглэх энэхүү конвенцийн заалтын дагуу тодорхойлогдоно.

3. Хүн амьдрах, аж ахуйн бие даасан аливаа үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй хаданд эдийн засгийн онцгой бүс, залгаа бүс гэж байхгүй.

9 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХААЛТТАЙ БОЛОН ХАГАС ХААЛТТАЙ ДАЛАЙ

122 дугаар зүйл

Тодорхойлолт

Энэхүү конвенцийн заалтын зорилгод “хаалттай буюу хагас хаалттай далай” гэж хоёр буюу түүнээс дээш олон улсаар хүрээлэгдсэн, бусад далай тэнгистэй нарийн зөргөөр холбогдсон, гол төлөв эргийн хоёр буюу түүнээс дээш улсын харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсээс бүхэлдээ тогтсон булан, усны сан буюу далайг хэлнэ.

123 дугаар зүйл

Хаалттай буюу хагас хаалттай далайг хүрээлсэн улсын хамтын ажиллагаа

Энэхүү конвенцийн дагуу эдлэх эрх, хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэх үүднээс хаалттай буюу хагас хаалттай далайг хүрээлсэн улсууд өөр хоорондоо хамтран ажиллана. Эл зорилгоор шууд, эсхүл бүс нутгийн холбогдох байгууллагаар дамжуулан дор дурдсан зүйлийг хэрэгжүүлэхийг эрмэлзэнэ. Үүнд:

- а) далайн амьд баялгийг хамгаалах, хадгалах болон ашиглах асуудлыг зохицуулах;
- б) далайн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх асуудлыг зохицуулах;
- в) шинжлэх ухааны судалгаа явуулах бодлогыг зохицуулах, шаардлагатай гэж үзвэл шинжлэх ухааны судалгааны хамтын хөтөлбөрийг тухайн бүсэд хэрэгжүүлэх;
- г) энэ зүйлийн заалтыг хэрэгжүүлэх үүднээс хамтран ажиллахын тулд шаардлагатай гэж үзвэл сонирхсон бусад улс, олон улсын байгууллагыг урих.

10 ДУГААР БҮЛЭГ **ДАЛАЙД ГАРЦГҮЙ УЛСЫН ДАЛАЙД НЭВТРЭХ, ТҮҮНЭЭС ГАРАХ,** **ЧӨЛӨӨТЭЙ ДАМЖИН ӨНГӨРӨХ ЭРХ**

124 дүгээр зүйл **Нэр томьёог хэрэглэх**

1. Энэхүү конвенцийн зорилгод:

- а) “далайд гарцгүй улс” гэж далайн эрэггүй улсыг;
- б) “дамжин өнгөрүүлэх улс” гэж нутаг дэвсгэрээрээ дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг нэвтрүүлж байгаа бөгөөд далайд гарцгүй улс болон далайн хооронд байршилтай далайн эрэг бүхий буюу далайн эрэггүй улсыг;
- в) “дамжин өнгөрөх хөдөлгөөн” гэж нэг буюу хэд хэдэн дамжин өнгөрүүлэх улсын нутаг дэвсгэрээр хүн, ачаа, бараа, тээврийн хэрэгсэл дамжин өнгөрөхийг Тухайн нутгаар ачааг буулгах, сэлгэн ачих, хадгалах, ачааг хэсэгчлэн хуваах, тээврийн хэрэгслийг солих, эсхүл эдгээргүйгээр далайд гарцгүй улсын нутаг дэвсгэрээс эхлэх буюу тэнд дуусах нь нэгэн бүтэн замын зөвхөн бүрэлдэхүүн хэсэг байх;
- г) “тээврийн хэрэгсэл” гэж:
  - i) төмөр замын хөдлөх бүрэлдэхүүн, далай, нуур, голын хөлөг онгоц, автомашины тээврийг;
  - ii) орон нутгийн нөхцөлд шаардлагатай зөөгч, ердийн хөсгийг тус тус хэлнэ.

2. Далайд гарцгүй улс, дамжин өнгөрүүлэгч улс өөр хоорондоо хэлэлцэн тохиролцсоноор тээврийн хэрэгсэлд дамжуулах хоолой, хий дамжуулах хоолой болон 1 дэх хэсэгт зааснаас бусад тээврийн хэрэгслийг хамааруулж болно.

125 дугаар зүйл **Далайд нэвтрэх, түүнээс гарах болон чөлөөтэй** **дамжин өнгөрөх эрх**

1. Далайд гарцгүй улс энэхүү конвенцоор олгосон эрх, түүний дотор их далайд чөлөөтэй зорчих, хүн төрөлхтний нийтийн өвөөс хүртэх зорилгоор их далайд нэвтрэх, түүнээс гарах эрх эдэлнэ. Эл зорилгоор далайд гарцгүй улс дамжин өнгөрүүлэгч улсын нутаг дэвсгэрээр тээврийн бүх төрлийн хэрэгслээр чөлөөтэй дамжин өнгөрнө.

2. Чөлөөтэй дамжин өнгөрөх нөхцөл, журмыг далайд гарцгүй улс, дамжин өнгөрүүлэгч холбогдох улсын хооронд хоёр талт, бүс нутгийн буюу дэд бүс нутгийн гэрээ байгуулах замаар тохиролцоно.

3. Дамжин өнгөрүүлэгч улс нь нутаг дэвсгэрийнхээ бүрэн эрхт байдлыг хэрэгжүүлэхийн тулд энэ бүлэгт заасан эрх, хөнгөлөлтийг далайд гарцгүй улсад олгохдоо өөрийн хууль ёсны эрх ашгийн аливаа хэлбэрээр хохироохгүй байхад чиглэсэн шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах эрхтэй.

126 дугаар зүйл **Нэн тааламжтай дотоодын нөхцөлийг үл хэрэглэх**

Энэхүү конвенцийн холбогдох заалт, далайд гарцгүй улсын газар зүйн тааламжгүй байрлалтайн хувьд эдлэх эрх, хөнгөлөлтийг тогтоосон далайд нэвтрэх, түүнээс гарах

эрхийг хэрэгжүүлэх асуудлаар байгуулсан тусгай хэлэлцээрт нэн тааламжтай нөхцөлийг хэрэглэхгүй.

127 дугаар зүйл

Гаалийн татвар, татвар болон бусад хураамж

1. Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнтэй холбогдуулан тусгай үйлчилгээ үзүүлсний хураамж авахаас бусад тохиолдолд түүнээс ямар нэгэн гаалийн татвар, татвар бусад хураамж авахгүй.

2. Дамжин өнгөрч байгаа тээврийн хэрэгсэл, далайд гарцгүй улсад олгосон бусад хэрэгсэлд дамжин өнгөрүүлэгч улсын тээврийн хэрэгсэлд ногдуулдгаас илүү татвар буюу хураамж ногдуулж болохгүй.

128 дугаар зүйл

Чөлөөт бүс, гаалийн бусад хөнгөлөлт

Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг хөнгөвчлөх зорилгоор далайд гарцгүй улс, дамжин өнгөрүүлэгч улс хоорондоо хэлэлцэн тохиролцох замаар дамжин өнгөрүүлэгч улсад орох, гарах боомтод чөлөөт бүс тогтоох, гаалийн бусад хөнгөлөлт үзүүлж болно.

129 дүгээр зүйл

Тээврийн хэрэгслийг зохион бүтээх, боловсронгуй болгох талаар хамтран ажиллах

Дамжин өнгөрүүлэгч улс чөлөөтэй дамжин өнгөрөх зорилгыг хэрэгжүүлэх тээврийн хэрэгсэлгүй, эсхүл байгаа хэрэгсэл, түүний дотор боомтын барилга байгууламж, төхөөрөмж нь аль нэг талаар хангалтгүй бол холбогдох дамжин өнгөрүүлэгч улс, далайд гарцгүй улс тээврийн хэрэгслийг зохион бүтээх, боловсронгуй болгох талаар хамтран ажиллаж болно.

130 дугаар зүйл

Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөний үед техникийн чанартай саатал, бусад бэрхшээл гаргуулахгүй байх буюу тэдгээрийг арилгах арга хэмжээ

1. Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөний үед техникийн саатал, бусад бэрхшээл гаргуулахгүй байх буюу тэдгээрийг арилгах бүхий л зохистой арга хэмжээг дамжин өнгөрүүлэгч улс авч байна.

2. Ийм саатал бэрхшээл тохиолдох үед түүнийг түргэн арилгах зорилгоор дамжин өнгөрүүлэгч улс, далайд гарцгүй холбогдох улсын эрх бүхий байгууллага хамтран ажиллана.

131 дүгээр бүлэг

Далайн боомтын адил тэгш байх горим

Далайд гарцгүй улсын далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоц далайн боомтод гадаадын бусад хөлөг онгоц дагаж мөрддөг журмыг нэгэн адил дагаж мөрдөнө.

132 дугаар бүлэг

Дамжин өнгөрөх илүү өргөн боломж олгох

Энэхүү конвенцид заасан дамжин өнгөрөх боломжоос илүү өргөн хүрээний боломжийг энэхүү конвенцийн оролцогч улсын хооронд тохиролцсон, эсхүл оролцогч аль нэг улсаас олгосон бол тухайн боломжийг энэхүү конвенц ямар ч байдлаар хөндөхгүй. Энэхүү конвенц нь ийм илүү өргөн бололцоо ирээдүйд олгоход ч мөн саад болохгүй.

11 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ БҮС

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

133 дугаар зүйл **Нэр томьёог хэрэглэх**

Энэ бүлгийн зорилгод:

- а) “баялаг” гэж бүсийн далайн ёроол, түүний хэвлийн хатуу, шингэн буюу хийн төрлийн *in situ* эрдэс баялаг, түүний дотор холимог металлын тогтцыг;
- б) Бүсээс олборлосон баялгийг “ашигт малтмал” гэж үзнэ.

134 дүгээр зүйл **Энэ бүлгийн үйлчлэх хүрээ**

1. Энэ бүлгийн заалтыг бүсэд хэрэглэнэ.
2. Бүс дэх үйл ажиллагааг энэ бүлгийн заалтын дагуу зохицуулна.
3. 1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан хязгаарыг тэмдэглэсэн далайн зураг, газар зүйн солбицлын жагсаалтыг хадгалуулах, хэвлэхтэй холбогдсон шаардлагыг 6 дугаар бүлэгт дурдсанаар биелүүлнэ.
4. Энэ зүйлийн аль ч заалт 6 дугаар бүлгийн дагуу эх газрын хормойн цаад хилийг тогтоох, харалдаа буюу эрэг зэргэлдээ улсын хооронд түүнийг зааглах тухай хүчин төгөлдөр гэрээг хөндөхгүй.

135 дугаар зүйл **Хүрээлсэн ус, агаар мандлын эрхийн статус**

Энэ бүлэг, түүний дагуу хэрэгжиж буй буюу хэрэгжүүлж буй эрхийн аль нь ч бүсийг хүрээлсэн ус, түүний агаар мандлын эрхийн статусыг хөндөхгүй.

II ХЭСЭГ. БҮСИЙН ТАЛААР БАРИМТЛАХ ЗАРЧМУУД

136 дугаар зүйл **Хүн төрөлхтний нийтийн өв**

Бүс, түүний баялаг нь хүн төрөлхтний нийтийн өв байна.

137 дугаар зүйл **Бүс, түүний баялгийн эрх зүйн статус**

1. Аль ч улс бүсийн аль нэгэн хэсэг буюу түүний баялгийн хувьд бүрэн эрхээ тогтоох буюу бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр гомдол гаргах ёсгүй бөгөөд бүсийн аль нэг хэсэг, эсхүл түүний баялгийг аль ч улс, эсхүл хуулийн аль ч этгээд буюу хувь хүн түүнийг өөрийн эзэмшилд оруулж болохгүй. Ийнхүү бүрэн эрхээ тогтоох буюу бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр гомдол гаргах, өөрийн эзэмшилд оруулах явдлыг хүлээн зөвшөөрөхгүй.
2. Бүсийн баялгийг ашиглах бүх эрхийг бүх хүн төрөлхтөн эдлэх бөгөөд түүний нэрийн өмнөөс Байгууллага ажиллана. Эдгээр баялгийг хэн нэгний өмчлөлд шилжүүлж болохгүй. Харин бүсээс олборлосон ашигт малтмалыг хэн нэгний өмчлөлд зөвхөн энэ бүлгийн буюу Байгууллагын дүрэм журмын дагуу шилжүүлж болно.
3. Аль ч улс, хувь хүн болон хуулийн этгээд бүсэд олборлосон ашигт малтмал эзэмших эрхийг энэ бүлэгт зааснаас бусдаар өөрийн болгох тухай гомдол гаргах эрхгүй. Эсрэгээр ийм төрлийн гомдол гаргах, ийм төрлийн эрх эдлэхийг, буюу хэрэгжүүлэхийг хүлээн зөвшөөрөхгүй.

138 дугаар зүйл

Бүсийн хувьд улсаас хандах ерөнхий хандлага

Бүсийн хувьд улсаас хандах ерөнхий хандлагыг энэ бүлгийн заалтын дагуу Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дүрэмд заасан зарчим болон энх тайван, аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах, олон улсын хамтын ажиллагаа, харилцан бие биеэ ойлгоход чиглэсэн олон улсын бусад хэм хэмжээгээр тодорхойлно.

139 дүгээр зүйл

Биелэлтийг хангах үүрэг, хохирлын хариуцлага

1. Бүс дэх үйл ажиллагааг оролцогч улс, эсхүл оролцогч улсын төрийн өмчит аж ахуйн нэгж, оролцогч улсын харьяалалтай, эсхүл үр дүнтэй хяналт тогтоосон хуулийн этгээд буюу хувь этгээд хэрэгжүүлж байгаа бол эдгээр үйл ажиллагааг энэ бүлгийн дагуу явуулах нөхцөлийг оролцогч тухайн улс хангах үүрэгтэй. Ийм үүрэг бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа олон улсын байгууллагын хувьд мөн хамаарна.

2. Олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ, III хавсралтын 22 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр энэ бүлгээр хүлээсэн үүргээ оролцогч аливаа улс, эсхүл олон улсын байгууллага биелүүлээгүйн улмаас гарах хохирлоос үүдсэн зохих хариуцлагыг энэ бүлгийн дагуу оролцогч тухайн улс буюу олон улсын тухайн байгууллага дангаараа, эсхүл хамтын хариуцлага хүлээнэ. Хэрэв оролцогч улс 153 дугаар зүйлийн 2 дэд хэсгийн (b) заалтын дагуу зохих сануулга өгч, 153 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг, III хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасныг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх зорилгоор шаардлагатай, зайлшгүй бүхий л арга хэмжээг авсан бол оролцогч тухайн улсын харьяалах этгээд энэ хэсгийн заалтыг биелүүлээгүйн улмаас үүдсэн хохирлыг оролцогч тухайн улс хүлээхгүй.

3. Олон улсын байгууллагын гишүүн оролцогч улс нь тухайн байгууллагатай холбогдсон энэ зүйлийн заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор зохистой арга хэмжээг авна.

140 дүгээр зүйл

Хүн төрөлхтний ашиг тус

1. Энэ бүлэгт тодорхой заасан ёсоор бүс дэх үйл ажиллагааг газар зүйн байрлалаас шалтгаалахгүйгээр эргийн улс болон далайд гарцгүй улсын хувьд, түүнчлэн Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын 1514 (XV) тоот тогтоол, Ерөнхий Ассамблейн холбогдох бусад тогтоолын дагуу тусгаар тогтнол, өөртөө засан тогтнох эрхээ бүрэн олж аваагүй улс болон ард түмнийн онцгой шаардлагыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр нийт хүн төрөлхтний ашиг тусын тулд хэрэгжүүлнэ.

2. Бүс дэх үйл ажиллагаанаас олох санхүүгийн болон эдийн засгийн бусад үр ашгийг Байгууллага нь 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн (f) дэд хэсгийн (i)-д заасны дагуу алагчилахгүй байх үндсэн дээр холбогдох аливаа арга замаар шударга хуваарилах нөхцөлөөр хангана.

141 дүгээр зүйл

Бүсийг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглах

Энэ хэсгийн заалтыг зөрчихгүйгээр, алагчилахгүй байх үндсэн дээр эргийн болон далайд гарцгүй бүх улс бүсийг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглахад нээлттэй байна.

142 дугаар зүйл

Эргийн улсын эрх, хууль ёсны эрх ашиг

1. Дотоодын шүүхийн харьяалалд хамаарах бүс дэх баялгийн орд газрыг ашиглахтай холбоотой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ дотоодын шүүхийн харьяалал нь мөн тухайн баялгийн орд газрыг хамаарах эргийн аль ч улсын эрх буюу хууль ёсны эрх ашгийг харгалзан үзнэ.

2. Ийм эрх, хууль ёсны эрх ашгийг хохироохгүйн тулд холбогдох улс урьдчилан мэдэгдсэний үндсэн дээр өөр хоорондоо зөвлөлдөнө. Хэрэв дотоодын шүүхийн

харьяалалд хамаарах бүс дэх үйл ажиллагаа нь түүн дээрх баялгийг ашиглахад чигэлбэл эргийн сонирхогч улсын зөвшөөрлийг урьдчилан авсан байх шаардлагатай.

3. Энэ бүлэг, түүний дагуу олгогдон хэрэгжиж байгаа эрхийн аль нь ч эрэг орчим ноцтой болон айсуу аюул занал учрах, түүнчлэн бүсэд хэрэгжүүлэх бусад үйл ажиллагаанаас үүдэх бохирдол, бохирдуулахаар сүрдүүлэх буюу аюултай бусад үзэгдлээс 12 дугаар бүлгийн холбогдох заалтын дагуу урьдчилан сэргийлэх, түүнийг багасгах, зайлуулах талаар эргийн улсаас авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг хөндөхгүй.

143 дугаар зүйл

Далайн шинжлэх ухааны судалгаа

1. Бүс дэх далайн шинжлэх ухааны судалгааг 13 дугаар бүлгийн заалтын дагуу бүх хүн төрөлхтний ашиг тусыг тулд зөвхөн энх тайвны зорилгоор явуулна.

2. Бүс, түүний баялгийн хувьд Байгууллага нь далайн шинжлэх ухааны судалгаа явуулж болох бөгөөд уг зорилгоор гэрээ байгуулж болно. Байгууллага нь бүсэд шинжлэх ухааны судалгаа явуулахад тус дөхөм үзүүлэх, түүнийг дэмжих, түүнчлэн шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнг нийтийн хүртээл болгох, зохицуулах ажлыг гүйцэтгэнэ.

3. Оролцогч улс бүсэд далайн шинжлэх ухааны судалгаа явуулж болно. Бүсэд шинжлэх ухааны судалгаа явуулах олон улсын хамтын ажиллагаанд дараахь хэлбэрээр тус дөхөм үзүүлнэ. Үүнд:

а) олон улсын хөтөлбөрт оролцох, далайн шинжлэх ухааны судалгаа явуулахад улсын мэргэжилтэн буюу Байгууллагын төлөөллийг оролцуулах, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх;

б) хөгжиж байгаа улс, техникийн хувьд өндөр хөгжилтэй улсын ашиг тусын тулд нөхцөл байдлыг харгалзан Байгууллага болон олон улсын бусад байгууллагаар дамжуулан дор дурдсан асуудлаар хөтөлбөр боловсруулах;

i) судалгааны чадавхийг бэхжүүлэх;

ii) судалгааны аргачлал, судалгааны дүнг хэрэглэх зэрэг асуудлаар мэргэжилтэн буюу Байгууллагын боловсон хүчнийг бэлтгэх;

iii) бүс дэх судалгааны ажилд тэдгээрийн мэргэжлийн боловсон хүчнийг бэлтгэх;

с) тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан Байгууллагын буюу олон улсын бусад шугамаар дамжуулан шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнг үр өгөөжтэйгөөр нийтийн хүртээл болгох.

144 дүгээр зүйл

Технологи шилжүүлэх

1. Энэхүү конвенцийн дагуу Байгууллага нь дараахь арга хэмжээ авна. Үүнд:

а) бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон технологи, шинжлэх ухааны мэдлэгийг хүлээн авах;

б) тухайн технологи, шинжлэх ухааны мэдлэгийг оролцогч бүх улсад үр ашигтай байлгахуйцаар хөгжиж байгаа улсад дамжуулахад тус дөхөм үзүүлэх.

2. Уг зорилгоор Байгууллага болон оролцогч улс нь бүс дэх үйл ажиллагаатай холбоотой технологи, шинжлэх ухааны мэдлэгийг үйлдвэрлэл эрхлэгч болон оролцогч бүх улсад ашигтай байлгахуйцаар дамжуулахад тус дөхөм үзүүлнэ. Ялангуяа Байгууллага болон оролцогч улс дараахь үйл ажиллагааг эхэлж хэрэгжүүлэхийг хөхиүлэн дэмжинэ. Үүнд:

а) бүс дэх үйл ажиллагаатай холбоотой технологийг үйлдвэрлэл эрхлэгч болон хөгжиж байгаа улсад шилжүүлэх, түүний дотор үйлдвэрлэл эрхлэгч болон хөгжиж байгаа улс нь холбогдох технологийг шударга зохистой нөхцөлийн үндсэн дээр олж авахад тус дөхөм үзүүлэх;

б) үйлдвэрлэл эрхлэгчийн технологи болон хөгжиж буй улсын өөрийнх нь технологийг боловсронгуй болгох, ялангуяа үйлдвэрийн ажилтан, хөгжиж байгаа улсын мэргэжилтэн нарыг далайн шинжлэн судлах салбарт бэлтгэх, тэднийг бүсийн үйл ажиллагаанд бүрэн дүүрэн оролцуулах боломж олгох замаар үйлдвэрийн

технологи, хөгжиж байгаа улсын өөрийнх нь технологийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ авах.

145 дугаар зүйл

Далайн байгаль орчныг хамгаалах

Бүс дэх үйл ажиллагааны үр дүнд үүсч болох хортой уршгаас далайн байгаль орчныг үр дүнтэй хамгаалах зорилгоор энэхүү конвенцийн заалтын дагуу шаардлагатай арга хэмжээг авна. Уг зорилгоор Байгууллага нь зохих хэм хэмжээ, дүрмийг дор дурдсаны дагуу гаргана. Үүнд:

- а) өрөмдөх, ухах, хөрс ухах, хаягдал зайлуулах, ийм төрлийн үйл ажиллагаатай холбоотой төхөөрөмж, дамжуулах хоолой, бусад байгууламж барих, ашиглах буюу суурилсан төхөөрөмжид засвар үйлчилгээ хийх зэрэг хортой үйл ажиллагаанаас далайн байгаль орчныг хамгаалахад онцгой анхаарал тавин далайн байгаль орчныг бохирдуулах, бусад аюулд хүргэх, түүний дотор эргийг бохирдуулах, далайн байгаль орчны экологийн тэнцвэрийг алдагдуулахгүй байхад хяналт тавьж, урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах;
- б) бүсийн байгалийн баялгийг хадгалан хамгаалах, далай байгаль орчны амьтны болон ургамлын аймагт хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх.

146 дугаар зүйл

Хүний амь насыг хамгаалах

Бүс дэх үйл ажиллагааны үед хүний амь насыг үр дүнтэй сахин хамгаалах арга хэмжээ авна. Эл зорилгоор Байгууллага нь холбогдох гэрээнд тусгалаа олсон олон улсын эрх зүйн өнөөгийн хэм хэмжээнд нэмэлт болгон зохих хэм хэмжээ, дүрмийг батална.

147 дугаар зүйл

Бүс болон далайн байгаль орчин дахь үйл ажиллагааг зөвшөөрөх

1. Бүс дэх үйл ажиллагаа нь далайн байгаль орчинд хэрэгжүүлж буй өөр үйл ажиллагаатай боломжийн хэрээр зохицуулагдсан байх ёстой.

2. Бүс дэх үйл ажиллагааг явуулахад ашиглагдаж байгаа суурин төхөөрөмж нь дараахь шаардлагыг хангаж байх ёстой. Үүнд:

- а) тухайн төхөөрөмжийг зөвхөн энэ бүлгийн заалт, Байгууллагаас гаргасан хэм хэмжээ, дүрмийн дагуу угсарч байршуулах буюу зайлуулна. Тухайн төхөөрөмжийг угсрах, байршуулах, зайлуулахдаа зохих ёсоор урьдчилан мэдэгдэх бөгөөд эдгээр төхөөрөмжийг байршуулсан тухай тогтмол мэдэгдэх үүрэгтэй төхөөрөмжийн байнгын ажиллагааг хангах;
- б) олон улсын далайн навигацид чухал ач холбогдол бүхий далайн замаар өнгөрөхөд тулгарах саад болох газар, эсхүл загас агнуурын эрчимтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа газарт тийм төхөөрөмжийг байрлуулахгүй;
- в) тийм төхөөрөмжийг тойруулан зохих тэмдэг бүхий аюулгүйн бүсийг уг төхөөрөмж болон далайд зорчих аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор байгуулах. Ийм бүсийн ерөнхий хэлбэр, байрлал нь далайн тодорхой бүсэд нэвтрэх хөлөг онгоцны хууль ёсны эрх, эсхүл олон улсын далайн навигацийн дагуу зорчиход саад болох бүсийг үүсгэсэн байж болохгүй;
- г) тийм төхөөрөмжийг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглана;
- д) тийм төхөөрөмж нь арлын статус эдлэхгүй. Эдгээр төхөөрөмж нь өөрийн харьяа тэнгисгүй байх бөгөөд харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойг зааглахад нөлөөлөхгүй.

3. Далайн байгаль орчинд бусад үйл ажиллагаа явуулахдаа бүс дэх үйл ажиллагааг зохих ёсоор харгалзана.

148 дугаар зүйл

Бүс дэх үйл ажиллагаанд хөгжиж байгаа улсын оролцоо

Хөгжиж байгаа улсын онцгой эрх ашиг, хэрэгцээ, тэдгээрийн дотроос, ялангуяа далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улсын онцгой хэрэгцээг зохих ёсоор харгалзан, бүсээс алслагдсан байдал, бүсэд нэвтрэх, гарахад учрах бэрхшээлийг оролцуулан газар зүйн тааламжгүй байрлалаас гарч болох саад тотгорыг гэтлэхийн тулд энэ бүлэгт тодорхой заасанчлан хөгжиж байгаа улсад бүс дэх үйл ажиллагаанд үр дүнтэй оролцоход дэмжлэг үзүүлнэ.

149 дүгээр зүйл

Археологийн болон түүхийн объект

Бүсээс олдсон археологийн болон түүхийн холбогдолтой бүх объектыг нийт хүн төрөлхтний ашиг тусын тулд хадгалж ашиглах бөгөөд чингэхдээ тэдгээрийн гарлын улс, тухайн соёлын гарал үүслийн улс, эсхүл тэдгээрийн түүх, археологийн гарлын улсын давуу эрхийг онцгойлон анхаарна.

III ХЭСЭГ. БҮСИЙН БАЯЛГИЙГ ОЛБОРЛОХ

150 дугаар зүйл

Бүс дэх үйл ажиллагааны талаар явуулах бодлого

Дэлхийн эдийн засгийн эрүүл хөгжил, дэлхийн худалдааны тэнцвэртэй өсөлтийг хангах, бүх улс ялангуяа хөгжиж буй улсыг бүхий л талаар хөгжүүлэхийн төлөөх олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлэх талаар энэ бүлэгт тодорхой заасны дагуу бүс дэх үйл ажиллагааг дараахь зорилгоор явуулна:

- а) бүсийн баялгийг олборлох;
- б) бүсийн баялгийг журмын дагуу, аюулгүй, зүй зохистой ашиглах, тухайлбал, баялгийг хадгалж хамгаалах холбогдох зарчмын дагуу бүс дэх үйл ажиллагааг үр ашигтай хэрэгжүүлэх, илүү хаягдал гаргахгүй байх;
- в) уг үйл ажиллагаанд тухайлан 144, 148 дугаар зүйлийн дагуу оролцох боломжийг өргөтгөх;
- г) энэхүү конвенцид заасны дагуу үйлдвэрлэл эрхлэгч болон хөгжиж байгаа улсад технологи дамжуулах, орлогыг хуваарилахад Байгууллагаас оролцох;
- д) шаардлагатай тохиолдолд бусад эх үүсвэрээс олборлох ашигт малтмалын зэрэгцээ ашигт малтмал хэрэглэгчдийн хэрэгцээг хангах зорилгоор бүсээс ашигт малтмал олборлох боломжийг нэмэгдүүлэх;
- е) бүс, бусад эх үүсвэрээс олборлох ашигт малтмалд үйлдвэрлэл эрхлэгчийн хувьд ашигтай, хэрэглэгчийн хувьд хохиролгүй шударга, тогтвортой үнэ тогтооход тус дөхөм үзүүлэх, эрэлт нийлүүлэлтийн удаан хугацааны тэнцвэртэй байдалд дөхөм үзүүлэх;
- ж) нийгэм-эдийн засгийн тогтолцоо, газар зүйн байрлалыг нь үл харгалзан бүсийн баялгийг эзэмшихэд бүх оролцогч улсын оролцох боломжийг нэмэгдүүлэх, бүс дэх үйл ажиллагааг монополизлохоос урьдчилан сэргийлэх;
- з) 151 дүгээр зүйлд заасны дагуу бүс дэх үйл ажиллагааны улмаас ашигт малтмалын зохих төрлийн үнэ буурсан буюу уг төрлийг гадаадад гаргах хэмжээ багассанаас хөгжиж байгаа улсын эдийн засаг, экспортын орлогод нь муугаар нөлөөлөхөөс хамгаалах;
- и) нийтийн өвийг бүх хүн төрөлхтний тусын ашиг тулд боловсруулах;
- й) бүсээс олборлосон ашигт малтмалыг импортлох, тийм ашигт малтмалаас гарган авч байгаа импортын барааг бусад эх үүсвэрээс авч байгаа импортын бараанаас илүүгүй нэн тааламжтай нөхцөлөөр хангах.

151 дүгээр зүйл Үйлдвэрлэх бодлого

1.

а) 150 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр мөн зүйлийн “н” дэд хэсгийн заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Байгууллага нь үнийн хувьд үйлдвэрлэгч, хэрэглэгч хоёрын аль алинд нь ашигтайгаар бүсээс олборлосон эрдэс түүхий эдээс боловсруулсан бүтээгдэхүүний зах зээлийн өсөлт, үр ашиг, тогтвортой үйлдвэрлэлийг хангах үүднээс, эсхүл үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчид болон сонирхсон бүх талыг оролцуулсан бөгөөд цаг үеийн шаардлагаар байгуулагдсан гэрээг үндэслэсэн шаардлагатай арга хэмжээг байнга зохиогддог хурал зөвлөгөөний механизмаар дамжуулан авч байна. Оролцогч бүх улс эл зорилгоор хамтран ажиллана;

б) үйлдвэрлэгч, хэрэглэгч хоёрыг оролцуулан холбогдох бүх талын түүхий эдийн асуудлаарх аливаа бага хуралд Байгууллага оролцох эрхтэй. Ийм бага хурлын үр дүнд тохиролцсон аливаа гэрээнд Байгууллага оролцогч болох эрхтэй. Ийм гэрээний дагуу хэрэгжүүлсэн аливаа үйл ажиллагаанд оролцох Байгууллагын оролцоо нь уг бүс дэх үйлдвэрлэлийн асуудлаар эдгээр байгууллагын холбогдох дүрмийн дагуу явагдана;

с) дээр заасан гэрээний дагуу Байгууллага өөрийн үүргийг хэрэгжүүлэхдээ бүс дэх эрдэс баялгийн олборлолтын хувьд нэг хэвийн, үл ялгаварлах хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ. Ингэхдээ Байгууллага нь үйлдвэрийн хүчин төгөлдөр гэрээний ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу ажлаа явуулна.

2.

а) энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан завсрын хугацаанд, ажил гүйцэтгэгч нь Байгууллагад өргөдлөө өгөөгүй буюу түүнээс үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл аваагүй бол ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу ажил гүйцэтгэгч үйлдвэрлэл эхэлж үл болно. Төсөл боловсруулах хугацаа, шинж чанарыг харгалзан Байгууллагын дүрэм болон дотоод журамд өөр хугацаа тогтоогоогүй бол үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авах өргөдөл гаргах буюу тийм зөвшөөрөл олгохыг ажлын төлөвлөгөөний дагуу үйлдвэрлэл эхлэхээс 5 жилээс доошгүй хугацааны өмнө гүйцэтгэж үл болно;

б) үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авах өргөдөлд ажил гүйцэтгэгч батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу нэг жилд олборлохоор тооцоолсон никелийн хэмжээг зааж өгөх. Ажил гүйцэтгэгч төлөвлөсөн хугацаандаа үйлдвэрлэлээ эхлэх боломж олгосон зөвшөөрөл авсны дараа өөрөөс гарах зардлын графикийг өргөдөлд хавсаргаж байна;

с) үүнтэй холбогдуулан Байгууллага III Хавсралтын 17 дугаар зүйлийг баримтлан үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны шаардлагыг боловсруулах;

д) байгууллага нь үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгохдоо уг үйлдвэрлэл явуулахыг хүссэн хэмжээгээр олгох. Гэхдээ уг хүссэн хэмжээ, урьд өмнө батлагдсан хэмжээний нийлбэр нь 4 дэх хэсэгт заасны дагуу завсрын хугацаанд байсан нэг жилийн хугацааны дотор зөвшөөрөл олгосон аль нэг жилд тооцоолон зөвшөөрсөн никель үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээнээс хэтэрч үл болно;

е) үйлдвэрлэл явуулахад олгосон зөвшөөрөл, батлагдсан өргөдөл нь ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний нэг хэсэг болох;

ф) хэрэв ажил гүйцэтгэгчийн үйлдвэрлэл явуулахыг хүссэн өргөдлийг “d”-д зааснаар хүлээн авахгүйд хүрвэл тэр тийм өргөдлөө хүссэн цагтаа Байгууллагад дахин гаргаж болно.

3. Завсрын хугацаа нь ажлын төлөвлөгөөний дагуу анхны үйлдвэрлэл эхлэх оны 1 дүгээр сарын нэгнээс 5 жилийн өмнө эхэлнэ. Энэ хугацаанд ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу эхний үйлдвэрлэл эхлэх хугацаа хойшлогдвол завсрын хугацааны эхлэл буюу үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээний анхны тооцоонд тэр дагуу өөрчлөлт орж байна. Завсрын хугацаа 25 жил үргэлжлэх бөгөөд 155 дугаар зүйлд заасны дагуу биелэлтийг хэлэлцэх бага хурлыг дуустал, эсхүл 1 дэх хэсэгт заасан шинэ гэрээг хүчин төгөлдөр болох өдөр хүртэл, эсхүл эдгээр хоёр хугацааны аль эрт дуусах үе хүртэл

үргэлжилнэ. Завсрын хугацаанаас үлдсэн хугацаанд дээр дурдсан гэрээний хугацаа дуусах буюу ямар нэг шалтгаанаар хүчингүй болбол энэ зүйлд заасан эрх мэдлийг Байгууллага дахин эдэлж байна.

4.

а) завсрын хугацааны нэг жилийн үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээний нийлбэр нь дор дурдсанаас бүрдэнэ. Үүнд:

i) "b"-д заасны дагуу никелийн хэрэглээний хандлагын хэмжээг түүнийг анх үйлдвэрлэл эхэлсэн оны өмнөх нэг жилд, мөн завсрын үе эхлэхийн өмнөх нэг жилд тус тус үйлдвэрлэсний шугамаар харуулсан хэмжигдэхүүний ялгавар;

ii) "b"-д заасны дагуу никелийн хэрэглээний хандлагын хэмжээг үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрлийг баримтлан үйлдвэрлэл явуулсан нэг жилд мөн завсрын үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрлийг баримтлан үйлдвэрлэл явуулсан нэгэн хэмжигдэхүүний ялгаврын 60 хувь.

б) "а" дэд хэсгийн заалтын зорилгоор:

i) никель үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээг тооцоолоход ашиглаж байгаа хандлагын шугаман хэмжигдэхүүн гэж никелийн үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгосон жилд гаргах никелийн жилийн хэрэгцээг хандлагын шугамаар тооцоолсон хэмжигдэхүүнүүдийг хэлнэ. Тэрхүү хандлагын шугамыг сүүлийн 15 жилийн никелийн бодит хэрэгцээг логарифмын шугамын бууралтаас гаргана. Үүнийг дурдсан хугацааны баримт сэлт дээр тулгуурлан байгуулах боловч цаг хугацаа бол биеэ даасан хувьсах хэмжигдэхүүн хэвээр байна. Энэ хандлагын шугамыг анхдагч хандлагын шугам гэж нэрлэнэ;

ii) Хэрэв анхдагч хандлагын шугамын жилийн өсөлтийн норм 3 хувиас бага байвал, "а" дэд хэсэгт заасан хэмжигдэхүүнийг тодорхойлоход ашиглах хандлагын шугам гэж жил бүр 3 хувиар өсдөг, 15 жилийн анхны жилийн хэмжигдэхүүнийг үзүүлэх, анхдагч хандлагын шугамаар дайрч гарах шугамыг хэлнэ. Үүний зэрэгцээ завсрын хугацааны аливаа жилд явуулах үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээ нь дээр дурдсан хоёр хэмжигдэхүүний ялгавраас их байж болохгүй.

5. Байгууллага 4 дэх хэсэгт заасан ёсоор тооцоолсон үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээнээс 38000 метр/тонн никелийг анхны нь үйлдвэрлэлд зориулж тухайн үйлдвэрт нөөцлөн хадгалж байна.

6.

а) үйлдвэрлэгч зөвшөөрөлд заасан нэг жилд олборлох хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байх нөхцөлд холимог металлын тогтцоос нэг жилд олборлох хэмжээг 8 хувь буюу түүнээс бага хэмжээгээр давуулж болно. Жилд 6 хувиас 20 хувь хүртэл, эсхүл эхний 1 жил, түүний дараагийн 2 жилийн туршид ингэж давуулсан бол Байгууллагатай хэлэлцээ хийнэ. Байгууллага нэмэлт үйлдвэрлэл явуулах тийм зөвшөөрөл авахыг ажил гүйцэтгэгчээс шаардаж болно;

б) байгууллага ийм нэмэлт үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрлийн өргөдлийг зөвшөөрөл хараахан аваагүй байгаа бусад бүх ажил гүйцэтгэгчдийн гаргасан өргөдлийн талаар шийдвэр гаргасны дараа өргөдөл гаргаж болох бусад үйлдвэрлэгчдийг зохих ёсоор харгалзан үзсэний дараа авч үзэж байвал зохино.

Байгууллага завсрын хугацааны аль ч жилийн үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээ болгон зөвшөөрсөн хэмжээнээс үйлдвэрлэлийн ерөнхий хэмжээг хэтрүүлэхгүй байх зарчмыг удирдлага болгоно. Байгууллага ажлын аливаа төлөвлөгөөний дагуу нэг жилд 46500 метр/тонноос илүү никель олборлох зөвшөөрөл олгохгүй.

7. Зөвшөөрсөн ёсоор холимог металлын тогтцоос гаргаж байгаа зэс, кобальт, марганец зэрэг металлын үйлдвэрлэлийн хэмжээ, ажил гүйцэтгэгч энэ зүйлийн дагуу уг тогтцоос никелийг олборлох дээд хэмжээгээр авсан байвал энэ хэмжээнээс хэтэрч үл болно.

Энэ заалтыг биелүүлэх үүднээс Байгууллага III Хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу дүрэм, дотоод журмыг тогтооно.

8. Шударга бус эдийн засгийн практиктай холбогдуулан байгуулсан олон талын худалдааны гэрээнээс үүсэн гарах эрх, үүргийг бүс дэх ашигт малтмалыг хайх, боловсруулахад дагаж баримтална. Энэ заалтын дагуу үүсч болох маргааныг зохицуулахдаа, олон талын худалдааны гэрээнд оролцогч улсууд уг гэрээнд маргаан таслах тухай заасан зүйлийг баримтлан шийдвэрлэж байна.

9. Шаардлагатай гэж үзвэл 161 дүгээр зүйлийн 8 дахь хэсэгт заасны дагуу дүрэм, дотоод журам тогтоох замаар тогтцоос гарган авч байгаа ашигт малтмалын зэрэгцээ бүс дэх бусад ашигт малтмалыг олборлох хэмжээг хязгаарлах эрхийг Байгууллага эдэлнэ.

10. Ашигт малтмал олборлох зорилгоор олон улсын төрөлжсөн болон бусад байгууллагуудтай хамтын ажиллагаа явуулах, тухайн бүсэд явуулж байгаа үйл ажиллагааны улмаас тодорхой зарим ашигт малтмалын үнэ буурах, тэдгээрийн гарц багассанаас хөгжиж байгаа орнуудын экспортын орлого буурах, эдийн засаг нь доройтох мэт ноцтой бэрхшээл учирвал, Ассамблейн эдийн засаг-төлөвлөлтийн хорооны саналыг үндэслэн гаргасан Зөвлөлийн зөвлөмжөөр дээр дурдсан улсын эдийн засгийг сайжруулахад тус дөхөм үзүүлэхүйц арга хэмжээ авч, нөхөн олгох тогтолцоог бий болгоно. Байгууллага нь хамгийн их хохирол хүлээж болох улсын хүнд нөхцөл байдлыг аль болохуйц багасгах, эдийн засгаа зохицуулахад нь тус дөхөм үзүүлэх зорилгоор судалгааны асуудлыг бусдын хүсэлтээр эхэлж явуулна.

152 дугаар зүйл

Байгууллагын бүрэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх

1. Байгууллага нь бүрэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх, бүс дэх үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг олгохдоо алагчилахгүй байна.

2. Гэхдээ хөгжиж буй улсын хувьд, түүний дотор энэ бүлэгт онцгойлон тусгагдсан далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байрлалтай хөгжиж байгаа улсын хувьд онцгой анхаарал тавьж болно.

153 дугаар зүйл

Хайгуул хийх, боловсруулах тогтолцоо

1. Бүс дэх үйл ажиллагааг Байгууллага нь бүх хүн төрөлхтний нэрийн өмнөөс энэ зүйл, түүнчлэн энэ бүлэг, түүнд холбогдох Хавсралтын дагуу тухайн Байгууллагаас гаргасан дүрэм, журмын дагуу зохион байгуулж хэрэгжүүлэх бөгөөд түүнд хяналт тавина.

2. Бүс дэх үйл ажиллагааг 3 дахь хэсэгт зааснаар гүйцэтгэнэ:

а) үйлдвэрлэгчээс болон;

б) оролцогч улс Байгууллагатай хамтран, эсхүл төрийн өмчит үйлдвэр оролцогч улсад харьяалагдах хувь этгээд буюу хуулийн этгээд, эсхүл тэдгээрийн иргэдийн үр дүнтэй хяналтад байдаг, Оролцогч улсын иргэд, эсхүл энэ бүлэг, III Хавсралтад тусгасан шаардлагыг хангасан дээр заасан хуулийн этгээдүүдээс бүрдсэн баг явуулна.

3. Бүс дэх үйл ажиллагааг III хавсралтын дагуу төлөвлөгдөж Зөвлөлөөр батлагдсан албан ёсны бичгээр үйлдсэн төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлэх бөгөөд тэр нь Эрх зүй, техникийн хороогоор хянагдсаны дараа хэрэгжинэ.

Бүс дэх үйл ажиллагааг Байгууллагын зөвшөөрлөөр 2-ын "б" дэд хэсэгт заасан хуулийн этгээдүүд хэрэгжүүлж байгаа тохиолдолд ажлын тухайн төлөвлөгөө нь III хавсралтын 3 дахь хэсэгт заасны дагуу гэрээний шинж чанартай байна. Энэ гэрээнд III хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн дагуу хамтарсан арга хэмжээг тусгасан байна.

4. Энэ бүлгийн зохих заалт, түүнд хамаарах хавсралт, Байгууллагаас гаргасан дүрэм журам, түүнчлэн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу баталсан ажлын төлөвлөгөөг сахиж мөрдүүлэхэд шаардлагатай хяналтыг Байгууллага нь бүс дэх үйл ажиллагаанд тавина. 139 дүгээр зүйлийн биелэлтийг хангах зорилгоор оролцогч улс Байгууллагад тус дөхөм үзүүлэх шаардлагатай арга хэмжээг авна.

5. Энэ хэсгийн заалтыг мөрдүүлэх, энэхүү конвенцоор зохицуулах хяналт, зохицуулалт, аливаа гэрээний үүргийн биелэлтийг хангах зорилгоор Байгууллага нь аль ч

үед энэ хэсэгт тусгагдсан аливаа арга хэмжээг авах эрхтэй. Байгууллага нь бүс дэх үйл ажиллагаанд хэрэглэж байгаа, уг бүсэд оршиж байгаа төхөөрөмжийг шалгах эрхтэй.

6. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу байгуулсан гэрээнд уг гэрээ байгуулагчдын эрхийн баталгааг тусгасан байх ёстой. Тэрчлэн гэрээг III хавсралтын 18, 19 дэх хэсэгт зааснаас өөрөөр дахин хянах, зогсоох буюу цуцлах ёсгүй.

154 дүгээр зүйл

Тогтмол тойм гаргах

Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсны дараа 5 жил тутам уг конвенцид заасан бүсийн олон улсын дэглэм хэрэг дээрээ хэрхэн хэрэгжиж байгаа тухай Ассамблейгаас ерөнхий, системтэй тойм гаргана. Дээрх тоймтой холбогдуулж Ассамблей уг дэглэмийн үйлчлэлийг боловсронгуй болгохтой холбогдсон арга хэмжээ энэ бүлгийн заалт, журам, түүнд хамаарах хавсралтын дагуу авах буюу бусад байгууллагаас авахыг зөвлөмж болгоно.

155 дугаар зүйл

Тоймын асуудлаарх бага хурал

Ажлын батлагдсан төлөвлөгөөгөөр үр ашигтай анхны үйлдвэрлэл эхэлсэн жилийн 1 дүгээр сарын нэгнээс хойш 15 жилийн дараа бүсийн баялгийн хайгуул хийх, ашиглалтын тогтолцоог зохицуулж байгаа энэ бүлгийн заалтууд, түүнд хамаарагдах хавсралтын тоймын асуудлаарх бага хурлыг Ассамблей зарлан хуралдуулна. Тоймын асуудлаарх бага хурал энэ хугацаанд хуримтлагдсан туршлагыг дэлгэрэнгүй авч хэлэлцэнэ.

Үүнд:

- a) бүсийн баялгийн хайгуул хийх, ашиглах тогтолцоог зохицуулдаг энэ бүлгийн заалтууд нь зорилгодоо бүх талаар хүрсэн эсэх, эдгээр заалт нь хүн төрөлхтөнд ашиг тус авчрах эсэх;
- b) уг 15 жилийн хугацаанд нөөцлөгдсөн бүсийг нөөцлөгдөөгүй бүстэй харьцуулахад үр ашигтай бөгөөд тэнцвэртэй ашигласан эсэх;
- c) бүс болон түүний баялгийн боловсруулалт болон ашиглалтыг дэлхий эдийн засгийн эрүүл саруул хөгжил, олон улсын худалдааны тэнцвэртэй өсөлтөд тус дөхөм үзүүлэхээр явуулсан эсэх;
- d) бүс дэх үйл ажиллагааг монопольчлолоос урьдчилан сэргийлсэн эсэх;
- e) 105, 151 дүгээр зүйлд тусгагдсан бодлогыг хэрэгжүүлсэн эсэх;
- f) бүс дэх үйл ажиллагаа хөгжиж байгаа улсын ашиг сонирхол хэрэгцээг онцгойлон харгалзсаны дүнд энэ тогтолцоо нь түүнээс гарах орлогыг шударгаар хуваарилахад хүргэсэн эсэх.

2. Тоймын асуудлаарх бага хурал нь хүн төрөлхтний нийтийн өвийн зарчим, бүсийн баялгийг бүх улс, ялангуяа хөгжиж байгаа улсын ашиг тусын тулд шударгаар боловсруулахад чиглэсэн олон улсын журам болон Байгууллагаас бүс дэх үйл ажиллагаагаа зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх түүнд хяналт тавих зарчмыг хамгаална.

Уг бага хурал бүсийн аль нэг хэсэгт бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх буюу хэрэгжүүлэх санаархлыг гаргуулахгүй байх, бүсийн хувьд улсын эдлэх эрх, хандлага, энэхүү конвенцийн заалтын дагуу бүс дэх улсын оролцоо, бүсийн үйл ажиллагааг монопольчлохоос урьдчилан сэргийлэх, бүсийг энх тайвны зорилгод ашиглах, түүний үйл ажиллагааны эдийн засгийн чиглэл, далайн шинжлэх ухааны судалгаа, технологи шилжүүлэх, далайн байгаль орчин, тэнд хүний амь насыг хамгаалах, эргийн улсын эрх, бүсийг хүрээлж байгаа усны эрхийн статус, энэхүү усан дээрх агаар мандлын эрхийн статус, бүс дэх үйл ажиллагааны зохицол болон далайн байгаль орчин дахь бусад үйл ажиллагаанд хамаарах энэ бүлэгт тусгасан зарчмын хэрэгжилтийг хангана.

3. Тоймын асуудлаарх бага хурал дээр баримталбал зохих шийдвэр гаргах журам нь далайн эрх зүйн асуудлаарх Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын III Бага хуралд баримталдаг журамтай адил байна. Бага хурал нь аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийг нийтийн тохиролцооны зарчмаар хэлэлцэн тохиролцохын тулд бүхий л хүч чармайлт гаргах бөгөөд

түүнд хүрэх талаар бүхий л хүч чармайлтаа шавхаж дуустал энэ асуудлаар санал хураалт явуулах ёсгүй.

4. Хэрэв тоймын асуудлаарх бага хурал эхэлснээс хойш 5 жил өнгөрсний дараа бага хурал нь бүсийн баялгийн хайгуул хийх, ашиглах тогтолцооны талаар хэлэлцэн тохирч эс чадвал бага хурал шаардлагатай гэж үзсэн дараагийн 12 сарын хугацаанд оролцогч нийт улсын дөрөвний гурвын саналаар, уг тогтолцоог өөрчлөх буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг оролцогч улс соёрхон батлах буюу түүнд нэгдэн орох тухай шийдвэрийг гаргаж болно. Уг нэмэлт, өөрчлөлт, түүнийг соёрхон баталсан буюу нэгдэн орж байгаа улсын гуравны хоёр нь нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар хүргүүлснээс хойш 12 сарын дараа хүчин төгөлдөр болно.

5. Энэ зүйлийн дагуу бага хурлаас баталсан нэмэлт, өөрчлөлт нь хүчинтэй байгаа гэрээнд тусгагдсан эрхийг хөндөхгүй.

IV ХЭСЭГ. БАЙГУУЛЛАГА. ДЭД ХЭСЭГ "А". ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

156 дугаар зүйл

Байгууллагыг байгуулах

1. Далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн Олон улсын байгууллагыг үүгээр байгуулан түүний үйл ажиллагааг энэ хэсгийн заалтаар зохицуулна.

2. Оролцогч бүх улс Байгууллагын гишүүн аяндаа болно.

3. Төгсгөлийн баримт бичигт гарын үсэг зурсан, 305 дугаар зүйлийн 1-ийн "с", "d", "е" болон "f"-д заагаагүй Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын далайн эрх зүйн III Бага хуралд ажиглагчаар оролцогсод энэ Байгууллагад, түүний дүрэм, дотоод журмын дагуу оролцох эрхтэй.

4. Байгууллагын төв Ямайк улсад байрлана.

5. Байгууллага үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай бүс нутгийн төв болон бусад салбар газруудыг байгуулж болно.

157 дугаар зүйл

Байгууллагын шинж чанар, үндсэн зарчим

1. "Байгууллага" гэж Оролцогч улс нь энэ бүлгийн заалтын дагуу бүс дэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хяналт тавих, ялангуяа түүний баялгийн асуудлыг эрхлэх ажлыг түүгээр дамжуулан явуулж байгаа байгууллагыг хэлнэ.

2. Байгууллага нь энэхүү конвенцийн дагуу түүнд олгогдсон бүрэн эрх, чиг үүрэгтэй байна. Байгууллага нь бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон эдгээр бүрэн эрх, чиг үүргээс үүдсэн бөгөөд тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай энэхүү конвенцид нийцсэн бусад бүрэн эрхийг эдэлнэ.

3. Байгууллага нь өөрийн бүх гишүүний бүрэн эрх, тэгш байдлын зарчим дээр үндэслэгдэнэ.

4. Байгууллагын бүх гишүүн нь гишүүний хувьд бүх эрх, давуу байдлыг хангахын тулд энэ бүлгийн дагуу хүлээсэн үүргээ үнэнчээр биелүүлнэ.

158 дугаар зүйл

Байгууллагыг бүрэлдүүлэгч газар

1. Байгууллагыг бүрдүүлэгч үндсэн газар нь үүгээр байгуулагдсан Ассамблей, Зөвлөл болон Нарийн бичгийн дарга нарын газар болно.

2. 170 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар Байгууллагын чиг үүргийг дамжуулан гүйцэтгэх үйлдвэрийг үүгээр байгуулав.

3. Туслах чанарын шаардлагатай газруудыг энэ бүлгийн дагуу байгуулж болно.

4. Байгууллагын үндсэн газар болон үйлдвэр нь тэдгээрт олгосон бүрэн эрх, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх асуудлыг хариуцна. Тэрхүү бүрэн эрх, чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ бусад газар олгосон бүрэн эрх, чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд саад тотгор болох буюу хүндрүүлэх аливаа үйлдлээс зайлсхийнэ.

ДЭД ХЭСЭГ "В". АССАМБЛЕЙ

159 дүгээр зүйл

Бүрэлдэхүүн, дотоод горим, санал хураалт

1. Ассамблей нь Байгууллагын бүх гишүүнээс бүрдэнэ. Гишүүн тус бүр Ассамблейд нэг төлөөлөгчтэй байх бөгөөд түүнийг орлогч, зөвлөх нар дагалдаж болно.

2. Ассамблей жил бүр ээлжит чуулганаа хуралдуулж байна. Тусгай чуулганыг зөвлөл буюу Байгууллагын гишүүдийн олонхийн хүсэлтээр ерөнхий нарийн бичгийн дарга зарлан хуралдуулна.

3. Ассамблей өөр шийдвэр гаргаагүй бол чуулган Байгууллагын төв байранд хуралдана.

4. Ассамблей дотоод горимоо тогтооно. Ассамблей ээлжит чуулган бүрээрээ дарга болон шаардагдах бусад албаны хүмүүсийг сонгоно. Тэд дараагийн ээлжит чуулганаар дарга сонгогдтол албан тушаалдаа байна.

5. Ассамблей гишүүдийн олонхи ирсэн тохиолдолд хурлыг эхэлнэ.

6. Ассамблейн гишүүн тус бүр саналын нэг эрхтэй.

7. Дотоод горимтой холбогдох бүхий л асуудал, түүний дотор Ассамблейн тусгай чуулган хуралдуулах эсэхийг санал хураахад байлцсан буюу оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

8. Үндсэн асуудлаар шийдвэр гаргахдаа санал хураахад байлцсан буюу оролцсон олонхийн гишүүдийн 2/3-ын саналаар шийдвэрлэнэ. Гэхдээ ийм олонх нь тухайн чуулганд оролцож байгаа гишүүдийн олонх байх шаардлагатай. Аливаа асуудал үндсэн асуудал мөн эсэхийг шийдэхэд Ассамблей үндсэн асуудлыг шийдвэрлэхэд шаардах олонхийн саналаар өөр шийдвэр гаргаагүй бол, уг асуудлыг үндсэн асуудал гэж үзнэ.

9. Хэрэв үндсэн асуудлаар анх удаа санал хурааж байгаа бол Ассамблейн 1/5-ээс цөөнгүй гишүүдийн хүсэлтээр Ассамблейн дарга уг асуудлаар санал хураахыг хуанлийн 5 хоногоор хойшлуулж болно. Энэ дүрмийг аливаа асуудлын хувьд зөвхөн нэг удаа хэрэглэнэ. Чуулган дууссаны дараа уг асуудлыг авч хэлэлцэхээр хойшлуулахад энэ дүрмийг хэрэглэж болохгүй.

10. Ассамблейгаар аливаа асуудал хэлэлцүүлэх санал энэхүү конвенцийн заалтад нийцэж байгаа эсэх талаар зөвлөмж гаргуулах тухай Ассамблейн даргын нэр дээр илгээсэн, байгууллагын тавны нэгээс цөөнгүй гишүүдийн бичгээр тавьсан хүсэлтийг хүлээн авмагц Ассамблей уг асуудлаар зөвлөмж болгох саналаа гаргаж өгөхийг

Ассамблейгаар аливаа асуудал хэлэлцүүлэх санал энэхүү конвенцийн заалтад нийцэж байгаа эсэх талаар зөвлөмж гаргуулах тухай Ассамблейн шийдвэр гаргах хүртэл уг асуудлаар санал хураахыг хойшлуулна.

160 дугаар зүйл

Бүрэн эрх, чиг үүрэг

1. Байгууллагын бүх гишүүдээс бүрдсэн цорын ганц газар болох Ассамблей нь Байгууллагын эрх барих дээд газар нь байх бөгөөд энэхүү конвенцид тусгайлан заасны дагуу бусад үндсэн газар нь түүний өмнө ажлаа тайлагнаж байна.

Ассамблей нь Байгууллагын дээд эрх мэдлийн аливаа асуудлаар баримтлах ерөнхий бодлогыг энэхүү конвенцийн холбогдох заалтын дагуу тодорхойлох бүрэн эрхтэй.

2. Үүнээс гадна Ассамблей нь дараахь бүрэн эрх, чиг үүрэгтэй байна. Үүнд:

a) 161 дүгээр зүйлийн дагуу зөвлөлийн гишүүдийг сонгох;

b) зөвлөлөөс дэвшүүлсэн нэр дэвшигчдийн дотроос Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг сонгох;

c) зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжийн дагуу үйлдвэрийн захиргааны гишүүд, үйлдвэрийн захирлыг сонгох;

d) энэ бүлгийн заалтын дагуу үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай гэж үзсэн туслах газруудыг байгуулах. Тэдгээрийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо газар зүйн шударга хуваарилалтын зарчим, онцгой эрх ашгийг зохих ёсоор харгалзана. Эдгээр

газрын эрхлэх техникийн мэргэжилтэй, эрх бүхий гишүүд шаардлагатайг мөн харгалзана;

е) Байгууллага нь өөрийн захиргааны зардлыг бусад эх үүсвэрээс олох орлогоор нөхөж чадах боломжтой болтлоо Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын байнгын төсөвт хэрэглэдэг хэмжээг үндэслэн тогтоосон татварын хэмжээний дагуу байгууллагын захиргааны төсөвт оруулах оролцогч улсын татварыг тогтоох.

f)

i) бүс дэх үйл ажиллагаанаас олох санхүү, эдийн засгийн ашгийг зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжийн дагуу шударга хуваарилах, түүнчлэн 82 дугаар зүйлийн дагуу суутгал, татвар авах дүрэм, журмыг хэлэлцэж батлах. Чингэхдээ хөгжиж байгаа улсууд, тусгаар тогтнолоо болон өөртөө засан тохинох статусаа бүрэн олж аваагүй улс түмний эрх ашиг, хэрэгцээг онцгойлон харгалзана;

ii) Байгууллагын дүрэм болон дотоод журам, 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "о", "ii"-ын түр үндсэн дээр зөвлөлөөс гаргасан аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийг хэлэлцэж батлах. Эдгээр хэм хэмжээ, дүрэм нь Бүс дэх баялгийн хайгуул хийх, боловсруулах, Байгууллагын санхүү захиргааны дотоод удирдлагад хамаарах буюу үйлдвэрийн захиргааны зөвлөмжөөр хуримтлалыг үйлдвэрээс Байгууллагад дамжуулахад мөн хамаарна;

g) энэхүү конвенц болон байгууллагын дүрэм болон дотоод журамд нийцэх, бүс дэх үйл ажиллагаанаас олсон санхүү, эдийн засгийн ашгийг шударга хуваарилах талаар шийдвэр гаргах;

h) зөвлөлөөс оруулсан Байгууллагын жилийн төсвийг хэлэлцэж батална.

i) зөвлөл, үйлдвэрийн тогтмол илтгэл, зөвлөл болон аливаа бусад газраас бэлтгэн ирүүлсэн тусгай илтгэлийг авч хэлэлцэх;

j) судалгаа зохион байгуулах, бүс дэх үйл ажиллагааны асуудлаар олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм болох, энэ салбарт олон улсын эрх зүйг дэвшилттэй хөгжүүлэх, төрөлжүүлэн хуульчлахыг дэмжих зорилгоор зөвлөмж гаргах;

к) бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдон хөгжиж байгаа улсын өмнө тулгарсан нийтлэг асуудлууд, тухайлбал бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдон хөгжиж байгаа улсын газар зүйн байрлалаас үүдсэн, мөн далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улсын асуудлыг хэлэлцэх;

l) эдийн засгийн төлөвлөлтийн хорооны саналыг үндэслэн зөвлөлөөс гаргах зөвлөмжөөр нөхөн олгох тогтолцоо байгуулах буюу 151 дүгээр зүйлийн 10 дахь хэсэгт заасанчлан эдийн засгийг бэхжүүлэх бусад арга хэмжээг авах;

m) 185 дугаар зүйлийн дагуу бүрэн эрх, дархаа хэрэгжүүлэхийг түдгэлзүүлэх;

n) Байгууллагын эрх мэдлийн аливаа асуудлыг хэлэлцэх, тодорхой нэг газарт хамрагдаагүй асуудлыг Байгууллагын газар хоорондын бүрэн эрх, чиг үүргийн хуваарийн дагуу ямар газарт эрхлүүлэх тухай шийдвэр гаргана.

ДЭД ХЭСЭГ "С". ЗӨВЛӨЛ

161 дүгээр зүйл

Бүрэлдэхүүн, дотоод журам, санал хураалт

1. Зөвлөл нь дор заасан журмыг баримтлан Ассамблейгаас сонгосон Байгууллагын 36 гишүүнээс бүрдэнэ.

а) бүсээс олборлох ашигт малтмалын төрлөөс үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний дэлхийн нийт хэрэгцээний 2-ыг сүүлийн 5 жилийн туршид хэрэглэсэн, эсхүл гагцхүү импортоор авах түүхий эд нь дэлхийн тийм импортын 2-оос дээш хувь бүхий оролцогч улсаас 4 гишүүн, аль ч тохиолдолд нэг улс нь Дорнод Европын (социалист) бүс нутгийн улс, түүнчлэн томоохон хэрэглэгч;

б) бүс дэх үйл ажиллагааг бэлтгэж явуулахад шууд буюу иргэдээрээ дамжуулан хамгийн их хөрөнгө оруулагч 8 оролцогч улсаас 4 гишүүн, түүний дотор Дорнод Европын (социалист) бүс нутгийн 1-ээс доошгүй улс;

с) өөрийн шүүхийн харьяалал бүхий газраас олборлодог бөгөөд бүсээс олборлох ашигт малтмалын төрлийг дагнан ихээхэн хэмжээгээр экспортолдог Оролцогч улсаас 4 гишүүн, түүний дотор эдийн засагт нь эдгээр ашигт малтмалын экспорт чухал нөлөө үзүүлдэг 2-оос доошгүй хөгжиж байгаа улс;

d) онцгой сонирхол бүхий оролцогч хөгжиж байгаа улсаас 6 гишүүн, онцгой сонирхол гэдэгт хүн ам ихтэй улс, далайд гарцгүй буюу газар зүйн хувьд тааламжгүй улс, бүсээс олборлох ашигт малтмалыг их хэмжээгээр импортолдог улс, тийм ашигт малтмалыг үйлдвэрлэх чадалтай улс, нэн буурай хөгжилтэй улс багтана;

e) зөвлөл дэх суудлыг газар зүйн шударга хуваарилалтыг хангах зарчмын дагуу 18 гишүүнээс сонгох. Энэ заалтын дагуу газар зүйн бүс нутаг бүрээс 1-ээс доошгүй улс сонгогдоно. Эл зорилгоор газар зүйн бүс нутагт Африк, Ази, Дорнод Европ (социалист улс) Латин Америк, Баруун Европ болон бусад улс орно.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн дагуу Зөвлөлийн гишүүдийг сонгоход Ассамблей нь:

a) далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улс Ассамблейд төлөөлөгдвөл зохих хувьтай тэнцүү хэмжээнд төлөөлөгдсөн байх;

b) эргийн улс, ялангуяа 1 дэх хэсгийн “a”, “b”, “c” болон “d” дэд хэсэгт хамаарагдахгүй хөгжиж байгаа улс тэдний Ассамблейд төлөөлөгдвөл зохих хувьтай аль болохоор тэнцүү байхаар төлөөлөгдсөн байх;

c) зөвлөлд оролцогч бүлэг улс тус бүрийг тухайн бүлгээр томилогдсон гишүүд төлөөлнө.

3. Ассамблейн ээлжит чуулганаараа сонгууль явуулж байна. Зөвлөлийн гишүүн бүр жилийн хугацаагаар сонгогдоно. Анхны сонгуулиар нэгд заасан бүлэг тус бүрийн гишүүдийн хагас нь жилийн хугацаагаар сонгогдоно.

4. Зөвлөлийн гишүүд дахин сонгогдож болно. Гэхдээ гишүүд ээлжлэн сонгогдож байх нь чухал гэдгийг анхаарна.

5. Зөвлөл үүргээ Байгууллагын төв байранд гүйцэтгэх бөгөөд Байгууллагын ажлын шаардлагаар жилд 3-аас доошгүй удаа хуралдана.

6. Зөвлөлийн гишүүдийн олонхи ирсэн тохиолдолд хурлаа эхэлнэ.

7. Зөвлөлийн гишүүн тус бүр саналын нэг эрхтэй.

8.

a) дотоод горимтой холбогдох бүх асуудлыг санал хураахад байлцсан болон оролцогч гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ;

b) 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “f”, “g”, “h”, “i”, “n”, “p”, “v” дэд хэсэг, 191 дүгээр зүйлтэй холбогдолтой үндсэн асуудлаарх шийдвэрийг санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн гуравны хоёрын олонхоор гаргах бөгөөд ийм олонх нь Зөвлөлийн гишүүдийн олонх байх;

c) дараахь заалттай холбогдон гарсан асуудлаарх шийдвэрийг олонх нь Зөвлөлийн олонх гишүүдийг хамарсан байх нөхцөлд, санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн дөрөвний гурвын саналаар гаргах. 162 дугаар зүйлийн “1”, 162 дугаар зүйлийн “2” дахь хэсгийн “a”, “b”, “c”, “d”, “e”, “f”, “g”, “h”, “i”, “j”, “k”, “l”, “m”, “n”, “o”, “p”, “q”, “r”, “s”, “t”, “u”-г баримтлахгүй байх, 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “u” хэсгийг гэрээлэгч болон захиалагч мөрдөөгүй бол, 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “d” дэд хэсгийн дагуу гарсан шийдвэрээр баталгаажуулаагүй нөхцөлд 162 дугаар зүйлийн 2-ын “w” дэд хэсэгт дурдсан тушаал нь 30 илүүгүй хоногийн дараа хүчин төгөлдөр болох үед, 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “x”, “y”, “z” дэд хэсэг болон 163 дугаар зүйлийн 2 дэд хэсэг; 174 дүгээр зүйлийн 3, IV хавсралтын 11 дүгээр зүйл;

d) 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “m”, “o”-д холбогдолтой асуудлаар шийдвэр гаргах, түүнчлэн 11 дүгээр бүлэгт оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг нийтийн тохиролцооны үндсэн дээр шийдвэрлэх;

e) энэ зүйлийн “d”, “f”, “g”-н зорилгын үүднээс “нийтийн тохиролцоо” гэж ямар нэгэн албан ёсны эсрэг санал байхгүй байхыг. Зөвлөлд санал оруулснаас хойш 14 хоногийн дотор Зөвлөлийн дарга уг саналыг Зөвлөлөөр батлахад эсрэг санал гарах эсэхийг тогтоож мэдэгдэнэ. Зөвлөлийн дарга эсрэг санал гаргахыг мэдвэл, түүний дараа 3 хоногийн дотор зөрүүтэй саналыг шийдвэрлэж зохицуулах, нийтийн тохиролцоонд хүрэх зөвлөмж боловсруулах зорилгоор Зөвлөлийн дарга 9-өөс

доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй зөвшилцөх хороо байгуулж өөрөө даргалан хуралдуулна. Энэ хороо байгуулагдсанахаа дараа 14 хоногийн дотор ажиллаж илтгэлээ Зөвлөлд хүргүүлнэ. Хороо нь нийтийн тохиролцоонд хүрч чадах зөвлөмж боловсруулж чадахгүй бол эсрэг санал гаргах болсон шалтгааныг илтгэлдээ тусгах;

f) Зөвлөл нь Байгууллагын холбогдох хэм хэмжээ, дүрэм журмын дагуу болон өөр бусад хэлбэрээр дээр дурдаагүй асуудлаар шийдвэр гаргах эрхтэй бол түүнийг хэм хэмжээ, дотоод дүрэм журмын тухай энэ дэд хэсгийн заалтын дагуу, хэрэв тэр нь тусгагдаагүй бол зөвлөлөөс энэ дэд хэсгийн заалтыг хэрэглэхээр тодорхойлсны дагуу тухайн шийдвэрийг нийтийн тохиролцоогоор аль болох урьдчилан гаргана;

g) хэрэв ямар нэгэн асуудлыг энэ зүйлийн “a”, “b”, “c”, “d” дэд хэсгийн заалтад хамаарах эсэхийг тогтоох асуудал гарвал, тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан хэрэв шийдвэрийг олонхиор буюу нийтийн тохиролцоогоор батлах тухай өөр шийдвэр Зөвлөл гаргаагүй бол тухайн асуудлыг илүү өндөр түвшний, эсхүл хамгийн өндөр түвшний олонхиор буюу нийтийн тохиролцоогоор шийдвэрлэнэ.

9. Зөвлөлд сонгогдоогүй байгууллагын гишүүд зөвлөлийн хуралд төлөөлөгчөө оролцуулах хүсэлт гаргасан, эсхүл түүний эрх ашгийг хөндсөн гэж үзсэн асуудлаар зөвлөлийн хуралдаанд оролцох бол зөвлөл нь холбогдох журам батална. Ийм төлөөлөгч санал шүүмжлэлд оролцох эрхтэй боловч санал өгөх эрхгүй байна.

162 дугаар зүйл Эрх, чиг үүрэг

1. Зөвлөл нь Байгууллагын гүйцэтгэх газар юм. Зөвлөл нь энэхүү конвенцийн заалт, Ассамблейгаас тодорхойлсон ерөнхий бодлогын дагуу Байгууллагын эрх хэмжээнд хамаарах аливаа асуудал буюу асуудлуудаар Байгууллагаас баримтлах бодлогыг тодорхойлох бүрэн эрхтэй.

2. Зөвлөл нь түүнчлэн:

- a) Байгууллагын эрх мэдлийн хүрээнд энэ бүлгийн заалтаар зохицуулагдах асуудлын биелэлтийг хянах, зохицуулах, түүнийг баримтлаагүй тохиолдолд Ассамблейн анхаарлыг түүнд хандуулах;
- b) ерөнхий нарийн бичгийн даргын албан тушаалд сонгогдохоор нэрээ дэвшүүлсэн хүмүүсийн нэрсийн жагсаалтыг Ассамблейд оруулах;
- c) үйлдвэрийн захиргааны гишүүн, үйлдвэрийн ерөнхий захирлыг сонгох асуудлаар Ассамблейд зөвлөмж хүргүүлэх;
- d) зохистой үед хэмнэлт үр ашгийг зохих ёсоор харгалзан энэ бүлгийн заалтыг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн туслах чанарын газруудыг байгуулах. Туслах чанарын газрын бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо гишүүд нь эдгээр газруудын эрхэлж байгаа техникийн асуудлаар зохих мэргэжил эзэмшсэн байх шаардлага, газар зүйн шударга хуваарилалт, онцгой хэрэгцээ шаардлагын зарчмыг зохих ёсоор харгалзан байхад онцгой анхаарал тавих;
- e) өөрийн дотоод журам түүний дотор дарга сонгох журмыг батлах;
- f) Байгууллагын өмнөөс болон эрх мэдлийнхээ хүрээнд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага болон олон улсын бусад байгууллагатай гэрээ байгуулах, эдгээр гэрээг Ассамблейгаар батлуулах;
- g) үйлдвэрийн илтгэлийг авч хэлэлцэх болон түүнийг өөрийн зөвлөмжийн хамт Ассамблейд хүргүүлэх;
- h) жил бүрийн илтгэл, мөн Ассамблейн шаардаж болох тусгай илтгэлийг Ассамблейд оруулах;
- i) 170 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрт удирдамж өгөх;
- j) III хавсралтын 6 дугаар зүйлийн дагуу ажлын төлөвлөгөө батлах. Дараахь журмын дагуу Зөвлөл нь эрх зүй, техникийн хорооноос зөвлөлийн чуулган дээр өөрийн ажлын төлөвлөгөөг оруулсны дараа 60 хоногийн дотор уг асуудлаар шийдвэр гаргах. Үүнд:
  - i) III хавсралтын 6 дугаар зүйлийн шаардлагыг биелүүлээгүй гэж Зөвлөлийн аль нэг гишүүнээс 14 хоногийн хугацаанд даргад татгалзсан тухай бичгээр

- ирүүлээгүй бол хорооноос батлахыг зөвлөмж болгосон ажлын төлөвлөгөөг зөвлөлөөр батлагдсанд тооцох. Хэрвээ татгалзсан тухай мэдэгдвэл 161 дүгээр зүйлийн 8 дахь хэсгийн “е”-д заасан зөвшилцөх горимыг хэрэглэнэ. Ийм журмыг хэрэглэсэн ч татгалзсан нь хэвээр байвал уг төлөвлөгөөг хэрвээ зөвлөл түүний гишүүдийн дотор нийтийн тохиролцоогоор хэрэгсэхгүй болгоогүй бол зөвлөлөөр батлагдсан гэж үзнэ. Өргөдөл өгсөн аливаа улс буюу улс өргөдөл гаргагчийг батлан даагчид түүнд оролцохгүй;
- ii) хэрэв хороо ажлын төлөвлөгөөг батлахыг зөвлөөгүй буюу зөвлөмж гаргаагүй бол зөвлөл энэхүү төлөвлөгөөг санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн дөрөвний гурваар батлах. Гэхдээ ийм олонх нь чуулганд оролцож байгаа гишүүдийн олонх байх ёстой;
- к) энэ зүйлийн “j” дэд хэсэгт заасан журмыг зохих хөнгөлөлттэйгээр хэрэглэн, IV хавсралтын 12 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрээс оруулсан ажлын төлөвлөгөөг батлах;
- l) Байгууллагын дүрэм дотоод журам болон 153 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн заалтын дагуу бүс дэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- м) 150 дугаар зүйлийн “h” дэд хэсгийн дагуу түүнд заасан эдийн засгийн хор уршгаас хамгаалахын тулд эдийн засгийн төлөвлөлтийг хорооны зөвлөмжөөр шаардлагатай арга хэмжээ авах;
- н) 151 дүгээр зүйлийн 10 дахь хэсэгт заасанчлан эдийн засгийг сэргээн босгоход тус дөхөм болох нөхөн төлөх тогтолцоо болон бусад арга хэмжээний талаар эдийн засгийн төлөвлөлтийн хорооны саналын үндсэн дээр Ассамблейд зөвлөмж оруулах;
- о) i) хөгжиж байгаа улс, тусгаар тогтнол буюу өөртөө засан товхинох статусаа бүрэн олж аваагүй улс түмний эрх ашгийг онцгой харгалзан 82 дугаар зүйлд заасан төлбөр, хандив, бүс дэх үйл ажиллагаанаас олох санхүү эдийн засгийн бусад ашгийг шударга хуваарилах дүрэм, дотоод журмын талаар Ассамблейд зөвлөх.
- ii) Эрх зүй, техникийн хороо болон холбогдох бусад салбар газрын зөвлөмжийг анхааран Ассамблейгаар хараахан батлаагүй Байгууллагын дүрэм, дотоод журам, түүнчлэн аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийг түр хугацаагаар гаргах буюу хэрэглэх, эдгээр дүрэм, дотоод журам нь бүс дэх баялгийг ашиглах, байгууллагын санхүү, засаг захиргааны дотоодын удирдлагад хамаарна. Холимог металлын тогтцын хайгуул хийх, ашиглах дүрэм журам, дотоод журмыг гаргахад тэргүүн зэргийн ач холбогдол өгнө. Холимог металлын тогтцоос бусад аливаа төрлийн баялгийн эрэл хайгуул, ашиглахын тухайд тийм дүрэм журам, дотоод журмыг байгууллагын аливаа нэг гишүүний хүсэлтээр, уг хүсэлтийг Байгууллагад тавьсан өдрөөс 3 жилийн хугацаанд гаргана. Бүх дүрэм, дотоод журам нь Ассамблейгаар батлагдах буюу зөвлөлөөс өөрчлөлт оруулах хүртэл түр хугацаагаар хүчин төгөлдөр мөрдөгдөх.
- р) энэ бүлгийн дагуу хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаатай холбогдуулан Байгууллагаас гаргах буюу авах ёстой бүх төлбөрийн түүврийг хянаж үзэх;
- q) III хавсралтын 7 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авахаар өргөдөл гаргагчдын нэрсээс сонголт явуулна. Тийм сонголт нь энэ заалтаар зохицуулагдана;
- г) Байгууллагаас оруулсан жилийн төслийг Ассамблейгаар батлуулах;
- s) Байгууллагын эрх мэдлийн хүрээний аливаа бодлогын талаар Ассамблейд зөвлөмж өгөх;
- t) 185 дугаар зүйлийн дагуу гишүүн байхтай холбогдсон эрх, эрх ямбыг хэрэгжүүлэхийг зогсоох талаар Ассамблейд зөвлөмж өгөх;
- u) зөрчил гаргасан тохиолдолд Байгууллагын өмнөөс далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимд хэрэг шүүлгэхээр мэдүүлэх;
- v) энэ зүйлийн “u”-ийн дагуу далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах тусгай шүүхийн шийдвэрийн тухай Ассамблейд мэдэгдэх болон авсан арга хэмжээтэй холбогдсон шаардлагатай гэж үзсэн аливаа зөвлөмжийг гаргах;

- w) онцгой тохиолдолд захирамж гаргах. Бүс дэх үйл ажиллагааны үр дүнд далайн байгаль орчинд учрах ноцтой хохирлыг арилгах зорилгоор ажлыг зогсоох, засч залруулах тухай захирамж үүнд багтана;
- x) далайн байгаль орчинд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй нь нэлээд үндэслэлтэй байвал гэрээ байгуулагчид, үйлдвэрт боловсруулалт явуулах газар тогтоож өгөхөөс татгалзах;
- y) санхүүгийн дүрэм, дотоод журмын төслийг боловсруулахын тулд туслах чанарын газруудыг байгуулах. Эдгээр дүрэм, дотоод журам нь дараахь зүйлтэй холбоотой байна. Үүнд:
- i) 171-ээс 175 дугаар зүйлийн дагуу санхүүг удирдах;
  - ii) III хавсралтын 17 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “с”, 13 дугаар зүйлийн дагуу санхүүгийн арга хэмжээг зохицуулах;
- z) энэ бүлгийн заалтууд, Байгууллагын дүрэм, дотоод журам болон Байгууллагатай байгуулсан аливаа гэрээний заалт, нөхцөл мөрдөгдөж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор бүс дэх үйл ажиллагааг шалгаж байх байцаагч нарыг удирдан хянаж байх механизмыг байгуулна.

163 дугаар зүйл Зөвлөлийн газар

1. Үүгээр зөвлөлийн дараахь газрыг байгуулна. Үүнд:
  - a) эдийн засгийн төлөвлөлтийн хороо;
  - b) эрх зүй, техникийн хороо.
2. Хороо тус бүр оролцогч улсаас нэр дэвшүүлж Зөвлөлөөр сонгогдсон 15 гишүүнээс бүрэлдэнэ. Гэвч зөвлөл нь хэмнэлт, үр дүнг зохих ёсоор харгалзан хэрэгцээтэй гэж үзвэл аль ч хорооны бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх шийдвэр гаргаж болно.
3. Хорооны гишүүд нь хорооны эрхлэх салбарын ажлын зохих мэргэжилтэй байх ёстой. Оролцогч улс өндөр эрх мэдэлтэй, үнэнч шударга мөн хорооны үүргийг үр бүтээлтэй хэрэгжүүлэх үүднээс тухайн салбарын зохих мэдлэгтэй хүмүүсийн нэрийг дэвшүүлэх ёстой.
4. Хорооны гишүүдийг сонгохдоо газар зүйн шударга хуваарилалт, онцгой ашиг сонирхлын шаардлагыг зохих ёсоор харгалзана.
5. Оролцогч аливаа улс нэг хороонд нэгээс илүү нэр дэвшүүлэхгүй. Нэг хүн нэгээс илүү хороонд ажиллахгүй.
6. Хорооны гишүүд 5 жилийн хугацаатай сонгогдоно. Тэд дахин сонгогдох эрхтэй.
7. Хорооны аливаа гишүүн нас нөгчих, хөдөлмөрийн чадвараа алдах буюу гишүүнээс гарах зэргээр тухайн албан тушаалаа орхих бол түүний сонгуулийн хугацаа дуусахаас өмнө үлдсэн хугацаанд нь Зөвлөл огцорсон гишүүний газар зүйн бүс, эрх ашгийг төлөөлсөн хүнийг гишүүнээр сонгоно.
8. Хорооны гишүүд, бүс дэх баялгийн эрэл хайгуул, боловсруулахтай холбоотой аливаа үйл ажиллагаанд санхүүгийн аливаа ашиг сонирхолтой байж болохгүй. Хороонд алба хааж, түүний өмнө хүлээсэн хариуцлагаа харгалзан өөрийн эрхийн хугацаа дууссан ч гэсэн III хавсралтын 14 дүгээр зүйлийн дагуу Байгууллагад шилжүүлэх үйлдвэрийн нууц тоо баримт, эсхүл өөрсдийн Байгууллагад гүйцэтгэж байгаа үүргийн улмаас мэдэж байх ёстой бусад нууц мэдээ сэлтийг хорооны гишүүд задраах ёсгүй.
9. Хороо тус бүр нь Зөвлөлөөс гаргасан буюу гаргаж болох тэрхүү удирдамж, чиглэлийн дагуу үүргээ биелүүлнэ.
10. Хороо тус бүр өөрийн үүргийг үр бүтээлтэй биелүүлэхэд шаардагдаж болох тийм дүрэм журмыг төсөвлөж Зөвлөлд батлуулахаар оруулна.
11. Хорооны шийдвэр гаргах дотоод журам нь Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу тогтоогдоно. Зөвлөлд оруулах зөвлөмжийг шаардлагатай үед Хорооны хэмжээнд зөрөөтэй байсан саналыг товч тайлбарын хамт оруулна.
12. Хороод нь үүргээ Байгууллагын төв байранд гүйцэтгэх бөгөөд өөрийн үүргийг үр бүтээлтэй биелүүлэх зорилгоор аль болохоор байнга хуралдаж байна.

13. Хороод нь үүргээ гүйцэтгэхдээ шаардлагатай үед өөр хоорондоо, эсхүл эрх бүхий байгууллага, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, түүний төрөлжсөн байгууллага, мөн энэ асуудлаар олон улсын эрх бүхий байгууллагатай зөвлөлдөж болно.

164 дүгээр зүйл

Эдийн засгийн төлөвлөлтийн хороо

1. Эдийн засгийн төлөвлөлтийн хорооны гишүүд зохих мэргэжил эзэмшсэн байх ёстой. Тухайлбал: эрдэс баялгийг олборлох, түүнтэй холбоотой үйл ажиллагааг удирдах салбар, мөн олон улсын худалдаа, эдийн засгийн салбарын мэргэжилтэй байх ёстой. Хороо нь бүрэлдэхүүнээрээ зохих мэргэжлийн шаардлагыг хангасан байхад Зөвлөл анхаарч ажиллана. Хорооны бүрэлдэхүүнд бүсээс олборлох ашигт малтмалын төрлийн экспорт нь эдийн засагт нь чухал нөлөө бүхий хөгжиж байгаа улсаас 2 гишүүн орно.

2. Хороо нь:

- a) энэхүү конвенцийн дагуу бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдуулан гаргасан шийдвэрийг биелүүлэх арга хэмжээг Зөвлөлийн хүсэлтээр санаачлах;
- b) Бүсээс олборлох ашигт малтмалын эрэлт, хэрэгцээ, тэдгээрийн үнэд нөлөөлөх хүчин зүйлийг судлахдаа импортлогч, экспортлогч, ялангуяа тэдгээрт хамаарах хөгжиж байгаа улсын эрх ашгийг анхаарах;
- c) 150 дугаар зүйлийн "h" дэд хэсэгт заасан хор уршигт хүргэж болох, холбогдох оролцогч улсууд анхаарлаа хандуулах аливаа нөхцөл байдлыг авч хэлэлцэн энэ талаар Зөвлөлд зохих зөвлөмж өгөх;
- d) Бүс дэх үйл ажиллагааны улмаас хор уршиг учирсан хөгжиж байгаа улсын эдийн загийг сэргээн босгоход тус дөхөм болох нөхөн төлбөрийн тогтолцоо буюу бусад арга хэмжээг 151 дүгээр зүйлийн 10 дахь хэсэгт заасанчлан Ассамблейгаар хэлэлцүүлэхээр Зөвлөлд оруулах. Хороо нь энэ тогтолцоо, мөн Ассамблейгаас баталсан бусад арга хэмжээг тодорхой тохиолдолд хэрэглэх зөвлөмжийг зөвлөлд оруулна.

165 дугаар зүйл

Эрх зүй, техникийн хороо

1. Эрх зүй, техникийн хорооны гишүүд шаардлагатай мэргэжлийг эзэмшсэн байх ёстой. Тухайлбал ашигт малтмал хайх, ашиглах болон боловсруулах салбар, далай судлал, далайн байгаль орчинг хамгаалах, далайн уул уурхай, түүнтэй холбогдолтой эдийн засаг, хуулийн мэргэжилтэй байх ёстой. Хорооны гишүүн нь зохих мэргэжлийн шаардлагыг хангасан байхад Зөвлөл анхаарч ажиллана.

2. Хороо нь:

- a) зөвлөлийн хүсэлтээр Байгууллагын үүргийг хэрэгжүүлэх талаар зөвлөмж гаргах;
- b) 153 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн дагуу бүс дэх үйл ажиллагааны талаар албан ёсоор, бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэн холбогдох зөвлөмжийг зөвхөн III хавсралтад заасан шаардлага дээр үндэслэж түүний Зөвлөлд бүхэлд нь илтгэх;
- c) тийм үйл ажиллагаа явуулж байгаа аливаа хуулийн этгээд, холбогдох улсуудтай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах шаардлагатай үед Зөвлөлийн хүсэлтээр бүс дэх үйл ажиллагааг хянаж зөвлөлд илтгэнэ;
- d) бүс дэх үйл ажиллагааны экологийн үр дагаварт үнэлэлт өгч байх;
- e) энэ салбарт нэрд гарсан мэргэжилтэн нарын саналыг харгалзан далайн байгаль орчныг хамгаалах талаар зөвлөлд зөвлөмж гаргах;
- f) бүс дэх үйл ажиллагааны экологийн үр дагаварт өгсөн үнэлэлт, бусад холбогдох хүчин зүйлийг харгалзан 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "o" дэх хэсэгт заасан дүрэм, дотоод журмыг боловсруулж Зөвлөлд оруулах;
- g) тийм дүрэм, дотоод журмыг тогтмол авч хэлэлцэж, шаардлагатай гэж үзсэн нэмэлт, өөрчлөлтийг тэдгээрт оруулахыг Зөвлөлд үе үе санал болгох;
- h) бүс дэх үйл ажиллагааны улмаас далайн байгаль орчин бохирдох аюул буюу түүний үр дагаврыг байнгын үндсэн дээр шинжлэх ухааны хүлээн зөвшөөрсөн арга

зүйн тусламжтайгаар хянах, тодорхойлох, үнэлэх, судлах хяналтын программ зохиох талаар Зөвлөлд зөвлөмж гаргаж өгөх бөгөөд мөрдөгдөж байгаа дүрэм нь зохих шаардлагыг ханган дагаж мөрдөгдөж байгаад хяналт тавьж, Зөвлөлөөр батлагдсан хяналтын программын хэрэгжилтийг зохицуулах;

и) Байгууллагын өмнөөс, энэ бүлэг, түүнд хамаарах хавсралтын дагуу мөн 187 дугаар зүйлийг харгалзан далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимд хэрэг шүүлгэх талаар Зөвлөлд зөвлөмж оруулах;

ж) далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимын шийдвэрийн үндсэн дээр “i”-д заасны дагуу шүүх хэргийг авч үзэхэд авах арга хэмжээний талаар Зөвлөлд зөвлөмж оруулах;

к) онцгой байдлын захирамж гаргах тухай зөвлөлд зөвлөмж оруулах. Үүнд, бүс дэх үйл ажиллагааны үр дүнд далайн байгаль орчинд учрах ноцтой хохирлыг арилгах зорилгоор ажлыг зогсоох, засч залруулах тухай захирамж мөн багтана. Ийм зөвлөмжийг зөвлөл эхний ээлжинд авч хэлэлцэнэ;

л) далайн байгаль орчинд ноцтой хохирол учруулж болох бодитой нотолгоо байвал гэрээ байгуулагчид буюу үйлдвэрт ашиглах зөвшөөрөл олгохгүй байх тухай Зөвлөлд зөвлөмж гаргах;

м) энэ бүлгийн заалт, Байгууллагын дүрэм, дотоод журам болон Байгууллагатай байгуулсан аливаа гэрээний заалт, нөхцөл мөрдөгдөж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор бүс дэх үйл ажиллагааг шалгах байцаагч нарыг удирдах, хянаж байх зохистой механизмыг бий болгох тухай Зөвлөлд зөвлөмж гаргах;

н) үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээг тооцоолж зөвлөлөөс III хавсралтын 7 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл гаргагчдын дотроос шаардлагатай сонголт хийсний дараа 151 дүгээр зүйлийн 2-7 дахь хэсэгт заасан ёсоор Байгууллагын өмнөөс үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл өгнө.

3. Хорооны гишүүд оролцогч аливаа улс буюу өөр холбогдох талын хүсэлтээр хяналт шалгалт хийх ажилдаа тэдний төлөөлөгчийг оролцуулж болно.

ДЭД ХЭСЭГ “D”. НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА НАРЫН ГАЗАР

166 дугаар зүйл

Нарийн бичгийн дарга нарын газар

1. Байгууллагын нарийн бичгийн дарга нарын газар нь ерөнхий нарийн бичгийн дарга, Байгууллагад шаардлагатай ажилтнаас бүрдэнэ.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг зөвлөлөөс дэвшүүлсэн нэрсийн жагсаалтаас Ассамблей 4 жилийн хугацаатай сонгоно. Тэрээр дахин сонгогдож болно.

3. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Байгууллагын захиргааны гол албан тушаалтан бөгөөд энэ утгаараа Ассамблей, Зөвлөл, салбар газруудын бүх хуралд оролцож, эдгээр газраас түүнд олгосон бүхий л захиргааны үүргийг гүйцэтгэнэ.

4. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Байгууллагын ажлын тухай жил бүрийн илтгэлийг Ассамблейд оруулна.

167 дугаар зүйл

Байгууллагын ажилтан

1. Байгууллагын ажилтан нь Байгууллагын захиргааны үүргийг биелүүлэхэд шаардагдах шинжлэх ухаан, техникийн болон бусад мэргэжлийн ажилтнаас бүрдэнэ.

2. Хүмүүсийг сонгох, ажилд авах, албан ажлын нөхцөлийг тодорхойлохдоо ажиллах чадвар, өрсөлдөх чадвар, үнэнч шударга байх өндөр шаардлагыг хангахыг голлон удирдлага болгоно. Энэ шаардлагыг баримтлахдаа газар зүйн үндэслэлийг аль болохоор өргөнөөр харгалзан ажилтныг сонгож авбал зохино.

3. Ажилтныг Ерөнхий нарийн бичгийн дарга томилно. Ажилтныг томилох, урамшуулах, халах журмыг Байгууллагын дүрэм, дотоод журмын дагуу тогтооно.

168 дугаар зүйл

Нарийн бичгийн дарга нарын газрын олон улсын шинж чанар

1. Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтан нь үүргээ биелүүлэхдээ Байгууллагад хамаагүй ямар нэг Засгийн газраас, эсхүл өөр эх үүсвэрээс үүрэг даалгавар авахыг хүсэх буюу авах ёсгүй. Зөвхөн Байгууллагын өмнө хариуцлага хүлээсэн олон улсын албан тушаалтны хувьд тэд энэ байдалд нөлөө үзүүлэх аливаа үйлдлээс татгалзах ёстой. Оролцогч улс бүр ерөнхий нарийн бичгийн дарга, ажилтнуудын үүргийн олон улсын шинжийг хүндэтгэх, тэднээс үүргээ биелүүлэхэд нь нөлөө үзүүлэхийг оролдохгүй байх үүрэгтэй. Аливаа ажилтан үүргээ зөрчвөл, Байгууллагын дүрэм, дотоод журамд заасан ёсоор уг хэргийг зохих захиргааны шүүхэд шилжүүлнэ.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтан бүсийн баялгийн эрэл хайгуул, ашиглалттай холбогдсон аливаа үйл ажиллагаанаас санхүүгийн ашиг сонирхол эрэлхийлж болохгүй. Байгууллагын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа харгалзан III хавсралтын 14 дүгээр зүйлийн дагуу Байгууллагад шилжүүлдэг, түүний өмч болсон үйлдвэрийн нууц, тоо баримтууд, эсхүл Байгууллагад ажиллаж байхдаа мэдэж байсан бусад нууц мэдээ сэлтийг задруулах ёсгүй.

3. Энэ зүйлийн 2 дахь хэсэгт дурдсаныг Байгууллагын аль нэг ажилтан зөрчвөл уг зөрчлөөс хохирсон оролцогч улс, эсхүл оролцогч улсын иргэн буюу хуулийн этгээдийн хүсэлтээр байгууллага нь 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "b" дэд хэсэгт заасан ёсоор зөрчил гаргасан ажилтны хэргийг Байгууллагын дүрэм, дотоод журмын дагуу томилогдсон шүүхэд шилжүүлнэ. Хохирогч тал хэрэг шүүлтэд оролцох эрхтэй. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга шүүхээс гаргасан зөвлөмжийн дагуу уг ажилтныг ажлаас хална.

4. Байгууллагын дүрэм, дотоод журамд энэ зүйлийг биелүүлэхэд шаардлагатай заалтууд тусгагдсан байна.

169 дүгээр зүйл

Олон улсын болон Засгийн газрын бус байгууллагатай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах

1. Байгууллагын эрх мэдлийн асуудлаар Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Зөвлөлийн зөвшөөрлөөр олон улсын болон Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Эдийн засаг, нийгмийн зөвлөлөөс хүлээн зөвшөөрсөн Засгийн газрын бус байгууллагатай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах ажил зохионо.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу ерөнхий нарийн бичгийн даргын хэлэлцээ хийсэн аливаа байгууллага нь төлөөлөгчдөө Байгууллагын газрын худалдаанд тэдгээрийн дотоод журмын дагуу ажиглагчаар оролцуулахаар томилж болно. Зохистой тохиолдолд тэдгээр байгууллагын санаа бодлыг хүлээж авах журам тогтооно.

3. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан засгийн газрын бус байгууллагаас тэдний тусгай эрх хэмжээний, байгууллагын ажилтай холбоотой асуудлаарх илтгэлийг оролцогч улсад тарааж болно.

ДЭД ХЭСЭГ "Е". ҮЙЛДВЭР

170 дугаар зүйл

Үйлдвэр

1. Үйлдвэр нь байгууллагын нэг газар нь бөгөөд 153 дугаар зүйлийн "а"-д зааснаар бүсэд үйл ажиллагаагаа шууд хэрэгжүүлэх, түүнчлэн бүсээс олборлосон ашигт малтмалыг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулах ажлыг гүйцэтгэнэ.

2. Үйлдвэр нь Байгууллагын олон улсын эрхийн чадамжийн хүрээнд IV хавсралт дахь дүрэмд заасан эрхийн чадамжтай байна. Үйлдвэр нь энэхүү конвенцийн заалт, байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулах бөгөөд Ассамблейгаас тогтоосон ерөнхий бодлогын дагуу зөвлөлийн удирдамж, хяналтад захирагдана.

3. Үйлдвэрийн үндсэн албан өрөө нь Байгууллагын төв байранд байрлана.
4. Үйлдвэр нь 173 зүйлийн 2, IV хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн дагуу үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай бүхий л хэрэгслээр хангагдах бөгөөд 144 дүгээр зүйл, конвенцийн зохих бусад заалтын дагуу технологийг авна.

ДЭД ХЭСЭГ “F”. БАЙГУУЛЛАГЫН САНХҮҮ

171 дүгээр зүйл **Байгууллагын сан**

Байгууллагын сан нь дараахь зүйлээс бүрдэнэ. Үүнд:

- a) 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “e”-д заасны дагуу тогтоосон Байгууллагын гишүүнчлэлийн татвар;
- b) III хавсралтын 13 дугаар зүйлийн дагуу бүс дэх үйл ажиллагаанаас Байгууллагад орж байгаа хөрөнгө;
- c) IV хавсралтын 10 дугаар зүйлийн нэгийн дагуу үйлдвэрээс гуйвуулсан хөрөнгө;
- d) 174 дүгээр зүйлийн дагуу авсан зээл;
- e) Байгууллагын шууд, бусад субъектын сайн дурын хандив;
- f) эдийн засгийн төлөвлөлтийн хорооноос зөвлөмж болгосон эх үүсвэрээс 151 дүгээр зүйлийн 10 дахь хэсэгт дагуу нөхөн олгох санд оруулж байгаа төлбөр.

172 дугаар зүйл **Байгууллагын жилийн төсөв**

Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь жилийн төсвийг боловсруулж зөвлөлд оруулна. Зөвлөл нь санал болгосон төсвийг хянаж үзээд холбогдох зөвлөмжийн хамт Ассамблейд оруулна. Ассамблей нь санал болгосон төслийг хянан үзэж, 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “h” дэд хэсэгт заасны дагуу батална.

173 дугаар зүйл **Байгууллагын зарлага**

1. 171 дүгээр зүйлийн “a”-д заасан хандивыг тусгай дансанд оруулах бөгөөд түүнийг Байгууллага захиргааныхаа зардлыг бусад эх үүсвэрээс нөхөхүйц сантай болтлоо тэрхүү зарлагаа нөхөхөд зориулна.

2. Байгууллагын сангаас юуны өмнө захиргааны зардлыг нөхнө. 171 дүгээр зүйлийн “a”-д заасан татвараас гадна, захиргааны зарлагыг төлсний дараа үлдэх хэсгийг дараахь зүйлд зарцуулна. Тухайлбал:

- a) 140 дүгээр зүйл, 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “g”-д заасны дагуу хуваарилах;
- b) 170 дугаар зүйлийн 4-ийн дагуу үйлдвэрийг хөрөнгөөр хангахад ашиглах;
- c) 151 дүгээр зүйлийн 10, 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “i”-д заасны дагуу хөгжиж байгаа улсад олгох нөхөн төлбөрт ашиглах.

174 дүгээр зүйл **Байгууллагын зээлдэх эрх**

1. Байгууллага нь хөрөнгө зээлдэх эрхтэй.
2. Ассамблей нь 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн дагуу гаргасан санхүүгийн дүрэмдээ Байгууллагын зээлдэх эрхийн хязгаарыг тогтооно.
3. Зөвлөл нь Байгууллагын зээлдэх эрхийг хэрэгжүүлнэ.
4. Оролцогч улс Байгууллагын өрийг хариуцахгүй.

175 дугаар зүйл **Жилийн хяналт шалгалт**

Байгууллагын баримт бичиг, ном, тооцоо, жил бүрийн санхүүгийн бүртгэлийг Ассамблейгаас томилсон, биеэ даасан байцаагч жил бүр шалгана.

ДЭД ХЭСЭГ “G”. ЭРХ ЗҮЙН СТАТУС, ДАРХАН ЭРХ, ЭРХ ЯМБА

176 дугаар зүйл Эрх зүйн статус

Байгууллага нь олон улсын эрх зүйн этгээдийн эрхтэй байх бөгөөд чиг үүрэг, зорилгоо хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай эрх зүйн чадамжтай байна.

177 дугаар зүйл Дархан эрх, эрх ямба

Байгууллага нь чиг үүргээ хэрэгжүүлэхийн тулд оролцогч улс бүрийн нутаг дэвсгэр дээр нь энэ дэд бүлэгт тогтоосон дархан эрх, эрх ямба эдэлнэ. Үйлдвэрт хамаарах дархан эрх, эрх ямбыг IV хавсралтын 13 дугаар зүйлээр тодорхойлно.

178 дугаар зүйл Шүүхийн харьяаллаас ангид байх дархан эрх

Байгууллага нь тодорхой нөхцөл байдалд өөрийн дархан эрхээс татгалзахаас бусад тохиолдолд Байгууллага, түүний эд хогшил, хөрөнгө мөнгө нь тухайн улсын шүүхийн харьяаллаас ангид байх дархан эрхтэй.

179 дүгээр зүйл Нэгжлэг хийх, албадан хураах аливаа төрлөөс ангид байх дархан эрх

Байгууллагын эд хогшил, хөрөнгө мөнгө хаана, хэний мэдэлд байхаас үл хамааран гүйцэтгэх болон хуулийн байгууллагын зүгээс нэгжлэг хийх, хураах, улсын болгох, нөхөн төлбөр болон албадан хураах аливаа төрлөөс ангид байх дархан эрхтэй.

180 дугаар зүйл Хязгаарлах, журамлах, хяналт тогтоох, түр арга хэмжээ авахаас чөлөөлөх

Байгууллагын бүх эд хогшил, хөрөнгө мөнгийг аль ч хэлбэрээр хязгаарлах, журамлах, хяналт тогтоох, түр арга хэмжээ авахаас чөлөөлөгдөнө.

181 дүгээр зүйл Архив, албан харилцааны халдашгүй байдал

1. Байгууллагын архив нь хаана ч байсан халдашгүй байна.
2. Өмчийн шинж чанартай бүх тоо баримт, аж үйлдвэрийн нууц, эсхүл эдгээртэй адилтгах мэдээ болон хувийн бүх хэргийг олон нийтэд нээлттэй архивд хадгалах ёсгүй.
3. Байгууллагын албан харилцааны тухайд оролцогч улс бүр олон улсын бусад байгууллагад олгодог нөхцөлөөс дутуугүй тааламжтай нөхцөлийг Байгууллагад олгоно.

182 дугаар зүйл Байгууллагатай холбоотой тодорхой хүмүүсийн дархан эрх, эрх ямба

Ассамблей, зөвлөл, тэдгээрийн газруудын хуралдаанд оролцож байгаа оролцогч улсын төлөөлөгчид, түүнчлэн Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтнууд оролцогч улс бүрийн нутаг дэвсгэр дээр дараахь дархан эрх, эрх ямбыг эдэлнэ. Үүнд:

- a) дээр дурдсан төлөөлөгчид нь төлөөлж байгаа улс зохих ёсоор, эсхүл Байгууллага нь тодорхой тохиолдолд уг дархан эрхээс илт татгалзахаас бусад тохиолдолд дээр дурдсан хүмүүс үүргээ биелүүлж байхдаа хийсэн үйлдлийн хувьд шүүхийн харьяаллаас ангид байх;
- b) хэрэв дээр дурдсан хүмүүс нь тухайн оролцогч улсын иргэд биш бол энэ улсын цагаачлалын хязгаарлал, гадаадын иргэдийг бүртгэх шаардлага, улсын

дайчлалтаас чөлөөлөгдөх, валютын хязгаарлал, нутаг дэвсгэрээр нь зорчин явахын хувьд бусад оролцогч улсын ижил зиндааны төлөөлөгчид, албаны хүмүүс, албан хаагч нарт олгодог хөнгөлөлт, нөхцөлийг эдлэх.

183 дугаар зүйл

Татвар болон гаалийн хураамжаас чөлөөлөгдөх

1. Албан үйл ажиллагааны нь хүрээнд Байгууллага, түүний хөрөнгө, эд хогшил, орлого, түүнчлэн энэхүү конвенцоор зөвшөөрөгдсөн түүний үйл ажиллагаа, хэлцэл нь аливаа шууд татвар, байгууллагын албаны хэрэгцээнд зориулж гадаадаас оруулах буюу гадаадад гаргаж байгаа бараа таваар нь гаалийн хураамжаас тус тус чөлөөлөгдөнө. Байгууллага нь үзүүлсэн үйлчилгээний хураамжаас хэтрээгүй татвараас чөлөөлөхийг шаардахгүй.

2. Байгууллагын албаны зориулалттай үнэ цэнэ бүхий барааг Байгууллага нь өөрөө, эсхүл түүний өмнөөс худалдан авах, мөн тийм бараа буюу үйлчилгээний үнэнд татвар, эсхүл гаалийн хураамж орж байвал оролцогч улс бодит боломжтой хэмжээнд тухайн татвар буюу гаалийн хураамжаас чөлөөлөх, эсхүл тэдгээрийг нөхөж төлөх талаар зохих арга хэмжээ авна. Энэ зүйлд заасны дагуу татвар, хураамжаас чөлөөлөгдөж байгаа нөхцөлд гадаадаас оруулж байгаа буюу худалдан авч байгаа барааг тийм чөлөөлөлт, хөнгөлөлт үзүүлсэн оролцогч улсын нутаг дэвсгэр дээр буюу энэ улстай хэлэлцэн тохиролцсон нөхцөлөөс өөрөөр худалдах буюу бусад хэлбэрээр зарж болохгүй.

3. Оролцогч улс нь ерөнхий нарийн бичгийн дарга, ажилтнууд, Байгууллагын үүрэг даалгаврыг биелүүлэгч, тухайн улсын иргэн буюу албан хаагч бус мэргэжилтнүүдэд Байгууллагаас олгох цалин, шан харамж, төлбөрийн аливаа төрөлд ямарваа нэгэн татвар ногдуулахгүй.

ДЭД ХЭСЭГ “Н”. ГИШҮҮНИЙ ЭРХ ЯМБА, ДАРХАН ЭРХИЙГ ТҮДГЭЛЗҮҮЛЭХ

184 дүгээр зүйл

Санал хураалтад оролцох эрхийг түдгэлзүүлэх

Байгууллагад санхүүгийн татвар төлөх эрхтэй оролцогч улсын өрийн хэмжээ өмнөх 2 жилд хураалгаж байсан татварын нийлбэртэй тэнцүү буюу түүнээс давсан бол тухайн улсын санал хураалтад орох эрхийг түдгэлзүүлнэ. Харин Ассамблей нь тухайн гишүүн нь түүнээс үл хамаарах шалтгаанаар төлбөр хийсэнгүй гэж үзвэл тухайн улсыг санал хураалтад орохыг зөвшөөрч болно.

185 дугаар зүйл

Гишүүнчлэлийн эрх ямба, дархан эрхийг түдгэлзүүлэх

1. Ассамблей нь аливаа оролцогч улсаас энэхүү конвенцийн заалтыг бүдүүлгээр, үргэлжлүүлэн зөрчсөн бол тухайн улсын гишүүнчлэлээс үүдсэн эрх ямба, дархан эрхийг Зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжийн дагуу түдгэлзүүлж болно.

2. Оролцогч аливаа улсаас энэ бүлгийн заалтыг бүдүүлгээр, үргэлжлүүлэн зөрчиж байгаа эсэхийг далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим шийдэх хүртэл уг зүйлийн үндсэн дээр ямар нэг шүүх ажиллагаа явуулж болохгүй.

V ХЭСЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ, ЗӨВЛӨХ ДҮГНЭЛТ

186 дугаар зүйл

Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн далайн ёроолын маргааныг таслах танхим

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим байгуулах, түүний шүүх ажил явуулах журмыг энэ хэсэг, 15 дугаар бүлэг, VI хавсралтын заалтын дагуу зохицуулагдах.

187 дугаар зүйл

Далайн ёроолын маргааныг таслах танхимын шүүхийн харьяалал

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь энэ бүлэг болон түүнд холбогдох хавсралтуудын заалтын дагуу, бүсийн үйл ажиллагаанд хамаарах дор дурдсан маргааныг тасална. Үүнд:

- а) энэ бүлэг болон түүнд холбогдох хавсралтуудын заалтыг тайлбарлах, хэрэглэх талаар оролцогч улсын хооронд гарч болох маргаан;
- б) оролцогч улс, Байгууллагын хооронд гарч болох маргаан;
  - i) энэ бүлэг болон түүнд холбогдох хавсралт, эсхүл Байгууллагаас гаргасан дүрэм журам, дотоод журмыг зөрчсөн байгууллага буюу оролцогч улсын үйл ажиллагаа явуулах буюу үйл ажиллагаагаа явуулаагүйгээс гарч болох маргаан;
  - ii) Байгууллага үйл ажиллагаа явуулахдаа эрх хэмжээгээ хэтрүүлэх буюу хортойгоор ашигласнаас гарч болох маргаан;
- с) 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b”-д заасны дагуу гэрээнд оролцогч улс, Байгууллага буюу үйлдвэр, төрийн өмчит үйлдвэрүүд, иргэд болон хуулийн этгээдүүдийн хооронд дор дурдсан асуудлаар гарч болох маргаан. Үүнд:
  - i) тухайн гэрээ, эсхүл ажлын төлөвлөгөөг тайлбарлах, хэрэглэх;
  - ii) бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон хийгээд нөгөө талын хувьд үйлдсэн буюу түүний эрх ашгийг шууд хөндсөн гэрээ байгуулагч нэг талын үйлдэл буюу эс үйлдлээс гарах маргаан;
- д) Байгууллага болон 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b”-д заасан ёсоор аль нэг улсаас батлан даасан 4 дүгээр зүйлийн 6, III хавсралтын 13 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан нөхцөлийг биелүүлсэн Байгууллага болон гэрээг байгуулах этгээдийн хооронд гэрээг байгуулах, гэрээг байгуулахаас татгалзах буюу түүнийг байгуулах хэлэлцээний явцад эрх зүйн асуудлаар гарч болох маргаан;
- е) Байгууллага болон оролцогч улс, улсын үйлдвэр буюу 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b”-д заасны дагуу оролцогч улсаас үүрэг гүйцэтгүүлсэн хувь хүн, хуулийн этгээдийн хооронд III Хавсралтын 22 дугаар зүйлд заасны дагуу Байгууллага хариуцлага хүлээнэ хэмээн гарсан маргаан;
- ф) энэхүү конвенцид танхимын эрх мэдлийг нь тодорхой заасан бусад маргаан.

188 дугаар зүйл

Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн тусгай буюу далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах *ad hoc* танхимд, эсхүл маргааныг заавал биелүүлэх худалдааны арбитрын шүүхэд шилжүүлэх

1. 187 дугаар зүйлийн “a”-д заасан, оролцогч улсын хооронд гарсан маргааныг дараахь журмаар шилжүүлнэ. Үүнд:

- а) маргаанд оролцогч талуудын хүсэлтээр VI Хавсралтын 15, 17 дугаар зүйлийн дагуу байгуулагдсан далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн тусгай танхимд шилжүүлэх;
- б) маргаанд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр VI Хавсралтын 37 дугаар зүйлийн дагуу байгуулагдсан далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах *ad hoc* танхимд шилжүүлэх.

2. а) хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол 187 дугаар зүйлийн “c” хэсгийн “i” -д зааснаар гэрээг тайлбарлах буюу түүнийг хэрэглэх талаар гарсан маргааныг түүнд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр заавал биелүүлэх чанартай шийдвэр гаргадаг худалдааны арбитрын шүүхэд өгөх. Маргааныг шийдвэрлэх худалдааны арбитрын шүүх нь энэхүү конвенцийг тайлбарлах асуудлаар саналаа хэлэх эрхгүй. Хэрэв бүс дэх үйл ажиллагааны хувьд XI бүлэг, түүнд хамаарах хавсралтыг тайлбарлах асуудлаар маргаан гарвал уг асуудлыг далайн ёроолын маргааныг таслах танхимд шийдвэрлүүлэхээр өгнө;

б) хэрэв арбитр нь тухайн худалдааны арбитрын шүүх ажиллагааны эхэнд буюу явцад нь маргаанд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр, эсхүл өөрийн санаачлагаар уг

шүүх ажиллагааны шийдвэр нь далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимын шийдвэрээс хамаарна гэж тодорхойлбол уг асуудлыг арбитрын танхимд шилжүүлнэ. Үүний дараа арбитр нь далайн ёроолын маргааныг таслах танхимын шийдвэрийн дагуу өөрийн шийдвэрийг гаргана;

с) маргааныг арбитрын шүүхээр таслуулах тухай гэрээнд заагаагүй бол арбитрын таслан шүүх ажиллагааг хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Олон улсын худалдааны эрх зүйн хорооны арбитрын дүрэм, байгууллагын дүрэм, дотоод журмын дагуу явуулна.

189 дүгээр зүйл

Байгууллагаас гарах шийдвэрийн хувьд эрх мэдлийг хязгаарлах

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь Байгууллагаас онцгой эрхээ энэ бүлгийн дагуу хэрэгжүүлж байгаа үед эрх хэмжээгээ эдлэхгүй. Танхим нь аль ч тохиолдолд Байгууллагын онцгой эрхийг өөрийн онцгой эрхээр солихгүй. 191 дүгээр зүйлийг зөрчихгүйгээр Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь 187 дугаар зүйлийн дагуу таслан шийтгэх эрхээ эдлэхдээ Байгууллагын аливаа дүрэм, дотоод журам нь энэхүү конвенцид тохирч байгаа эсэх тухай асуудлаар санал илэрхийлэхгүй бөгөөд тийм дүрэм, дотоод журмыг хүчингүй гэж зарлах эрхгүй. Танхимын эрх хэмжээ нь тодорхой тохиолдолд Байгууллагын дүрэм, дотоод журмыг хэрэглэснээр маргаанд оролцогч талын гэрээгээр хүлээсэн үүрэг буюу энэхүү конвенцийн дагуу тэдний хүлээсэн үүрэг зөрчилдөж байгаа тухай гомдлыг авч үзэх, Байгууллагын эрх мэдэл хэрэгжихгүй буюу эрхээ хэтрүүлсэн тухай санал гомдол нөгөө тал нь гэрээ, эсхүл энэхүү конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүйн улмаас холбогдох талд хохирлыг төлүүлэх, эсхүл өөр хэлбэрээр нөхөх тухай санал гомдлыг авч үзэх төдийгөөр хязгаарлагдана.

190 дүгээр зүйл

Шүүх үйл ажиллагаанд үүрэг гүйцэтгүүлэгч оролцогч улс оролцох

1. Хэрэв 187 дугаар зүйлд дурдсан маргаанд иргэд, хуулийн этгээд оролцогч тал болж байвал, энэ тухай үүрэг гүйцэтгүүлэгч улсад мэдэгдэх бөгөөд тухайн улс нь бичгээр буюу амаар өргөдөл гаргах замаар шүүх ажиллагаанд оролцох эрхтэй.

2. Хэрэв 187 дугаар зүйлийн "е"-д заасан маргаанд оролцогч тал үүрэг гүйцэтгүүлэх хувь этгээд, хуулийн этгээд оролцогч нөгөө улсын эсрэг мэдүүлбэл, хариуцагч улс нь үүрэг гүйцэтгүүлэгч улсад тэр этгээдийн өмнөөс шүүх ажиллагаанд оролцох тухай санал тавьж болно. Хэрэв ийнхүү оролцохоос татгалзвал хариуцагч улс өөрийн харьяат хуулийн этгээдийг өөрийн өмнөөс оролцуулж болно.

191 дүгээр зүйл

Зөвлөмж бүхий дүгнэлт

Ассамблей буюу зөвлөлийн хүсэлтийн үндсэн дээр далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь үйл ажиллагааныхаа хүрээнд үүсэх эрх зүйн асуудлын талаар зөвлөмж бүхий дүгнэлт гаргана. Тийм зөвлөмж бүхий дүгнэлтийг яаралтай өгнө.

**12 ДУГААР БҮЛЭГ
ДАЛАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ**

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

192 дугаар зүйл

Ерөнхий үүрэг

Улс бүр далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах үүрэгтэй.

193 дугаар зүйл

Улсын байгалийн баялгаа ашиглах бүрэн эрх

Улс бүр байгаль орчноо хамгаалах өөрийн бодлого болон далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах үүргийнхээ дагуу байгалийн баялгаа ашиглах бүрэн эрхтэй.

194 дүгээр зүйл

Далайн байгаль орчныг бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналтдаа авах талаар авах арга хэмжээ

1. Улс бүр энэхүү конвенцийн заалтын дагуу, өөрийнхөө мэдэлд байгаа хамгийн тохиромжтой хэрэгслийг ашиглан далайн байгаль орчныг бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналтдаа авах талаар шаардлагатай бүх арга хэмжээг бололцоогоо харгалзсаны үндсэн дээр дангаараа буюу хамтран авах бөгөөд энэ талаар бодлогоо зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

2. Улс нь өөрийн шүүхийн харьяалал буюу хяналтын дор хэрэгжүүлж байгаа үйл ажиллагаа нь бусад улс, тэдгээрийн далайн байгаль орчныг бохирдуулж хохирол учруулахгүй байлгах, тэдгээрийн шүүхийн харьяалал, хяналтын дор хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон бохирдлыг энэхүү конвенцийн заалтын дагуу бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэг бүсийн хязгаараас цааш тархаахгүй байлгах талаар шаардлагатай бүх арга хэмжээг авна.

3. Энэ бүлгийн заалтын дагуу авах арга хэмжээ нь далайн байгаль орчныг бохирдуулдаг бүх эх сурвалжид хамаарна. Эдгээр арга хэмжээнд тухайлбал дор дурдсан бохирдлыг аль болохоор багасгах арга хэмжээ авна. Үүнд:

а) хортой, хордуулсан, хор агуулсан, ялангуяа байнга хор ялгаруулах бодисыг хуурай газрын эх үүсвэр болон агаараас буюу түүгээр дамжуулан хаях;

б) хөлөг онгоцноос бохирдуулах, ялангуяа ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдлын үед авах арга хэмжээ, далайд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах, санаатай болон санамсаргүйгээр хог хаях болон хөлөг онгоцыг зохион бүтээх, угсрах, тоног төхөөрөмж суурилуулах, хөлөг онгоцны багийн талаар авах арга хэмжээ, хөлөг онгоцыг ашиглах;

с) далайн ёроол, түүний хэвлийн байгалийн баялгийн эрэл хайгуул хийх, ашиглахад хэрэглэдэг тоног төхөөрөмжөөс бохирдуулах, ялангуяа ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдлын үед авах арга хэмжээ, далайд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах, тийм тоног төхөөрөмжийг зохион бүтээх, угсрах, хөлөг онгоцны багийн талаар авах арга хэмжээ, тухайн байгууламж буюу төхөөрөмжийг ашиглах;

д) ялангуяа далай орчинд хэрэглэдэг бусад тоног төхөөрөмж, байгууламжаас бохирдуулах, ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдлын үед авах арга хэмжээ, далайд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах, тийм тоног төхөөрөмжийг зохион бүтээх, угсрах, хөлөг онгоцны багийн талаар авах арга хэмжээ, тухайн байгууламж буюу төхөөрөмжийг ашиглах.

4. Улс далайн байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхдээ энэхүү конвенцийн заалтын дагуу үүргээ биелүүлэх, эрхээ хэрэгжүүлэх талаар бусад улсаас явуулж байгаа үйл ажиллагаанд үл зөвтгөх хэлбэрээр хөндлөнгөөс оролцохоос татгалзана.

5. Энэ бүлгийн дагуу авах арга хэмжээнд ховор буюу хэврэг экосистем, түүнчлэн нөөц нь шавхагдсан буюу шавхагдах аюулд ороод байгаа төрөл бүрийн загас, далайн бусад организмын байгаль орчныг хадгалан хамгаалах ажил орно.

195 дугаар зүйл

Бохирдлын хохирол буюу аюулыг шилжүүлэхгүй байх, бохирдлын нэг хэлбэрийг нөгөөгөөр солихгүй байх үүрэг

Далайн байгаль орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхдээ улс нь нэг бүсэд учирсан

хохирол буюу аюулыг шууд буюу шууд бусаар өөр бүсэд шилжүүлэх, бохирдлын нэг хэлбэрийг нөгөө хэлбэрээр солихгүй байхаар хэрэгжүүлнэ.

196 дугаар зүйл

Технологийг ашиглах буюу шинэ буюу харь төрлийн организмыг нэвтрүүлэх

1. Өөрийн шүүхийн харьяалал, хяналтад байгаа технологийг ашигласан буюу далайн байгаль орчны тодорхой нэгэн хэсэгт үлэмж хор хөнөөлтэй өөрчлөлт оруулж болох шинэ, харь төрлийн организмыг санаатай буюу санамсаргүйгээр авчирсны улмаас далайн байгаль орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах шаардлагатай бүх арга хэмжээг улсууд авч хэрэгжүүлнэ.

2. Энэ зүйл нь далайн байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах талаар энэхүү конвенцийн заалтыг хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөхгүй.

II ХЭСЭГ. ДЭЛХИЙ НИЙТИЙН БОЛОН БҮС НУТГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

197 дугаар зүйл

Дэлхий нийтийн болон бүс нутгийн хэмжээнд хамтран ажиллах

Бүс нутгийн онцлог шинж чанарыг харгалзан, далайн байгаль орчныг хадгалан хамгаалах зорилгоор энэхүү конвенцийн дагуу олон улсын дүрэм, дадлыг томъёолж боловсруулах талаар улсууд дэлхий нийтийн болон хэрэв зохистой бол, бүс нутгийн хэмжээнд шууд буюу эрх бүхий олон улсын байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана.

198 дугаар зүйл

Зайлшгүй хохирол буюу учирсан хохирлын тухай мэдэгдэх

Аливаа улс далайн байгаль орчинд хохирол учрах аюул нөмөрч байгаа буюу бохирдлын улмаас хохирол учирсныг мэдмэгц энэ нь бусад улсад нөлөөлж болзошгүй гэж үзвэл энэ тухай бусад улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэнэ.

199 дүгээр зүйл

Бохирдлын үед авах онцгой арга хэмжээний төлөвлөгөө

Уг конвенцийн 198 дугаар зүйлд заасан тохиолдолд бүс нь бохирдсон улс олон улсын эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран бохирдлын хор уршгийг зайлуулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх буюу хохирлыг аль болохоор багасгах зорилгоор боломжоороо ажиллана. Уг зорилгоор улс далайн байгаль орчныг бохирдуулах тохиолдолд авах онцгой арга хэмжээг хамтран боловсруулах бөгөөд тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд тус дөхөм үзүүлнэ.

200 дугаар зүйл

Шинжилгээний материал, шинжлэх ухааны судалгааны хөтөлбөр, мэдээ, тоо баримт солилцох

Шинжилгээний материал, шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг хэрэгжүүлэхэд тус дөхөм үзүүлэх далайн байгаль орчны бохирдлын тухай мэдээ, баримтыг солилцох зорилгоор улс шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана. Эдгээр улс уг бохирдлын шинж чанар, хэмжээ, нэрвэгдэлт, түүний тархалтын зам, бохирдлын аюул, түүнтэй тэмцэх арга зэргийг тодорхойлсон мэдээлэл олж авахад чиглэсэн бүс нутгийн болон дэлхий нийтийн хэмжээний хөтөлбөрт идэвхтэй оролцохыг эрмэлзэнэ.

201 дүгээр зүйл

Журам боловсруулахад баримтлах шинжлэх ухааны шалгуур

200 дугаар зүйлийн дагуу хүлээн авсан мэдээ, тоо баримтыг харгалзан Байгууллагын шугамаар далайн байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих журам, хэм хэмжээ, санал болгосон журам,

дадлыг томъёолж боловсруулах шинжлэх ухааны зохих хэмжүүрийг тогтоох зорилгоор улсууд шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана.

III ХЭСЭГ. ТЕХНИКИЙН ТУСЛАЛЦАА

202 дугаар зүйл

Хөгжиж байгаа улсын шинжлэх ухааны болон техникийн туслалцаа үзүүлэх

Улс бүр шууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан дараахь туслалцааг үзүүлнэ. Үүнд:

а) хөгжиж байгаа улсын шинжлэх ухаан, боловсрол, техникийн салбар, түүнчлэн далайн байгаль орчныг хамгаалах, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих зорилго бүхий бусад салбарт үзүүлэх тусламжийн хөтөлбөрт тус дөхөм үзүүлнэ. Ийм тусламжид дараахь төрлийг хамааруулна.

Тухайлбал:

- i) эрдэм шинжилгээний болон техникийн боловсон хүчнийг бэлтгэх;
- ii) олон улсын зохих хөтөлбөрт тэдгээрийн оролцоход тус дөхөм үзүүлэх;
- iii) тэдгээрт хэрэгцээтэй тоног төхөөрөмж болон үйлчилгээний хэрэгсэл олгох;
- iv) тийм тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэх, тэдгээрийн боломжийг өргөжүүлэх;
- v) шинжлэх ухааны судалгаа, хяналт, хичээлийн болон бусад хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зориулсан хэрэгслийг боловсруулах, зөвлөгөө өгөх;

б) Далайн байгаль орчныг ноцтойгоор бохирдуулж болох далайн томоохон ослын уршгийг аль болохоор багасгах зорилгоор зохих туслалцааг ялангуяа хөгжиж буй улсуудад үзүүлэх.

203 дугаар зүйл

Хөгжиж байгаа улсад бусдаас давуу эрх олгох

Олон улсын байгууллага далайн байгаль орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах, эсхүл бохирдлын хор уршгийг аль болохоор багасгах зорилгоор хөгжиж байгаа улсад бусдаас давуу эрхийг дараахь чиглэлээр олгоно. Үүнд:

- а) зохих сан болон техникийн тусламж олгох;
- б) төрөлжсөн үйлчилгээ үзүүлэх.

IV ХЭСЭГ. ХЯНАЛТ ТАВИХ, ЭКОЛОГИЙН ҮНЭЛЭЛТ

204 дүгээр зүйл

Бохирдлын хор уршиг, аюулд хяналт тавих

1. Улс бүр бусад улсын эрхтэй нийцүүлж үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхдээ, хэрэв тэр нь биелэх боломжтой бол, шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан шинжлэх ухааны хүлээн зөвшөөрсөн аргыг хэрэглэн далайн байгаль орчны бохирдлын хор уршгийг ажиглах, хэмжих, үнэлэх, дүн шинжилгээ өгөх ажил явуулахыг эрмэлзэнэ.

2. Өөрийн зөвшөөрсөн буюу явуулж байгаа үйл ажиллагаа нь далайн байгаль орчныг бохирдуулах эсэхийг тодорхойлох зорилгоор тухайн улс тийм үйл ажиллагааны үр нөлөөг хянаж байна.

205 дугаар зүйл

Илтгэлийг нийтлэх

Конвенцийн 204 дүгээр зүйлийг хэрэгжүүлэх явцад гарсан үр дүнгийн тухай илтгэлийг нийтлэх буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад тодорхой хугацаанд өгч байх ба тэд илтгэлийг бүх улсын хүртээл болгож байна.

206 дугаар зүйл

Үйл ажиллагааны боломжит үр дагаврыг дүгнэх

Хэрэв улс тэдгээрийн эрх хэмжээ буюу хяналтын дор явуулж байгаа үйл ажиллагаа нь далайн байгаль орчныг ихээхэн бохирдуулах буюу түүнд ноцтой болон хортой өөрчлөлт оруулж болох тухай боломжит үндэслэлтэй байвал бол далайн байгаль орчинд тийм үйл ажиллагаанаас үүдэн гарч болох үр дагаврын талаар аль болох хэрэгжих боломжтой үнэлгээ гаргаж дүнг 205 дугаар зүйд заасан журмын дагуу мэдэгдэнэ.

V ХЭСЭГ. ДАЛАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ БОХИРДОХООС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БОХИРДЛЫГ БАГАСГАХ, ТҮҮНД ХЯНАЛТ ТАВИХ ОЛОН УЛСЫН ХЭМ ХЭМЖЭЭ, ДОТООДЫН ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

207 дугаар зүйл

Хуурай газрын эх үүсвэрээс бохирдох

1. Улс хуурай газар дээрх эх үүсвэр, тухайлбал гол мөрөн, дамжуулах хоолой, усан байгууламж, татрал, түрлэгийн улмаас далайн байгаль орчин бохирдох явдлаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих зорилгоор хууль тогтоомжоо батлах бөгөөд олон улсын түвшинд тогтсон журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг анхааран үзнэ.

2. Улс тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих шаардлагатай бусад арга хэмжээг авна.

3. Улс өөрсдийн түүн рүү чиглүүлсэн бодлогоо зохих бүс нутгийн хэмжээнд зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

4. Улс юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллагууд буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хуурай газар дээрх эх үүсвэрээс далайн байгаль орчин бохирдох явдлаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авахад зориулсан дэлхий нийтийн болон бүс нутгийн журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг тогтоохыг эрмэлзэнэ. Чингэхдээ бүс нутгийн онцлог шинж чанар, хөгжиж байгаа улсын эдийн засгийн шаардлага, тэдгээрийн эдийн засгийн хөгжлийн хэрэгцээг харгалзана. Тийм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагатай бол үе үе дахин хянаж үзэж байна.

5. Энэ зүйлийн 1,2,4-т дурдсан хууль тогтоомж, арга хэмжээ, журам, хэм хэмжээ зөвлөмж болгодог практик журмын хүрээнд хор хөнөөл учруулах, ялангуяа удаан хадгалагддаг бодисыг далайн байгаль орчинд хаяхыг аль болохоор багасгахад чиглэсэн заалт хамаарна.

208 дугаар зүйл

Дотоодын шүүхийн харьяалалд хамаарах далайн ёроолын эх үүсвэрээс гарах бохирдол

1. Эргийн улс далайн ёроол дахь өөрийн шүүхийн харьяалалд явагдаж байгаа үйл ажиллагаанаас болон 60, 80 дугаар зүйлийн дагуу тэдгээрийн эрх мэдэлд байгаа хиймэл арал, тоног төхөөрөмж барилга байгууламжаас гарч болох бохирдлоос далайн байгаль орчныг урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах хууль тогтоомж батална.

2. Улс бүр тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах түүнийг хяналтдаа байлгахад шаардлагатай бусад арга хэмжээг мөн авна.

3. Эдгээр хууль тогтоомж нь олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ зөвлөмж болгодог практик журмаас дутуугүй үр нөлөөтэй байх ёстой.

4. Улс энэ асуудлаарх өөрийн бодлогыг зохих бүс нутгийн хэмжээнд зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

5. Улс юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа далайн байгаль орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад чиглэсэн дэлхий нийтийн

болон бүс нутгийн дүрэм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журам тогтооно. Тэрхүү дүрэм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагын хирээр үе үе дахин хянан үзэж байна.

209 дүгээр зүйл

Бүс дэх үйл ажиллагаанаас бохирдох

1. Бүс дэх үйл ажиллагаанаас далайн байгаль орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагын хэрээр үе үе хянан үзэж байна.

2. Энэ хэсгийн холбогдох заалтыг баримталсан улсууд бүс дэх өөрсдийн далбаан дор зорчиж байгаа буюу тэнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоц, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн үйл ажиллагаанаас далайн байгаль орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах хууль тогтоомж батална. Тийм хууль тогтоомжийн шаардлага нь 1-д дурдсан олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журмаас дутуугүй үр нөлөөтэй байна

210 дугаар зүйл

Хаягдал зайлуулахаас гарах бохирдол

1. Улс далайн байгаль орчныг хаягдал зайлуулснаас гарч болох бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах хууль тогтоомж гаргана.

2. Улс тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах шаардлагатай бусад арга хэмжээ авна.

3. Тийм хууль тогтоомж, арга хэмжээ нь аливаа улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр хаягдал зайлуулахгүй байхыг журамлана.

4. Улс юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллагууд буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хаягдал зайлуулснаас далайн байгаль орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар дэлхий нийтийн буюу бүс нутгийн дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик тогтоохыг эрмэлзэнэ. Тийм дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практикийг шаардлагын хэрээр үе үе хянан үзэж байна.

5. Эргийн улсын тодорхой илэрхийлсэн урьдчилсан зөвшөөрөлгүйгээр түүний харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд хаягдал зайлуулахгүй. Чингэхдээ хаягдал зайлуулахыг зөвшөөрөх, зохицуулах, хяналтандаа байлгах эрхтэй эргийн улсын урьдчилан өгсөн илэрхий зөвшөөрөлтэйгээр газар зүйн байршлаас шалтгаалан сөрөг нөлөө үзүүлж болох бусад улстай ярилцсаны дараа хаягдлыг зайлуулна.

6. Тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах дотоодын хууль тогтоомж, үйл ажиллагаа нь дэлхий нийтийг хамарсан дүрэм, хэм хэмжээнээс дутуугүй үр ашигтай байх ёстой.

211 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоцноос бохирдуулах

1. Улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага, эсхүл дипломат төлөөлөгчийн газар ерөнхий бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хөлөг онгоцноос далайн байгаль орчныг бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, түүнийг багасгах, хяналтандаа байлгах олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээг тогтоох, далайн байгаль орчин болон эргийн бохирдол, эргийн улсын эрх ашигт бохирдлоос үүсэх хохирол, ослын аюулыг хамгийн бага хэмжээнд хүргэх арга зам бүхий тогтолцоог шаардлагын хэрээр тогтооход тус дөхөм үзүүлнэ. Тийм дүрэм журам, хэм хэмжээг нэг адил шаардлагын хэрээр үе үе хянан үзэж байна.

2. Улс өөрийн далбаан дор зорчиж байгаа буюу тэдгээрт бүртгэгдсэн хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах хууль тогтоомжийг гаргана. Тийм хууль тогтоомж нь олон улсын

байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан нийтээр хүлээн зөвшөөрөн олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээтэй адил үйлчилнэ.

3. Далайн байгаль орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах онцгой шаардлагыг усан боомтдоо буюу дотоодын усандаа гадаад улсын хөлөг онгоцыг нэвтрүүлэх болон эрэгтээ зогсоох нөхцөл болгон зохих ёсоор нийтэлж, түүнийг олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдээллэнэ. Эргийн хоёр буюу түүнээс дээш улс бодлогоо зохицуулах эрмэлзэлдээ ийм шаардлагыг адилхан хэлбэрээр тогтоох бөгөөд энэ талаар хамтын ажиллагааны чухам ямар арга хэмжээнд оролцож байгаагаа дурдсан байна. Улс бүр, далбааны дор зорчиж байгаа буюу түүнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоцны ахмадаас хэрэв тухайн хөлөг онгоц хамтын ажиллагааны арга хэмжээнд оролцогч улсын харьяа тэнгист зорчиж байгаа бол тухайн хөлөг онгоц нь хамтын тохиролцоонд оролцогч улс руу зорчиж байгаа эсэх болон тухайн улсын тогтоосон боомтод нэвтрэх шаардлагыг мөрдөж байгаа эсэхийн талаарх мэдээ сэлтийг тухайн улсаас хүссэний дагуу гаргаж өгнө. Энэ зүйл нь 25 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хөлөг онгоцны гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг хөндөхгүй.

4. Эргийн улс өөрийн харьяа тэнгисийн хүрээнд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ харьяа тэнгисээр нь гэмгүй нэвтрэн өнгөрч байгаа гадаадын хөлөг онгоц бусад хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналтандаа байлгах хууль тогтоомж гаргана. 2 дугаар бүлгийн III хэсгийн дагуу тийм хууль тогтоомж нь гадаадын хөлөг онгоц гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхөд саад болохгүй.

5. VI хэсгийн заалтын биелэлтийг хангах зорилгоор эргийн улс олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээнд, нийцүүлэн хөлөг онгоцноос гарч болох бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах хууль тогтоомжийг эдийн засгийнхаа онцгой бүсийн хувьд гаргана.

6. а) 1-д дурдсан олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ нь тусгай нөхцөл байдлаас үүдсэн шаардлагыг хангахгүй байвал, эдийн засгийн онцгой бүсийн хувьд тодорхой нарийн заасан бүс нь далайн судлал, экологийн нөхцөл, түүнчлэн уг бүсийг ашиглах буюу түүний баялгийг хамгаалах, түүгээр зорчих хөлөг онгоцны хөдөлгөөний онцлог байдалтай холбоотой нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн техникийн шалтгааны талаар хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор заавал биелүүлэх тусгай арга хэмжээ авах шаардлагатай гэж үзэх зохих үндэслэлтэй бол эргийн улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан холбогдох улстай зохих ёсоор зөвлөлдсөний дараа уг бүсийн талаарх мэдээллийг энэ байгууллагад явуулах. Мөн түүнийг нотлох шинжлэх ухааны болон техникийн баталгаа, түүнчлэн шаардлагатай хүлээн авах тоног төхөөрөмжийн тухай мэдээ сэлтийг өгнө. Тэрхүү олон улсын байгууллага нь дээрх мэдээг хүлээн авсны дараа 12 сарын дотор уг бүсийн байдал дээрх шаардлагад тохирч байгаа эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв байгууллага нь тийм тодорхойлтыг гаргавал эргийн улс тухайн бүсийг хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах талаар дүрэм журам гаргаж болно. Гэхдээ эргийн улс уг олон улсын байгууллагаар энэ бүсийн хувьд хүлээн зөвшөөрөгдсөн олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ буюу далайгаар зорчих практикийг баримтална. Дээр дурдсан мэдээг олон улсын байгууллагад өгснөөс хойш 15 сар өнгөртөл тийм дүрэм журам нь гадаадын хөлөг онгоцны хувьд хэрэглэгдэхгүй;

б) эргийн улс тийнхүү онцгойлж, тодорхой заасан бүсийн хязгаарыг хэвлэн нийтлэх;

с) хэрэв эргийн улсууд энэ бүсийн хувьд хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах зорилгоор нэмэлт хууль тогтоомж гаргахаар бол дээр дурдсаныг мэдэгдэхдээ энэ тухайгаа олон улсын байгууллагад мөн мэдэгдэнэ. Тийм нэмэлт хууль тогтоомж нь хаягдал буюу далайгаар зорчих практикийг хөндөж болох боловч гадаадын хөлөг онгоцноос нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээнээс өөр загвар, хийц багийн бүрэлдэхүүн, эсхүл тоног төхөөрөмжийн стандартыг мөрдөхийг шаардах ёсгүй. Харин гадаадын хөлөг онгоцны хувьд дээр дурдсан мэдээллийг

олон улсын байгууллагад өгснөөс 15 сарын дараа, уг байгууллага зөвшөөрөхдөө 12 сарын дотор мэдэгдсэн нөхцөлд эдгээр нэмэлт хууль тогтоомж үйлчилнэ.

7. Энэ зүйлд дурдсан олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээнд далайн осол, эндэгдлээс болж хаягдал гарах буюу гарч болохоос үүдэн эрэг буюу холбогдох ашиг сонирхолд нь нөлөөлж болох эргийн улсад яаралтай мэдэгдэх зэрэг асуудал багтана.

212 дугаар зүйл

Агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин бохирдох

1. Улс далайн байгаль орчныг агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор бүрэн эрхт байдалд нь багтах агаар мандал, далбаан дор нь зорчих хөлөг онгоц, тэдгээрт бүртгэлтэй хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн хувьд хэрэглэх хууль тогтоомж гаргана. Гэхдээ олон улсын зөвшөөрөл дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, стандарт, түүнчлэн агаарын харилцааны аюулгүй байдлыг харгалзсан байвал зохино.

2. Улс тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, зэргийг хяналтандаа авахад шаардлагатай бусад арга хэмжээ авна.

3. Улс олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор юуны өмнө дэлхий нийт, бүс нутгийн дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, стандарт тогтоохыг эрмэлзэнэ.

VI ХЭСЭГ. БИЕЛЭЛТИЙГ ХАНГАХ

213 дугаар зүйл

Хуурай газрын эх үүсвэрээс гарч болох бохирдлын талаар хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах

Хуурай газрын эх үүсвэрээс гарч болох бохирдлын талаар хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах бөгөөд хуурай газрын эх үүсвэрээс далайн байгаль орчин бохирдлоос хамгаалах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан тогтоосон олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль тогтоомж гаргах болон шаардлагатай бусад арга хэмжээг авна.

214 дүгээр зүйл

Далайн ёроолын үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдлын талаарх хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах

Улс бүр 208 дугаар зүйлийн дагуу гаргасан хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах бөгөөд далайн ёроол дахь үйл ажиллагаа, хиймэл арал болон 60, 80 дугаар зүйлийн дагуу эдгээр улсын шүүхийн харьяалалд хамаарах байгууламжаас гарч болох буюу тэдгээртэй холбоотой бохирдлоос далайн байгаль орчныг хамгаалах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан тогтоосон олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль тогтоомж гаргаж, бусад арга хэмжээ авна.

215 дугаар зүйл

Бүс дэх үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдлын талаарх олон улсын дүрэм журмын биелэлтийг хангах

Бүс дэх үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдлоос далайн байгаль орчныг урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор XI бүлгийн дагуу тогтоосон олон улсын дүрэм, дотоодын хууль тогтоомжийн биелэлтийн хангалтыг мөн энэ бүлгээр зохицуулна.

216 дугаар зүйл

**Хаягдал зайлуулахаас гарч болох бохирдлын талаарх хууль
тогтоомжийн биелэлтийг хангах**

Далайн байгаль орчныг хаягдал зайлуулахаас гарч болох бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаас энэхүү конвенцийн дагуу гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний биелэлтийг:

- а) тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойд зайлуулах хаягдлын хувьд эргийн улс хангах;
- б) далбаан дор нь зорчин яваа хөлөг онгоц буюу түүнд бүртгэгдсэн нисдэг төхөөрөмжийн хувьд далбааны эзэн улс хангах;
- с) нутаг дэвсгэр дээр нь буюу түүний эргээс зайдуу орших байгууллагаас ачигдаж байгаа хаягдал бусад материалын хувьд тухайн улс хангах.

2. Хэрэв аль нэг улс энэ зүйлийн дагуу хэрэг үүсгэсэн бол өөр аль ч улс мөн энэ зүйлийн дагуу тухайн асуудлаар хэрэг үүсгэж болохгүй.

217 дугаар зүйл

Далбааны эзэн улсаас биелэлтийг хангах

1. Улс бүр хөлөг онгоцноос далайн байгаль орчин бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаар энэхүү конвенцийн дагуу гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг далбаан дор нь зорчиж яваа, түүнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоцуудаар мөрдүүлэх, олон улсын эдгээр дүрэм журам, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэх талаар хууль тогтоомж гаргах буюу бусад арга хэмжээ авна. Далбааны эзэн улс зөрчил хаана гарснаас үл шалтгаалан эдгээр дүрэм журам, хэм хэмжээ, хууль дүрмийн үр дүнтэй биелэлтийг хангах талаар арга хэмжээ авна.

2. Тухайлбал улс бүр тэдгээрийн далбаан дор нь зорчин яваа буюу тэдгээрт бүртгэлтэй хөлөг онгоцонд энэ зүйлийн 1-д заасан олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ, бүтэц, тоног төхөөрөмж болон багийн бүрэлдэхүүний талаарх шаардлагыг мөрдүүлэхийн хамт түүнийг баримтлан далайд зорчих нөхцөлийг хангах хүртэл зорчин явахыг хориглох талаар зохих арга хэмжээ авна.

3. Улс бүр өөрсдийн далбаан дор зорчиж яваа, эсхүл тэдгээрт бүртгэлтэй хөлөг онгоц нь өөрт нь 1 дэх хэсэгт дурдсан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг шаарддаг, тэдгээрийн дагуу олгосон гэрчилгээг авч явна. Далбааны эзэн улс хөлөг онгоц нь тийм гэрчилгээний нөхцөлийг хангаж байгаа эсэхийг үе үе шалгаж байна. Бусад улс тэдгээр гэрчилгээг уг хөлөг онгоцны баримт бичиг гэж үзэх бөгөөд хэрэв хөлөг онгоц нь тэдгээр улсын гэрчилгээний шаардлагад үнэн хэрэгтээ тохирохгүй гэж үзэх тодорхой үндэслэлгүй бол хөлөг онгоцны гэрчилгээ нь эдгээр улсын гэрчилгээтэй нэгэн адил хүчин төгөлдөр байна.

4. Хэрэв хөлөг онгоц олон улсын эрх бүхий байгууллага, дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан хэм хэмжээ, стандартыг зөрчвөл, далбааны эзэн улс 218, 120, 228 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр энэ зөрчил нь хаана гарсан, эсхүл үүний улмаас хаана бохирдсон, эсхүл хаана илэрсэн зэргээс үл хамааран яаралтай мөрдөн байцаалт явуулах арга хэмжээ авах бөгөөд хэрэв шаардлагатай гэж үзвэл хэрэг үүсгэнэ.

5. Далбааны эзэн улс зөрчлийг мөрдөн байцаах ажиллагааг явуулахдаа хамтран ажиллах нь хэргийн байдлыг илрүүлэхэд хэрэгтэй байж болох аливаа өөр улсын туслалцааг хүсч болно. Улс бүр далбааны эзэн улсын зохих хүсэлтийг биелүүлэхийн тулд хүч чармайлт гаргана.

6. Улс бүр аль нэг улсын бичгээр илэрхийлсэн хүсэлтийн үндсэн дээр тэдгээрийн далбаан дор зорчин яваа хөлөг онгоц гаргасан гэсэн аливаа зөрчлийг мөрдөн байцаана. Хэрэв далбааны эзэн улс нь тухайн зөрчлийн хувьд хэргийг мөрдөх байцаах хангалттай нотолгоо байна гэж үзвэл өөрийн хууль тогтоомжийн дагуу уг хэргийг даруй үүсгэнэ.

7. Далбааны эзэн улс авсан арга хэмжээ болон түүний үр дүнгийн тухай хүсэлт гаргасан улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдээлнэ. Тийм мэдээллийг бүх улс авах боломжтой байна.

8. Далбаан дор нь зорчин яваа хөлөг онгоцны талаарх улсын хууль тогтоомжид заасан шийтгэл нь хаана гарсныг үл харгалзан зөрчил гаргуулахгүй байхаар чиглэсэн нилээд хатуу байна.

218 дугаар зүйл

Боомтын улсаас биелэлтийг хангах

1. Аль нэг хөлөг онгоц нэг улсын дотоодын ус, харьяа тэнгис болон эдийн засгийн онцгой бүсийн гадна олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат, ерөнхий бага хурлаас гаргасан олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээг зөрчиж сайн дураараа тухайн улсын боомт дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд бохирдуулах зүйл хаясан гэх нотолгоо байвал тухайн улс уг онгоцны хувьд мөрдөн байцаалт явуулж, хэрэг үүсгэж болно.

2. Өөр улсын дотоодын ус, харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд зайлуулсан хаягдалтай холбогдсон зөрчлийн талаар, тухайн зөрчлийн улмаас хохирсон буюу аюулд нэрвэгдсэн улс хүсэлт тавиагүй бол, эсхүл тийм зөрчил гарсан улсын дотоодын ус, харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсийг бохирдуулаагүй буюу бохирдуулах аюулгүй бол 1 дүгээр заалтын дагуу хэрэг үүсгэж болохгүй.

3. Хөлөг онгоц аль нэг улсын боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд сайн дураараа байвал энэ улс хаягдалтай холбогдсон энэ зүйлийн 1-д заасан зөрчлийг шалгуулах тухай аль нэг улсын хүсэлтийг боломжийн хэрээр хүлээн авна. Тийм зөрчил нь хүсэлт тавьсан улсын дотоодын ус, харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд гарсан бөгөөд хохирол учруулсан буюу учруулах аюултай байна. Дээр дурдсан улс зөрчил хаана гарснаас үл хамааран түүнийг шалгуулах тухай далбааны эзэн улсын хүсэлтийг боломжийн хэрээр мөн биелүүлнэ.

4. Энэ зүйлийн дагуу боомтын улсаас хийсэн шалгалтын тухай протоколыг далбааны эзэн улс буюу эргийн улсад тэдний хүсэлтээр өгнө. Тийм шалгалтын үндсэн дээр боомтын улсын эхэлсэн аливаа хэргийг VII хэсгийг баримтлан дотоодын ус, харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд нь уг зөрчил гарсан улсын хүсэлтээр түр зогсоож болно. Энэ хэргийн тухай гэрчлэх материал, протокол мөн түүнчлэн аливаа барьцаа, боомтын улсын мэдэлд өгсөн бусад санхүүгийн баталгаа нь энэ тохиолдолд эргийн улсад шилжинэ. Ийнхүү шилжүүлэх нь боомтын улс шүүх ажиллагааг үргэлжлүүлнэ гэсэн хэрэг болно.

219 дүгээр зүйл

Хөлөг онгоц тээвэрт тэнцэх эсэхтэй холбогдон бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

VII хэсгийг баримтлан улс бүр тэдгээрийн аль нэг нь боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших байгаа хөлөг онгоц нь далайн тээвэрт тэнцэх эсэхтэй холбогдох олон улсын хууль тогтоомж, хэм хэмжээг зөрчих, чингэснээр далайн байгаль орчинд хохирол учруулах аюултай байгаа нь бусдын хүсэлтээр буюу өөрийн санаачилгаар тогтоогдвол, тухайн онгоцыг далайд гаргахгүй байхын тулд боломжтой захиргааны арга хэмжээ авна.

Тухайн улс тийм хөлөг онгоцыг хамгийн ойр тохиромжтой хөлөг онгоцны засварын газарт очихыг зөвшөөрч, зөрчлийн шалтгааныг арилгасны дараа аян замаа үргэлжлүүлэхийг уг хөлөг онгоцонд зөвшөөрнө.

220 дугаар зүйл

Эргийн улсаас хуулийн биелэлтийг хангах

1. Хөлөг онгоц аль нэг улсын боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд сайн дураараа байгаа үед тэр улс VII хэсгийг баримтлан, энэхүү конвенцийн дагуу баталсан түүний дүрэм журам болон хөлөг онгоцноос бохирдуулахаас урьдчилан

сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн тухай хэргийг үүсгэж болно. Тийм зөрчил нь тухайн улсын дотоодын ус, харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд гарсан байна.

2. Аль нэг улсын харьяа тэнгисээр зорчин яваа хөлөг онгоц түүнийг нэвтрэн өнгөрөх үедээ энэхүү конвенцийн дагуу баталсан улсын холбогдох хууль тогтоомж, хэм хэмжээ болон хөлөг онгоцноос бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээг зөрчсөн гэж үзэх тодорхой үндэслэл байвал, тухайн улсын 2 дугаар бүлгийн III хэсгийн холбогдох заалтыг зөрчихгүйгээр уг зөрчилд холбогдох асуудлаар хөлөг онгоцонд шалгалт хийж болох бөгөөд зөрчил нь баримтаар нотлогдвол өөрийн хууль тогтоомж, VII хэсгийн дагуу хөлөг онгоцыг саатуулах хүртэл хэрэг үүсгэж болно.

3. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харьяа тэнгисээр зорчиж яваа хөлөг онгоц бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээ, тэдгээрт нийцүүлэн хүчин төгөлдөр болгосон тухайн улсын хууль тогтоомжийг эдийн засгийн онцгой бүсэд зөрчсөн гэж үзэх тодорхой үндэслэл байвал, тухайн улс хөлөг онгоцны таних тэмдэг, түүний бүртгэлтэй боомт, сүүлчийн буюу очих боомттой холбогдсон мэдээлэл, зөрчил гарсан эсэхийг тогтооход шаардлагатай бусад мэдээллийг уг хөлөг онгоцноос шаардаж болно.

4. Улс өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцуудаар 3-т заасан мэдээллийг гаргуулан авч байх шаардлагыг биелүүлэх үүднээс хууль тогтоомж батлах буюу бусад арга хэмжээ авна.

5. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харьяа тэнгисээр зорчиж яваа хөлөг онгоцны 3 дахь хэсэгт заасан эдийн засгийн онцгой бүсэд гаргасан зөрчил нь далайн байгаль орчныг ихээхэн бохирдуулсан буюу бохирдуулах аюулд хүргэсэн бол тэр улс уг зөрчилтэй холбогдсон асуудлаар газар дээр нь шалгалт хийж болно. Тэгэхдээ уг хөлөг онгоц мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан буюу өгсөн мэдээлэл нь бодит байдалтай нийцэхгүй бөгөөд ийм шалгалт хийх нь нөхцөл байдлаар нотлогдсон байх ёстой.

6. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харьяа тэнгисээр зорчиж яваа хөлөг онгоц тухайн улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд хог хаях замаар гаргасан 3 дахь хэсэгт заасан зөрчил нь далайн эрэг буюу эргийн улсын холбогдох ашиг сонирхол, эдийн засгийн онцгой бүс буюу харьяа тэнгисийн аливаа баялагт ноцтой хохирол учруулсан гэж үзэх бодитой үндэслэл байвал, тэр улс VII хэсгийг баримтлан, уг зөрчил зайлшгүй гарсан болох нь нотлогдвол өөрийн хуулийн дагуу хөлөг онгоцыг саатуулах хүртэл хэрэг үүсгэж болно.

7. Хэдийгээр 6-д заасан ч гэсэн, хэргийн нотолгоо, холбогдох бусад санхүүгийн хангамжийн дотоод журмыг олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тогтоосон буюу өөр зохих шугамаар тохиролцсон бөгөөд ийм дотоод журмыг эргийн улс заавал биелүүлэх ёстой бол тухайн хөлөг онгоцыг үргэлжлүүлэн зорчихыг зөвшөөрнө.

8. Энэ зүйлийн 3, 4, 5, 6 болон 7 дахь хэсгийн 211 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсэгт заасны дагуу гаргасан дотоодын хууль тогтоомжийн хувьд нэг адил баримтална.

221 дүгээр зүйл

Далайн ослын улмаас бохирдуулахгүй байх арга хэмжээ

1. Ноцтой хор уршигт хүргэж болох далайн осол, түүнтэй холбогдсон үйлдлийн улмаас эрэг болон загас агнуур зэрэг бусад ашиг сонирхлыг бохирдол буюу бохирдлын аюулаас хамгаалах зорилгоор гарсан буюу гарах хохиролд тохируулан харьяа тэнгисийн гадна олон улсын заншлын болон гэрээний эрх зүйн дагуу арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх улсын эрхийг энэхүү бүлгийн заалтууд хөндөхгүй.

2. Энэ зүйлийн зорилгын үүднээс “далайн осол” гэж хөлөг онгоц мөргөлдөх, газардах буюу навигацаас үүдэлтэй бусад хэрэг нь хөлөг онгоцон дээр буюу түүний гадна гарсан, түүний ачаанд эд материалын хохирол учруулсан буюу учруулах гарцаагүй ноцтой хэрэг явдлыг хэлнэ.

222 дугаар зүйл

Агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин гарах бохирдлын талаарх хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангах

Бүрэн эрхэнд нь байгаа агаар мандал, далбаан дор нь зорчих хөлөг онгоц, өөрт бүртгэгдсэн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн хувьд улсууд 212 дугаар зүйлийн “i” болон энэхүү конвенцийн бусад заалтын дагуу баталсан өөрийн хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангуулах, түүнчлэн агаар мандал, түүгээр дамжин далайн байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар эрх бүхий олон улсын байгууллага, дипломат бага хурлаас гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль тогтоомж, бусад арга хэмжээг агаарын тээврийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний дагуу авч байна.

VII ХЭСЭГ. БАТАЛГАА

223 дугаар зүйл

Хянан хэлэлцэхэд дөхөм үзүүлэх арга хэмжээ

Энэ бүлгийн дагуу үүсгэсэн хэргийг хянан хэлэлцэх үед улс гэрчийг байцаах, бусад улс буюу олон улсын байгууллагаас гаргасан нотолгоогоор хангахад тус дөхөм үзүүлэх арга хэмжээ авах бөгөөд хэргийг хянах хэлэлцэхэд олон улсын эрх бүхий байгууллага, далбааны эзэн улс буюу зөрчлийн улмаас бохирдолд өртсөн нөгөө улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага, далбааны эзэн улсын албан ёсны төлөөлөгчдийг оролцуулахад тус дөхөм үзүүлнэ. Хянан хэлэлцэхэд оролцох албан ёсны төлөөлөгчид нь өөрийн улсын хууль тогтоомж буюу олон улсын эрх зүйд заасан эрхийг эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

224 дүгээр зүйл

Хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх

Гадаад улсын хөлөг онгоцны хувьд хууль биелүүлэх тухай энэ бүлэгт заасан бүрэн эрхийг зөвхөн албан тушаалтан нар, цэргийн хөлөг онгоц, цэргийн нисдэг төхөөрөмж буюу засгийн газрын өмнөөс үүрэг гүйцэтгэж буй гэдгийг илэрхийлсэн албаны тод таних тэмдэгтэй, дээрх зорилгоор бүрэн эрх олгосон бусад хөлөг онгоц, нисэх төхөөрөмж хэрэгжүүлнэ.

225 дугаар зүйл

Хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ сөрөг үр дагавраас зайлсхийх үүрэг

Улс бүр энэхүү конвенцийн дагуу гадаадын хөлөг онгоцны хувьд хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ уг хөлөг онгоцны аюулгүй байдалд заналхийлэх, түүнийг ямар нэг аюулд оруулах буюу түүнийг аюултай боомт буюу зогсоолд аваачих, эсхүл онцгой эрсдэл бүхий далайн орчинд онцын шалтгаангүй байлгах ёсгүй.

226 дугаар зүйл

Гадаадын хөлөг онгоцыг мөрдөн байцаах

1. а) Улс бүр 216, 218, 220 дугаар зүйлд заасан мөрдөн байцаах зорилгод шаардагдахаас илүү хугацаагаар гадаадын хөлөг онгоцыг саатуулахгүй. Гадаадын хөлөг онгоцыг газар дээр нь шалгаж үзэхдээ нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээний дагуу түүнийг авч явбал зохих гэрчилгээ, бүртгэлийн дэвтэр, бусад баримт бичиг, хөлөг онгоцны авч яваа дээрхтэй адил төрлийн аливаа бичиг баримтыг шалгаснаар хязгаарлана. Хөлөг онгоцны бичиг баримтыг ийнхүү шалгасны дараа лавшруулан шалгах шаардлагатай бол зөвхөн дор дурдсан тохиолдолд гүйцэтгэнэ. Үүнд:

i) хөлөг онгоцны нөхцөл байдал буюу түүний тоног төхөөрөмж нь дээрх баримт бичигт тусгасантай ямар нэг байдлаар дүйхгүй байна гэж үзэх тодорхой үндэслэл байх;

ii) эдгээр бичиг баримтын агуулга нь сэжиглэсэн зөрчлийг нотлох буюу шалгахад хангалттай бус байх;

iii) хөлөг онгоц нь хүчин төгөлдөр гэрчилгээ, бүртгэлийн дэвтэргүй байх.

b) мөрдөн байцаалтаар далайн байгаль орчныг хамгаалах талаар баримталдаг хууль тогтоомж, олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээний зөрчил илэрвэл хөлөг онгоц нь барьцаа буюу бусад зохимжтой санхүүгийн баталгаа өгсөн үед түүнийг нэн даруй суллана;

c) хэрэв хөлөг онгоц нь далайн байгаль орчинд хохирол учруулсан нь зөвтгөж боломгүй аюултай бол хөлөг онгоц далайн тээвэрт тэнцэх нөхцөлийн талаарх олон улсын баримталдаг дүрэм журам, хэм хэмжээг зөрчихгүйгээр уг хөлөг онгоцыг чөлөөлөхөөс татгалзах, эсхүл холгүй орших хөлөг онгоцны засварын газар очиж засуулах болзол тавьж болно. Хэрэв хөлөг онгоцыг чөлөөлөхөөс татгалзсан буюу ямар нэг тодорхой болзол тавьсан бол далбааны эзэн улсад энэ тухай нэн даруй мэдэгдэх бөгөөд тэр улс нь 15 дугаар зүйлд зааснаар хөлөг онгоцыг чөлөөлөхийг шаардаж болно.

2. Далайд зорчиж яваа хөлөг онгоцонд шаардлагагүй шалгалт хийхээс зайлсхийхэд чиглэсэн журмыг боловсруулахад улс бүр хамтран ажиллана.

227 дугаар зүйл

Гадаадын хөлөг онгоцыг алагчилахгүй байх

Энэхүү бүлгийн дагуу улс бүр эрхээ эдэлж, үүргээ биелүүлэхдээ ямарваа нэг улсын хөлөг онгоцыг хэлбэр буюу байгаа байдлаар нь алагчилахгүй байна.

228 дугаар зүйл

Хэрэг хэлэлцэхийг түр зогсоох, хязгаарлах

1. Хэрэв хэлэлцэх гэж байгаа хэрэг нь эргийн улсад ноцтой хохирол учруулсантай холбоотой, эсхүл олон улсын баримталдаг дүрэм журам, хэм хэмжээний биелэлтийг үр нөлөөтэй хангах үүргээ өөрийн хөлөг онгоцны гаргасан зөрчлийн хувьд нэг бус удаа биелүүлээгүйгээс бусад тохиолдолд хэлэлцэх хэргийг анх үүссэнээс нь 6 сарын дотор зохих ял шийтгэлийг ногдуулах зорилгоор далбааны эзэн улс нь тухайн хэргийн хувьд хөлөг онгоцноос далайн байгаль орчин бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар баримталдаг хууль тогтоомж, олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн аль нэг гадаадын хөлөг онгоцны хянан хэлэлцэх үүргийг хэрэг үүсгэсэн улсын харьяа тэнгисээс гадна гарсан зөрчилд шийтгэл хүлээлгэх зорилгоор тухайн хэргийг хэлэлцэхийг түр хойшлуулна. Энэ зүйлийн дагуу хэрэг хэлэлцэхийг түр хойшлуулахыг хүссэн далбааны эзэн улс хэлэлцэх хэргийг анх үүсгэсэн улсын мэдэлд тухайн хэргийн бүрэн эх материалын бүрдэл болон хэлэлцэх хэргийн протоколыг зохих хугацаанд нь өгнө. Далбааны эзэн улсын үүсгэсэн хэргийг хэлэлцэж дууссанаар түр хойшлуулсан хэрэг хүчингүй болно. Хэргийг хэлэлцэхтэй холбогдож гарсан зардлыг төлсний дараа уг хэргийг түр хойшлуулахтай холбоотой ямарваа нэг барьцаа бусад санхүүгийн баталгааг эргийн улс буцааж өгнө.

2. Зөрчил гарснаас хойш 3 жил өнгөрсний дараа, хэрэв хэлэлцэх хэргийг энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу өөр улс үүсгэсэн байвал гадаадын хөлөг онгоцонд шийтгэл ногдуулах зорилготой хэлэлцэх хэргийг өөр аль нэг улс үүсгэхгүй.

3. Энэ зүйлд далбааны эзэн улсын ямарваа арга хэмжээ, түүний дотор хууль дүрмийнхээ дагуу шийтгэл ногдуулах зорилго бүхий хэлэлцэх хэргийг өөр улс үүсгэсэн эсэхийг харгалзахгүйгээр үүсгэх эрхээ эдлэхэд саад болохгүй.

229 дүгээр зүйл

Иргэний хэрэг үүсгэх

Далайн байгаль орчны бохирдлоос үүсэх хор хохирлоос гарсан аливаа заргын талаар иргэний хэрэг үүсгэхийг энэхүү конвенцийн аль ч заалт хөндөхгүй.

230 дугаар зүйл

**Мөнгөн торгууль болон яллагдагчийн нийтээр
хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг мөрдөх**

1. Далайн байгаль орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах дотоодын хууль тогтоомж болон олон улсын журам, хэм хэмжээг зөрчин гадаадын харьяа тэнгисийн гадна гаргасан гадаадын хөлөг онгоцны зөрчлийн хувьд мөнгөн торгууль ногдуулна.

2. Харьяа тэнгисийг санаатайгаар болон ноцтойгоор бохирдуулахаас бусад тохиолдолд далайн байгаль орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах дотоодын хууль тогтоомж болон олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээг зөрчих үед зөвхөн мөнгөн торгууль ногдуулна.

3. Торгууль ногдуулж болох гадаадын хөлөг онгоцны зөрчлийг хянаж үзэхдээ яллагдагчийн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг дагаж мөрдөх.

231 дүгээр зүйл

Далбааны эзэн улс болон холбогдох бусад улсад мэдэгдэх

Улс бүр 6 дугаар хэсгийн дагуу гадаадын хөлөг онгоцны хувьд авсан ямарваа нэгэн арга хэмжээнийхээ тухай далбааны эзэн улс буюу аливаа нэг холбогдох улсад мэдэгдэх бөгөөд энэ арга хэмжээний талаар албан ёсны мэдээллийг далбааны эзэн улсад өгнө. Гэхдээ харьяа тэнгист гарсан зөрчлийн хувьд эргийн улс нь дээрх үүргийг мөрдөн байцаалтын үед авдаг арга хэмжээний хувьд баримтална. Дээрх арга хэмжээний тухай дипломат төлөөлөгч буюу консулын албан тушаалтнууд хэрэв боломжтой бол далбааны эзэн улсын эрх бүхий байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ.

232 дугаар зүйл

Хууль сахиулах арга хэмжээ авч байгаа улсын хариуцлага

Улс нь 6 дугаар хэсгийн дагуу арга хэмжээ авсан, тэрхүү арга хэмжээ нь хууль бус буюу байгаа мэдээллийн дагуу зохих ёсны шаардлагаас хэтэрсэн арга хэмжээ авбал түүнээс үүдэн гарсан гарз хохирлын хариуцлага хүлээнэ. Улс бүр дурдсан гарз, хохирлын талаар өөрийн шүүхэд зарга мэдүүлэх бололцоо олгоно.

233 дугаар зүйл

**Олон улсын хөлөг зорчиход ашигладаг хоолойны
талаарх баталгаа**

Олон улсын хөлөг онгоц зорчиход ашигладаг хоолойн эрх зүйн дэглэмийг V, VI, VII хэсгийн аль ч заалт хөндөхгүй. Гэхдээ X хэсэгт дурдсан гадаад улсын хөлөг онгоц 42 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн "а", "b" хэсэгт заасан хууль тогтоомж, дүрмийг зөрчиж хоолойн орчинд хүнд хохирол учруулсан буюу учруулж болох аюулд хүргэсэн бол уг хоолойтой хиллэсэн улсаас хууль тогтоомж сахиулах зохих арга хэмжээ авах бөгөөд энэ хэсгийн заалтыг *mutatis mutandis* мөрдөнө.

VIII ХЭСЭГ. МӨСӨӨР ХУЧИГДСАН БҮС

234 дүгээр зүйл

Мөсөөр хучигдсан бүс

Эргийн улс эдийн засгийн онцгой бүс дэх хатуу ширүүн уур амьсгалтай, мөсөн бүрхүүл нь жилийн ихэнх хугацаанд хөлөг онгоц зорчиход аюул учруулж болох саадтай, далайн байгаль орчны бохирдол нь экологийн тэнцвэрт байдалд ихээхэн хохирол учруулах буюу түүнийг бүрмөсөн эвдэж болох, мөсөөр хучигдсан бүсүүдийн далайн байгаль орчинг хөлөг онгоцноос бохирдуулахыг урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах талаар алагчилахгүй байх хууль тогтоомж гаргаж, мөрдүүлэх эрхтэй.

IX ХЭСЭГ. ХАРИУЦЛАГА

235 дугаар зүйл **Хариуцлага**

1. Улс нь далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах талаар хүлээсэн олон улсын үүргийнхээ биелэлтийг хангана. Тэд олон улсын эрх зүйн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

2. Улс өөрийн эрх зүйн тогтолцоонд харьяалагдах хувь хүн, хуулийн этгээдийн зүгээс гаргасан далайн байгаль орчны бохирдлын хохирлыг богино хугацаанд өөрийн эрх зүйн тогтолцооны дагуу зохих ёсоор нөхөж төлөх нөхцөл бололцоогоор хангана.

3. Далайн байгаль орчныг бохирдуулсан бүхий л хохирлыг богино хугацаанд түргэн, зохих ёсоор төлүүлэх зорилгоор улс хүчин төгөлдөр байгаа олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэгжүүлэх, хохирлыг үнэлж нөхөн төлүүлэх, үүнтэй холбогдсон маргааныг зохицуулах үүрэг хариуцлагын талаарх олон улсын эрх зүйг цаашид хөгжүүлэх, түүнчлэн заавал даатгуулах, нөхөн төлөх хуримтлал байгуулах зэрэг зохих ёсны нөхөн төлөх шалгуур, горим журам боловсруулахад хамтран ажиллана.

X ХЭСЭГ. БҮРЭН ЭРХТ ДАРХАН БАЙДАЛ

236 дугаар зүйл **Бүрэн эрхт дархан байдал**

Далайн байгаль орчныг хамгаалах тухай энэхүү конвенцийн заалтыг цэргийн аль ч хөлөг онгоц, цэргийн зориулалттай туслах чанарын хөлөг онгоц, аливаа улсад харьяалагддаг буюу худалдааны бус, засгийн газрын албан ажлаар яваа бусад хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн хувьд хэрэглэхгүй. Гэхдээ улс бүр өөрийн өмчийн буюу ашиглаж байгаа дээрх хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжийн ашиглалтад саад учруулахгүй байх зохих арга хэмжээ авах замаар тэдгээр хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмж энэхүү конвенцийн заалтад аль болохоор нийцүүлэн үйл ажиллагаагаа явуулах боломжоор хангана.

XI ХЭСЭГ. ДАЛАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛЖ ХАДГАЛАХ ТУХАЙ БУСАД КОНВЕНЦООР ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ

237 дугаар зүйл **Далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах тухай бусад конвенцоор хүлээсэн үүрэг**

1. Энэ хэсгийн аль ч заалт нь улсаас далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах тухай үүний өмнө байгуулсан буюу энэхүү конвенцид дурдсан ерөнхий зарчмуудыг хөгжүүлэх үндсэн дээр байгуулж болох тусгай конвенц, хэлэлцээрийн дагуу улсын хүлээсэн тодорхой үүрэгт нөлөөлөхгүй.

2. Далайн байгаль орчныг хамгаалж хадгалах тухай тусгай конвенцийн дагуу улсын хүлээсэн тодорхой үүргийг энэхүү конвенцийн ерөнхий зарчим, зорилгод нийцүүлэн хэрэгжүүлнэ.

13 ДУГААР БҮЛЭГ ДАЛАЙД ХИЙХ ШИНЖЛЭХ УХААНЫ СУДАЛГАА

I ХЭСЭГ.НИЙТЛЭГ ЗААЛТУУД

238 дугаар зүйл

Далайд шинжлэх ухааны судалгаа хийх эрх

Энэхүү конвенцид заасан бусад улсын эрх үүргийг хүндэтгэн бүх улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага газар зүйн байрлалаас үл хамааран далайд шинжлэх ухааны судалгаа хийх эрхтэй.

239 дүгээр зүйл

Далайд хийх шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг хөхиүлэн дэмжих

Энэхүү конвенцийн заалтын дагуу улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага далайд хийх шинжлэх ухааны судалгааны ажилд тус дэмжлэг үзүүлнэ.

240 дүгээр зүйл

Далайд шинжлэх ухааны судалгаа хийх ерөнхий зарчим

Далайд шинжлэх ухааны судалгаа хийхэд дараахь зарчмыг баримтална. Үүнд:

- a) далайд хийх шинжлэх ухааны судалгаа зөвхөн энх тайвны зорилготой байх;
- b) далайд шинжлэх ухааны судалгааг энэхүү конвенцийн заалттай нийцсэн зохих судалгааны арга, хэрэгслийн тусламжтайгаар хийх;
- c) далайд хийх шинжлэх ухааны судалгаа нь энэхүү конвенцтой нийцүүлэн далай ашиглах бусад төрлийн хууль ёсны үйл ажиллагаанд саад болох ёсгүй бөгөөд түүнийг зохих ёсоор хүндэтгэж үзэх;
- d) далайд шинжлэх ухааны судалгаа хийхдээ энэхүү конвенцид заасан далайн байгаль орчныг хадгалан хамгаалах хийгээд үүнтэй холбогдон гарсан бусад журмыг баримтална.

241 дүгээр зүйл

Далайд хийх шинжлэх ухааны судалгааг ямар нэг гомдлын хууль эрх зүйн үндэслэл болгохыг үл хүлээн зөвшөөрөх

Далайд хийх шинжлэх ухааны судалгаа нь далайн аль ч хэсэг, түүний баялагтай холбоотойгоор үүсэх гомдлын хууль эрх зүйн үндэслэл болохгүй.

II ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

242 дугаар зүйл

Олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлэх

1. Улс болон улсын эрх бүхий байгууллага харилцан бие биенийхээ бүрэн эрхт байдал, шүүхийн харьяаллыг хүндэтгэх зарчмын дагуу харилцан ашигтай байх үндсэн дээр энх тайвны зорилгоор хэрэгжүүлж буй олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлж байна.

2. Энэхүү конвенцийн заалтуудаас үүдэн гарсан бусад улсын эрх үүргийг хөндөлгүйгээр аливаа улс, энэ бүлгийн заалтыг хэрэглэхдээ хүний эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хүрээлэн буй орчинд аюул учруулахаас урьдчилан сэргийлэх, хяналт тавихад шаардлагатай мэдээлэл олж авахад нь боломжтой нөхцөл бололцоогоор тухайн улсыг хангаж байна.

243 дугаар зүйл
Тааламжтай нөхцөл бүрдүүлэх

Улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага далайн байгаль орчинд болдог үзэгдлийн мөн чанар болон тэдгээрийн харилцан шүтэлцээг судлахдаа эрдэмтдийн хүчийг нэгтгэх, мөн далайн байгаль орчинд шинжлэх ухааны судалгаа хийх тааламжтай нөхцөлийг бүрдүүлэхдээ хоёр талын болон олон талын гэрээ байгуулах замаар хамтран ажиллана.

244 дүгээр зүйл
Мэдээлэл, мэдлэгийг хэвлэн нийтлэх, түгээх

1. Улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага, энэхүү конвенцийн заалтын дагуу мэдээллийг зохих шугамаар хэвлэн нийтлэх, дэлгэрүүлэх замаар далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын томоохон хөтөлбөр түүний зорилго, далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын үр дүнд гарсан шинжилгээний бүтээлийн тухай мэдээллийг олж авах боломжоор хангаж байна.

2. Эл зорилгоор улс дангаараа буюу бусад улс, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагатай хамтран шинжлэх ухааны судалгааны баримт, мэдээг тараах, далайн шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнд олдсон мэдлэгийг ялангуяа хөгжиж байгаа оронд дамжуулах, түүнчлэн тэдгээрээс бие даан далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийх, сургалтын зохих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, техникийн болон эрдэм шинжилгээний боловсон хүчин бэлтгэхэд нь тус дөхөм үзүүлж байна.

III ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ СУДАЛГАА ХИЙХИЙГ ХӨХИҮЛЭН ДЭМЖИХ

245 дугаар зүйл
Харьяа тэнгис дэх далайн шинжлэх ухааны судалгаа

Эргийн улс бүр өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ харьяа тэнгис дэх далайн шинжлэх ухааны судалгааг зохицуулах, зөвшөөрөх, явуулах онцгой эрхтэй. Харьяа тэнгист хийх далайн шинжлэх ухааны судалгаа нь зөвхөн тухайн эргийн улсын тодорхой зөвшөөрөл, тогтоосон нөхцөлийн дагуу явагдана.

246 дугаар зүйл
Эдийн засгийн онцгой бүс болон эх газрын хормойд хийх далайн шинжлэх ухааны судалгаа

1. Эргийн улс өөрийн шүүхийн харьяаллын хүрээнд эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойд, далайн шинжлэх ухааны судалгааг энэхүү конвенцийн заалт ёсоор зохицуулах, зөвшөөрөх, явуулах эрхтэй.

2. Эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойд тухайн эргийн улсын зөвшөөрөлтэйгээр далайн шинжлэх ухааны судалгааг хийнэ.

3. Эргийн улс, эдийн засгийнхаа онцгой бүс буюу эх газрынхаа хормойд нь хийх гэж буй далайн шинжлэх ухааны судалгаа нь зөвхөн энх тайвны зорилгод буюу далайн байгаль орчны тухай эрдэм мэдлэгийг бүх хүн төрөлхтний тусын тулд дэлгэрүүлэх гэж байгаа ердийн нөхцөл энэхүү конвенцийн заалтын дагуу бусад улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллагад тухайн судалгааг хийж болох тухай зөвшөөрөл олгоно. Уг зорилгоор эргийн улс нь тийм зөвшөөрөл олгохдоо шалтгаангүйгээр саатуулах буюу татгалзах явдал гаргуулахгүй байх талаар дүрэм, тогтоож байна.

4. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасныг хэрэгжүүлэхэд эргийн улс, шинжлэх ухааны судалгаа явуулагч улс хоёрын хооронд дипломат харилцаа байхгүй ч гэсэн ердийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзнэ.

5. Эргийн улс, бусад улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад, өөрийнхөө эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжлэх ухааны судалгааг хийхэд дараахь тохиолдолд өөрийн үзэмжээр татгалзаж болно. Үүнд:

- а) тухайн төсөл, байгалийн амьд болон амьгүй баялгийн эрэл хайгуул, ашиглахтай шууд холбоотой бол;
- б) эх газрын хормойг өрөмдөх, тэсрэх хэрэгсэл ашиглах буюу далайн байгаль орчинд бодис хийх;
- в) 60 болон 80 дугаар зүйлд дурдсан барилга байгууламж барих, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барьж ашиглах гэж байвал;
- д) 248 дугаар зүйлд заасны дагуу төслийн шинж чанар, зорилтын талаар буруу мэдээлэл агуулсан байвал, эсхүл шинжлэх ухааны судалгаа явуулж буй улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага тухайн улсын хувьд урьд өмнө нь гүйцэтгэсэн шинжлэх ухааны судалгааны ажлаас үүссэн үүргээ биелүүлээгүй бол.

6. Энэ бүлгийн заалтын дагуу эх газрын хормойд харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхэлдэг шугамаас цааш далайн 200 милийн цаана оршдог бүсэд, эсхүл далайн баялгийг ашиглаж хайгуулын тодорхой ажил явуулж байгаа буюу цаашдаа тодорхой хугацааны дотор тийм ажил явуулж болох бүс гэж эргийн улс аль ч үед албан ёсоор зарлаж болох далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын төслийг энэ зүйлийн 5 дахь хэсгийн заалтыг үл харгалзан эргийн улс өөрийн үзэмжээр энэ 5 дахь хэсгийн "а"-д заасны дагуу татгалзаж үл болно. Эргийн улс бүр зориулалтын бүсүүд, мөн тэнд оруулж болох өөрчлөлтийн талаар боломжтой мэдээлэл өгөх ёстой боловч тэнд хийгдэж буй ажлын талаар нарийвчилсан мэдээ өгөх албагүй.

7. 6 дахь хэсгийн заалтууд нь 77 дугаар зүйлд дурдсан эргийн улсын эх газрын хормойг эзэмших эрхийг үл хөндөнө.

8. Энэ зүйлд дурдсан далайн шинжлэх ухааны судалгааны үйл ажиллагаа нь эргийн улс энэхүү конвенцид заасны дагуу бүрэн эрхт байдлаа хэрэгжүүлэх болон шүүхийн харьяаллаа тогтооход нь зүй бусаар саад болох ёсгүй.

247 дугаар зүйл

Олон улсын байгууллагын гишүүн буюу түүний удирдлагын дор явуулж буй далайн шинжлэх ухааны судалгааны төсөл

Олон улсын байгууллагын гишүүн буюу тийм байгууллагатай хоёр талын хэлэлцээртэй эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд тухайн байгууллага шууд буюу түүний нэрийн дор далайн шинжлэх ухааны судалгааны тодорхой төслийг уг эргийн улс дэмжсэн, эсхүл тэрхүү байгууллага төслийг хэрэгжүүлэх тухай шийдвэр гаргасан буюу түүнд оролцох хүсэлт тавьж уг байгууллагаас эргийн улсад төслийн талаар мэдэгдснээс хойш дөрвөн сарын дотор уг эргийн улс татгалзаж байгаагаа илэрхийлээгүй бол эргийн улс уг төслийг хэрэгжүүлэхийг зөвшөөрсөнд тооцно.

248 дугаар зүйл

Эргийн улсад мэдээлэл өгөх үүрэг

Эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил явуулах гэж буй улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй өдрөөс зургаан сараас доошгүй хугацааны дотор эргийн улсад дараахь асуудлаар бүрэн мэдээлэл өгөх ёстой. Үүнд :

- а) төслийн шинж чанар, зорилго;
- б) судалгааны арга хэрэгсэл, даац, хөлөг онгоцны нэр, ангилал, шинжилгээний тоног төхөөрөмжийн тодорхойлолт;
- в) тухайн төсөл хэрэгжих газар зүйн бүс;
- д) шинжилгээний хөлөг онгоцууд ирэх, бүрмөсөн буцах буюу байрлах, зарим үед тоног төхөөрөмжийг татан буулгах талаар урьдчилан тогтоосон огноо;
- е) удирдлагын доор нь энэхүү төслийг хэрэгжүүлж буй албан газрын болон даргын нэр, тухайн төслийг хариуцагч этгээдийн нэр;
- ф) тухайн төсөлд эргийн улс оролцох буюу түүний төлөөлөгчийн түвшин.

249 дүгээр зүйл

Тодорхой нөхцөлийг мөрдөх үүрэг

1. Улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага эргийн улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийхдээ дараахь нөхцөлийг баримтална. Үүнд:

- a) эргийн улс шинжлэх ухааны судалгааны хөлөг онгоц буюу бусад төхөөрөмж дээрх судалгааны төсөлд оролцох буюу төлөөлөгчөө байлгахыг хүсвэл, мөн уг хүслийг нь хүлээн авах боломжтой бол урамшуулал өгөхгүй бөгөөд төслийг хэрэгжүүлэх зардалд эргийн улс ямар ч үүрэг хүлээхгүй;
- b) боломжтой бол урьдчилсан илтгэл эцсийн үр дүн болон судалгааны ажил дууссаны дараахь дүгнэлт зэргийг тухайн улсад хүсэлтийнх нь дагуу өгч байх;
- c) шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнд гаргаж авсан бүх мэдээ сэлт, загварыг эргийн улсад хүсэлтийнх нь дагуу өгөх буюу шинжлэх ухааны судалгааны ажилд хохирол учруулахгүйгээр түүнээс хуулбар хийх буюу загварыг хуваалцах үүрэг хүлээх;
- d) тийм мэдээ, дээж, шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнг үнэлсэн үнэлгээтэй буюу түүнийг үнэлэхэд тус болох мэдээллийг эргийн улсад хүсэлтийнх нь дагуу өгч, туслах үүрэгтэй;
- e) энэ зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг баримтлан шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнг аль болох богино хугацаанд нэг улсын буюу олон улсын шугамаар дамжуулан олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хүртээл болгох арга хэмжээ авах;
- f) судалгааны хөтөлбөрт орсон аливаа үндсэн өөрчлөлтийн тухай эргийн улсад нэн даруй мэдээллэж байх;
- g) өөрөөр тохиролцоогүй бол, шинжлэх ухааны судалгаа дууссаны дараа ашигласан тоног төхөөрөмжөө зайлуулна.

2. Эргийн улс 246 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасны дагуу зөвшөөрөл олгох буюу татгалзах давуу эрхээ эдлэх зорилгоор гаргасан хууль тогтоомж, далайн баялгийн эрэл хайгуул, ашиглахад шууд ач холбогдол бүхий төслийн дагуу явуулах судалгааны үр дүнд нийт хүн төрөлхтний хүртээл болгох зэрэг нөхцөлийг хөндөхгүйгээр энэ зүйлийн заалтыг дагаж баримтална.

250 дугаар зүйл

Далайн шинжлэх ухааны судалгааны төслийн талаарх мэдээлэл

Хэрэв өөрөөр тохироогүй бол далайн шинжлэх ухааны судалгааны талаарх мэдээллийг зохих албан ёсны шугамаар дамжуулна.

251 дүгээр зүйл

Ерөнхий шалгуур, баримтлах зарчим

Улс далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын шинж чанар, үр дагаврыг тодорхойлоход нь туслах зорилгоор улс олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан ерөнхий шалгуур болон баримтлах зарчмыг тогтооход тус дөхөм үзүүлэхийг эрмэлзэнэ.

252 дугаар зүйл

Олгогдсон гэж тооцогдох зөвшөөрөл

Улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага, 248 дугаар зүйлийн шаардлагын дагуу эргийн улсад мэдээлэл хүргэсний дараа, тухайн мэдээллийг хүлээн авснаасаа хойш эргийн улс 4 сарын дотор дор дурдсаныг мэдэгдээгүй бол улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага судалгааны төслөө хэрэгжүүлэх ажилд орж болно:

- a) эргийн улс 246 дугаар зүйлийн заалтын үндсэн дээр татгалзаж байгаа;
- b) аль нэг улсаас буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаас авсан мэдээлэл, уг төслийн шинж чанар буюу зорилгын хувьд бодит баримт сэлтэд нийцэхгүй байвал;

- с) 248 болон 249 дүгээр зүйлд заасан нөхцөлд хамаарагдах нэмэгдэл мэдээлэл шаардаж байвал;
- д) өмнөх судалгааны төслийн дагуу тухайн улсаас буюу байгууллагаас 249 дүгээр зүйлд заасан нөхцөлийн дагуу гүйцэтгэсэн үүргээс нь биелэгдээгүй үлдсэн зүйл байгаа бол.

253 дугаар зүйл

Далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох

1. Эргийн улс, эдийн засгийн онцгой бүсдээ буюу эх газрын хормойдоо явуулж буй далайн шинжлэх ухааны судалгааны аливаа ажлыг дор дурдсан нөхцөл байдалд түр зогсоохыг шаардах эрхтэй. Үүнд:

а) 248 дугаар зүйлийн дагуу гаргасан мэдээлэл, уг мэдээлэл дээр тулгуурлан эргийн улсаас олгох зөвшөөрөлтэй хийх гэж байгаа судалгааны ажил нь харшилж байвал;

б) судалгааны төслийг хэрэгжүүлж буй улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага далайн шинжлэх ухааны судалгааны төсөлтэй холбогдуулж эргийн улсын эдлэх ёстой эрхийн тухай 249 дүгээр зүйлийн заалтыг биелүүлэхгүй байвал.

2. Далайн шинжлэх ухааны судалгааны төсөл буюу үйл ажиллагаандаа томоохон өөрчлөлт оруулснаар 248 дугаар зүйлийг зөрчихөд хүрвэл эргийн улс далайн шинжлэх ухааны судалгааны тухайн ажлыг зогсоохыг шаардах эрхтэй.

3. Энэ зүйлийн “1” дэх хэсэгт заасан нөхцөлийн аль нэгийг боломжтой хугацаанд засаагүй бол эргийн улс далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг бүрмөсөн зогсоохыг шаардаж болно.

4. Эргийн улсаас далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох тухай шийдвэрлэсэн мэдэгдэл авсныхаа дараа далайн шинжлэх ухааны судалгааг эрхлэн явуулж байгаа улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд уг мэдэгдэлд дурдсан судалгааны ажлаа зогсооно.

5. Судалгаа явуулж буй улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага 248 болон 249 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан нөхцөлд энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийг үндэслэсэн түр зогсоох тухай гаргасан шийдвэрээ эргийн улс өөрчилж тэдэнд далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлаа үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрнө.

254 дүгээр зүйл

Далайд гарцгүй, хөрш зэргэлдээ болон газарзүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсын эрх

1. 246 дугаар зүйлийн “3” дахь хэсэгт дурьдсан далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын төслийг хэрэгжүүлэх тухай эргийн улсад асуудал тавьсан улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд санал болгосон энэ төслийнхөө талаар хөрш зэргэлдээ, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсад мэдэгдэж, тэр тухайгаа эргийн улсад мөн мэдээлнэ.

2. Тухайн эргийн улс 246 дугаар зүйл болон энэхүү конвенцийн бусад заалтын дагуу тэрхүү далайн шинжлэх ухааны судалгааны төслийг хэрэгжүүлэх зөвшөөрөл олгосны дараа тийм төслийг хэрэгжүүлэх гэж байгаа улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага, хөрш зэргэлдээ, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсад хүсэлтийнх нь дагуу зохистой үед 248 дугаар зүйлд буюу 249 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн “f”-д дурдсан ёсоор зохих мэдээллийг өгч байна.

3. Уг төслийг хэрэгжүүлэх талаар тухайн эргийн улс ба нөгөө улс буюу зохих эрх бүхий олон улсын байгууллагын хооронд харилцан тохиролцсон нөхцөл, энэхүү конвенцийн заалтын дагуу практик дээр биелэгдэх бололцоотой бөгөөд эргийн улс зөвшөөрвөл өөрийн мэргэжилтэн нарыг томилон ажиллуулах замаар санал болгож буй шинжлэх ухааны судалгаа явуулах тухайн төсөлд оролцох боломжийг хөрш зэргэлдээ болон далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай дээр дурдсан улсад хүсэлтээр нь олгож байна.

4. 249 дүгээр зүйлийн “2” дахь хэсэгт баримталж буй нөхцөлд энэ зүйлийн “1” дэх хэсэгт заасан ёсоор холбогдох улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсад хүсэлтийн нь дагуу 249 дүгээр зүйлийн “1” дэх хэсгийн “d”-д дурдсан мэдээллийг шилжүүлэн өгч, зохих тусламжийг үзүүлж байна.

255 дугаар зүйл

Далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг хөнгөвчлөх, судалгааны хөлөг онгоцод тусламж үзүүлэх арга хэмжээ

Энэхүү конвенцийн заалтын дагуу харьяа тэнгисийнхээ гадна явуулж буй далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажилд тус дөхөм үзүүлэх, түүнийг хөнгөвчлөхийн тулд, энэ бүлгийн заалтыг даган мөрдөж байгаа далайн судалгааны хөлөг онгоцууд өөрсдийн хууль тогтоомжийн дагуу шаардлагатай үед тэдгээрийг өөрийн усан буудалд оруулахыг хөнгөвчлөх талаар улс бүр зохистой дүрэм журам тогтоохыг эрмэлзэнэ.

256 дугаар зүйл

Бүс дэх далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил

Газар зүйн байрлалыг харгалзахгүйгээр бүх улс, түүнчлэн олон улсын эрх бүхий байгууллагууд XI хэсгийн заалтын дагуу бүсэд далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил явуулах эрхтэй.

257 дугаар зүйл

Эдийн засгийн онцгой бүсийн чанад дахь усны гүнд далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийх

Газар зүйн байрлалыг харгалзахгүйгээр бүх улс, мөн олон улсын эрх бүхий байгууллагууд энэхүү конвенцийн заалтын дагуу эдийн засгийн онцгой бүсийн чанад дахь усны гүнд далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил хийх эрхтэй.

IV ХЭСЭГ. ДАЛАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД БАЙРЛУУЛСАН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ СУДАЛГААНЫ БАЙГУУЛАМЖ, ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ

258 дугаар зүйл

Байрлуулах болон ашиглах

Далайн байгаль орчны аль ч бүсэд шинжлэх ухааны судалгааны аливаа төрлийн тоног төхөөрөмжийг байрлуулж ашиглахдаа тухайн аль ч бүсэд далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил явуулах талаар энэхүү конвенцид заасантай адил нөхцөлийг баримтална.

259 дүгээр зүйл

Эрхийн статус

Энэ хэсэгт дурдаж буй тоног төхөөрөмж нь арлуудтай адил эрхийн статус байхгүй. Түүнд харьяа тэнгис гэж байхгүй бөгөөд түүний байрлал нь харьяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойг зааглан тогтооход нөлөөлөхгүй.

260 дугаар зүйл

Аюулгүйн бүс

Энэхүү конвенцийн зохих заалтын дагуу шинжлэх ухааны судалгааны төхөөрөмжийг тойруулан өргөшөө 500 метрээс илүүгүй аюулгүйн бүс бий болгож болно. Өөрийн хөлөг онгоц нь тэрхүү аюулгүйн бүсийг хүндэтгэж байхыг бүх улс хангах ёстой.

261 дүгээр зүйл

Усан замын харилцаанд саад учруулахгүй байх

Шинжлэх ухааны судалгааны аливаа төрлийн тоног төхөөрөмжийн байрлал, ашиглалт нь уламжлал болон тогтсон олон улсын усан замын харилцаанд саад учруулах ёсгүй.

262 дугаар зүйл

Таних тэмдэг болон урьдчилан сэргийлэх хэрэгсэл

Энэ хэсэгт дурдсан тоног төхөөрөмжүүд нь харьяалах улсын буюу олон улсын байгууллагынхаа таних тэмдэгтэй байна. Түүнчлэн олон улсын хэмжээнд тохиролцсон усан болон агаарын харилцааны аюулгүй байдлыг хангахад зориулсан, олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаас тогтоосон дүрэм журам, хэм хэмжээг харгалзаж үзсэн урьдчилан сэргийлэх дохиотой байна.

V ХЭСЭГ. ХАРИУЦЛАГА

263 дугаар зүйл

Хариуцлага

1. Улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллага өөрийн явуулж байгаа буюу өөрийн нэрийн өмнөөс хийгдэж буй далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг энэхүү конвенцийн заалтын дагуу явуулах үүрэгтэй.

2. Бусад улс, тэдгээрийн иргэд, хуулийн этгээд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаас явуулж байгаа далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын хувьд энэхүү конвенцийн заалтыг зөрчихөд чиглэсэн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлсэн бол хариуцлагыг тэрхүү үйл ажиллагаа хэрэгжүүлсэн улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага хүлээх бөгөөд тийм үйл ажиллагаанаас үүдсэн хохирлыг мөн барагдуулах үүрэгтэй.

3. Өөрсдөө хийж буй буюу өөрсдийн нь нэрийн өмнөөс хийгдэж буй далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлын явцад далайн байгаль орчныг бохирдуулснаас үүдсэн хариуцлага, гарсан хохирлыг 235 дугаар зүйлийн дагуу тэдгээр улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд хүлээнэ.

VI ХЭСЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ БОЛОН ТҮР АРГА ХЭМЖЭЭ АВАХ

264 дүгээр зүйл

Маргааныг зохицуулах

Далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажилд хамаатай энэхүү конвенцийн заалтуудыг тайлбарлах буюу хэрэглэхэд гарах маргааныг 15 дугаар бүлгийн II болон III хэсгийн заалтыг баримтлан зохицуулж байна.

265 дугаар зүйл

Түр арга хэмжээ

15 дугаар бүлгийн II болон III хэсгийн заалтын дагуу маргааныг зохицуулахаас өмнө далайн шинжлэх ухааны судалгааны төслийг хэрэгжүүлэх зөвшөөрөлтэй улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага тухайн эргийн улсын илэрхий зөвшөөрөлгүйгээр судалгааны ажлаа эхлэх буюу үргэлжлүүлж болохгүй.

14 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ДАЛАЙН ТЕХНОЛОГИЙГ БОЛОВСРУУЛАХ БОЛОН ШИЛЖҮҮЛЭХ

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

266 дугаар зүйл

Далайн технологийг боловсруулах, шилжүүлэхэд тус дөхөм үзүүлэх

1. Улс бүр өөр хоорондоо шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан боломжийнхоо хэрээр шударга болон боломжит нөхцөлөөр далайн шинжлэх ухааны мэдлэг, далайн технологийг боловсруулах болон шилжүүлэх талаар хамтран ажиллана.

2. Хөгжиж байгаа улсын нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах, далайн баялгийн эрэл хайгуул, ашиглах, хадгалах, ашиглалтыг удирдах, далайн байгаль орчинг хадгалан хамгаалах, энэхүү конвенцийн дагуу далайн шинжлэх ухааны судалгаа, бусад үйл ажиллагаа явуулах тусламж хүсч болох улс, тухайлбал хөгжиж байгаа улс, түүний дотор далайд гарцгүй, эсхүл газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсад тэдний далайн шинжлэх ухаан техникийн боломж нөөцийг хөгжүүлэхэд улс туслалцаа үзүүлж байна.

3. Улс бүр сонирхогч бүх этгээдийн тусын тулд далайн технологийг шударга үндсэн дээр шилжүүлэхэд эдийн засаг болон эрх зүйн таатай нөхцөлийг бий болгоход тус дөхөм үзүүлэхийг эрмэлзэнэ.

267 дугаар зүйл

Хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах

Улс бүр 266 дугаар зүйлийн дагуу хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлэхдээ далайн технологийг эзэмшигчид, тэдгээрийг нийлүүлэгч, хүлээн авагчын хууль ёсны бүх эрх ашиг болон үүргийг зохих ёсоор хүндэтгэж үзнэ.

268 дугаар зүйл

Үндсэн зорилго

Улс бүр өөр хоорондоо шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан дор дурдсан чиглэлээр тус дөхөм үзүүлнэ. Үүнд:

- a) далайн технологийн мэдээллийг олж авах, түүнийг үнэлэх болон дэлгэрүүлэх, бусад улсад тийм мэдээ сэлт, баримтыг олж авах боломж олгох;
- b) далайн зохих технологи боловсруулах;
- c) далайн технологийг шилжүүлэн өгөхийг хөнгөвчлөхийн тулд шаардагдах технологийн дотоод уялдаа холбоог хөгжүүлэх;
- d) хөгжиж байгаа, ялангуяа тэдний дотор буурай хөгжилтэй улсын иргэдийг мэргэжилд сургах, тэдэнд боловсрол олгох замаар зохих мэргэжлийн хүмүүсийг бэлтгэх;
- e) бүх шатны, ялангуяа салбар бүс, бүс нутгийн болон хоёр талын үндсэн дээр олон улсын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх.

269 дүгээр зүйл

Үндсэн зорилгодоо хүрэхийн тулд авах арга хэмжээ

263 дугаар зүйлд дурдсан зорилгод хүрэхийн тулд улс бүр өөр хоорондоо шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан дараахь арга хэмжээ авахыг эрмэлзэнэ. Үүнд:

- a) техникийн туслалцаа авах шаардлагатай энэ салбарт туслалцаа хүсэж байгаа улс гүрэн, ялангуяа далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай, түүнчлэн далайн шинжлэх ухааны болон далайн баялгийг хайх, боловсруулах салбарт өөрийн технологийн чадвараар мөхөс, эсхүл ийм технологийг хөгжүүлэх боломжгүй хөгжиж буй бусад улсад далайн технологийн бүхий л хэлбэрийн мэдлэгийг шилжүүлэн өгөхийн тулд техникийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөрийг боловсруулж байх;

- b) шударга, зохистой нөхцөлийн үндсэн дээр гэрээ, гэрээ байгуулах болон тухайн тохиролцоонд хүрэхийн тулд тааламжтай нөхцөл бий болгоход тус дөхөм үзүүлэх;
- c) шинжлэх ухаан, техникийн асуудал, ялангуяа далайн технологийн хувьд баримтлах бодлого, түүнийг шилжүүлэх аргын талаар бага хурал, семинар, симпозиум зохион явуулах;
- d) эрдэмтэд, техникийн болон бусад шинжээч мэргэжилтнүүдийг харилцан солилцоход тус дөхөм үзүүлэх;
- e) төсөл хэрэгжүүлэх болон хамтын үйлдвэр байгуулах зэрэг хоёр болон олон талын хамтын ажиллагааны бусад төрлийг хөхиүлэн дэмжих.

II ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

270 дугаар зүйл

Олон улсын хамтын ажиллагааны хэлбэр

Боломжтой бөгөөд зохистой үед далайн технологийг боловсруулах, шилжүүлэх зорилгоор олон улсын хамтын ажиллагааг дагаж мөрдөж байгаа хоёр талын, бүс нутгийн, эсхүл олон талын хөтөлбөрийн үндсэн дээр хөгжүүлэх, өргөтгөсөн болон шинэ хөтөлбөрийн үндсэн дээр далайн шинжлэх ухааны судалгаа явуулах, далайн технологи, далайн судалгааны материалыг шилжүүлэх, их далайг эзэмших, ялангуяа шинээр байгуулсан салбарт олон улсын хамтын ажиллагаа, санхүүжилтэд тус дөхөм үзүүлнэ.

271 дүгээр зүйл

Удирдлага болгох зарчим, шалгуур болон стандарт

Улс бүр өөр хоорондоо шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан хоёр талын үндсэн дээр, эсхүл олон улсын байгууллага, бусад чуулга уулзалтын хүрээнд хөгжиж байгаа улсын эрх ашиг болон хэрэгцээг онцлон үзэж, тэдэнд далайн технологийг шилжүүлэхэд чиглэсэн нийтээр хүлээн зөвшөөрч болохуйц зарчим, шалгуур болон стандарт тогтооход тус дөхөм үзүүлнэ.

272 дугаар зүйл

Олон улсын хөтөлбөрийг зохицуулах

Далайн технологийг шилжүүлэх салбарт олон улсын эрх бүхий байгууллага нь хөгжиж буй улс, тухайлбал далайд гарцгүй, эсхүл газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсын эрх ашиг, хэрэгцээг харгалзан үзэж, бүс нутгийн, эсхүл дэлхий нийтийн аливаа хөтөлбөрийг зохицуулж байхад улс бүр анхаарч байна.

273 дугаар зүйл

Эрх бүхий Байгууллага болон олон улсын байгууллагуудын хамтын ажиллагаа

Улсууд нь нэр хүндтэй олон улсын байгууллагуудтай идэвхтэй хамтран ажиллах бөгөөд эрх бүхий байгууллага нь хөгжиж буй улс орнууд, тэдгээрийн үндэстнийг салбарын үйл ажиллагаатай холбоотой далайн технологи, чадварын хувьд дэмжиж ажиллана.

274 дүгээр зүйл

Байгууллагын зорилго

Технологийг эзэмшигч, нийлүүлэгч, түүнийг хүлээн авагчийн хууль ёсны бүх эрх ашиг, үүргийг хүндэтгэн үзэх үндсэн дээр Байгууллага нь бүс дэх үйл ажиллагааны хувьд дор дурдсаныг анхаарч үзнэ. Үүнд:

- а) газар зүйн шударга хуваарилалтын зарчмын үндсэн дээр эргийн улс, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршил зэргийг үл харгалзан хөгжиж

буй улс тэдгээрийн иргэдийг удирдлага, эрдэм шинжилгээ, техникийн бүрэлдэхүүний гишүүнээр байгууллагын ажлыг гүйцэтгүүлэхээр сургалтанд хамруулах;
b) зохих тоног төхөөрөмж, машин, байгууламж, боловсруулалтын талаар гарсан баримт бичигтэй танилцах бололцоог бүх улс, ялангуяа хөгжиж байгаа, уг салбарт туслалцаа хүсч байгаа тийм хэрэгцээ бүхий улсад олгож байх;
c) далайн технологийн салбарт техникийн туслалцаа шаардлагатай бөгөөд тийм хүсэлт тавьж болох улс, ялангуяа хөгжиж буй улсад уг салбарт техникийн туслалцаа үзүүлэх, тэдгээрийн иргэд “ноу хау” мэдлэг, туршлага эзэмших, мэргэжлийн хүмүүс бэлтгэхэд нь тус дөхөм үзүүлэх зохистой арга хэмжээг Байгууллагаас авах;
d) энэ салбарт техникийн туслалцаа авах шаардлагатай бөгөөд тийм хүсэлт тавьж болох улс, ялангуяа хөгжиж байгаа улсад энэхүү конвенцид тусгасан санхүүжилтийн аль нэг механизмын тусламжтайгаар хэрэгцээт тоног төхөөрөмж, машин, техникийн бусад “ноу хау” эзэмшихэд нь тусламж үзүүлэх.

III ХЭСЭГ. ҮНДЭСНИЙ БОЛОН БҮС НУТГИЙН ШИНЖЛЭХ УХААН -ТЕХНИКИЙН ТӨВ

275 дугаар зүйл

Үндэсний төвийг байгуулах

1. Эргийн хөгжиж байгаа улсын далайн шинжлэх ухааны судалгаа явуулах ажлыг хурдасгах, түүнийг бэхжүүлэх, түүнчлэн далайн баялгийг тэдний эрх ашгийн үүднээс ашиглах, хадгалах үндэснийх нь боломжийг нь өргөтгөхийн тулд улс бүр шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу Байгууллагаар дамжуулан эргийн хөгжиж байгаа улсад үндэснийх нь шинжлэх ухаан-техникийн төв байгуулахад нь тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Үндэсний мэргэжилтнээ бэлтгэх, орчин үеийн тоног төхөөрөмж олж авах, ажил мэдлэгийн дадлага, “ноу хау” олгох, техникийн мэргэжилтэн нарыг томилон ажиллуулах нөхцөлийг нь хангах зорилгоор улс бүр шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу Байгууллагаар дамжуулан үндэсний шинжлэх ухаан-техникийн төвүүд байгуулахад нь зохих дэмжлэг үзүүлж байна.

276 дугаар зүйл

Бүс нутгийн төвийг байгуулах

1. Хөгжиж байгаа улсын далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажлыг хөхиүлэн дэмжих, боловсронгуй болгох, далайн технологийг шилжүүлэх ажилд тус дөхөм болох зорилгоор улс бүр олон улсын эрх бүхий байгууллага, Байгууллага болон далайн үндэсний шинжлэх ухаан техникийн судалгааны албан байгууллагатай үйл ажиллагаагаа зохицуулахдаа, хөгжиж байгаа улсад бүс нутгийн, далайн шинжлэх ухаан, техникийн төвийг байгуулахад тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Бүс нутгийн бүх улс, бүс нутгийн төвүүдээс өөрийн зорилгоо үр бүтээлтэй биелүүлэхэд нь туслах зорилгоор тэдгээр төвтэй хамтран ажиллана.

277 дугаар зүйл

Бүс нутгийн төвүүдийн ажлын чиглэл

Бүс нутгийн төв нь дараахь чиглэлээр ажиллана. Үүнд:

a) далайн шинжлэх ухаан, техникийн судалгааны бүх түвшинд төрөл бүрийн хэмжээ чиглэл, ялангуяа далайн биологи, далайн амьд баялгийг хадгалах, тэдгээрийн ашиглалтыг удирдах, далай судлал, гидрограф, инженерийн ажил, далайн ёроолын геологийн эрэл хайгуул, далайн ёроолын ашигт малтмалын ажил болон усыг цэвэршүүлэх талаар бүх шатны мэргэжилтэн бэлтгэх болон боловсрол олгох хөтөлбөр боловсруулах;

b) удирдлагын асуудлаар шинжлэх ухааны судалгаа явуулах;

- с) далайн байгаль орчныг хадгалж хамгаалах болон түүнийг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах;
- д) бүс нутгийн хэмжээнд бага хурал, семинар болон симпозиум зохион байгуулах;
- е) далайн шинжлэх ухаан-техникийн мэдээ, баримтыг хүлээн авах болон тэдгээрийг боловсруулах;
- ф) далайн шинжлэх ухаан-техникийн судалгааны үр дүнг улс бүр хялбар хүртээлтэй хэвлэлд нийтлэх замаар түргэн түгээн дэлгэрүүлэх;
- г) далайн технологийг шилжүүлэн өгөх талаар үндэсний бодлогын тухай мэдээллийг түгээх болон ийм бодлогыг харьцуулсан системтэй судалгаа хийж байх;
- х) технологийн борлуулалт, түүнчлэн гэрээ, патентын талаарх бусад гэрээний тухай мэдээг цуглуулах, тэдгээрийг системчлэх;
- и) бүс нутгийн бусад улстай техникийн хамтын ажиллагаа явуулах.

IV ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГА ӨӨР ХООРОНДОО ХАМТРАН АЖИЛЛАХ

278 дугаар зүйл

Олон улсын байгууллага өөр хоорондоо хамтран ажиллах

Энэ бүлэг болон 13 дүгээр бүлэгт дурдсан олон улсын эрх бүхий байгууллага нь үйл ажиллагаа, үүргээ энэхүү хэсгийн дагуу үр бүтээлтэй биелүүлэхийн тулд шууд, эсхүл өөр хоорондоо нягт хамтран ажиллах зохистой бүх арга хэмжээ авч байна.

15 ДУГААР БҮЛЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ

I ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

279 дүгээр зүйл

Маргааныг эв зүйгээр зохицуулах үүрэг

Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон оролцогч улсын хооронд гарсан аливаа маргааныг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дүрмийн 2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн дагуу эв зүйгээр зохицуулах бөгөөд эл зорилгоор мөн дүрмийн 33 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан маргааныг зохицуулах аргуудыг хэрэглэхийг эрмэлзэнэ.

280 дугаар зүйл

Маргаанд оролцогч талын сонгосон эв зүйгээр маргааныг зохицуулах

Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг өөрийн сонгосон эв зүйн ямарваа нэг аргаар зохицуулах тухай ямар ч үед хэлэлцэн тохирох оролцогч улсын эрхийг энэ Бүлгийн аль ч заалт хөндөхгүй.

281 дүгээр зүйл

Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулж чадаагүй үед баримтлах журам

1. Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа оролцогч улс нь уг маргааныг эв зүйгээр зохицуулах аргыг сонгож авах талаар тохиролцсон бөгөөд маргааныг энэ аргаар зохицуулж чадаагүй бол маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах аливаа өөр журам хэрэгжүүлэхийг үгүйсгээгүй тохиолдолд энэ хэсэгт заасан журмыг хэрэглэнэ.

2. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд хугацааны хязгаарыг хэлэлцэн тохиролцсон бол 1 дэх хэсгийн заалтыг зөвхөн тэр хугацаа дууссаны дараа хэрэглэнэ.

282 дугаар зүйл

**Ерөнхий болон бүс нутгийн буюу хоёр талын
хэлэлцээрээр авсан үүрэг**

Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа улс ерөнхий болон бүс нутгийн болон хоёр талын гэрээгээр буюу бусад хэлбэрээр өөр хоорондоо тохиролцсон бол уг маргааныг түүнд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр заавал биелүүлэх шийдвэр гаргадаг журмын дагуу зохицуулуулахаар маргааныг шилжүүлэх бөгөөд уг маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол тийм журмыг энэ бүлэгт заасан журмын оронд хэрэглэнэ.

283 дугаар зүйл

Санал солилцох үүрэг

1. Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон Оролцогч улсын хооронд маргаан гарвал уг маргаанд оролцогч талууд түүнийг хэлэлцээний буюу эв зүйн аргаар зохицуулах талаар нэн даруй санал солилцоно.

2. Маргааныг зохицуулах журам нь асуудлыг зохицуулж чадалгүйгээр хүчингүй болсон буюу маргааныг зохицуулсан, тухайн зохицуулалтыг биелүүлэх арга замын талаар зөвлөлдөхийг нөхцөл байдал шаардвал маргаанд оролцогч талууд нэн даруй санал солилцоно.

284 дүгээр зүйл

Зөвшилцөх журам

1. Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа Оролцогч улс V хавсралтын I хэсгийн заалт буюу зөвшилцөх өөр журмын дагуу маргааныг зохицуулах саналыг маргаанд оролцогч нөгөө тал буюу талуудад тавьж болно.

2. Маргаанд Оролцогч талууд энэ саналыг хүлээн авч зөвшилцөх зохих журмын талаар тохирвол маргаанд оролцогч аль ч тал маргааныг энэ журмаар зохицуулахаар шилжүүлж болно.

3. Маргаанд Оролцогч талууд энэ саналыг хүлээн авч зөвшилцөх зохих журмын талаар тохирч чадахгүй бол зөвшилцөх журмыг хэрэглэхгүй болсонд тооцно.

4. Маргааныг зөвшилцөх журмаар зохицуулах зохицуулахаар шилжүүлсэн үед маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохироогүй бол зөвхөн шинээр тохирсон зөвшилцөх журмын дагуу түрүүчийн журмыг хүчингүй болгож болно.

285 дугаар зүйл

**11 дүгээр бүлгийн дагуу зохицуулахаар шилжүүлсэн
маргааны хувьд энэ бүлгийг хэрэглэх**

Энэ конвенцийн 11 дүгээр бүлгийн V хэсгийн дагуу энэ бүлэгт заасан журмаар зохицуулах ёстой аливаа маргааны хувьд энэ хэсгийг хэрэглэнэ. Маргаанд оролцогч тал нь оролцогч улсаас өөр бусад субъект байвал энэ хэсгийг зохих өөрчлөлттэй хэрэглэнэ.

**II ХЭСЭГ. ЗААВАЛ БИЕЛҮҮЛЭХ ШИЙДВЭР БҮХИЙ
ЗААВАЛ БАРИМТЛАХ ЖУРАМ**

286 дугаар зүйл

Энэ хэсгээр тогтоосон журмыг баримтлах

III хэсгийн дагуу энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан аливаа маргааныг I хэсэгт заасан ёсоор зохицуулж эс чадвал, маргаанд оролцогч аль нэг талын шаардлагаар уг маргааныг энэ хэсэгт заасан эрх хэмжээ бүхий шүүх буюу арбитра шилжүүлнэ.

287 дугаар зүйл **Журам сонгох**

1. Энэхүү конвенцид гарын үсэг зурах, түүнийг соёрхон батлах, түүнд нэгдэн орохдоо, эсхүл дараа нь аль ч үед бичгээр мэдэгдэх замаар энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг зохицуулах зорилгоор дараахь аргын аль нэгийг буюу хэд хэдийг сонгон авч болно. Үүнд:

- a) “VI” хавсралтын дагуу байгуулагдсан далайн эрх зүйн олон улсын шүүх;
- b) олон улсын шүүх;
- c) “VII” хавсралтын дагуу байгуулагдсан арбитрын шүүх;
- d) “VII” хавсралтын дагуу байгуулагдсан бөгөөд түүнд заасан нэг буюу түүнээс дээш төрлийн маргааныг зохицуулахад зориулсан тусгай арбитрын шүүх.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан ёсоор хийсэн мэдэгдэл нь далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим, далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн эрх хэмжээг 11 дүгээр Бүлгийн V хэсэгт заасан арга хэлбэрээр хүлээн зөвшөөрөх оролцогч улсын үүргийг хөндөхгүй бөгөөд энэ үүрэг дээр дурдсан мэдэгдлийг мөн хөндөхгүй.

3. Хүчин төгөлдөр мэдэгдэлд хамаараагүй маргаанд оролцож байгаа оролцогч улс VII хавсралтад заасан арбитрын шүүхийг зөвшөөрсөнд тооцогдоно.

4. Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах нэг адил журмыг хэрэглэхээр болж өөрөөр тохироогүй бол тэрхүү журмаар тухайн маргааныг зохицуулахаар шилжүүлнэ.

5. Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах адил журмыг хэрэглэхийг зөвшөөрөөгүй бөгөөд тохироогүй бол маргааныг VII хавсралтад заасан арбитрын шүүхэд зохицуулахаар шилжүүлнэ.

6. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан ёсоор хийсэн мэдэгдэл нь түүнийг хүчингүй болгох тухай сонордуулгыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгснөөс хойш гурван сарын турш хүчин төгөлдөр байна.

7. Шинэ мэдэгдэл, мэдээллийг хүчингүй болгох бусад хугацаа нь дууссаныг сонордуулах нь талууд өөрөөр тохироогүй бол энэ зүйлд заасан эрх бүхий шүүх буюу арбитрын шүүхэд шүүн хэлэлцэх гэж байгаа дуусаагүй хэргийг ямар нэг хэмжээгээр хөндөхгүй.

8. Энэ зүйлд дурдсан мэдэгдэл, сонордуулгыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгөх бөгөөд хуулбарыг оролцогч улсад явуулна.

288 дугаар зүйл **Эрх мэдэл**

1. 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитрын шүүх нь энэ бүлгийн дагуу зохицуулахаар тэдэнд шилжүүлсэн, энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааны хувьд эрх мэдлээ хэрэгжүүлнэ.

2. 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитрын шүүх нь тэдгээрээр зохицуулахаар хэлэлцээрийн дагуу шилжүүлсэн, энэхүү конвенцийн зорилготой холбоотой олон улсын хэлэлцээрийг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааны хувьд мөн эрх мэдлээ хэрэгжүүлнэ.

3. VII хавсралтын дагуу байгуулагдсан далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим болон 11 дүгээр бүлгийн V хэсэгт дурдсан аль нэг өөр танхим буюу арбитрын шүүх нь дээрх хэсэг, хавсралтын дагуу тэдгээрт зохицуулахаар шилжүүлсэн ямар ч асуудлын хувьд эрх мэдлээ хэрэгжүүлнэ.

4. Шүүх буюу арбитрын шүүхийн эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх эсэх асуудлаар санал зөрвөл уг асуудлыг тэрхүү шүүх буюу арбитрын шүүх шийдвэрлэнэ.

289 дүгээр зүйл **Шинжээчид**

Шинжлэх ухаан буюу техникийн асуудлыг хөндсөн аливаа маргаанд энэ хэсэгт заасан эрх хэмжээгээ хэрэгжүүлж байгаа шүүх буюу арбитрын шүүх нь маргаанд оролцогч

нэг талын хүсэлтээр буюу өөрийнхөө санаачилгаар, эсхүл уг маргаанд оролцогч талуудтай зөвлөлдсөний үндсэн дээр VIII хавсралтын 2 дугаар зүйлийн дагуу шүүх буюу арбитрын шүүхийн хуралд оролцуулахаар бэлтгэсэн зохих нэрсийн жагсаалтаас хоёр буюу түүнээс дээш тооны шинжлэх ухаан, техникийн шинжээчдийг сонгон авч болно. Гэхдээ шинжээчид нь шийдвэр гаргах эрхгүй байна.

290 дүгээр зүйл Түр зуурын арга хэмжээ

1. 11 дүгээр бүлгийн V хэсэг буюу энэ бүлгийн үндсэн дээр *prime facie* эрх хэрэгжүүлэх ёстой гэж үзсэн шүүх буюу арбитрын шүүхэд маргааныг зохих ёсоор шилжүүлсэн үед, шүүх буюу арбитрын шүүх нь эцсийн шийдвэрээ гаргахын өмнө маргаанд оролцогч талуудын зохих эрхийг хангах буюу далайн байгаль орчинд ноцтой хохирол учруулахаас урьдчилан урьдчилан сэргийлэх үүднээс тухайн нөхцөл байдалд зохимжтой гэж үзэх түр зуурын арга хэмжээ авч болно.

2. Түр зуурын арга хэмжээ авахад хүргэсэн нөхцөлд байдал өөрчлөх буюу байхгүй болмогц түр зуурын арга хэмжээг өөрчлөх буюу хүчингүй болгоно.

3. Энэ зүйлийн үндсэн дээр маргаанд оролцогч нэг талын хүсэлтээр болон маргаанд оролцогч талууд сонсох боломж олгосны дараа түр зуурын арга хэмжээ авах, өөрчлөх буюу хүчингүй болгож болно.

4. Шүүх буюу арбитрын шүүх нь энэхүү түр зуурын арга хэмжээг авсан, өөрчилсөн буюу хүчингүй болгосон тухайгаа маргаанд оролцогч талууд болон шаардлагатай гэж үзсэн оролцогч бусад улсад мэдэгдэнэ.

5. Энэ хэсгийн үндсэн дээр маргааныг зохицуулахаар шилжүүлэх арбитрын шүүхийг байгуулахаас өмнө, маргаанд оролцогч талуудын түр зуурын арга хэмжээ авах тухай хүсэлт тавьсан өдрөөс хойш хоёр долоо хоногийн дотор шүүх буюу арбитрын шүүх байгуулахаар тохиролцсон, эсхүл ийм тохиролцоонд хүрч чадаагүй бол далайн эрх зүйн олон улсын шүүх, эсхүл далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим бүс дэх үйл ажиллагааны хувьд байгуулагдах арбитрын шүүх нь эрх мэдэлтэй байхыг, тухайн нөхцөл байдал яаралтай шаардаж байна гэж үзвэл энэ зүйлийн дагуу түр зуурын арга хэмжээ авах, өөрчлөх буюу хүчингүй болгож болно. Маргааныг зохицуулахаар шилжүүлсэн арбитрын шүүх нь байгуулагдсаныхаа дараа энэ зүйлийн 1-4 дэх хэсэгт заасны дагуу ажиллаж түр зуурын хэмжээг өөрчлөх, хүчингүй болгох буюу баталж болно.

6. Маргаанд оролцогч талууд энэ зүйлийн үндсэн дээр авсан аливаа түр зуурын арга хэмжээг даруй биелүүлнэ.

291 дүгээр зүйл Нэвтрэх боломж

1. Энэхүү бүлэгт заасан маргааныг зохицуулах журам оролцогч улсын хувьд нээлттэй байна.

2. Маргааныг зохицуулах талаар энэ бүлэгт заасан журам нь оролцогч улсаас өөр субъектын хувьд зөвхөн энэхүү конвенцид зааснаар хэрэглэнэ.

292 дугаар зүйл Хөлөг онгоц болон багийнхныг нэн даруй чөлөөлөх

1. Оролцогч улсын эрх бүхий байгууллага аливаа оролцогч өөр улсын далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцыг саатуулсан бөгөөд зохих барьцаа буюу санхүүгийн өөр баталгаа өгсний дараа хөлөг онгоцыг саатуулагч улс хөлөг онгоц буюу түүний багийнхныг даруй чөлөөлөх тухай энэхүү конвенцийн заалтыг мөрдөхгүй байна гэсэн гомдол гаргавал хөлөг онгоцыг чөлөөлөх асуудлыг маргаанд оролцогч талуудын хэлэлцэн тохиролцсоны дагуу аль нэг шүүх буюу арбитрын шүүхэд шилжүүлж болно. Хэрэв хөлөг онгоцыг саатуулсан өдрөөс 10 хоногийн дотор хэлэлцэн тохиролцож чадаагүй бөгөөд маргаанд оролцогч талууд өөрөөр хэлэлцэн тохиролцоогүй бол уг асуудлыг 287 дугаар зүйлийн

дагуу хөлөг онгоцыг саатуулагч улс хүлээн зөвшөөрсөн шүүх буюу арбитрын шүүх, эсхүл далайн эрх зүйн олон улсын шүүхэд шилжүүлнэ.

2. Хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай өргөдлийг зөвхөн далбааны эзэн улс буюу түүний өмнөөс гаргаж болно.

3. Шүүх буюу арбитрын шүүх нь хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай өргөдлийг даруй хянаж үзэх бөгөөд уг хөлөг онгоц, түүнийг эзэмшигч буюу багийн хувьд аливаа хэргийг дотоодын эрх бүхий байгууллага хянаж үзэхэд хохирол учруулахгүйгээр зөвхөн хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай асуудлыг авч үзнэ. Хөлөг онгоцыг саатуулагч улсын эрх бүхий байгууллага нь хөлөг онгоц буюу түүний багийнхныг аль ч үед чөлөөлөх эрхтэй.

4. Шүүх буюу арбитрын шүүхийн тодорхойлсон барьцаа буюу санхүүгийн баталгааг авсны дараа хөлөг онгоцыг саатуулагч улсын эрх бүхий байгууллага нь хөлөг онгоц буюу түүний багийнхныг чөлөөлөх тухай шүүх буюу арбитрын шүүхийн шийдвэрийг даруй биелүүлнэ.

293 дугаар зүйл

Хэрэглэх хууль

1. Энэ хэсэгт заасны дагуу шүүхийн харьяаллаа тогтоосон шүүх буюу арбитрын шүүх нь энэхүү конвенц болон түүнтэй нийцсэн олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэнэ.

2. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд зөвшөөрвөл энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн заалт нь хэргийг *ex aequo et bono* шийдэх энэ хэсэгт заасан шүүхийн харьяалал бүхий шүүх, арбитрын шүүхийн эрхийг хязгаарлахгүй.

294 дүгээр зүйл

Урьдчилан шүүх ажиллагаа

1. 297 дугаар зүйлд дурдсан маргааны талаар өргөдөл хүлээн авсан 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитрын шүүх нь маргаанд оролцогч талын хүсэлтээр, эсхүл өөрийн санаачилгаар тухайн шаардлага нь арбитрын шүүхийн буюу шүүхийн журмыг буруугаар ашиглаж байгаа, эсхүл *prima facie* эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв шүүх буюу арбитрын шүүх тийм шаардлагыг шүүх буюу арбитрын шүүхийн журмыг буруугаар ашиглаж байна, эсхүл *prima facie* бодитой биш гэж тодорхойлбол уг шүүх буюу арбитрын шүүх нь тухайн хэргийн талаар ямар нэг үйл ажиллагаа дахин явуулахгүй.

2. Өргөдлийг хүлээн авсан шүүх буюу арбитрын шүүх нь энэ тухайгаа маргаанд оролцогч нөгөө тал буюу талуудад мэдэгдэх бөгөөд тэд энэ зүйлийн "1" дэх хэсгийн дагуу хэрхэхээ тодорхойлон хугацааг заана.

3. Маргаанд оролцогч талууд зохих шүүн таслах ажиллагааны журмын дагуу урьдчилан татгалзах эрхийг энэ зүйлийн аль ч заалт хөндөхгүй.

295 дугаар зүйл

Маргааныг зохицуулах орон нутгийн аргуудыг хэрэглэх шаардлага

Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэгжүүлэхтэй холбогдон оролцогч улсын хооронд гарсан маргааныг олон улсын эрх зүйн тухайн шаардлагын дагуу асуудлыг засч залруулах орон нутгийн аргуудыг хэрэглэж дууссаны дараа энэ хэсэгт заасан журмаар зохицуулахаар шилжүүлнэ.

296 дугаар зүйл

Шийдвэрийн эцсийн болон заавал биелэгдэх шинж чанар

1. Энэ хэсэгт заасан шүүхийн харьяалал бүхий шүүх буюу арбитрын шүүхийн гаргасан шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд маргаанд оролцогч бүх тал биелүүлнэ.

2. Тийм шийдвэр нь зөвхөн тухайн маргаанд оролцогч талууд болон мөн зөвхөн энэ маргааны хувьд заавал биелэгдэх ёстой.

III ХЭСЭГ. II ХЭСГИЙГ ХЭРЭГЛЭХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ

297 дугаар зүйл

II хэсгийг хэрэглэхийг хязгаарлах

1. Энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд эргийн улс энэхүү конвенцид заасан бүрэн эрхээ эдлэх буюу шүүхийн харьяаллаа тогтооходоо II хэсэгт заасан журмыг дараахь тохиолдолд баримтална. Үүнд:

а) 58 дугаар зүйлд заасан далайд зорчих, нисч өнгөрөх буюу усан доогуур кабель утас болон дамжуулах хоолой тавих эрх чөлөө, олон улсын дүрэм журам, хэм хэмжээний дагуу далайг хууль ёсоор ашиглах талаар эргийн улс энэхүү конвенцийг зөрчсөн хэмээн үзэх;

б) аливаа улс эдгээр эрх чөлөөг эдэлж далайг ашиглахдаа энэхүү конвенц, түүний дагуу эргийн улсын гаргасан хууль тогтоомж, энэхүү конвенц болон түүнтэй зөрчилдөөгүй олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн хэмээн үзэх;

с) эргийн улс нь энэхүү конвенцоор буюу түүний дагуу олон улсын эрх бүхий байгууллага, эсхүл дипломат бага хурлаас байгуулсан далайн байгаль орчныг хамгаалж, хадгалах талаар эргийн улс нь баримталдаг олон улсын тусгай дүрэм журам, хэм хэмжээг зөрчсөн гэж үзэх.

2.

а) далайн шинжлэх ухааны судалгааны тухай энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг II хэсгийн дагуу зохицуулна. Чингэхдээ эргийн улс нь дор дурдсанаас үүсэх аливаа маргааныг энэ хэсгийн дагуу зохицуулахаар шилжүүлэх албагүй. Үүнд:

i) эргийн улс нь 253 дугаар зүйлийн дагуу ямарваа нэг эрх буюу онцгой эрхээ эдлэх;

ii) эргийн улс нь 253 дугаар зүйлийн дагуу шинжилгээний ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох тухай шийдвэр гаргах.

б) шинжилгээний тодорхой ажлын талаар эргийн улс энэхүү конвенцийн дагуу 246 дугаар зүйл, 253 дугаар зүйлд заасан эрхээ хэрэгжүүлэхгүй байна гэж шинжилгээ явуулж байгаа улс үзсэнээс үүдсэн маргааныг түүнд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр V Хавсралтын II хэсгийн дагуу зөвшилцөх журмаар шийдвэрлүүлэхээр өгөх бөгөөд Зөвшилцөх хороо 246 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт зааснаар тодорхой бүсийг ашиглахаар мэдэгдэх эргийн улсын онцгой эрх, эсхүл энэ зүйлийн 5-ын дагуу зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзах түүний онцгой эрхийг үгүйсгэж эргэлзэх ёсгүй.

3.

а) загас агнуурын талаарх энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдсон маргааныг II хэсгийн дагуу зохицуулах бөгөөд эргийн улс нь эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийн хувьд эдлэх бүрэн эрх, эсхүл түүнийг хэрэгжүүлэх, агнавал зохих загасны хэмжээ, загас агнуурын боломж, бусад улсад үлдээх хэсэг, амьд баялгийг хадгалах, түүний ашиглалтыг эрхлэх талаарх хууль тогтоомждоо зохих зохицуулалт болон нөхцөлийг тогтооход хамаарах онцгой эрхээ эдлэхтэй холбоотой аливаа маргааныг дээрх журмаар зохицуулахаар шилжүүлэхийг зөвшөөрөх албагүй.

б) энэ бүлгийн 1 дэх хэсгийн дагуу маргааныг зохицуулж эс чадвал, маргаанд оролцогч аль нэг талын шаардлагаар V хавсралтын II хэсгийн дагуу зөвшилцөх журмаар маргааныг дараахь нөхцөлд зохицуулахаар шилжүүлнэ. Үүнд:

i) эргийн улс нь зохих арга хэмжээ авах замаар эдийн засгийнхаа онцгой бүсийн амьд баялгийг ноцтой аюулд учруулахгүй байх, түүнийг хадгалах, амьд баялгийн ашиглалтыг эрхлэх үүргээ илт биелүүлээгүй;

ii) эргийн улс нь амьд баялгийн олборлолтыг зөвшөөрөх хэмжээ, бололцоог тодорхойлж өгөхийг хүссэн загас барих сонирхолтой нөгөө улсын хүсэлтийг үгүйсгэн дураараа татгалзах;

iii) эргийн улс нь байгаа хэмээн зарласан үлдэгдэл баялгаа бүхэлд нь буюу түүний хэсгийг энэхүү конвенцийн дагуу 62, 69, 70 дугаар зүйлийн үндсэн

дээр тогтоосон нөхцөлийн дагуу олборлохыг аль ч улсад зөвшөөрөхгүй дур мэдэн татгалзах;

- с) аль ч тохиолдолд зөвшилцөх хороо нь эргийн улсын өөрөө сонгож авах эрхийг өөрийнхөөр солихгүй;
- д) зөвшилцөх хороо нь илтгэлийг олон улсын холбогдох байгууллагад хүргүүлнэ;
- е) оролцогч улс 69, 70 дугаар зүйлийн дагуу хэлэлцээр байгуулах, хэлэлцээ хийхдээ өөрөөр тохироогүй бол тийм хэлэлцээрийг тайлбарлах буюу хэрэглэх талаар санал зэрэх боломжийг аль болохоор багасгах, санал зэрэх үед хэрхэх талаар авах арга хэмжээний тухай зүйлийг уг хэлэлцээрт тусгасан байвал зохино.

298 дугаар зүйл

II хэсгийг хэрэглэхтэй холбоотой нэмэлт үл хамаарал

1. Энэхүү конвенцид гарын үсэг зурах, соёрхон батлах буюу түүнд нэгдэн орохдоо, эсхүл дараа нь ямар ч үед аль ч улс I хэсгээс үүдэн гарах үүргээ зөрчихгүйгээр II хэсэгт заасан шүүх ажиллагааны аль нэгийг буюу заримыг дор дурдсан нэг буюу хэд хэдэн төрлийн маргааны хувьд хэрэглэхгүй тухайгаа бичгээр мэдэгдэж болно. Үүнд:

а)

- i) Далайн хил хязгаарыг зааглахтай холбоо бүхий 15, 74 болон 83 дугаар зүйлийг хэрэглэх, эсхүл түүхийн буюу эрх зүйн үндэслэлтэй булангуудад хамаарах асуудлыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарах маргаан, уг маргаан нь энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш гарсан бол энэ тухай мэдүүлэг гаргасан улс, оролцогч улс боломжит хугацаанд хэлэлцэн тохирч чадаагүй бол аль нэг улсынх нь хүсэлтээр маргааныг V хавсралтын II хэсэгт заасны дагуу зөвшилцөх журамд шилжүүлэхээр тохиролцох бөгөөд арлын болон эх газрын нутаг дэвсгэрийн эрх, бүрэн эрхтэй холбогдсон шийдвэрлэгдээгүй аливаа асуудлыг нэг зэрэг авч хэлэлцэх маргаан орохгүй;
- ii) зөвшилцөх хорооноос үндэслэл бүхий шалтгааныг тайлбарласан илтгэлээ оруулсны дараа талууд уг илтгэлийн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулахаар хэлэлцээ хийнэ. Уг хэлэлцээ нь тохиролцоонд хүрч чадахгүй бол талууд харилцан тохиролцоо замаар, тэд өөрөөр тохиролцоогүй бол, II хэсэгт заасан аль нэг шүүх ажиллагаанд асуудлаа оруулна;
- iii) Маргаанд оролцогч талуудын тохиролцооны үр дүнд далайн хил хязгаарыг эцэслэн зохицуулсан аливаа маргаан, эсхүл эдгээр оролцогч талын хувьд заавал мөрдөх хоёр буюу олон талын хэлэлцээрийн дагуу зохицуулах аливаа маргаан энэ зүйлийн "а"-д хамаарахгүй.

б) цэргийн ажиллагаа, тухайлбал худалдааны бус улсын Засгийн газрын мэдлийн хөлөг онгоц, нисдэг төхөөрөмжтэй холбогдсон маргаан, түүнчлэн бүрэн эрх буюу 297 дугаар зүйлийн 2 болон 3 дахь хэсгийн үндсэн дээр шүүх буюу арбитрын шүүхийн эрх хэмжээ, шүүхийн харьяаллаас гадуур үлдсэн бүрэн эрх, эрх хэмжээний хэрэгжилтийг хангахтай холбоотой маргаан;

с) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын дүрмээр хүлээсэн үүргээ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Аюулгүйн зөвлөлөөс хэрэгжүүлэхэд хамаарах, Аюулгүйн зөвлөл хэлэлцэх хэргийн төлөвлөгөөнөөсөө хасаагүй буюу энэхүү конвенцид заасан аргаар зохицуулахыг маргаанд оролцогч талуудад уриалаагүй маргаан.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн оролцогч улс ямар ч үед мэдэгдлээ буцааж авах буюу ийм өргөдлийн үндсэн дээр тухайн үл хамаарах маргааныг энэхүү конвенцид заасан аль нэг шүүх ажиллагаанд шилжүүлэхийг зөвшөөрч болно.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн оролцогч улс энэхүү конвенцид заасан аль нэг журмын дагуу аль ч төрлийн маргаанд хамааруулахгүй байх аливаа улсын эсрэг маргааныг түүний зөвшөөрөлгүйгээр татан оролцуулж болохгүй.

4. Хэрэв оролцогч улсын аль нэг нь энэ зүйлийн 1-ийн "а"-гийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн бол оролцогч нөгөө улс үл хамаарах төрлийн маргаан хэмээн мэдүүлэг гаргасан улсын хувьд тухайн мэдэгдэлд тодорхойлсон журмыг хэрэглэхийг шаардаж болно.

5. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр хэлэлцэн тохироогүй бол шинээр хийсэн мэдэгдэл, эсхүл түүнээс татгалзах нь энэ зүйлийн дагуу шүүх буюу арбитрын шүүхэд хянан хэлэлцэж байгаа дуусаагүй хэргийг аль нэг хэлбэрээр хөндөхгүй.

6. Мэдэгдэл, энэ зүйлийн дагуу түүнээс татгалзах тухай сонордуулгыг энэ зүйлийн үндсэн дээр Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгнө. Тэрбээр тэдгээрийн хуулбарыг оролцогч улсад хүргүүлнэ.

299 дугаар зүйл

**Оролцогч талууд шүүх ажиллагааны талаар
хэлэлцэн тохирох эрх**

1. 297 дугаар зүйлийн дагуу тусгайлан үзэх болсон буюу 298 дугаар зүйлийн дагуу хийсэн мэдэгдлээр II хэсэгт заасны дагуу маргааныг зохицуулах шүүх ажиллагаанд үл хамаарах маргааныг оролцогч талуудын тохирсон шүүх ажиллагаанд шилжүүлж болно.

2. Маргааныг өөр ямар нэг шүүх ажиллагаагаар буюу эв зүйгээр зохицуулахаар маргаанд оролцогч талуудын хэлэлцэн тохирох эрхийг энэ хэсгийн аль ч заалт хөндөхгүй.

**16 ДУГААР БҮЛЭГ
ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ**

300 дугаар зүйл

Эрхээ шударгаар биелүүлэх, буруугаар ашиглах

Энэхүү конвенцид оролцогч улс түүний дагуу хүлээсэн үүргээ шударгаар биелүүлэх, энэхүү конвенцоор хүлээн зөвшөөрсөн эрх, эрх мэдэл, эрх чөлөөг буруугаар ашиглахгүй байх үүрэгтэй.

301 дүгээр зүйл

Далайг энх тайвны зорилгод ашиглах

Бүх оролцогч улс нь энэхүү конвенцийн дагуу эрхээ хэрэгжүүлж, үүргээ биелүүлэхдээ аливаа улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг буюу Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дүрэмд тусгагдсан олон улсын эрх зүйн зарчмуудад үл нийцэх бусад хэлбэрээр хүчээр түрүү барих буюу хүч хэрэглэхээс татгалзана.

302 дугаар зүйл

Мэдээллийг нээлттэй болгох

Энэхүү конвенцид заасан маргааныг шүүх ажиллагаагаар зохицуулах аливаа оролцогч улсын эрхийг хөндөхгүйгээр, энэхүү конвенцийн аль ч заалт нь мэдээллийг нээлттэй болгосноор оролцогч улсын аюулгүй байдлын онцгой эрх ашигт харшлах тохиолдолд конвенцийн зохих заалтуудын дагуу өөрийн хүлээсэн үүргээ биелүүлэх зорилгоор мэдээлэл хийхийг энэ оролцогч улсаас шаардахгүй.

303 дугаар зүйл

Далайгаас олсон археологийн болон түүхийн объект

1. Далайгаас олсон археологийн болон түүхийн шинж чанартай объектыг улс хамгаалах болон эл зорилгоор хамтран ажиллах үүрэгтэй.

2. Тийм объектыг худалдаалах явдалтай тэмцэх зорилгоор 33 дугаар зүйлийг баримтлан эдгээр объектыг энэ зүйлд заасан бүсийн далайн ёроолоос эргийн улсын зөвшөөрөлгүйгээр гаргаж авах нь дээрх зүйлд заасан эргийн улсын хууль тогтоомжийг нутаг дэвсгэрт нь буюу харьяа тэнгист нь зөрчихөд хүргэнэ гэж эргийн улс үзэж болно.

3. Өмчлөгчийг нь тодорхойлж болох өмчлөгчийн эрх, далайд аврах тухай хууль тогтоомж буюу арилжааны үндсэн дээр хийгддэг далайн тээврийг зохицуулсан хууль буюу соёлын солилцоонд хамаатай хууль тогтоомж болон дадлыг энэ зүйлийн аль ч заалт хөндөхгүй.

4.Энэ зүйл нь археологийн болон түүхийн шинж чанартай объектуудыг хамгаалах тухай олон улсын бусад хэлэлцээр болон олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнд хор хохирол учруулахгүй.

304 дүгээр зүйл

Хохирол учруулсны хариуцлага

Хохирол учруулсны хариуцлагын талаарх энэхүү конвенцийн хавсралтууд нь олон улсын эрх зүйн хариуцлагын талаар мөрдөж байгаа хэм хэмжээг хэрэглэх, бусад дүрэм журам тогтооход саад болохгүй.

**17 ДУГААР БҮЛЭГ
ТӨГСГӨЛИЙН ЗААЛТУУД**

305 дугаар бүлэг
Гарын үсэг зурах

1. Энэхүү конвенц нь дараахь тохиолдолд гарын үсэг зурахад нээлттэй байна:

- a) бүх улс;
- b) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Намибийн асуудлаарх зөвлөлийг төлөөлсөн Намиби;
- c) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын хяналтын дор, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 1514 (XV) тоот тогтоолын дагуу хянан баталсан өөртөө засан тогтнох актын дагуу ийм статус олж авсан бөгөөд энэхүү конвенцоор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх эрх хэмжээ, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ байгуулах эрх хэмжээ бүхий дотооддоо зохицуулалт хийсэн бүх хавсарга улс;
- d) бусад улсад нэгдэх тухай зохих баримт бичгийн үндсэн дээр, энэхүү конвенцоор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ байгуулах эрх мэдэл бүхий дотооддоо зохицуулалт хийсэн бүх хавсарга улс;
- e) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас хүлээн зөвшөөрсөн боловч Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 1514 (XV) тоот тогтоолын дагуу бүрэн тусгаар тогтнолоо хараахан олоогүй бөгөөд энэхүү конвенцоор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх эрх хэмжээ, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ байгуулах эрх бүхий дотооддоо бүрэн зохицуулалт хийсэн бүх нутаг дэвсгэр;
- f) IX хавсралтад заасан олон улсын байгууллагууд тус тус гарын үсэг зурахад нээлттэй байна.

2. Энэхүү конвенц нь 1984 оны 12 дугаар сарын 09 хүртэл Ямайкийн Гадаад хэргийн яаманд, 1983 оны 7 дугаар сарын 01-нээс 1984 оны 12 дугаар сарын 09 хүртэл Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Нью-Йорк дахь төв байранд гарын үсэг зурахад нээлттэй байна.

306 дугаар зүйл

Соёрхон батлах, батлах

Улс болон 305 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “b”, “c”, “d”, “e”-д заасан эрх зүйн бусад субъект энэхүү конвенцийг соёрхон батлах бөгөөд мөн зүйлийн 1-ийн “f”-д заасан эрх зүйн субъектүүд түүнийг IX хавсралтын дагуу батална. Батламж жуух бичиг, баталсан тухай баримт бичгийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар хүргүүлнэ.

307 дугаар зүйл

Нэгдэн орох

Энэхүү конвенц нь 305 дугаар зүйлд заасан улс болон эрх зүйн бусад субъект түүнд нэгдэж ороход нээлттэй байна. 305 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “f”-д заасан эрх зүйн субъектүүд түүнд IX хавсралтын дагуу нэгдэн орно. Нэгдэн орсон тухай баримт бичгүүдийг

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар хүргүүлнэ.

308 дугаар зүйл
Хүчин төгөлдөр болох

1. Энэхүү конвенц нь 60 дахь батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 12 сарын дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. 60 дахь батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг хадгалуулснаас хойш энэхүү конвенцийн соёрхон баталсан буюу түүнд нэгдэн орсон улсын хувьд конвенц нь батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулснаас хойш 30 хоногийн дараа энэ 1-ийн заалт биелсний үндсэн дээр хүчин төгөлдөр болно.

3. Энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсон өдөр Байгууллагын Ассамблей хуралдаж Байгууллагын зөвлөлийг сонгоно. Хэрэв 161 дүгээр зүйлийн заалтыг чанд мөрдөж чадахгүй бол энэ заалтын зорилгод нийцүүлэх замаар анхны Зөвлөлийг байгуулна.

4. Бэлтгэл хорооны боловсруулсан дүрэм журам, горимыг XI хэсгийн дагуу Байгууллага албан ёсоор батлах хүртэл түр зуур мөрдөнө.

5. Урьдчилсан хувь оруулалтын асуудлаарх далайн эрх зүйн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын III бага хурлын 11 дүгээр тогтоол болон бэлтгэл хорооноос энэ тогтоолыг биелүүлэх талаар гаргасан шийдвэрийн дагуу Байгууллага, түүний газрууд үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлнэ.

309 дүгээр зүйл
Тайлбар хийх, заалт хасах

Энэхүү конвенцийн бусад зүйлийн дагуу илт гэдэг нь зөвшөөрөгдөхөөс бусад тохиолдолд энэхүү конвенцид ямар ч тайлбар хийх, түүнээс ямар ч заалтыг хасч болохгүй.

310 дугаар зүйл
Тунхаглал, мэдэгдэл хийх

Дотоодын хууль тогтоомжийг энэхүү конвенцийн заалтын дагуу болгох зорилгоор энэхүү конвенцид гарын үсэг зурах, соёрхон батлах, нэгдэн орохдоо оролцогч улсаас ямар ч томъёоллоор, ямар ч нэрээр тунхаглал буюу мэдэгдэл хийхэд 309 дүгээр зүйл саад болохгүй. Тэгэхдээ ийм тунхаглал, мэдэгдэл нь тухайн оролцогч улсын хувьд энэхүү конвенцийн ямар нэгэн зүйлийг хасах буюу түүний заалтуудын эрх зүйн хүчинтэй байхыг өөрчлөхгүй.

311 дүгээр зүйл
Олон улсын бусад конвенц, хэлэлцээртэй холбогдох нь

1. Энэхүү конвенц нь оролцогч улсын хоорондын харилцаанд Далайн эрх зүйн тухай 1958 оны 4 дүгээр сарын 29-ний Женевийн конвенцуудаас давуу хүчинтэй байна.

2. Энэхүү конвенц нь түүнтэй үл харшлах бусад гэрээгээс оролцогч улсын хүлээсэн бөгөөд бусад оролцогч улсаас эрхээ хэрэгжүүлэх буюу энэхүү конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийг хөндөхгүй, эрх үүргийг өөрчлөхгүй.

3. Энэхүү конвенцид оролцогч хоёр буюу хэд хэдэн улс түүний заалтыг өөрчилсөн буюу хүчингүй болгосон гэрээ байгуулж болох бөгөөд тэдгээр нь зөвхөн эдгээр улсын харилцаанд хамаарна. Тэгэхдээ ийм гэрээ нь энэхүү конвенцийн агуулга, зорилгыг үр нөлөөтэйгээр хэрэгжүүлэхэд харшилсан байж болохгүй. Түүнчлэн тийм гэрээ нь энэхүү конвенцид тусгагдсан үндсэн зарчмыг хэрэглэхэд саад учруулсан байж болохгүй бөгөөд тэдгээрийн заалт нь бусад оролцогч улсаас эрхээ хэрэгжүүлэх, энэхүү конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийг хөндөхгүй.

4. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан аливаа гэрээ байгуулахаар завдаж байгаа оролцогч улс нь тийм гэрээ байгуулах болон эдгээр гэрээгээр конвенцид ямар өөрчлөлт

оруулах тухайгаа энэхүү конвенцийг хадгалагчаар дамжуулан бусад оролцогч улсад мэдэгдэнэ.

5. Энэхүү конвенцийн бусад зүйлийн дагуу илт гэдэг нь зөвшөөрөгдсөн буюу зөвшөөрч болох олон улсын хэлэлцээрийг энэ зүйл хөндөхгүй.

6. Энэхүү конвенцид оролцогч улс бүр 136 дугаар зүйлд заасан хүн төрөлхтний нийтийн өвийн үндсэн зарчмын талаар аливаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулахгүй байхаар хэлэлцэн тохирч байна. Эдгээр улс нь дээр дурдсан заалтыг хохироон ямар нэг хэлэлцээрт оролцохгүй.

312 дугаар зүйл **Нэмэлт, өөрчлөлт**

1. Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 10 жилийн дараа оролцогч улс бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон нэмэлт, өөрчлөлтөөс бусад тодорхой нэмэлт, өөрчлөлтийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэх журмаар энэхүү конвенцид оруулж болох бөгөөд тийм нэмэлт, өөрчлөлттэй холбогдсоноос бусад тодорхой нэмэлт, өөрчлөлтийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэх замаар энэхүү конвенцид оруулж болох бөгөөд тийм нэмэлт конвенцийн оролцогч улсын талаас доошгүй нь энэ хүсэлтэд нааштай хариу өгвөл Ерөнхий нарийн бичгийн дарга бага хурлыг хуралдуулна.

2. Нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудал хэлэлцэх бага хурал дээр гаргах шийдвэр, журам нь бага хурал өөрөөр шийдээгүй бол далайн эрх зүйн Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын III бага хурал дээр хэрэглэсэн журамтай адил байна. Энэ бага хурал нь аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийн асуудлаар нийтийн тохиролцоонд хүрэхийн тулд бүх чармайлтаа гаргах бөгөөд ийнхүү нийтийн тохиролцоонд хүрэх чармайлтыг дуусах хүртэл санал хураалт явуулахгүй.

313 дугаар зүйл **Хялбарчилсан журмаар конвенцид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай**

1. Аль ч оролцогч улс Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын нэр дээр бичгээр мэдэгдэх замаар бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон нэмэлт, өөрчлөлтөөс бусад нэмэлт, өөрчлөлтийг бага хурал хуралдуулахгүйгээр хялбарчилсан журмаар энэхүү конвенцид оруулах тухай санал тавьж болно. Мэдэгдлийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад илгээнэ.

2. Мэдэгдлийг тарааснаас хойш арван хоёр сарын хугацаанд аливаа оролцогч улс шинээр дэвшүүлсэн нэмэлт, өөрчлөлт буюу тэдгээрийг хялбарчилсан журмаар батлах тухай саналын эсрэг байвал уг нэмэлт өөрчлөлтийг хэрэгсэхгүй болсонд тооцно. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ тухай оролцогч бүх улсад нэн даруй мэдэгдэнэ.

3. Мэдэгдлийг тарааснаас хойш 12 сарын хугацаанд аливаа оролцогч улс шинээр дэвшүүлсэн нэмэлт, өөрчлөлт буюу тэдгээрийг хялбарчилсан журмаар батлах саналыг эсэргүүцээгүй бол нэмэлт өөрчлөлтийг баталсанд тооцно. Санал болгосон өөрчлөлт батлагдсан тухай ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад мэдэгдэнэ.

314 дүгээр зүйл **Зөвхөн бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон конвенцийн заалтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах нь**

1. Оролцогч аливаа улс зөвхөн бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон энэхүү конвенцийн заалтууд, VI хавсралтын 4 дүгээр хэсэгт нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай саналаа Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр илгээнэ. Энэ тухай Ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад мэдэгдэнэ. Ингэж санал болгосон нэмэлт, өөрчлөлт нь зөвлөлөөр батлагдсаны дараа Ассамблейгаар батлагдах ёстой.

Оролцогч улсын төлөөлөгчид нь ийнхүү санал болгосон нэмэлт, өөрчлөлтийг авч хэлэлцэн батлах бүрэн эрхийг эдэлнэ. Уг санал болгосон нэмэлт, өөрчлөлт нь Зөвлөл болон Ассамблейгаар батлагдсаны дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. Энэ зүйлийн “1” дэх хэсэгт заасны дагуу санал болгосон аливаа нэмэлт, өөрчлөлтийг батлахын өмнө, 155 дугаар зүйлд заасан бага хурал хүртэл уг нэмэлт, өөрчлөлт нь бүсийн баялгийг хайх болон ашиглах тогтолцоонд хохирол учруулахгүй байх явдлыг зөвлөл, Ассамблей хариуцна.

315 дугаар зүйл

Нэмэлт, өөрчлөлтөд гарын үсэг зурах, соёрхон батлах, түүнд нэгдэж орох, нэмэлт, өөрчлөлтийн эх хувиуд адил хүчинтэй байх

1. Хэрэв нэмэлт, өөрчлөлтөд өөрөөр заагаагүй бол энэхүү конвенцийн дагуу баталсан нэмэлт, өөрчлөлт нь конвенцид оролцогч улсууд гарын үсэг зурахад баталсан өдрөөс хойш 12 сарын хугацаанд Нью-Йорк дахь Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Төв байранд нээлттэй байна.

2. Энэхүү конвенцийн бүх нэмэлт өөрчлөлтөд 306, 307 болон 320 дугаар зүйлийн заалтууд хамаарна.

316 дугаар зүйл

Нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болох

1. Конвенцийн энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт зааснаас бусад нэмэлт, өөрчлөлт нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон оролцогч улсын хувьд оролцогч бүх улсын гуравны хоёр буюу 60 оролцогч улс, эсхүл энэ хоёр нөхцөлийн дагуу аль илүү тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 30 хоногийн дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. Аль нэг нэмэлт, өөрчлөлтийг хүчин төгөлдөр болгоход энэ зүйлд зааснаас илүү тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон баримт бичиг шаардагдаж болно.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан нэмэлт өөрчлөлт нь шаардлагатай тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсний дараа уг улс батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 30 хоногийн дараа түүнийг соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон оролцогч тухайн улсын хувьд хүчин төгөлдөр болно.

4. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсноос хойш энэхүү конвенцид оролцогч болсон аливаа улс өөр санаа зорилго илэрхийлээгүй бол, түүнийг:

а) энэхүү конвенц болон түүний нэмэлт өөрчлөлтүүдэд оролцогч улс;

б) эдгээр нэмэлт, өөрчлөлтийг биелүүлэх үүрэг аваагүй аливаа улсын хувьд энэхүү нэмэлт, өөрчлөлт оруулаагүй конвенцид оролцогч улс гэж тус тус үзнэ.

5. Оролцогч бүх улсын хувьд бүс дэх үйл ажиллагаатай холбогдсон аливаа нэмэлт, өөрчлөлт, VI хавсралтад оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь 155 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт зааснаас бусад тохиолдолд оролцогч бүх улсын дөрөвний гурав нь батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш нэг жилийн дараа хүчин төгөлдөр болно.

6. Энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасны дагуу нэмэлт, өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсны дараа энэхүү конвенцид оролцогч болсон аливаа улсыг энэхүү конвенц болон түүнд орсон холбогдох нэмэлт, өөрчлөлтөд оролцогч улс гэж тооцно.

317 дугаар зүйл

Цуцлах

1. Энэхүү конвенцид оролцогч аливаа улс уг конвенцийг цуцлахаа Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэж цуцлах шалтгаанаа заана. Цуцлах шалтгаанаа заагаагүй нь цуцлалтын эрх зүйн хувьд хүчинтэй

байхыг хөндөхгүй. Хэрэв цуцлах тухай мэдэгдэлд өөр хугацаа заагаагүй бол уг мэдэгдлийг хүлээж авсан өдрөөс хойш нэг жилийн дараа уг цуцлалт хүчин төгөлдөр болно.

2. Энэхүү конвенцид оролцогч аливаа улс түүнийг цуцалснаараа уг конвенцид оролцож байх үедээ хүлээсэн санхүүгийн болон гэрээгээр хүлээсэн үүргүүдээс чөлөөлөгдөхгүй.

Цуцлахынхаа өмнө уг конвенцийг биелүүлж байх явцад цуцалсан улсын хувьд үүсч гарсан аливаа эрх, үүрэг, хуулийн харьцааны асуудлыг ийнхүү цуцалсан явдал хөндөхгүй.

3. Энэхүү конвенцид заасан боловч тэр заалтаас үүсээгүй, олон улсын эрх зүйн дагуу оролцогч аливаа улсаас хүлээсэн үүргээ биелүүлэх үүргийг ийнхүү цуцалсан явдал аль нэг хэлбэрээр хөндөхгүй.

318 дугаар зүйл **Хавсралтын статус**

Өөрөөр илэрхий заагаагүй байвал энд буй Хавсралт нь энэхүү конвенцийн салшгүй хэсэг болох бөгөөд энэхүү конвенц, эсхүл түүний аливаа нэг бүлгийг иш татах нь энэхүү конвенцийн хавсралтыг иш татсантай адил болно.

319 дүгээр зүйл **Хадгалагч**

1. Энэхүү конвенц, түүнд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн эх бичвэрийг хадгалагч нь Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга байна.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь эх бичвэр хадгалагчийн үүргээс гадна дор дурдсаныг гүйцэтгэж байна. Үүнд:

- a) энэхүү конвенцийн хувьд гарсан нийтлэг шинжтэй асуудлын талаар оролцогч бүх улс, Байгууллага болон олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад илтгэн мэдээлж байна;
- b) энэхүү конвенц, түүнд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтүүдийн батламж жуух бичиг болон нэгдэж орсон тухай баримт бичиг, мөн энэхүү конвенцийг цуцалсан тухай байгууллагад мэдээллэж байх;
- c) 311 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсгийн дагуу байгуулсан гэрээний талаар оролцогч улсад мэдээллэж байх;
- d) энэхүү конвенцийн дагуу орсон нэмэлт, өөрчлөлтийг батлуулах буюу түүнд нэгдэн оруулах зорилгоор уг нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оролцогч улсад тарааж байх;
- e) шаардлагатай гэж үзвэл, оролцогч улсын хурал зөвлөгөөнийг энэхүү конвенцийн дагуу зарлан хуралдуулах.

3.

a) ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь 156 дугаар зүйлд заасан ажиллагчдад дор дурдсаныг илгээж байна. Үүнд:

- i) энэ зүйлийн 2 дахь хэсгийн "a" -д дурдсан илтгэл;
- ii) 2 дахь хэсгийн "b", "c", "d"-д дурдсан илтгэл;
- iii) тэдгээрийн тухай мэдээлэхэд зориулан 2 дахь хэсгийн "d"-д дурдсан нэмэлт өөрчлөлтүүдийн эх бичвэр.

b) Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь эдгээр ажиглагчдыг 2 дахь хэсгийн "c"-д дурдсан оролцогч улсын хурал зөвлөгөөнд ажиллагчаар оролцохыг урьж байвал зохино.

320 дугаар зүйл **Эх бичвэрүүд адил хүчинтэй байх**

Энэхүү конвенцийн англи, араб, испани, орос, франц, хятад хэлээр үйлдсэн эх бичвэрүүд нь адил хүчинтэй байх бөгөөд тэдгээрийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

Зохих ёсоор олгосон бүрэн эрх бүхий төлөөлөгчид дээр дурдсаныг нотолж, энэхүү конвенцид гарыг үсэг зурав.

Монтего-Бей хотноо 1982 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр үйлдэв.

I ХАВСРАЛТ АЛСАД НҮҮДЭЛЛЭДЭГ ТӨРӨЛ

1. Урт сэрвээт жад загас	1. <i>Thunnus alalunga</i>
2. Хар жад загас	2. <i>Thunnus thynnus</i>
3. Бөлтгөр жад загас	3. <i>Thunnus obesus</i>
4. Толбот жад загас	4. <i>Katsuwonus pelamis</i>
5. Шар сэрвээт жад загас	5. <i>Thunnus albacares</i>
6. Хар сэрвээт загас	6. <i>Thunnus atlanticus</i>
7. Жижиг жад загас	7. <i>Euthynnusaletteratus</i> ; <i>Euthynnus affinis</i>
8. Өмнөдийн ерийн жад загас	8. <i>Thunnus maccoVli</i>
9. Макрелийн жад загас	9. <i>Auxis thazard</i> ; <i>auxis rochei</i>
10. Далайн зоодой	10. <i>Bramidae</i>
11. Марлин	11. <i>Tetrapturus angustirostris</i> ; <i>Tetrapturus belone</i> ; <i>Tetrapturus pfluegeri</i> ; <i>Tetrapturus albidus</i> ; <i>Tetrapturus audax</i> ; <i>Tetrapturus georgei</i> ; <i>Makaira mazara</i> ; <i>Makaira indica</i> ; <i>Makaira nigricans</i> .
12. Дорнодын далбаат загас	12. <i>Istiophorus platypterus</i> ; <i>istiophorus albicans</i>
13. Илдэт загас	13. <i>Xiphias gladius</i>
14. Ураацай цурхай	14. <i>Scomberesox saurus</i> ; <i>cololabis saira</i> ; <i>cololabis adocetus</i> ; <i>scomberesox saurus scombroides</i> .
15. Корфей загас	15. <i>Coryphaena hippurus</i> ; <i>coryphaena eguiselis</i>
16. Далайн аварга загас	16. <i>Hexanchus greseus</i> ; <i>cetorhinus maximus</i> ; <i>alopiidae</i> -н бүл; <i>rhincodon typus</i> ; <i>Carcharhinidae</i> -н бүл; <i>Sphyrnidae</i> –н бүл; <i>Isurid</i> -у бүл;
17. Халимын төрөл (халим ба далайн хав)	17. <i>Physeteridae</i> -н бүл; <i>Balacuopteridae</i> -н бүл; <i>Eschrichtiidae</i> -н бүл; <i>Monodontidae</i> -н бүл; <i>Ziphiidae</i> -н бүл ; <i>Delphinidae</i> -и бүл;

II ХАВСРАЛТ

ЭХ ГАЗРЫН ХОРМОЙН ХИЛИЙГ ТОГТООХ ХОРОО

1 дүгээр зүйл

76 дугаар зүйлийн дагуу далайн 200 милээс цааших эх газрын хормойн хилийг тогтоох хороог дараахь зүйлүүдийг үндэслэн байгуулна.

2 дугаар зүйл

1. Хороо нь энэхүү конвенцид оролцогч улсаас сонгосон геологи, геофизик, гидрографын салбараар мэргэшсэн 21 газар зүйн бүсийг тэгш төлөөлсөн гишүүдээс бүрдэх бөгөөд тэд асуудалд хувь хүний байр суурьнаас хандаж ажиллана.

2. Анхны сонгуулийг аль болох богино хугацаанд гэхдээ энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 18 сарын дотор багтаан явуулна. Сонгууль болохоос 3 сарын өмнө Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга зохих бүсчилсэн зөвлөгөөн хийсний дараа оролцогч улсад хандаж өөрсдийн нэр дэвшигчдийг 3 сарын дотор дэвшүүлэх хүсэлт тавина. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэхүү нэр дэвшигчдийг цагаан толгойн дарааллаар бүртгэж, оролцогч улс бүрт танилцуулна.

3. Ерөнхий нарийн бичгийн даргын зарлан хуралдуулсан оролцогч улсын хуралдаанаар хорооны гишүүдийг сонгох бөгөөд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Төв байранд сонгуулийг явуулна. Оролцогч улсын гуравны хоёр нь оролцсон тохиолдолд хуралдааныг хүчинтэй гэж үзэх бөгөөд сонгуульд оролцсон, санал өгсөн оролцогч улсын төлөөлөгчдийн гуравны хоёроос доошгүй санал авсан нэр дэвшигчийг хорооны гишүүнээр сонгогдсонд тооцно. Газар зүйн бүс тутмаас гурваас доошгүй гишүүн сонгогдоно.

4. Хорооны гишүүд таван жилийн хугацаатайгаар сонгогдох бөгөөд дахин сонгогдох эрхтэй.

5. Хорооны гишүүнд нэр дэвшүүлсэн оролцогч улс бүр өөрийн гишүүний хорооны үүргийг гүйцэтгэх хугацаанд гарах зардлыг хариуцна. Энэ хавсралтын 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн "b" заалт дахь зөвлөгөө өгөхтэй уялдан гарах зардлыг эргийн холбогдох улс хариуцна. Хорооны нарийн бичгийн дарга нарын газрыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга бүрдүүлнэ.

3 дугаар зүйл

1. Хорооны үүрэг :

а) эх газрын хормойн цаад хязгаар нь далайн 200 милиэс хальсан бүсүүдийн талаар далайн эргийн улсаас гаргасан мэдээлэл болон бусад материалыг хянан үзэж, 76 дугаар зүйл болон 1980 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдөр далайн эрх зүйн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын III Бага хурлаас баталсан харилцан ойлгох мэдэгдлийн дагуу зөвлөмж боловсруулах;

б) эргийн сонирхогч улс нь "а"-д заасан мэдээ материалыг бэлтгэх үедээ хүсэлт тавивал шинжлэх ухаан, техникийн зөвлөгөө өгөх.

2. Хороо нь өөрт шаардлагатай, ашигтай гэж үзвэл Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны байгууллагын далайн судлалын засгийн газар хоорондын хороо, Олон улсын гидрографын байгууллага болон олон улсын бусад эрх бүхий байгууллагатай хорооны үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай шинжлэх ухаан, техникийн мэдээлэл харилцан солилцох зэргээр хамтран ажиллаж болно.

4 дүгээр зүйл

76 дугаар зүйлийн дагуу эргийн улс өөрийн эх газрын хормойн цаад хязгаарыг далайн 200 милээс цааш тогтоохыг хүсвэл аль болох богино хугацааны дотор гэхдээ энэхүү конвенц тухайн улсын хувьд хүчин төгөлдөр болсноос хойш 10 жилийн дотор уг хязгаарын тухай тодорхой танилцуулга, шинжлэх ухаан техникийн нэмэлт мэдээ баримтын

хамт хороонд гаргаж өгнө. Мөн эргийн улс шинжлэх ухаан-техникийн зөвлөгөө өгсөн хорооны аливаа гишүүний нэрийг өгнө.

5 дугаар зүйл

Хэрэв өөрөөр шийдвэрлээгүй бол хороо нь эргийн аливаа улсын тавьсан хүсэлтийн тодорхой элементүүдийг харгалзан тооцоолж 7 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй салбар хороо байгуулах замаар өөрийн үйл ажиллагааг явуулна. Эргийн улсын тухайн иргэн хорооны гишүүн бол, эсхүл хил хязгаарыг тогтооход нь эргийн тухайн улсад шинжлэх ухаан, техникийн зөвлөгөө өгсөн хорооны аль ч гишүүн салбар хорооны гишүүн байж болохгүй бөгөөд харин тухайн Хорооны гишүүнийхээ хувьд хүсэлт тавьсан уг эргийн улсын хэргийг авч хэлэлцэх хуралдаанд оролцох эрхтэй. Хүсэлт тавьсан эргийн тухайн улс өөрийн төлөөлөгчдийн хүсэлтийг авч хэлэлцэх үйл ажиллагаанд оролцуулж болно. Гэхдээ тухайн төлөөлөгч санал хураалтад оролцох эрхгүй.

6 дугаар зүйл

1. Салбар хороо нь өөрийн зөвлөмжийг хороонд танилцуулна.
2. Хороо салбар хорооны зөвлөмжийг хүрэлцэн ирсэн, санал өгсөн хорооны гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй гишүүдийн саналаар батална.
3. Хороо зөвлөмжөө хүсэлт гаргасан эргийн тухайн улс болон Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр танилцуулна.

7 дугаар зүйл

Эргийн улс нь 76 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсгийн заалт болон өөрийн улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу эх газрын хормойн хилийн цаад хязгаарыг тогтооно.

8 дугаар зүйл

Хорооны зөвлөмжийг зөвшөөрөхгүй бол тодорхой хугацааны дотор эргийн тухайн улс өөрийн хүсэлтийг хянан үзэж хороонд хүсэлт дахин тавина.

9 дүгээр зүйл

Хорооны аливаа үйл ажиллагаа нь хөрш зэргэлдээ улсын усан хил, бие биеийн харалдаа эсрэг байрладаг улсын усан хилийг хөндөхгүй.

III ХАВСРАЛТ ЭРЭЛ ХАЙГУУЛ, ОЛБОРЛОЛТ БОЛОН АШИГЛАЛТЫН ҮНДСЭН НӨХЦӨЛ

1 дүгээр зүйл

Ашигт малтмал эзэмших эрх

Энэхүү конвенцийн дагуу ашигт малтмалыг илрүүлсний дараа түүнийг эзэмших эрх эдэлнэ.

2 дугаар зүйл

Эрэл хайгуул

1.
  - a) Байгууллага нь бүсэд эрэл хайгуул хийхийг хөхиүлэн дэмжинэ;
  - b) тухайн эрэл хайгуул явуулагч нь энэхүү конвенц болон 143, 144 дүгээр зүйлд заасны дагуу сургалтын хөтөлбөрийн талаар хамтран ажиллах, далайн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон Байгууллагын дүрэм бусад горимыг дагаж мөрдөх талаар Байгууллагад бичгээр мэдэгдэн үүрэг авсны дараагаар эрэл хайгуулыг эхэлнэ. Мөн Байгууллагаас дээрх заалтын биелэлтэд хяналт тавих эрхийг хүлээн

зөвшөөрөх ёстой. Тухайн эрэл хайгуул явуулагч эрэл хайгуул хийх бүс буюу бүсүүдийн барагцаалсан талбайн талаар Байгууллагад мэдэгдэж байх;

с) нэг буюу түүнээс дээш бүсүүдэд нэг буюу түүнээс дээш эрэл хайгуул явуулагчид нэгэн зэрэг ажиллаж болно.

2. Эрэл хайгуул хийх нь нөөц баялгийн талаар эрэл хайгуул явуулагчид ямар нэг тодорхой эрх олгохгүй. Гэхдээ эрэл хайгуул явуулагч нь ашигт малтмалын тодорхой хэмжээний дээжийг шинжилгээнд зориулан авч болно.

3 дугаар зүйл

Олборлолт болон ашиглалт

1. Үйлдвэр, оролцогч улс болон 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b” –д заасан бусад этгээд тухайн бүсэд үйл ажиллагаа явуулах ажлын төлөвлөгөө гаргаж батлуулахаар Байгууллагад өгнө.

2. Зөвхөн үйлдвэр бүсийн аль ч хэсэгт үйл ажиллагаа явуулах захиалга өгч болох бөгөөд бусад этгээд нөөц бүсэд үйл ажиллагаа явуулах захиалга өгөхдөө энэ хавсралтын 9 дүгээр зүйлд заасан нэмэлт шаардлагуудыг хангасан байна.

3. Олборлолт, ашиглалтын 153 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу зөвхөн ажлын төлөвлөгөөнд заасан энэхүү конвенцийн дагуу Байгууллагаас баталсан тэр бүсүүдэд Байгууллагын хэм хэмжээ, дүрэм, журмын дагуу явуулна.

4. Батлагдсан ажлын төлөвлөгөө бүр нь :

а) энэхүү конвенц болон Байгууллагын дүрэм, горимтой нийцсэн байх;

б) 153 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын дагуу Байгууллагаас бүс дэх үйл ажиллагаанд тавих хяналтын нөхцөлийг хангасан байх;

с) Байгууллагын дүрэм, горимын дагуу үйлдвэрлэгчид ажлын төлөвлөгөөнд нь заасан бүсэд олборлолт хийх, ашиглах онцгой эрх олгох. Хэрэв захиалагч нь ажлын төлөвлөгөөг зөвхөн олборлолт, эсхүл ашиглалтын зөвхөн нэг үе шатанд гүйцэтгэхээр батлуулсан бол дээрх онцгой эрхийг зөвхөн тухайн нэг үе шатанд нь олгоно.

5. Үйлдвэрээс боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөнөөс бусад бүхий л батлагдсан ажлын төлөвлөгөө нь Байгууллага болон захиалагч, захиалагчдын хооронд байгуулсан гэрээ хэлбэртэй байна.

4 дүгээр зүйл

Захиалагчдад тавих шаардлага

1. Хэрэв захиалагч нь ямар нэг улсын иргэн байх, тэдэнд 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b” заалтын дагуу хяналт тавих буюу үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан бөгөөд Байгууллагын дүрэм, горимд тодорхойлсон мэргэжлийн стандартыг хангасан дэг журмыг сахиж чадаж байвал тэднийг үйлдвэрээс бусад захиалагчид гэж үзнэ.

2. 6 дахь хэсэгт зааснаас бусад нөхцөлд мэргэжлийн ийм стандарт нь захиалагчийн санхүү, техникийн чадавх мөн Байгууллагатай урьд нь байгуулж байсан гэрээний өөрийн гүйцэтгэлд хамруулан үзнэ.

3. Захиалагч бүрт оролцогч улс үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгах бөгөөд хэрэв захиалагч нь нэгээс дээш улсын иргэн бол, эсхүл хэд хэдэн улсын хамтын компани, эсхүл консорциумтай хамтран ажилладаг бол тэдгээрт оролцогч бүх улс захиалагчид үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгана. Хэрэв захиалагч нь өөр нэг оролцогч улс, эсхүл түүний иргэний үр нөлөөтэй хяналтад байдаг бол оролцогч хоёр улс тухайн захиалагчид үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгана. Үүрэг гүйцэтгүүлэх шаардлагын хэмжүүр, дүрэм журмыг Байгууллагын дүрэм журам, горимд заасан байна.

4. Үүрэг гүйцэтгүүлж буй улс нь өөрийн хууль тогтоомжийн хүрээнд үүрэг гүйцэтгүүлэх гэж буй гэрээлэгчийн нэрийн өмнөөс гэрээний нөхцөл болон энэхүү конвенцид заасан үүргийн дагуу бүсэд үйл ажиллагаагаа гүйцэтгэхэд нь 139 дүгээр зүйлийн дагуу хариуцлага хүлээнэ. Мөн оролцогч тухайн улс өөрийн шүүхийн харьяалалд хамаарах этгээдүүдийн хувьд зохистойгоор дагаж мөрдөх хууль тогтоомж, захиргааны хэм

хэмжээг нь үүрэг гүйцэтгүүлэх гэж буй гэрээлэгч ямарваа нэгэн байдлаар үүргээ үл биелүүлэн зөрчсөнөөс үүдэн хохирол учруулсан бол түүний төлөө хариуцлага хүлээхгүй.

5. Захиалагч болж буй оролцогч улсын мэргэжлийн түвшинг тодорхойлохдоо улс мөн эсэх шинж чанарыг нь харгалзан үзнэ.

6. Захиалагч бүр мэргэжлийн стандартын дараахь үүргийг хүлээнэ:

- a) XI хэсэгт зааснаас үүдэн гарсан үүрэг, Байгууллагын дүрэм, горим, Байгууллагын салбар газрын шийдвэр, Байгууллагатай байгуулсан гэрээний нөхцөлийг биелүүлэх, тэдгээрийг заавал биелүүлэх талаарх нөхцөлийг зөвшөөрөх;
- b) энэхүү конвенцийн дагуу Байгууллагаас бүс дэх үйл ажиллагаанд явуулах хяналтыг хүлээн зөвшөөрөх;
- c) Байгууллагад гэрээний дагуу өөрийн үүргээ үнэнч шударгаар биелүүлэх талаар бичгээр батлан даалт гаргаж өгөх;
- d) энэ хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу технологи шилжүүлэх заалтыг дагаж мөрдөх.

5 дугаар зүйл Технологи шилжүүлэх

1. Захиалагч бүр ажлын төлөвлөгөөг Байгууллагад танилцуулахдаа бүсэд явуулах үйл ажиллагаандаа ашиглах тоног төхөөрөмжийн ерөнхий шинж чанар, аргын талаарх тайлбар мөн энэ үйл ажиллагаанд ашиглагдах зарим өөрт байхгүй технологийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл гаргаж уг технологийг хаанаас олж авч болох талаар мэдэгдэнэ.

2. Гүйцэтгэгч нь 1 дэх заалтыг биелүүлэхдээ өөрийн технологид хийсэн гол шинэчлэлт, эсхүл өөрчлөлтийн талаар тухай бүрт нь Байгууллагад тодорхой мэдээлж байна.

3. Гэрээлэгч нь бүсэд явуулах ажил гүйцэтгэгч гэрээнд дараахь үүргийг тусгасан байна:

- a) гэрээлэгч нь Байгууллага хүссэн тохиолдолд худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр бүсэд гэрээний дагуу үйл ажиллагаа явуулахдаа ашиглаж буй технологийг үйлдвэрт шилжүүлж өгөх бөгөөд гэрээлэгчийн ийнхүү шилжүүлэх нь хууль ёсны үүрэг болох. Үүнийг тусгай зөвшөөрөл, эсхүл үйлдвэртэй тохиролцсон бусад зохих гэрээний дагуу хэрэгжүүлэх бөгөөд түүнийг гэрээнд нэмэлт болгон хавсаргана. Үйлдвэр нь чөлөөт зах зээлээс худалдааны шударга, бодит, нөхцөлөөр шаардлагад нийцсэн тийм технологийг олж авах боломжгүй гэж үзсэн тохиолдолд энэ арга хэмжээг авна;
- b) гэрээлэгчид олгосонтой адил худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр чөлөөт зах зээлд байнга байдаггүй, мөн дээрх “а” заалтад хамаарахгүй технологийн хувьд бүс дэх үйл ажиллагаанд ашиглагдаж буй технологийг, Байгууллага хүсвэл тусгай зөвшөөрөл болон бусад зохих гэрээний дагуу үйлдвэрт шилжүүлэн өгнө гэсэн баталгааг ямар ч технологи эзэмшигчээс бичгээр авах. Хэрэв тийм баталгаа хүлээн аваагүй бол гэрээлэгч нь бүс дэх үйл ажиллагаандаа тухайн технологийг ашиглаж болохгүй;
- c) үйлдвэрийн хүсэлт мөн энэ нь гэрээлэгчид ихээхэн хэмжээний зардал гарахааргүй бол гэрээний үүргийн хүрээнд технологи эзэмшигчээс тухайн технологийг үйлдвэрт шилжүүлэх эрхийг гэрээлэгч олж авч болох бөгөөд эсрэг тохиолдолд гэрээлэгч чөлөөт зах зээлд байнга байдаггүй уг технологийг шилжүүлэх хууль ёсны эрхгүй. Хэрэв гэрээлэгч болон технологи эзэмшигчийн хооронд ямар нэг хамтын ажиллагааны тохиролцоотой бол зохих журмын дагуу дээрх эрхийг олж авсан эсэхийг тогтооход тэд хэр ойр дотно харилцаатай, хяналт, нөлөө нь ямар байдгийг харгалзан үзнэ. Хэрэв гэрээлэгч нь технологи эзэмшигчийг үр нөлөөтэй хяналтынхаа дор байлгадаг атлаа тухайн хууль ёсны эрхийг олж авч чадаагүй бол үүнийг дараа дараагийн ажил гүйцэтгэх захиалга, гэрээлэгчийн мэргэшлийн түвшинг авч үзэх, батлахдаа харгалзан үзэх болно;
- d) хэрэв үйлдвэр тухайн технологи эзэмшигчтэй шууд хэлэлцээ хийхээр шийдвэрлэвэл, Үйлдвэрт түүний хүсэлтээр “b” заалтад хамааралтай ямар ч

технологийг худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр, тусгай зөвшөөрөл болон бусад зохих гэрээгээр олж авахад дэмжлэг үзүүлнэ;

е) энэ хавсралтын 9 дүгээр зүйлийн дагуу гэрээ байгуулахаар захиалга өгсөн хөгжиж буй улс, эсхүл хөгжиж буй бүлэг улсын ашиг сонирхлын тусын тулд “a” ,“b”, “c,” “d” заалтын дагуу нэгэн адил арга хэмжээ авах. Гэхдээ ийм арга хэмжээг энэ хавсралтын 8 дугаар зүйлийн дагуу нөөцөлсөн, гэрээлэгчийн санал болгосон бүсийн зөвхөн нэг хэсэгт ашиглалт явуулахаар хязгаарлах, хөгжиж буй бүлэг улсын гэрээний дагуу явуулах үйл ажиллагаанд гуравдагч улсад, эсхүл гуравдагч улсын этгээдэд технологи дамжуулах асуудлыг хамааруулахгүй байх ёстой. Энэ заалтад тусгасан үүрэг нь зөвхөн үйлдвэр технологи авах хүсэлт тавиагүй, эсхүл тухайн гэрээлэгчээс Үйлдвэрт технологи шилжүүлсэн тийм аливаа гэрээлэгчийн хувьд хамаарна.

4. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан болон мөн гэрээний бусад заалттай холбогдсон маргааныг 11 дүгээр бүлэг дэх заавал биелүүлэх журмын дагуу шийдвэрлэх бөгөөд дээрх үүргийг биелүүлээгүй тохиолдолд энэ хавсралтын 18 дугаар зүйлд заасны дагуу гэрээг цуцлах буюу түүний үйлчилгээг нь түр зогсоох, эсхүл мөнгөн торгууль ногдуулах шийдвэр гаргана. Гэрээлэгчийн санал нь худалдааны шударга, бодит нөхцөлд тохирч буй эсэх маргааныг аль ч тал Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын олон улсын худалдааны эрх зүйн хорооны Арбитрын шүүхийн дүрмийн дагуу худалдааны арбитрын шүүх, эсхүл Байгууллагын дүрэм, горимд заасан арбитрын бусад шүүхэд шилжүүлэн шийдвэрлэж болно. Хэрэв гэрээлэгчийн тавьсан санал худалдааны шударга, бодит нөхцөлд тохироогүй байна гэсэн дүгнэлт гарвал гэрээлэгч уг саналаа 45 хоногийн дотор хянан үзэж, хянасан саналаа энэ хавсралтын 18 дугаар зүйлийн дагуу Байгууллага ямар нэг арга хэмжээ авахаас өмнө дахин тавина.

5. Хэрэв үйлдвэр худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр өөртөө шаардлагатай технологийг олж авч чадаагүйгээс тухайн цаг хугацаандаа бүсээс ашигт малтмал олборлон, ашиглаж эхлээгүй бол бүсэд үйл ажиллагаа явуулж буй оролцогч улс мөн бүсэд үйл ажиллагаа явуулж буй этгээдэд үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан улс, эсхүл тухайн технологийг олж чадах бусад оролцогч улсын хувьд зөвлөл, эсхүл Ассамблей нь хурлыг зарлан хуралдуулах бөгөөд өөр хоорондоо зөвлөлдөж технологийг арилжааны болон шударга үндсэн дээр буюу нөхцөлөөр үйлдвэрт олгох үр дүнтэй арга хэмжээ авна. Оролцогч тухайн улс бүр өөрийн хууль тогтоомжийн хүрээнд дээрх зорилтыг биелүүлэх бүхий л шаардлагатай арга хэмжээ авна.

6. Хэрэв үйлдвэртэй хамтарсан үйлдвэр байгуулсан бол хамтарсан үйлдвэрийн тухай гэрээний нөхцөлийн дагуу технологи шилжүүлнэ.

7. Энэ зүйлийн 3 дахь заалтад заасан үүргийг бүсэд үйл ажиллагаа явуулах гэрээ бүрт тусгаж, үйлдвэр үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулж эхэлснээс хойш 10 жилийн хугацаанд биелүүлэх бөгөөд дурдсан хугацааны туршид түүнийг иш татаж болно.

8. Энэ зүйлийн зорилгод “технологич” гэдэг нь тусгай тоног төхөөрөмж, техникийн “ноу-хау”, түүнчлэн лавлах материал, зураг төсөл, ашиглалтын заавар, сургалт, зайлшгүй шаардлагатай системийг угсрах, арчлан хамгаалах, ажиллуулах талаар тусгайлан олгосон хууль тогтоомжийн эрхийг тус тус хэлнэ.

6 дугаар зүйл

Ажлын төлөвлөгөөг батлах

1. Энэхүү конвенцийг хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дараа, мөн дараагийн 4 сар тутам Байгууллага санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэнэ.

2. Гэрээний хэлбэртэй боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөг батлах захиалгыг авч хэлэлцэхдээ Байгууллага юуны өмнө дараахь зүйлсийг магадлан тогтоосон байна. Үүнд:

а) захиалагч нь энэ хавсралтын 4 дүгээр зүйл дэх журмыг мөрдлөг болгосон эсэх, дээрх зүйлийн дагуу шаардлагатай үүрэг авч, баталгааг Байгууллагын өмнө гаргасан эсэх, хэрэв уг журмыг мөрдлөг болгоогүй, эсхүл ямар нэг үүрэг авч, баталгаа гаргаагүй бол дутагдлыг залруулах зорилгоор 45 хоногийн хугацааг Байгууллага тухайн захиалагчид олгоно;

б) энэ хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн шаардлагууд хангаж буй эсэх.

3. Санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг хүлээн авсан дарааллын дагуу авч хэлэлцэнэ. Санал болгож буй ажлын төлөвлөгөө боловсруулахад энэхүү конвенцийн холбогдох заалт, Байгууллагын дүрэм журам, горим мөн үйл ажиллагааны шаардлагууд, санхүүгийн нөхцөл, технологи шилжүүлэх үүрэг зэргийг удирдлага болгоно. Санал болгож буй ажлын төлөвлөгөө нь дээрх шаардлагуудыг хангасан тохиолдолд Байгууллага өөрийн дүрэм журам, хэм хэмжээнд заасан хэлбэр, ялгаварлан гадуурхахгүй байх шаардлагад тохирч байна гэж үзвэл төлөвлөгөөг батална. Харин дараахь нөхцөлд төлөвлөгөөг батлахгүй. Үүнд:

а) уг санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөнд тусгасан бүс, эсхүл түүний нэг хэсэг нь батлагдсан ажлын төлөвлөгөөнд тусгасан, эсхүл үүний өмнөх ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан атлаа Байгууллага энэ талаар эцсийн шийдвэр гаргаж амжаагүй бол;

б) 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "х" заалтын дагуу Байгууллага санал болгож буй ажлыг төлөвлөгөөнд тусгасан бүс, эсхүл түүний нэг хэсгийг батлахаас татгалзсан бол;

с) дараахь тохиолдолд санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг оролцогч аль нэг улс санал болгох, эсхүл дэмжиж байвал:

i) ажлын төлөвлөгөөнд нөөцийн бус бүсэд холимог металл олборлох, ашиглах талаар тусгагдсан талбай болон ажлын төлөвлөгөө байгуулах захиалгад тусгасан нийт талбайн хэмжээ нь санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан бүс, эсхүл түүний аль нэг хэсэг төв нь болсон 400 000 кв км талбайгаас хэмжээгээрээ 30%-аар давсан бол;

ii) ажлын төлөвлөгөөнд нөөцийн бус бүсэд холимог металл олборлох, ашиглах талаар тусгагдсан талбай нь нийтдээ 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "х"-д заасны дагуу нөөцийн бус, эсхүл ашиглах эрх олгогдоогүй далайн ёроолын нийт талбайн 2%-тай дүйж байвал.

4. Хоршсон аж ахуй нэгж, эсхүл консорциумоос дэвшүүлж буй ажлын төлөвлөгөөг 3 дахь хэсгийн "с" заалтын стандартыг мөрдлөг болгохын үүднээс энэ хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан оролцогч улсыг байлцуулж авч хэлэлцэнэ. Байгууллага 3 дахь хэсгийн "с" заалтад ажлын төлөвлөгөөг нь үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан оролцогч улс, эсхүл аль нэг этгээд бүс дэх үйл ажиллагаандаа ямар нэг давуу эрх эдлэхгүй, бусад оролцогч улсын бүс дэх үйл ажиллагаанд саад учруулахгүй гэж үзсэний үндсэн дээр батална.

5. 151 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалтад тодорхойлсон завсрын хугацаа дууссаны дараа 3 дахь хэсгийн "а" заалтыг хөндөхгүйгээр Байгууллага тухайн бүсэд захиалга өгч буй захиалагчдын ажлын төлөвлөгөөг сонгон авч, батлах нөхцөлийг тогтоох үүднээс энэхүү конвенцид заасан бусад шалгуур, журмыг үндэслэн өөрийн дүрэм журам, хэм хэмжээг тодорхойлж болно. Эдгээр шалгуур, журам нь ажлын төлөвлөгөөг шударга, ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчмын үндсэн дээр батлахад дөхөм болох ёстой.

7 дугаар зүйл

Үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл олгох захиалагчийг сонгох

1. Энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дараа, мөн түүний дараа 4 сар тутам Байгууллага урьд нь ирүүлсэн үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл хүссэн захиалгыг авч хэлэлцэнэ. Байгууллага ийм захиалгыг батлахдаа захиалагчид үйлдвэрлэлийн тогтоосон хязгаарыг хэтрүүлэхгүй, мөн 151 дүгээр зүйлд заасанчлан Байгууллага өөрийн байгуулсан, эсхүл нэгдэн орсон түүхий эдийн талаарх гэрээгээр үүргээ зөрчихгүй гэж үзсэн үндсэн дээр зөвшөөрөл өгч болно.

2. 151 дүгээр зүйлийн 2-7 дахь хэсэгт заасан үйлдвэрлэлийн тогтоосон хязгаар мөн 151 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтад заасанчлан Байгууллага өөрийн байгуулсан, эсхүл нэгдэн орсон түүхий эдийн талаарх гэрээгээр хүлээсэн үүргээ харгалзан захиалагчийн дунд үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл олгох сонголт явуулах бөгөөд сонголтыг Байгууллага

өөрийн дүрэм журам, горимын дагуу шударга, алагчилахгүй байх зарчмын үндсэн дээр явуулна.

3. Дээрх 2 дахь заалтыг мөрдөхдөө Байгууллага дараахь захиалагчдын хувьд илүү ач холбогдол өгнө:

- а) санхүүгийн чадавх болон техникийн мэргэшлийн түвшинг харгалзан ажил гүйцэтгэх найдвартай баталгаа гарган өгсөн байдал, мөн өмнөх батлагдсан ажлын өмнөх төлөвлөгөөг нь сайн гүйцэтгэсэн бол;
- б) үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэх хугацааг харгалзах, мөн Байгууллагад ирээдүйн ашиг олох төлөвийг харгалзана;
- с) ямар хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийгээд байгаа болон эрэл хайгуул, олборлолтын ажилд хэр зэрэг хүч чармайлт тавьж байгаа.

4. Аль нэг хугацаанд сонгогдож чадаагүй захиалагч нь үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл авах хүртлээ дараа дараагийн шатны сонголтод давуу эрх эдэлнэ.

5. Сонголтыг оролцогч улсын нийгэм эдийн засгийн тогтолцоо, газар зүйн байршлыг харгалзахгүйгээр аль нэг улс, тогтолцоог үл ялгаварлан тэднээс бүс дэх үйл ажиллагаанд оролцох бололцоог өргөжүүлэх замаар хийх болоод аливаа монополь эрхийг эдлүүлэхгүй байна.

6. Хэрэв нөөцөлсөн бүсийн захиалга нөөцлөөгүй бүсийнхээс бага бол нөөцөлсөн бүсийн үйлдвэрлэлийн зөвшөөрлийг түлхүү олгоно.

7. Энэ зүйлд заасан шийдвэрийн тодорхой үе шатны хугацаа дуусах бүрт аль болох түргэн гаргаж байна.

8 дугаар зүйл **Бүсийг нөөцлөх**

Үйлдвэрээс бусад хуулийн этгээдээс бүсийг нөөцлөхөөр ирүүлж буй захиалга нь талбайн хэмжээ, олборлолтын хоёр өөр үйл ажиллагаа явуулахад ашигтай байхуйц, харьцангуй том талбайг эзлэх бөгөөд гэхдээ заавал үргэлжилсэн явуулахад ашигтай байхуйц, харьцч бүсийн үр ашгийг харгалзан хоёр тэнцүү хэсэгт хуваан солбицлыг зааж, тухайн хоёр хэсгийн талаарх бүхий л мэдээллийг гаргаж өгнө. Энэ хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу Байгууллагын эрх хэмжээг хөндөхгүйгээр, газрын зураг үйлдэх, дээж авах, металлын агуулгыг тодорхойлох зэргээр мэдээ баримтыг бүрдүүлнэ. Дээрх мэдээ, баримтыг авснаас хойш 45 хоногийн дотор Байгууллага үйлдвэрээр, эсхүл бусад хөгжиж буй улстай хамтрах замаар өөрийн үйл ажиллагаа явуулах талбайгаа нөөцлөх эсэх тухай шийдвэр гаргана. Хэрэв Байгууллага бие даасан шинжээч томилон энэ зүйлийн шаардлагын дагуу бүхий л мэдээ, баримтыг Байгууллагад өгсөн эсэхийг тодорхойлох хэрэгцээ гарвал энэ хугацааг дахин 45 хоногоор сунгана. Нөөцийн бус бүсэд үйл ажиллагаа явуулах ажлын төлөвлөгөө батлагдаж, гэрээнд гарын үсэг зурснаар тухайн бүс нь нөөцлөгдсөн бүсэд тооцогдоно.

9 дүгээр зүйл **Нөөцөлсөн бүс дэх үйл ажиллагаа**

1. Үйлдвэр нь нөөцлөгдсөн бүс бүрт үйл ажиллагаа явуулах эсэхээ өөрөө шийдвэрлэх бололцоотой байна. Хэрэв Байгууллага нь 4 дэх заалтад заасны дагуу Үйлдвэр тодорхой цаг хугацаанд шийдвэрээ гаргах талаар мэдэгдэл аваагүй бол энэ шийдвэрийг хэдийд ч гаргаж болно. Үйлдвэр нь сонирхогч улс, хуулийн этгээдтэй хамтарсан үйлдвэр байгуулах замаар тухайн бүсэд үйл ажиллагаагаа явуулах шийдвэр гаргаж болно.

2. IV хавсралтын 12 дугаар зүйлд зааснаар үйлдвэр нь үйл ажиллагааныхаа зөвхөн нэг хэсгийн гүйцэтгэх гэрээ байгуулж болно. Үйлдвэр нь 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн "b"-д зааснаар бүсэд үйл ажиллагаа явуулах эрх бүхий аль ч хуулийн этгээдтэй хамтарсан үйлдвэр байгуулж үйл ажиллагаагаа явуулж болно. Ийм хамтарсан үйлдвэр байгуулах асуудлыг авч үзэхдээ үйлдвэр нь хөгжиж буй оролцогч улс, тэдний иргэдийг аль болох үр ашигтай оролцуулах боломжоор хангана.

3. Ийм гэрээ болон хамтарсан үйлдвэрийн хувьд Байгууллага нь өөрийн дүрэмдээ материалын эрх зүйн болон процессын эрх зүйн хэм хэмжээний нөхцөлийг тусгаж болно.

4. Хөгжиж буй оролцогч улс, түүнээс үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан аливаа хувь хүн, хуулийн этгээд, үр нөлөөтэй хяналтад буй, эсхүл хөгжиж буй захиалагч улс, эсхүл дээр дурдсан этгээд хэсэг бүлгээрээ хамтран энэ хавсралтын 6 дугаар зүйлд заасан нөөцлөгдсөн бүсэд үйл ажиллагаа явуулах хүсэлтээ илэрхийлэн ажлын төлөвлөгөөгөө Байгууллагад танилцуулж болно. Хэрэв 1-д заасны дагуу дээрх бүсэд үйлдвэр үйл ажиллагаагаа явуулахгүй тохиолдолд уг хүсэлтийг авч хэлэлцэнэ.

10 дугаар зүйл

Захиалагчийн давуу эрх

Энэ хавсралтын 3 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн “с”-д зааснаар эрэл хайгуул хийх батлагдсан ажлын төлөвлөгөө бүхий гүйцэтгэгч, захиалагчдын дотроос тухайн бүс, түүний баялгийг олборлох захиалагчдаас давуу эрх эдэлнэ. Хэрэв уг гүйцэтгэгч үйлдвэрлэлээ хангалтгүй явуулж байна гэж үзвэл уг давуу эрхийг эдлэх эрхгүй болно.

11 дүгээр зүйл

Хамтарсан арга хэмжээ

1. Үйлдвэрээр дамжуулан Байгууллага болон гэрээлэгч хамтарсан үйлдвэр байгуулах, бүтээгдэхүүн хуваах, хамтарсан үйлдвэрийн бусад хэлбэрээр хамтран ажиллах, Байгууллагатай байгуулсан гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг нь түр зогсоох, хянан үзэх зэрэг хамтарсан арга хэмжээний талаар гэрээнд тусгаж болно.

2. Энэ хавсралтын 13 дугаар зүйлд зааснаар Үйлдвэртэй хамтран ажиллаж буй гэрээлэгч нь санхүүгийн хөнгөлөлт эдэлж болно.

3. Үйлдвэртэй хамтарсан үйлдвэрийн хэлбэрээр хамтран ажиллаж буй түншүүд нь энэ хавсралтын 13 дугаар зүйлийн дагуу хураамж төлөх үүрэгтэй бөгөөд төлбөрийн хэмжээ нь тухайн хамтарсан үйлдвэрт оруулсан өөрийн хөрөнгө оруулалтын хувьтай дүйхээс гадна, санхүүгийн хөнгөлөлтийг харгалзан үзнэ.

12 дугаар зүйл

Үйлдвэрийн ажиллагаа

1. 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “а”-д заасны дагуу үйлдвэрээс бүсэд явуулж буй үйл ажиллагааг 11 дүгээр бүлэг, Байгууллагын дүрэм журам, горим болон түүнээс гаргасан зохих шийдвэрийн дагуу зохицуулна.

2. Үйлдвэрийн боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөнд түүний техник, санхүүгийн боломжийг нотолсон үндэслэлүүдийг хавсаргана.

13 дугаар зүйл

Гэрээний санхүүгийн нөхцөл

1. 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “b”-д дурдсан Байгууллага болон холбогдох хуулийн эдгээрийн хоорондын гэрээний санхүүгийн нөхцөл, холбогдох дүрэм журам, горимыг тогтоох, мөн 11 дүгээр бүлэг, Байгууллагын дүрэм журам, горимын дагуу санхүүгийн нөхцөлийн талаар хэлэлцээ хийхдээ Байгууллага дараахь зорилтыг удирдлага болгоно. Үүнд:

- a) үйлдвэрлэлийн орлогоос Байгууллага аль болох өндөр ашиг олгох;
- b) бүсэд эрэл хайгуул, олборлолт хийх, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх технологийг нэвтрүүлэх;
- c) гэрээлэгчдэд санхүүгийн адил нөхцөл олгох, санхүүгийн харьцангуй тэнцвэртэй үүрэг хүлээлгэх;
- d) ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчмын үндсэн дээр гэрээлэгчдэд адил жишгийн хөнгөлөлт үзүүлж, тэднээс үйлдвэр, хөгжиж буй улс, тэдний иргэдтэй хамтран ажиллах, гэрээлэгчээс технологи шилжүүлэх, Байгууллага болон хөгжиж буй улсын мэргэжилтэн нарыг бэлтгэхэд тус дөхөм үзүүлэх;

е) далайн ёроолын баялгийг олборлоход үйлдвэрийг идэвхтэйгээр оролцуулах, энэ талаар 153 дугаар зүйлийн “b”-д заасан хуулийн этгээдүүдтэй өргөнөөр хамтран ажиллуулах;

ф) хамтарсан үйлдвэрийн тухай энэ хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн нөхцөл мөн хавсралтын 19 дүгээр зүйлд дурдсан гэрээний нөхцөлийн дагуу, эсхүл 14 дэх заалтын дагуу гэрээлэгчдэд үзүүлж буй санхүүгийн хөнгөлөлт нь гэрээлэгчдээс татаас төлөхөд хүргэхгүй байх, тэдний өрсөлдөх чадварыг зохиомлоор өсгөн хуурай газар ажиллагсдын хувьд дарамт болгох ёсгүй.

2. Эрэл хайгуул, олборлолт явуулах гэрээний хэлбэр бүхий ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэхтэй холбогдсон захиргааны зардлыг нөхөхийн тулд захиалагч бүрт 500 000 ам.долларын хураамж ногдуулна. Хураамжийн энэ хэмжээг Зөвлөл захиргааны зардалтай уялдуулан үе үе хянан тогтоож байна. Хэрэв Байгууллагад төлсөн хураамжийн дүн нь захиргааны бодит зардлаас давж байвал Байгууллага зөрүүг нь захиалагчид буцаан олгоно.

3. Гэрээлэгч гэрээ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн жилд 1 сая ам.долларын хураамж төлнө. Хэрэв 151 дүгээр зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгоогүйгээс болж үр ашигтай үйлдвэрлэл тогтоосон хугацаандаа эрхэлж чадаагүй бол хойшлогдсон хугацааны хураамжийг хасч тооцно. Үр ашигтай үйлдвэрлэл эрхэлсэн өдрөөс хойш гэрээлэгч нь үйлдвэрлэлийн болон жилийн хураамжийн аль илүүг нь эхлэн төлнө.

4. Үр ашигтай үйлдвэрлэл эрхэлсэн өдрөөс хойш нэг жилийн хугацаанд 3-т заасны дагуу гэрээлэгч нь Байгууллагад төлөх төлбөрөө ямар хэлбэрээр хийхээ дараахь замаар сонгон авч болно. Үүнд:

а) зөвхөн үйлдвэрлэлийн хураамжийн төлбөр;

б) үйлдвэрлэлийн хураамж болон цэвэр ашгийн хувийг хамтад нь төлөх.

5.

а) Хэрэв гэрээлэгч нь Байгууллагад зөвхөн үйлдвэрлэлийн хураамж төлөхөөр шийдвэрлэвэл гэрээнд заасан бүсээс олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын зах зээлийн үнийн тодорхой хувийг тооцон дараахь хэмжээгээр тогтооно. Үүнд:

i) 1-10 жилд үр ашигтай үйлдвэрлэлд - 5 %;

ii) 11 дэх жилээс эхлэн үр ашигтай үйлдвэрлэл зогсох хүртэл-12%;

б) дээр дурдсан зах зээлийн үнэ нь гэрээнд заасан бүсээс олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын 7, 8 дахь заалтад тодорхойлсон санхүүгийн жилийн металлын ханшны дундаж үнэ болно.

6. Хэрэв гэрээлэгч нь үйлдвэрлэлийн хураамж болон цэвэр ашгийн хувийг хамтад нь төлөх бол төлбөрийг дараахь байдлаар тогтооно:

а) гэрээнд заасан бүсэд олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын зах зээлийн үнийн “b”-д тодорхойлсон хувь хэмжээгээр үйлдвэрлэлийн хураамжийг тогтооно. Энэ хувь нь дараахь хэмжээгээр тогтоогдоно:

i) үр ашигтай үйлдвэрлэлийн эхний үе шатанд 2% ;

ii) үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шатанд 4% ;

“b”-д тодорхойлсон үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шатанд “m”-д заасан аливаа санхүүгийн жилд хөрөнгө оруулалтаас олсон орлого нь үйлдвэрлэлийн хураамжийг 4%-аар төлсний дүнд 15%-аас доогуур болж байвал тухайн санхүүгийн жилийн үйлдвэрлэлийн хураамжийг 4%-аар бус 2%-иар авна.

б) дээр дурдсан зах зээлийн үнэ нь гэрээний дагуу заасан бүсээс олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын 7, 8 дахь заалтад тодорхойлсон санхүүгийн жилийн металлын ханшны дундаж үнэ болно.

с)

i) Байгууллагад орох цэвэр ашгийн хувийг гэрээнд заасан бүсийн баялгаас олсон гэрээлэгчийн цэвэр ашгийн хэсгээс авах бөгөөд хойшид “олборлолтын цэвэр ашиг” хэмээн нэрлэнэ.

ii) Байгууллагад орох олборлолтын цэвэр ашигт ногдох хувийг дараахь өсөн нэмэгдэх хувиар тогтооно.

Олборлолтын цэвэр ашгийн хэсэг	Байгууллагын хувь	
	Арилжааны үйлдвэрлэлийн эхний үе шат	Арилжааны үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шат
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь 0-с дээш гэхдээ 10%-с доош бол	35%	40%
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь 10% буюу түүнээс дээш, гэхдээ 20%-с доош бол	42,5%	50%
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь 20 % буюу түүнээс дээш бол	50%	70%

d)

i) “а”, “с”-д дурдсан үйлдвэрлэлийн эхний үе шат нь тухайн аж үйлдвэрлэлийн санхүүгийн жилээс эхэлж мөн тэр жилдээ дуусах бөгөөд энэ үе шатанд гэрээлэгчийн зарцуулсан зардал, нөхөн төлөгдөөгүй хэсгийн хүүг тэрээр бэлэн мөнгөөр нөхөн авсан байна. Эхний санхүүгийн жилд олборлолтод зарцуулсан зардал, нөхөн төлөгдөөгүй зардал нь тухайн жилийн нийт зардалтай дүйж байх бөгөөд мөнгөн ашиг бага байна. Дараагийн санхүүгийн жил бүр нөхөн төлөгдөөгүй зардал нь өмнөх жилийн нөхөн төлөгдөөгүй зардалтай тэнцүү байхаас гадна түүн дээр жилийн 10%-ийн хүүг, тухайн санхүүгийн жилийн олборлолтод зарцуулсан зардал тус тус нэмэгдэх бөгөөд гэрээлэгч уг санхүүгийн жилд мөнгөн ашиг олгохгүй. Нөхөн төлөгдөх зардал нь анх удаа тэгтэй тэнцсэн тэр санхүүгийн жилд гэрээлэгчийн олборлолтод зарцуулсан зардал нөхөн төлөгдөөгүй зардлын хүү бүрэн нөхөн төлөгдсөн болохоос гадна тухайн санхүүгийн жилд гэрээлэгч ашигтай ажилласан байх болно. Аль ч санхүүгийн жилд гэрээлэгчийн ашиг нь мөнгөн хэлбэрээр түүний бүхий л орлогоос ашиглалтын зардал болон “с”-д заасны дагуу Байгууллагад төлөх төлбөрийг хассантай тэнцүү байна;

ii) үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шат нь үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулах 1 дэх үе шат дууссанаар эхэлж гэрээт хугацаа дуустал үргэлжилнэ.

e) “олборлолтын цэвэр ашиг” гэж уул уурхайн салбар дахь зардлыг гэрээлэгчээс олборлолтод зарцуулсан бусад бүхий л зардалд харьцуулсан харьцаанаас үүдсэн цэвэр орлогоос гарах дүнг хэлнэ. Хэрэв гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэх болон кобальт, зэс, никель зэрэг гол гурван бэлэн металлын бүтээгдэхүүн гаргаж байвал гэрээлэгчийн нийт ашиг нь цэвэр орлогын 25%-аас доошгүй байна. “н”-д заасныг баримтлан гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэх мөн кобальт, зэс, марганц, никель зэрэг гол 4 бэлэн металлын бүтээгдэхүүн гаргах гэх мэт бусад бүхий л тохиолдолд Байгууллага өөрийн дүрэм журам, горимын хүрээнд дээр дурдсан гурван бэлэн металлын 25%-ийн доод хэмжээг тогтоосон жишгийн дагуу зохих доод хэмжээг тогтоож болно;

f) “гэрээлэгчийн цэвэр ашиг” гэж гэрээлэгчийн нийт орлогоос түүний ашиглалтын зардал болон “j”-д заасны дагуу нөхөн төлбөрийг төлсний дараа үлдсэн ашгийг;

g)

i) гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэлт, мөн бэлэн металлын үйлдвэрлэл эрхэлж байвал “гэрээлэгчийн цэвэр орлого” гэж бэлэн металлын борлуулалтаас орсон орлого болон Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам, горимын дагуу гэрээт үйл ажиллагааны үндсэн дээр олсон бүхий л мөнгөн орлогыг;

ii) “j”-ийн (i) болон “n”-ийн (iii)-т дурдсанаас бусад бүхий л тохиолдолд “гэрээлэгчийн нийт ашиг” гэж гэрээнд заасан бүсээс олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авч буй хагас боловсруулсан бэлэн холимог металлын борлуулалтаас олсон нийт орлого болон Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам, горимын дагуу гэрээт үйл ажиллагааны үндсэн дээр олсон бүхий л мөнгөн орлогыг.

h) “гэрээлэгчийн олборлолтын зардал” гэж:

- i) нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэхээс өмнө гэрээнд заасан бусад бүсэд олборлолт явуулахтай шууд холбогдсон зардал, “н”-д зааснаас бусад бүхий л тохиолдолд гэрээгээр гүйцэтгэх үйл ажиллагаатай холбогдсон зардал, тухайлбал машин, тоног төхөөрөмж, хөлөг онгоц, боловсруулах үйлдвэр, баталгаажуулалт, барилга, газар, замд зарцуулсан болон гэрээнд заасан бүс дэх эрэл хайгуул, шинжилгээ, боловсруулалт хийх, хүү шаардагдах түрээсийн хөлс, тусгай зөвшөөрөл авах, хураамж төлөхөд зарцуулсан зардал;
- ii) ашигтай үйлдвэрлэл эрхэлснээс хойших ажлын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардах 1 дэх хэсэгт дурдсантай адил зардлыг тус тус хэлэх бөгөөд үүнд ашиглалтад зарцуулах зардал хамаарахгүй.
- i) эд хөрөнгийг борлуулснаас олсон орлого болон гэрээний үйл ажиллагаа явуулахад дахин шаардагдахгүй буюу дахин борлогдоогүй хөрөнгийн болон зах зээлийн үнэ тухайн санхүүгийн жилд зарцуулсан олборлолтын зардлаас тус тус хасагдана. Тийм хасагдах зардлын хэмжээ нь гэрээлэгчийн олборлолтын зардлаас давж байвал илүү гарсан зөрүүг гэрээлэгчийн нийт орлого дээр нэмж тооцно.
- j) “н”-ийн (i) болон “н”-ийн (iv)-т заасан, мөн үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэхээс өмнө олборлолтод зарцуулсан зардлыг үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн өдрөөс эхлэн арав хувааж жил бүр нөхөн төлнө. “н”-ийн (ii) болон “н”-ийн (iv)-т заасан олборлолтын зардлыг үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш зарцуулсан байвал гэрээний хугацаа дуусах хүртэл бүрэн нөхөн төлөхөөр бодож арав буюу түүнээс бага байхаар хувааж жил болгон нөхөн төлнө.
- к) “гэрээлэгчийн ашиглалтын зардал” гэж гэрээнд заасан бүс дэх үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг ашиглах явцад үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш үйлдвэрлэлд зарцуулсан бүх зардал, мөн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын үндсэн дээр гэрээг байгуулах үйл ажиллагаа хэрэгжүүлсэнтэй холбогдох зардлууд, түүний дотор жилийн татвар, эсхүл үйлдвэрлэлийн хураамжийн аль илүүг нь ажлын хөлс төлсөн зардал, хуримтлал, албан хаагчдын тэтгэмж, олборлолттой холбогдсон материал, үйлчилгээ, тээвэр, дахин боловсруулалттай холбогдсон зардал, хүүгийн төлбөр, нийтийн үйлчилгээ, далайн байгаль орчны хамгаалалт, гэрээгээр хийх ажилтай зайлшгүй холбогдсон захиргааны болон нэмэгдэл зардал, мөн дор дурдсан өмнө нь, эсхүл хойно гарсан бусад бүхий л ашиглалтын алдагдал зэргийг. Ашиглалтын алдагдлыг сүүлчийн хоёр жилээр тооцон өмнөх жилүүдийн тооцоонд оруулж болох бөгөөд гэрээний хугацаа дуусах сүүлчийн хоёр жилээс бусад жилд 2 жил дараалуулан урагшлуулан тооцож болно.
- l) хэрэв гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг тээвэрлэх, ашиглах, мөн бэлэн болон хагас боловсруулсан металлын үйлдвэрлэл эрхэлж буй бол “уул уурхайн салбарын зардал” гэж нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмууд, Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам, горимын дагуу гэрээнд заасан бүсийн баялгийг олборлохтой шууд хамааралтай гэрээлэгчийн зарцуулсан зардлын хувийг. Үүнд захиалгын хураамж, жилийн татвар, шаардлагатай бол гэрээнд заасан бүс дэх эрэл хайгуулын зардал, мөн шинжлэн судалгаа, олборлолтын зардлын хувь тус тус багтана.
- m) “санхүүгийн жил бүрийн хөрөнгө оруулалтаас орох орлого” гэж тухайн жилийн ашиглалтын цэвэр орлого болон уул уурхайн салбарт зарцуулсан зардал хоёрын зөрүүгээс үлдсэн орлогыг. Энэ орлогыг тооцохдоо уул уурхайн салбарт зориулан шинэ тоног төхөөрөмж худалдан авах, хуучин төхөөрөмжийг сольсон бол хуучин тоног төхөөрөмжийн анхны өртгийг хасаад үлдсэн зардлыг багтаан бодно.
- n) гэрээлэгч нь зөвхөн борлуулалт хийдэг бол:
- i) “ашиглалтын цэвэр орлого” гэж гэрээлэгчийн нийт орлогыг;
- ii) “гэрээлэгчийн цэвэр орлого” гэсэн нэр томъёо нь “f” заалтад тодорхойлсонтой нийцэх ёстой;
- iii) “гэрээлэгчийн нийт орлого” гэж холимог металлын нэгдлийн борлуулалтаас олсон орлого, мөн Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам,

горим болон гэрээний хэрэгжилтийн дүнд олсон бусад аливаа мөнгөн орлогыг тус тус хэлнэ;

iv) “гэрээлэгчийн олборлолтын зардал” гэж “h”-ийн (i)-д зааснаар үр ашигтай үйлдвэрлэлээс өмнө зарцуулсан бүх зардал, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын үндсэн дээр гэрээнд заасан бүс дэх баялгийг ашиглахтай шууд холбоотой бүх зардал, “h”-ийн (ii)-т зааснаар үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш зарцуулсан бүх зардлыг тус тус хэлнэ;

v) “гэрээлэгчийн ашиглалтын зардал” гэж нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу, гэрээнд заасан бүсийн баялгийг ашиглахтай шууд холбогдсон “к” заалтад заасан гэрээлэгчийн ашиглалтын зардлыг хэлнэ;

vi) санхүүгийн жилийн “хөрөнгө оруулалтаас олсон орлого” гэж тухайн жилийн цэвэр орлого болон гэрээлэгчийн олборлолтын зардал хоёрын зөрүүгээс үлдсэн орлогыг. Энэ орлогыг тооцохдоо олборлолтын шинэ тоног төхөөрөмж худалдан авах, хуучин төхөөрөмжийг сольсон бол хуучин тоног төхөөрөмжийн анхны өртгийг хасаад үлдсэн зардлыг багтаан бодно.

o) гэрээлэгч энэ заалтын “h”, “k”, “l”, “n”-д заасны дагуу төлөх хүүг өр, үндсэн хөрөнгө, хүүгийн хувийг харьцуулах зэргээр тооцооны практикт мөрддөг үндэслэлийг харгалзан энэ хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтын дагуу Байгууллагаас тогтоосон тэр хэмжээгээр бодож төлбөр хийнэ.

p) энэ заалтад дурдсан зардалд гэрээлэгчээс улсад төлдөг корпорацийн орлогын татвар болон бусад адил төстэй хураамжид төлсөн зардлыг оруулж тооцоогүй болно.

7.

a) 5, 6 дугаар заалтад дурдсан “бэлэн металл” гэдэг нь олон улсын тогтсон зах зээл дээр борлуулагдаж буй хамгийн энгийн хэлбэрээр байгаа металлуудыг хэлнэ. Байгууллага өөрийн санхүүгийн дүрэм журам, горимдоо олон улсын тогтсон зах зээл гэж ямар зах зээлийг хэлэх талаар тусгасан байна. Ийм зах зээл дээр борлуулдаггүй металлуудын хувьд “бэлэн металл” гэдэг нь аль нэг зах зээл дээр борлуулж буй хамгийн энгийн хэлбэрээр байгаа металлыг хэлнэ;

b) 5-ын “b” болон 6-ын “b”-д дурдсан гэрээний дагуу Байгууллага нь бүсээс олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авах бэлэн металлын тоо хэмжээг ямар нэг аргаар тогтоож чадахгүй бол, тухайн металлын тоо хэмжээг нэгдэл дэх металлын агуулгаар нь Байгууллагын дүрэм журам, горим мөн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу тодорхойлно.

8. Хэрэв олон улсын тогтсон зах зээл дээр боловсруулсан бэлэн металл, холимог металлын нэгдэл, нэгдлээс гарган авсан хагас боловсруулсан металлын үнэ ердийн зах зээлийн үнэтэй ойролцоо байвал дундаж үнийг нь баримтална. Бусад аль ч тохиолдолд Байгууллага гэрээлэгчтэй зөвлөлдсөний үндсэн дээр дээрх бүтээгдэхүүний бодит үнийг 9 дүгээр зүйлийн дагуу тогтооно.

9.

a) энэ зүйлд заасан бүхий л орлого, зарлага, үнийн тодорхойлолт, үнэлгээг чөлөөт зах зээл дээр ажиллах, эсхүл худалдааны энгийн үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд гүйцэтгэнэ. Хэрэв дээрх бүх тооцоо хийгдээгүй бол Байгууллага гэрээлэгчтэй зөвлөлдсөний дараагаар чөлөөт зах зээл, эсхүл худалдааны аливаа бусад үйл ажиллагаа, эсхүл өөр зах зээл дэх үйл ажиллагааг харгалзан тооцоог гаргана;

b) энэ 9 дүгээр зүйлд заасан заалтуудыг дагаж мөрдөх, хэрэгжүүлэхдээ Байгууллага нь үндэстэн дамжсан корпорацийн асуудал эрхэлсэн Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын хороо, хөгжиж буй болон хөгжингүй орнууд, олон улсын байгууллагатай татварын асуудлаар гэрээ байгуулах асуудал эрхэлсэн шинжээчдийн багаас баталсан журам, зарчмыг удирдлага болгож, Байгууллагын хувьд хэрэглэх холбогдох хэм хэмжээ, дүрэм журмын дагуу хяналт шалгалт хийх хөндлөнгийн санхүүгийн мэргэшсэн байцаагчийг гэрээлэгчээр сонгуулах арга хэлбэр, хийлгэх тухай зохицуулалтыг өөрийн хэм хэмжээ, дүрэм журамд тодорхой тусгана.

10. Энэ зүйлийг дагаж мөрдөх шаардлагын үүднээс гэрээлэгч Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам, горимын дагуу санхүүгийн шаардагдах бүхий л баримтыг байцаагчид гаргаж өгөх ёстой.

11. Энэ зүйлд заасан бүхий л орлого, зарлага, зардал, үнийн тодорхойлолт, үнэлгээ зэргийг бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчим, мөн Байгууллагын санхүүгийн дүрэм журам, горимын дагуу тогтооно.

12. Байгууллагад 5 болон 6 дахь заалтын дагуу төлөх төлбөрийг чөлөөтэй хөрвөх валютаар, эсхүл зах зээл дээр олдоцтой, чөлөөтэй хэрэглэгдэж буй валютаар, эсхүл гэрээлэгчийн хүсэлтээр тухайн зах зээлийн үнээр бодож бэлэн металлаар төлнө. Зах зээлийн үнийг 5-ын "b"-д зааснаар тодорхойлно. Чөлөөтэй хэрэглэгдэж буй эсхүл зах зээл дээр олдоцтой валют гэдгийг олон улсын валютын гүйлгээнд зонхилох валютыг харгалзан Байгууллагын дүрэм журам, горимын дагуу тогтооно.

13. Байгууллагын өмнө хүлээсэн гэрээлэгчийн санхүүгийн үүрэг, энэ зүйлд заасан түүний бусад зарлага, зардал, орлого хураамж зэрэг нь жил жилийн дүнгээр олсон орлого, гаргасан зардал, төлсөн хураамжтай нь дүйж байх ёстой.

14. Байгууллага нь 1 дэх заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Эдийн засгийн төлөвлөлтийн хороо болон эрх зүй, техникийн хорооны аливаа зөвлөмжийг харгалзаж үзсэний үндсэн дээр нэгдсэн, үл ялгаварлан гадуурхах зарчимд тулгуурласан гэрээлэгчид хөнгөлөлт олгох тухай хэм хэмжээ, дүрэм журам баталж болно.

15. Хэрэв хоёр тал маргааныг 188 дугаар зүйлийн 2-ын дагуу өөрөөр зохицуулах талаар хоорондоо тохиролцоогүй бол гэрээний санхүүгийн нөхцөлийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон Байгууллага болон гэрээлэгчийн хооронд маргаан гарах тохиолдолд аль ч тал нь маргааныг шийдвэрлүүлэхээр худалдааны арбитрын шүүхэд хандаж болох бөгөөд арбитрын шүүхийн шийдвэрийг талууд заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

14 дүгээр зүйл

Мэдээлэл шилжүүлэх

1. Гүйцэтгэгч өөрийн дүрэм журам, ажлын төлөвлөгөөний болзол нөхцөлийн дагуу Байгууллагаас тогтоосон хугацаанд ажлын төлөвлөгөөнд тусгасан өөрийн эрх, чиг үүргээ бүсэд үр ашигтай хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээ баримтыг Байгууллага болон түүний салбар байгууллагуудад өгнө.

2. Ажлын төлөвлөгөөнд заасан бүсийн тухай мэдээлэл нь өмчийн чанартай гэж үзэхүйц бол зөвхөн энэ зүйлд заасан зорилгоор ашиглана. Тоног төхөөрөмжийн бүтцээс бусад Байгууллагын дүрэм журам, горимыг боловсруулахад зайлшгүй шаардлагатай далайн байгаль орчныг хамгаалах, аюулгүйн байдал зэрэгт хамаарах мэдээллийг өмчийн чанартай гэж үзэхгүй.

3. Эрэл хайгуул явуулахад, захиалагчид гэрээлэгчдээс гэрээ байгуулахаар Байгууллагад өгсөн өмчийн чанартай мэдээллийг Байгууллага үйлдвэрт өгөхгүй. Харин нөөцлөгдсөн бүстэй холбогдсон мэдээллийн талаар Үйлдвэрт мэдэгдэнэ. үйлдвэр ийнхүү олж авсан мэдээллийг Байгууллага, эсхүл Байгууллагын хүрээнээс гадна хэнд ч мэдээлэх ёсгүй.

15 дугаар зүйл

Ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр

Гэрээлэгч нь Байгууллагын болон хөгжиж буй улсын мэргэжилтэн нарыг бэлтгэх хөтөлбөр боловсруулж, мэргэжилтэнг 144 дүгээр зүйлийн 2 дахь заалтын дагуу бүсийн бүхий л үйл ажиллагаанд татан оролцуулна.

16 дугаар зүйл

Эрэл хайгуул, олборлолтын онцгой эрх

Байгууллага нь ажил гүйцэтгэгчдэд 11 дүгээр бүлэг болон өөрийн дүрэм журам, горимын дагуу ажлын төлөвлөгөөнд заасан бүсийн тодорхой нэр төрлийн баялгийн эрэл хайгуул хийх, ашиглах онцгой эрхийг олгох бөгөөд гүйцэтгэгчийн ажилд саад тотгор болохоор бол өөр аль ч этгээдээс тухайн бүсийн өөр нэр төрлийн баялгийг ашиглаж болохгүй. Ажил гүйцэтгэгч нь 153 дугаар зүйлийн 6 дахь заалтын дагуу гэрээ эзэмших баталгаатай эрх эдэлнэ.

17 дугаар зүйл

Байгууллагын дүрэм, горим

1. Байгууллага 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “f”-ын (ii) болон 162 дугаар зүйлийн 2-ын “o”-ын (ii) -ын дагуу 11 дүгээр бүлэгт заасан үүрэг мөн дараахь асуудлыг хариуцан гүйцэтгэхэд шаардлагатай дүрэм, горимыг боловсруулж тэдгээрийг мөрдөнө.

а) бүс дэх эрэл хайгуул, олборлолтын ажлын тухай захиргааны журам

б) үйл ажиллагаа:

i) бүсийн талбайн хэмжээ;

ii) үйл ажиллагааны үргэлжлэх хугацаа;

iii) ажлын гүйцэтгэлд тавих шаардлага болон энэхүү хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсгийн “с”-ын дагуу гаргах баталгаа;

iv) баялгийн нэр төрөл;

v) бүсээс татгалзах;

vi) ажлын явцын тухай тайлан;

vii) мэдээлэл шилжүүлэх;

viii) үйл ажиллагааны хяналт болон удирдлага;

ix) бусад үйл ажиллагааны улмаас далайн байгаль орчинд хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх;

x) гэрээлэгчийн эрх, үүргийг шилжүүлэх;

xi) 144 дүгээр зүйлийн дагуу хөгжиж буй улсад технологи шилжүүлэх, үйл ажиллагаанд тэднийг өргөнөөр оролцуулах;

xii) ашигт малтмалыг олборлох стандарт, аргачлал болон техникийн аюулгүйн байдлыг хангах, далайн байгаль орчин болон нөөц баялгийг хамгаалах аргачлал, стандарт;

xiii) аж үйлдвэрлэлийг тодорхойлох;

xiv) захиалагчийн мэргэжлийн стандарт.

с) санхүүгийн асуудал:

i) зардлыг тооцох, нэгдсэн, үл ялгаварлан гадуурхах, нягтлан бодох тооллогын дүрэм баталж, байцаагч томилох;

ii) үйл ажиллагаанаас олсон ашгийг хуваарилах;

iii) энэхүү хавсралтын 13 дугаар зүйлд заасан хөнгөлөлт.

б) 151 дүгээр зүйлийн 10 дахь заалт, 164 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн “d” заалтын дагуу гарсан шийдвэрүүдийг хэрэгжүүлэх.

2. Дараахь асуудлаарх дүрэм, горимд дор дурдсан бодит шалгуурыг тусгасан байх:

а) Бүсийн хэмжээ;

Байгууллага эрэл хайгуул явуулах бүсийн хэмжээг эрчимтэй эрэл хайгуул явуулах үүднээс олборлолт хийх бүсийн хэмжээнээс дээд тал нь хоёр дахин их байхаар тогтоож болно. Бүсийн хэмжээг тодорхойлохдоо нөөцөлсөн бүсийн тухай энэхүү хавсралтын 8 дугаар зүйл дэх шаардлагыг хангаж, бүсий физик үзүүлэлтүүдийн дагуу далайн ёроолоос ашигт малтмал олборлох технологийг харгалзан үзнэ. Бүсийн хэмжээ нь ажлын зорилгод шаардагдах хэмжээнээс илүү, эсхүл бага байж болохгүй.

б) үйл ажиллагааны үргэлжлэх хугацаа:

i) эрэл хайгуулыг ямар нэг цаг хугацааны хязгаарлалтгүйгээр явуулах;

ii) тодорхой нэг бүсийг сайтар судлан бүсэд олборлолт хийх тоног төхөөрөмжийг сонгох, бэлтгэл хангах, олборлолт, боловсруулалтын системийг туршин үзэх зорилгоор бага болон дунд оврын төхөөрөмж суурилуулан ажиллуулах зэрэгт хангалттай хэмжээний хугацаа өгөх ёстой;

iii) боловсруулалтын хугацааг хүдрийн нөөц, олборлох болон боловсруулах тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын хугацаа, арилжааны өрсөлдөх чадвар зэрэг олборлолтын төслийн эдийн засгийн тооцоог харгалзан тогтоох. Боловсруулалтын хугацааг бүсийн ашигт малтмалыг үр ашигтай олборлох боломжийг харгалзан аль болох урт байлгах, мөн тухайн хугацаанд үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулах бэлтгэлийг хангах үүднээс ашигт малтмалыг үр дүнтэй олборлох бол хангалттай урт хугацаа байхаар тогтоох шаардлагатай. Гэхдээ тухайн ажлын төлөвлөгөөний хугацааг байгууллага өөрийн дүрэм журам, горимын дагуу дахин сунгах асуудлыг авч үзэхдээ ажлын төлөвлөгөөний нөхцөл болзлыг үе үе өөрчлөх боломж олгохоор бодолцож, боловсруулалтын нийт хугацааг аль болох богино байхаар тогтооно.

с) ажил гүйцэтгэхэд тавих шаардлага:

Байгууллага нь эрэл хайгуулын үе шатанд гүйцэтгэгчээс ажлын төлөвлөгөөнд нь заасан бүсийн хэмжээнд тохирсон тогтмол зардлыг тооцоотой зарцуулах, Байгууллагаас тогтоосон хугацаанд бүсэд үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлүүлэх үүднээс шударгаар ажиллахыг шаардаж болно. Шаардагдах зардлын хэмжээг тооцохдоо гүйцэтгэгч тухайн үед түгээмэл ашиглагдаж буй технологиос хямд үнэтэй технологи хэрэглэж байвал үүнийг харгалзан гүйцэтгэгчийн урмыг хугалахгүй байх хэмжээнд тогтооно. Эрэл хайгуулын үе шат дуусч, боловсруулалтын үе шат эхлэнгүүт Байгууллага үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулж эхлэхэд шаардагдах хангалттай хугацааг тогтооно. Энэ хугацааг тодорхойлохдоо Байгууллага эрэл хайгуулын үе шат дуусч боловсруулалтын үе шат эхлэхээс нааш олборлолтын томоохон байгууламжийг барьж амжихгүй гэдгийг анхаарах ёстой. Иймд эрэл хайгуулын үе шат дууссаны дараагаар бүсэд үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлүүлэх томоохон байгууламжийг барихад шаардлагатай цаг хугацааг оруулан тооцох ёстой гэдгийг анхаарч байгууламжийг барьж байгуулах хуваарьт өөрчлөлт гарч болохыг харгалзах ёстой. Хэрэв үр ашигтай үйлдвэрлэл нэгэнт эхэлсэн бол Байгууллага зохих нөхцөл, хүчин зүйлийг тооцон гүйцэтгэгч ажлын төлөвлөгөөний бүхий л хугацаанд үр ашигтай үйлдвэрлэлийг жигд явуулахыг шаардаж болно.

d) нөөц баялгийн нэр төрөл:

ажлын төлөвлөгөө батлагдсан тохиолдолд нөөц баялгийн нэр төрлийг тогтоохдоо Байгууллага дараахь зүйлд онцгой анхаарал тавина. Үүнд:

i) зарим баялгийг боловсруулахад адил төстэй арга хэрэглэж болох эсэх;

ii) нэг бүсэд олон нэр төрлийн баялгийг боловсруулж буй гүйцэтгэгч нарын ажилд саад тотгор болохгүйгээр зарим баялгийг нэг зэрэг боловсруулж болох эсэх.

Энэ заалт нь нэг захиалагчийн нэг бүсэд, нэгээс дээш нэр төрлийн баялгийг боловсруулах ажлын төлөвлөгөөг Байгууллагаас батлахад саад болохгүй.

с) Бүсээс татгалзах:

ажил гүйцэтгэгч нь ажлын төлөвлөгөөнд заасан бүсээс, эсхүл хэсгээс ямар ч үед татгалзах эрхтэй. Үүний төлөө ямар нэг ял шийтгэл хүлээхгүй.

f) далайн байгаль орчныг хамгаалах:

бүс дэх үйл ажиллагаанаас шууд хамааралтайгаар, эсхүл хөлөг онгоцон дээр тухайн хэсэгт олборлосон ашигт малтмалыг боловсруулах явцад хортойгоор гарах үр дагавраас далайн байгаль орчныг үр дүнтэйгээр сэргийлэн хамгаалах зорилгоор, тухайн хорт хаягдал нь өрөмдөх, цооног гаргах, дээж авах, малталт хийх болон түүнийг гаргах болон булшлах, түүнчлэн бусад хог, хаягдлыг далайд хаяхад үзүүлэх нөлөөллийг харгалзан үзсэний үндсэн дээр холбогдох хэм хэмжээ, дүрэм журмыг батална.

g) үр ашигтай үйлдвэрлэл:

хэрэв гүйцэтгэгч мэдээлэл, судалгаа цуглуулах, эсхүл тоног төхөөрөмжийг турших бус харин үлэмж хэмжээний үйлдвэрлэл явуулахыг гол зорилтоо болгон олборлолтын тасралтгүй үйл ажиллагааны үр дүнд тухайн зорилтод хүрэлцэхүйц хэмжээний түүхий эд олборлон гаргаж байвал үүнийг үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн гэж үзнэ.

18 дугаар зүйл Шийтгэл

1. Гэрээлэгчийн гэрээгээр ногдуулсан эрхийг зөвхөн дараахь тохиолдолд цуцлах, эсхүл үйлчлэлийг түр зогсооно:

а) Байгууллагын анхааруулгыг үл тоомсорлон гэрээлэгч гэрээний үндсэн нөхцөл, 11 дүгээр бүлэг, Байгууллагын дүрэм журам, горимыг ноцтойгоор, удаа дараа, санаатай зөрчих;

б) хэрэв гэрээлэгч нь маргаан таслах эрх бүхий байгууллагаас түүнд хамааралтай гаргасан эцсийн заавал биелүүлэх шийдвэрийг биелүүлээгүй бол.

2.1-ийн “а”-д зааснаас бусад бүхий л тохиолдолд, эсхүл 1 дэх хэсгийн “а”-д зааснаар гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг түр зогсоохын оронд Байгууллага гэрээлэгчийн гаргасан зөрчлийн хэмжээнд тохирсон мөнгөн торгууль гэрээлэгчид ногдуулж болно.

3. 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “w”-д заасан онцгой үүрэг ногдуулахаас бусад бүх тохиолдолд гэрээлэгчид 11 дүгээр бүлгийн V хэсгийн дагуу хуулийн бүх хамгаалалт хэрэглэх бодитой боломж өгөөгүй бол Байгууллага түүний гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг нь түр зогсоох, эсхүл түүнд мөнгөн торгууль ногдуулах арга хэмжээ авах ёсгүй.

19 дүгээр зүйл Гэрээг дахин хянах

1. Аль нэг тал нь тухайн гэрээг шударга бус, биелэгдэх боломжгүй, эсхүл түүнд заасан болон 11 дүгээр бүлэгт дурдсан зорилтыг биелүүлэх боломжгүй гэж үзвэл талууд гэрээнд зохих нэмэлт, өөрчлөлт хийх талаар хэлэлцээ хийнэ.

2. 153 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу байгуулсан бүх гэрээг зөвхөн талууд зөвшөөрсний үндсэн дээр дахин хянаж үзнэ.

20 дугаар зүйл Эрх, үүрэг шилжүүлэх

Гэрээгээр хүлээсэн эрх, үүргийг зөвхөн Байгууллагын зөвшөөрөл, түүний дүрэм журам, горимын дагуу шилжүүлнэ. Хэрэв тухайн эрх, үүргийг шилжүүлэн авагч нь бүх талаараа шаардлага хангасан захиалагч бөгөөд шилжүүлэн өгөгчийн бүхий л үүргийг хүлээн авсан бол мөн ийнхүү шилжүүлэх нь шилжүүлэн авагчийн ажлын төлөвлөгөөг энэхүү хавсралтын 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн “с” заалтын дагуу батлахыг хориглоход хүргэхгүй бол Байгууллага үндэслэлгүйгээр тухайн шилжүүлэх зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзах ёсгүй.

21 дүгээр зүйл Хууль хэрэглэх

1. Гэрээг хэрэгжүүлэхдээ гэрээнд заасан нөхцөл Байгууллагын дүрэм журам, горим, 11 дүгээр бүлэг болон энэхүү конвенцид харшлахгүй бол олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээг удирдлага болгоно.

2. Энэхүү конвенцийн дагуу Байгууллага болон гэрээлэгчийн эрх, үүрэгтэй холбогдуулан гаргасан аль нэг шүүх, эсхүл арбитрын шүүхийн эцсийн шийдвэрийг нь оролцогч улс тус бүрийн нутаг дэвсгэрт заавал биелүүлэх ёстой.

3. Оролцогч аль ч улс 11 дүгээр бүлгийн заалтад харшилсан нөхцөлийг гэрээлэгчид тулгаж болохгүй. Гэхдээ оролцогч улс өөрийн үүрэг гүйцэтгүүлэхээр даалгасан гэрээлэгч, эсхүл тухайн оролцогч улсын далбаа мандуулсан хөлөг онгоцны хувьд

мөрдүүлж буй байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон хууль болон бусад хууль тогтоомж нь энэ хавсралтын 17 дугаар зүйлийн 2-ын “f” заалтын дагуу баталсан Байгууллагын дүрэм журам, горимд зааснаас илүү хатуу нөхцөлтэй байвал тэдгээрийг 11 дүгээр хэсгийн заалтад харшилсан гэж үзэхгүй.

22 дугаар зүйл **Хариуцлага**

Байгууллагын хүлээх хариуцлагыг зохих ёсоор тооцон гэрээлэгч өөрийн буруу үйл ажиллагааны улмаас үүдсэн аливаа хохирлын төлөө хариуцлага хүлээнэ. Үүний нэгэн адил гэрээлэгчийн хүлээх хариуцлагыг зохих ёсоор тооцон Байгууллага өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх үедээ гаргасан алдаа, мөн 168 дугаар зүйлийн 2 дахь заалтыг хэрэгжүүлээгүйгээс үүдэн гарсан хохирлын төлөө хариуцлага хүлээнэ. Аль ч тохиолдолд нөхөн төлбөрийн хэмжээг учруулсан хохирлын хэмжээнд нийцүүлэн тогтооно.

IV ХАВСРАЛТ. ҮЙЛДВЭРИЙН ДҮРЭМ

1 дүгээр зүйл **Зорилго**

1. Үйлдвэр нь 153 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “а” заалтын дагуу бүсэд үйл ажиллагаа явуулах, мөн бүсээс олборлосон ашигт малтмалыг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулах эрх бүхий Байгууллагын нэгэн нэгж мөн.

2. Үйлдвэр нь өөрийн зорилго, үүргээ биелүүлэхдээ энэхүү конвенц болон Байгууллагын дүрэм журам, горимыг удирдлага болгоно.

3. 1 дэх заалтын дагуу үйлдвэр нь бүсийн нөөц баялгийг боловсруулахдаа энэхүү конвенцийг мөрдөн, худалдааны үндсэн зарчмын үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа явуулна.

2 дугаар зүйл **Байгууллагатай харилцах**

1. 170 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэр нь Ассамблейн ерөнхий бодлого, зөвлөлийн зааврын дагуу ажиллана.

2. Байгууллага нь өөрийн үйл ажиллагааг 1 дүгээр заалтын дагуу бие даан гүйцэтгэх эрхтэй байна.

3. Энэхүү конвенцийн аль ч заалтаар Байгууллага болон үйлдвэрт тус тусынхаа чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахад нь харилцан хариуцлага хүлээх үүрэг ногдуулаагүй.

3 дугаар зүйл **Хариуцлагын хязгаар**

Энэхүү хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалтыг хөндөхгүйгээр Байгууллагын нэг ч гишүүн үйлдвэрийн үйл ажиллагаа, үүргийн төлөө зөвхөн Байгууллагын гишүүн гэдгээр хариуцлага хүлээхгүй.

4 дүгээр зүйл **Бүтэц**

Үйлдвэр нь удирдах газар, ерөнхий захирал болон чиг үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай тооны ажилтантай байна.

5 дугаар зүйл **Удирдах газар**

1. 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “с” заалтын дагуу удирдах газар нь Ассамблейгаас сонгосон 15 гишүүнээс бүрдэнэ. Удирдах газрын гишүүдийг сонгохдоо

газар зүйн тэгш төлөөллийг харгалзах зарчмыг баримтална. Үйлдвэрийн цаашдын амжилт, тогтвортой ажиллах нөхцөлийг хангах үүднээс удирдах газрын гишүүдэд нэр дэвшүүлэхдээ тухайн хүний мэдлэг чадвар уг салбараар мэргэшсэн эсэхийг харгалзан үзнэ.

2. Удирдах газрын гишүүдийг дахин сонгогдох эрхтэйгээр 4 жилийн хугацаатай сонгох бөгөөд ээлжлэн солигдох зарчмыг баримтална.

3. Удирдах газрын гишүүд нь орны хүмүүсийг сонгодол албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Хэрэв удирдах газрын гишүүний албан тушаалын орон тоо гарвал 160 дугаар зүйлийн 2-ын “с” заалтын дагуу Ассамблей үлдсэн хугацаанд нь хүн нөхөн сонгоно.

4. Удирдах газрын гишүүд зөвхөн хувь хүнийхээ хувьд албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Удирдах газрын гишүүд нь албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ ямар нэг Засгийн газар, бусад эх үүсвэрээс заавар даалгавар авах ёсгүй. Гишүүд нь албан үүргээр даалгавар авах ёсгүй. Байгууллагын гишүүд өөрсдийн эрх үүргээ хэрэгжүүлэхдээ удирдах газрын гишүүдийн хараат бус байдлыг хүндэтгэх бөгөөд эдгээрийн алинд ч нөлөөлөл үзүүлэх аливаа оролдлогоос зайлсхийнэ.

5. Удирдах газрын гишүүд үйлдвэрийн төсвөөс цалинжина. Цалингийн хэмжээг Зөвлөлийн зөвлөмжөөр Ассамблей тогтооно.

6. Удирдах газар нь Үйлдвэрийн төв байранд үйл ажиллагаагаа явуулж, үйлдвэрийн үйл ажиллагааны шаардлагын дагуу хуралдаанаа хийж байна.

7. Удирдах газрын гишүүдийн гуравны хоёр нь оролцсон бол хуралдааныг хүчинтэйд тооцно.

8. Удирдах газрын гишүүн бүр нэг саналтай байна. Удирдах газрын хэлэлцэж буй асуудлаарх бүхий л шийдвэрийг гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана. Ямар нэг асуудал аль нэг гишүүний сонирхлыг хөндөж байвал, тухайн гишүүн уг асуудлаар санал хураахад оролцох ёсгүй.

9. Байгууллагын аливаа гишүүн Удирдах газрын үйл ажиллагааны тухай болон өөрийн сонирхлыг хөндөж буй мэдээллийг тус газраас хүсч болно. Удирдах газар ийм мэдээллийг олж өгөх талаар чармайлт тавина.

6 дугаар зүйл

Удирдах газрын бүрэн эрх, чиг үүрэг

Удирдах газар нь үйлдвэрийн үйл ажиллагааг удирдана. Энэхүү конвенцийн заалтыг биелүүлж, үйлдвэрийн зорилгыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дараахь эрх эдэлнэ. Үүнд:

- a) өөрийн гишүүдийн дотроос даргыг сонгох;
- b) өөрийн дүрэм, журмыг гаргах;
- c) 152 дугаар зүйлийн 3, 162 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “j”-д заасны дагуу албан ёсны ажлын төлөвлөгөө гаргаж, зөвлөлд бичгээр танилцуулах;
- d) 170 дугаар зүйлд заасан үйл ажиллагааг гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөө, хөтөлбөр боловсруулах;
- e) 151 дүгээр зүйлийн 2-7 дахь заалтуудын дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл хүссэн өргөдлийг гарган зөвлөлд танилцуулах;
- f) III хавсралтын 5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн “a”, “c”-д заасны дагуу технологи худалдан авах тухай хэлэлцээ хийхийг зөвшөөрөх, хэлэлцээний үр дүнг батлах;
- g) III хавсралтын 9 болон 11 дүгээр зүйлийн дагуу хамтарсан үйлдвэр байгуулах болон хамтарсан бусад арга хэмжээнд оролцох тухай хэлэлцээ хийх эрх олгох, хамтарсан арга хэмжээний нөхцөл болзлыг тогтоох, хэлэлцээний үр дүнг батлах;
- h) энэхүү хавсралтын 10 дугаар зүйл болон 160 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “f”-д заасны дагуу үйлдвэрийн ашгийн хувь хэмжээг өөрийн нөөцөд үлдээх эсэх талаар Ассамблейд зөвлөмж оруулах;
- i) үйлдвэрийн жил тутмын төсвийг батлах;
- j) энэхүү хавсралтын 12 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн дагуу бараа бүтээгдэхүүн худалдан авах болон үйлчилгээ хөлслөх зөвшөөрөл олгох;
- k) энэхүү хавсралтын 9 дүгээр зүйлийн дагуу Зөвлөлд жилийн тайлан илтгэл гаргаж өгөх;

- l) Үйлдвэрийн зохион байгуулалт, удирдах арга, ажилтан авах, халах тухай дүрмийн төсөл боловсруулж Ассамблейгаар батлуулахаар Зөвлөлд оруулах, тухайн дүрмийг хэрэгжүүлэх журам гаргах;
- m) энэхүү хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт тодорхойлсончлон хөрөнгө мөнгө зээлдэх буюу түүнтэй холбоотойгоор баталгаа гаргаж өгөх;
- n) энэхүү хавсралтын 13 дугаар зүйлийн дагуу шүүх ажиллагаанд оролцох, гэрээ байгуулах болон шаардлагатай бусад арга хэмжээ авах;
- o) зөвлөлийн шийдвэрээр ерөнхий захирлын болон хороодын эрх хэмжээг эдэлж, хэрэгжүүлэх.

7 дугаар зүйл

Үйлдвэрийн Ерөнхий захирал, ажилтан

1. Ассамблей нь Зөвлөлийн зөвлөмж, удирдах газрын танилцуулснаар удирдах газрын гишүүн бус хүнийг үйлдвэрийн ерөнхий захирлаар сонгоно. Ерөнхий захирал уг албан тушаалд тодорхой бус хугацаагаар гэхдээ 5-аас илүүгүй жилээр сонгогдох бөгөөд улиран сонгогдож болно.

2. Ерөнхий захирал нь үйлдвэрийн хууль ёсны төлөөлөгч, гүйцэтгэгч тэргүүн байх бөгөөд удирдах газрын өмнө үйлдвэрийн үйл ажиллагааны талаар хариуцлага хүлээнэ. Энэхүү хавсралтын 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан дүрэм, горимын дагуу үйлдвэрийн зохион байгуулалт, удирдлагаар хангах, ажилтан авах, халах асуудлыг хариуцна. Ерөнхий захирал, үйлдвэртэй холбогдсон асуудал хэлэлцэж буй бол удирдах газар, Ассамблей, зөвлөлийн хуралдаанд оролцож болох бөгөөд харин санал хураалтад оролцохгүй.

3. Ажилтан сонгон авч ажиллуулах, ажлын нөхцөлийг тодорхойлохдоо юуны өмнө ажлын өндөр чадавхтай, техникийн зохих мэдлэгтэй хүнийг авахад анхаарна. Мөн газар зүйн тэгш төлөөллийг анхаарч ажилтан сонгож авна.

4. Ерөнхий захирал болон ажилтнууд нь өөрийн албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ үйлдвэрээс гадуур аливаа Засгийн газар, бусад эх үүсвэрээс ямар нэг заавар даалгавар авах ёсгүй. Тэд олон улсын албан тушаалтан, зөвхөн үйлдвэрийн өмнө хариуцлага хүлээх учир нөлөөнд автах аливаа үйлдлээс сэрэмжилнэ. Оролцогч улс бүр Ерөнхий захирал болон ажилтнуудын олон улсын чанартай үүрэг гүйцэтгэж байгааг нь хүндэтгэн, тэдэнд нөлөөлөл, шахалт үзүүлэхгүй байх үүрэг хүлээнэ.

5. 168 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хариуцлага Үйлдвэрийн албан хаагчдад мөн хамаарна.

8 дугаар зүйл

Байрлах газар

Үйлдвэр нь Байгууллагын байрлаж буй газарт төв албан өрөөтэй байна. Үйлдвэр нь бусад албан өрөө, байгууламжийг аливаа оролцогч улсын нутаг дэвсгэрт тухайн улсын зөвшөөрөлтэйгээр байгуулж болно.

9 дүгээр зүйл

Илтгэл, санхүүгийн тайлан

1. Үйлдвэр нь санхүүгийн жил дууссанаас хойш гурван сарын дотор багтаан санхүү тооцоо, байцаагчаар хянуулсан жилийн тайлангаа зөвлөлд танилцуулахаас гадна тодорхой хугацааны дараа өөрийн санхүүгийн байдлын тухай товч илтгэл, мөн үйл ажиллагаатай холбогдсон зарлага, орлогын тайланг гаргаж зөвлөлд өгнө.

2. Үйлдвэр нь жилийн илтгэл болон шаардлагатай гэж үзсэн бусад илтгэлийг нийтэлнэ.

3. Энэ зүйлд заасан бүх илтгэл, санхүүгийн тайланг Байгууллагын гишүүдэд тараана.

10 дугаар зүйл Цэвэр ашгийг хуваарилах

1. 3 дахь заалтыг биелүүлэх үүднээс үйлдвэр нь III хавсралтын 13 дугаар зүйлд заасан төлбөр, эсхүл түүнтэй тэнцэх хураамжийг Байгууллагад төлнө.

2. Удирдах газрын зөвлөмжөөр Ассамблей Үйлдвэрийн цэвэр ашгийн хэдий хэсгийг түүний нөөц болгон үлдээхийг тогтооно. Үлдсэн хэсгийг Байгууллагад шилжүүлнэ.

3. Үйлдвэр нь өөрөө өөрийгөө санхүүжүүлэх хүчин чадалтай болтол үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш 10 жилийн хугацаанд буюу олборлолтын эхний үе шатанд Ассамблей үйлдвэрийг 1 дэх заалтад заасан төлбөрөөс чөлөөлж, бүх цэвэр ашгийг нь түүний нөөц болгон үлдээнэ.

11 дүгээр зүйл Санхүү

1. Үйлдвэрийн хуримтлал нь дараахь зүйлээс бүрдэнэ:

- a) 173 дугаар зүйлийн 2 дахь заалтын “b”-д заасан Байгууллагаас авсан мөнгө;
- b) үйлдвэрийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх, зорилгоор оролцогч улсаас өгсөн сайн дурын хандив;
- c) 2 болон 3 дугаар заалтын дагуу Үйлдвэрийн зээлдсэн мөнгө;
- d) өөрийн үйл ажиллагаанаас олсон орлого;
- e) үйлдвэр нь үйл ажиллагаагаа аль болох түргэн эхлүүлж, үүргээ биелүүлэхэд зориулсан бусад хуримтлал.

2.

a) үйлдвэр нь мөнгө хөрөнгө зээлдэх эрхтэй бөгөөд шаардлагатай гэж үзсэн баталгаа гаргуулах эрхтэй. Өөрийн облигацыг санхүүгийн зах зээлд нээлттэй борлуулах, эсхүл оролцогч аль нэг улсын валютаар борлуулахдаа тухайн улсын зөвшөөрлийг авах ёстой. Зээлэх мөнгөний нийт хэмжээг Удирдах газрын зөвлөмжөөр зөвлөл тогтооно;

b) Оролцогч улс нь хөрөнгийн зах зээл болон олон улсын санхүүгийн байгууллагуудад хандан гаргасан үйлдвэрийн зээл авах захиалгыг дэмжихэд чиглэсэн бүхий л бололцоотой арга хэмжээг авна.

3.

a) олборлолтын эхний үе шатанд зарцуулсан захиргааны зардлыг нөхөхийн тулд үйлдвэр нь нэг хэсэг газар эрэл хайгуул хийх, боловсруулах, тэр хэсгээс олборлосон ашигт малтмал мөн никель, зэс, кобальт, марганц зэргийг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулахад зориулсан зохих хуримтлалтай байна. Дээрх хуримтлалын хэмжээ түүнийг хянан үзэхэд хүргэсэн хүчин зүйл, шалгуурыг бэлтгэл хорооноос боловсруулах Байгууллагын дүрэм журам, горимын төсөлд тусгаж өгнө;

b) Оролцогч бүх улс “a”-д заасан мөнгөний тал хувьтай тэнцэх мөнгийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын байнгын төсөвт татвар төлдөг хувь хэмжээ болон Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын гишүүн бус улсын хувьд тогтоосон засварласан хувь хэмжээний дагуу удаан хугацааны хүүгүй зээл авах замаар тус тус үйлдвэрт төлнө. Хуримтлалын үлдсэн хэсгийг бүрдүүлэх зорилгоор үйлдвэрээс тавих өрийн батлагааг хуваарьт заасны дагуу Оролцогч улсууд гаргана;

c) хэрэв оролцогч улсуудаас “a” заалтын дагуу үйлдвэрт төлсөн татвар нь хуримтлалын хэмжээнд хүрэхгүй бол Ассамблей анхны чуулганаараа дутагдаж буй мөнгөний асуудлыг авч хэлэлцэн, нийтийн тохиролцоогоор шийдвэрлэнэ. Ингэхдээ “a” ба “b” заалтын дагуу оролцогч улсын хүлээсэн үүрэг, бэлтгэл хорооны аливаа зөвлөмжийг харгалзан үзнэ.

d)

i) оролцогч улс бүр энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 60 хоногийн дотор, эсхүл соёрхон баталсан батламж жуух бичиг, нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар үйлдвэрт өгснөөс хойш 30 хоногийн

дотор “b”-д заасны дагуу тухайн оролцогч улсын авсан хүүгүй зээлийн хэмжээтэй тэнцэх хүүгүй, буцалтгүй векселийг үйлдвэрт өгнө;

ii) удирдах газар нь энэхүү конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш аль болох богино хугацаанд, цаашдаа жил тутам, эсхүл тодорхой тогтоосон хугацаа бүрт үйлдвэрийн захиргааны болон 170 дугаар зүйл болон энэхүү хавсралтын 12 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрийн явуулсан үйл ажиллагааны зардлыг нөхөхөд шаардагдах мөнгөний хэмжээ болон санхүүжүүлэх хугацааг заасан төлөвлөгөө гаргана;

iii) үйлдвэр нь Байгууллагаар дамжуулан дээрх зардлыг нөхөх зорилгоор оролцогч улс тус бүрт “b”-д заасны дагуу ямар хувь хэмжээний татвар ногдох талаар мэдэгдэнэ. үйлдвэр нь хүүгүй зээлийн тухай нөхцөлд тусгагдсан зардлыг нөхөхөд шаардагдах векселийн үнэлгээтэй тэнцэх бэлэн мөнгийг шилжүүлнэ.

iv) оролцогч улсууд мэдэгдэл авмагцаа “b”-д заасны дагуу үйлдвэрт өөрийн төлөх ёстой татварыг бэлэн байлгана.

e)

i) Үйлдвэр хүсвэл оролцогч улс “b”-д заалтад дурдсан хувь хэмжээний дагуу төлөх татвараа өр болгох баталгаа гарган өгч болно;

ii) оролцогч улс өрийн баталгаа гаргахын оронд түүнтэй тэнцэх хэмжээний сайн дурын хандивыг Үйлдвэрт оруулж болох бөгөөд ингээгүй тохиолдолд тухайн улс баталгаа заавал гаргах ёстой.

f) хүүтэй зээлийн төлбөрийг хүүгүй зээлийн төлбөрөөс урьтаж хийх шаардлагатай. Хүүгүй зээлийн төлбөрийг зөвлөлийн зөвлөмж, удирдах газрын саналыг үндэслэн Ассамблейгаас тогтоосон хуваарийн дагуу гүйцэтгэнэ. Удирдах газар энэ үүргийг биелүүлэхдээ Байгууллагын дүрэм журам, горимыг удирдлага болгон үйлдвэрт үр ашигтай ажиллах боломж олгох, үйлдвэрийн санхүүгийн бие даасан байдлыг хангахад анхаарна.

g) үйлдвэрийн санхүүд оруулах хандивыг чөлөөт валют, эсхүл олон улсын санхүүгийн гол зах зээл дээр олдоцтой байгаа, өргөн хэрэглэж буй валютаар хийнэ. Тийм валютыг олон улсын валютын арилжааны практикийг үндэслэн Байгууллагын дүрэм журам, горимын дагуу тодорхойлно. 2 дахь заалтаас бусад тохиолдолд үйлдвэрээс эдгээр хөрөнгийг эзэмших, ашиглах болон солилцох эрхийг оролцогч аль ч улс хязгаарлахгүй.

h) “өрийн баталгаа” гэж үйлдвэр санхүүгийн талаар авсан үүргийнхээ дагуу өрөө төлөх боломжгүй болсон тухай зээлдүүлэгч нар оролцогч улсад мэдэгдсэний дараа үйлдвэрийн тавьсан өрийг үйлдвэрээс тогтоосон хувь хэмжээний дагуу заавал төлөх тухай үйлдвэрт мөнгө зээлдүүлэгч нарт оролцогч тухайн улсаас гаргасан амлалтыг. Төлбөр хийх журам нь Байгууллагын дүрэм журам, горимд нийцэж байх ёстой.

4. Үйлдвэрийн хуримтлал, хөрөнгө, зардлын тооцоог Байгууллагынхаас тусад нь байлгана. Үйлдвэр Байгууллагын нэрийн өмнөөс, эсхүл Байгууллага үйлдвэрийн нэрийн өмнөөс гаргасан захиргааны зардал, барилга байгууламж, ашигласны болон үйлчилгээний төлбөр, ажилчдын цалин хөлсний талаар өөр хоорондоо тохиролцож болно.

5. Зөвлөлөөс томилогдсон бие даасан байцаагч нь үйлдвэрийн архив, нягтлан бодох бүртгэл тооцоо, түүнчлэн санхүүгийн жилийн тайланг жил бүр хянан шалгаж байна.

12 дугаар зүйл **Үйл ажиллагаа**

1. Үйлдвэр нь 170 дугаар зүйлийн дагуу хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааныхаа төслийг зөвлөлд санал болгоно. Ийм төсөлд 153 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу бүсэд явуулах үйл ажиллагааны албан ёсны бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөг зөвлөлөөр батлуулах, хууль зүй, техникийн хорооноос дүгнэлт гаргуулахад шаардагдаж болох бусад мэдээ, баримтыг тусгасан байна.

2. Үйлдвэр зөвлөлөөр батлуулсны дараа уг төслийг албан ёсоор бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлнэ.

3.

а) үйлдвэр өөрийн үйл ажиллагааг явуулахад шаардлагатай бараа, үйлчилгээ хэрэглэж болно. Энэ үүднээс тендер зарлах замаар чанартай, хямд үнэлгээтэй бараа богино хугацаанд авах тухай гэрээ байгуулж болно.

б) дээрх шаардлагыг хангасан нэгээс дээш этгээд тендерт шалгарвал, гэрээг дараахь зүйлийг үндэслэн байгуулна:

i) улс төрийн болон үйл ажиллагааг нь үр бүтээлтэй, идэвхтэй явуулахтай холбоогүй бусад итгэл үнэмшлээр ялгаварлан гадуурхахгүй байх;

ii) хөгжиж буй орнууд, түүний дотор далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байрлалтай улсад үйлдвэрлэсэн бараа, үйлчилгээ авахад түлхүү анхаарах тухай Зөвлөлөөс гаргасан чиглэлийг баримтлах.

с) үйлдвэрийн эрх ашигтай нийцэж буй тохиолдолд тендер зарлах шаардлагыг мөрдөхгүй байх онцгой нөхцөл байдлыг тодорхойлсон горимыг удирдах газраас баталж болно.

4. Үйлдвэр нь өөрийн олборлосон бүхий л ашигт малтмал, боловсруулсан бүтээгдэхүүнийг захиран зарцуулах эрхтэй байна.

5. Үйлдвэр нь өөрийн бүтээгдэхүүнийг үл ялгаварлан гадуурхах зарчмын үндсэн дээр борлуулах бөгөөд чингэхдээ худалдааны бус хөнгөлөлт үзүүлэх ёсгүй.

6. Энэхүү конвенцийн бусад заалтаар үйлдвэрт олгосон нийтлэг болон тусгай бүрэн эрхийг хөндөхгүйгээр үйлдвэр нь өөрийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж болно.

7. Үйлдвэр нь оролцогч аль нэг улсын улс төрийн хэрэгт хөндлөнгөөс оролцохгүй бөгөөд тухайн оролцогч улсаас гаргасан улс төрийн шинж чанартай шийдвэр нь үйлдвэрээс шийдвэр гаргахад нөлөө үзүүлэхгүй. Өөрийн шийдвэрийг гаргахдаа үйлдвэр нь энэхүү хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан зорилгыг хэрэгжүүлэх үүднээс зөвхөн худалдаа арилжааны хүчин зүйлийг харгалзана.

13 дугаар зүйл

Эрх зүйн статус, эрх ямба, дархан эрх

1. Үйлдвэр нь оролцогч улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулахын тулд энэ зүйлд заасны дагуу эрх зүйн статустай байж, эрх ямба, дархан эрх эдэлнэ. Энэ заалтыг биелүүлэхдээ үйлдвэр болон оролцогч улс шаардлагатай гэж үзвэл тусгай хэлэлцээр байгуулж болно.

2. Үйлдвэр нь өөрийн үйл ажиллагаа явуулах зорилгоор эрх зүйн чадамжтай байх бөгөөд дараахь эрхийг эдэлнэ. Үүнд:

а) гэрээ байгуулах, хамтын тохиролцоонд хүрсний дагуу бусад улс, олон улсын байгууллагатай хэлэлцээр байгуулах;

б) хөдлөх болон үл хөдлөх хөрөнгө эзэмших, түрээслүүлэх, захиран зарцуулах;

с) шүүх ажиллагаанд нэг тал болон оролцох.

3.

а) Үйлдвэр нь оролцогч аль нэг улсын нутаг дэвсгэрт дараахь үйл ажиллагаа явуулсан бол тухайн улсын эрх бүхий шүүхийн байгууллага түүнд аливаа асуудал тавьж болно.

Үүнд:

i) албан албан өрөө, байгууламжтай бол;

ii) үйлчилгээ авах болон үйл ажиллагаа явуулах үүднээс төлөөлөгчөө томилон ажиллуулж буй бол;

iii) бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ авах талаар гэрээ байгуулсан бол;

iv) үнэт цаас гаргасан бол;

v) худалдааны аливаа үйл ажиллагаанд оролцож буй бол.

б) Үйлдвэрийн эсрэг шүүхийн эцсийн шийдвэр гараагүй бол түүний өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байснаас үл хамааран тэдгээр нь хураан авах, битүүмжлэх зэрэг бусад үйлдлээс халдашгүй дархан байна.

4.

а) Үйлдвэрийн өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байснаас үл хамааран тэдгээрийг хуулийн болон гүйцэтгэх байгууллагын шийдвэрээр улсын болгох, хураан авах буюу албадан хураахгүй;

б) Үйлдвэрийн өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байснаас үл хамааран тэдгээрийн хувьд аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхах, хязгаарлалт тогтоох, журамлах, хяналт, хориг тавих ёсгүй;

с) Үйлдвэр болон түүний ажилтнууд аливаа улс, эсхүл нутаг дэвсгэрт худалдааны болон бусад үйл ажиллагаа явуулж байхдаа тэдгээрийн хууль тогтоомжийг хүндэтгэн сахина;

д) оролцогч улс бүр өөрийн нутаг дэвсгэрт худалдааны үйл ажиллагаа явуулж буй этгээдэд олгодог бүх дархан эрх, эрх ямбыг үйлдвэрт мөн олгох ёстой. Үйлдвэрт олгож буй дээрх эрх, дархан эрх, эр ямба нь тухайн улсын нутаг дэвсгэрт худалдааны үйл ажиллагаа явуулдаг бусад этгээдэд олгосноос дутуугүй тааламжтай байна. Хэрэв оролцогч тухайн улс хөгжиж буй улс, эсхүл худалдааны бусад нэгжид ямарваа нэгэн тусгай дархан эрх, эрх ямба олгосон бол үйлдвэр мөн уг дархан эрх, эрх ямбыг эдэлнэ;

е) оролцогч улс үйлдвэрт ямар нэг давуу эрх, эрх ямба олгож болно. Гэхдээ ийм давуу эрх, дархан эрх, эрх ямбыг худалдааны үйл ажиллагаа явуулж буй бусад этгээдэд заавал олгох албагүй.

5. Үйлдвэр нь өөрийн албан өрөө, барилга байгууламжийг шууд буюу шууд бус татвараас чөлөөлүүлэх талаар суугаа тухайн улстай хэлэлцэн тохирно.

6. Оролцогч улс тус бүр өөрийн улсын хууль тогтоомжийн хүрээнд энэхүү хавсралтад заасан заалтуудыг хэрэгжүүлэх талаар тодорхой арга хэмжээ авах бөгөөд энэ тухайгаа үйлдвэрт мэдэгдэж байна.

7. Үйлдвэр энэ зүйлийн дагуу, эсхүл 1 дэх заалтын дагуу байгуулсан тусгай хэлэлцээрээр олгогдсон аливаа дархан эрх, эрх ямбаас өөрийн хүссэн хэмжээгээр татгалзаж болно.

V ХАВСРАЛТ. ЗӨВШИЛЦӨХ ЖУРАМ

I ХЭСЭГ. 1 ДҮГЭЭР БҮЛГИЙН XV ХЭСГИЙН ДАГУУ ЗӨВШИЛЦӨХ ЖУРАМ

1 дүгээр зүйл

Хэрэг мэдүүлэх

284 дүгээр зүйлийн дагуу маргаанд оролцогч талууд тухайн маргааныг энэхүү хавсралтад заасан зөвшилцөх журмаар зохицуулахаар тохиролцвол аль нэг тал нь маргаанд оролцогч нөгөө тал, эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэх замаар маргааныг шилжүүлж болно.

2 дугаар зүйл

Эвлэрүүлэгчдийн нэрсийн жагсаалт

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга эвлэрүүлэгчдийн нэрсийн жагсаалтыг гаргаж хөтөлнө. Оролцогч улс бүр хамгийн нэр хүндтэй, үнэнч, шударга, эрх мэдэл бүхий 4 эвлэрүүлэгчийг томилох эрхтэй. Нэрсийн жагсаалтыг ийнхүү томилогдсон хүмүүсээс бүрдүүлнэ. Хэрэв ямар нэг үед аль нэг оролцогч улсын томилсон эвлэрүүлэгчдийн тоо дөрвөөс цөөн бол тухайн улс тоог гүйцээн нэмж томилох эрхтэй. Томилсон тухайн улс нэрийг нь эргүүлэн татаж аваагүй бол эвлэрүүлэгчийн нэр нэрсийн жагсаалтад хэвээр байна. Эвлэрүүлэгч өөрийн томилогдсон зөвшилцөх хороонд тухайн хэргийг шийдвэрлэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл Зөвшилцөх хороог байгуулах

Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол зөвшилцөх хороог дараахь журмаар байгуулна:

- а) "g" заалтын дагуу зөвшилцөх хороо нь таван гишүүнээс бүрдэх;
- б) зөвшилцөх журмын дагуу маргааныг шийдвэрлүүлэх хүсэлт гаргасан тал энэхүү хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтад орсон 2 эвлэрүүлэгчийг сонгох бөгөөд талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол тэдний нэг нь тухайн улсын иргэн байж болно. Энэхүү хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасны дагуу уг томилолтын талаар нөгөө талд мэдэгдэнэ;
- в) маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэхүү Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдэл авснаас хойш 21 хоногийн дотор "b" заалтын дагуу дээрхийн нэгэн адилаар 2 эвлэрүүлэгчийг мөн томилно. Тогтоосон хугацаанд томилолт хийгээгүй бол эвлэрлийн журмын дагуу маргааныг шийдвэрлүүлэх хүсэлт тавьсан тал томилох хугацаа дууссанаас хойш нэг долоо хоногийн дотор нөгөө талд бичгээр мэдэгдэн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох эсхүл Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хандаж "e" заалтын дагуу зохих томилолтыг хийж өгөхийг хүсч болно;
- г) тийнхүү дөрвөн эвлэрүүлэгч томилогдсоны дараа 30 хоногийн дотор тэд энэхүү хавсралтын 2 дугаар зүйлд дурдсан нэрсийн жагсаалтаас 5 дахь эвлэрүүлэгчийг томилох бөгөөд тэрбээр хорооны дарга нь байна. Тогтоосон хугацаанд энэ томилолтыг хийгээгүй бол уг хугацаа дууссанаас хойш долоо хоногийн дотор аль ч тал Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хандаж "e" заалтын дагуу зохих томилолтыг хийж өгөхийг хүсч болно;
- д) Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга "c", "d"-д заасан хүсэлтийг авснаас хойш 30 хоногийн дотор маргаанд оролцогч талуудтай зөвшилцсөний үндсэн дээр энэхүү хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас зохих томилолтууд хийнэ;
- е) сул орон тоог дээрх журмын дагуу нөхөн бүрдүүлнэ;
- ж) хоёр буюу түүнээс дээш талууд хэлцэл байгуулж нийтлэг сонирхолтой болохоо тодорхойлсны үндсэн дээр хоёр эвлэрүүлэгчийг хамтад нь томилж болно. Хэрэв хоёр буюу түүнээс дээш талууд өөр өөр сонирхолтой эсхүл нийтлэг сонирхолтой болох талаар тохиролцож чадаагүй бол эвлэрүүлэгчийг тус тусдаа томилно;
- з) өөр өөр сонирхолтой, эсхүл нийтлэг сонирхолтой болох талаар тохиролцож чадаагүй хоёр, эсхүл хоёроос дээш талууд маргаанд оролцож буй бол талууд "a", "e" заалтыг аль болох баримтална.

4 дүгээр зүйл Журам

Талууд өөрөөр тогтоогүй бол зөвшилцөх хороо үйл ажиллагааныхаа дэгийг өөрөө тогтооно. Маргаанд оролцогч талуудын зөвшөөрснөөр хороо аль ч оролцогч улсад бичгээр буюу амаар өөрсдийн саналаа өгөхийг хүсч болно. Хороо нь горимын асуудлаарх болон илтгэл, зөвлөмжийн талаарх шийдвэрээ олонхийн саналаар гаргана.

5 дугаар зүйл Эвийн аргаар зохицуулах

Хороо маргааныг эвийн аргаар зохицуулах бүхий л арга зам эрэлхийлэхэд талуудын анхаарлыг хандуулна.

6 дугаар зүйл Хорооны үүрэг

Хороо нь талуудын саналыг сонсон тэдний эсэргүүцлийг авч үзэх бөгөөд маргааныг эвийн аргаар зохицуулах үүднээс талуудад санал тавьж болно.

7 дугаар зүйл
Илтгэл

1. Хороо байгуулагдсанаасаа хойш 12 сарын дотор илтгэл тавина. Илтгэлд байгуулсан бүх хэлэлцээр, хэрэв хэлэлцээр байгаагүй бол хороо бүх асуудлаар гаргасан асуудлаар дүгнэлт, баримт нотолгоо, мөн маргааныг эвийн аргаар зохицуулахад тус дөхөм болно гэж үзсэн хороо бусад зөвлөмжийн талаар тусгана. Илтгэлийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар хүргүүлэх бөгөөд тэрбээр илтгэлийг маргаанд оролцогч талуудад тайлагнана.

2. Хорооны илтгэл, гаргасан дүгнэлт зөвлөмжийг талууд заавал биелүүлэх албагүй.

8 дугаар зүйл
Маргааныг шийдвэрлэж дуусах

Хэрэв маргааныг зохицуулсан бол, эсхүл талууд илтгэлд дурдсан дүгнэлтийг хүлээн авсан, эсхүл аль нэг тал нь хүлээн зөвшөөрөөгүй байгаа тухайгаа Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдсэн, эсхүл талуудад илтгэлийг илгээснээс хойш 3 сарын хугацаа өнгөрсөн бол маргааныг эвийн аргаар шийдвэрлэж дууссанд тооцно.

9 дүгээр зүйл
Шан харамж, зардал

Хорооны шан харамж, зардлыг маргаанд оролцож буй талууд гаргана.

10 дугаар зүйл
Журмыг өөрчлөх талуудын эрх

Энэхүү хавсралтын аль ч заалтыг зөвхөн маргаанд оролцож буй талууд уг асуудлаар хэлэлцэн тохиролцсоны үндсэн дээр өөрчилж болно.

**II ХЭСЭГ. 15 ДУГААР БҮЛГИЙН III ХЭСГИЙН ДАГУУ
МАРГААНЫГ ЗААВАЛ ЗӨВШИЛЦӨХ ЖУРМААР
ЗОХИЦУУЛАХ**

11 дүгээр зүйл
Хэрэг мэдүүлэх

1. 15 дугаар бүлгийн III хэсгийн дагуу маргаанд оролцогч аль ч тал энэхүү хавсралтад заасны дагуу маргааныг зөвшилцөх журмаар шийдвэрлүүлэхээр энэ бүлэгт зааснаар шилжүүлж болох бөгөөд энэ тухай маргаанд оролцогч нөгөө тал, эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэнэ.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан мэдэгдэл авсан маргаанд оролцогч тал маргааныг зөвшилцөх журмаар зохицуулах саналыг заавал хүлээн зөвшөөрөх ёстой.

12 дугаар зүйл
**Зөвшилцөх журмаар маргааныг зохицуулах саналд хариу
өгөхгүй байх, эсхүл түүнээс татгалзах**

Маргаанд оролцогч тал, эсхүл талууд зөвшилцөх журмаар маргааныг зохицуулах саналд хариу өгөхгүй байх, эсхүл татгалзах нь хэрэг мэдүүлэхэд саад болохгүй.

13 дугаар зүйл
Эрх мэдэл

Энэхүү хавсралтын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж буй зөвшилцөх хорооны эрх мэдлийн талаар санал зөрвөл асуудлыг хороо өөрөө шийдвэрлэнэ.

14 дүгээр зүйл
I хэсгийг хэрэгжүүлэх

Энэ хэсгийг харгалзан үзэж I хэсгийн 2-оос 10 дугаар зүйлийг хэрэглэнэ.

VI ХАВСРАЛТ. ДАЛАЙН ЭРХ ЗҮЙН АСУУДЛААРХ
ОЛОН УЛСЫН ШҮҮХИЙН ДҮРЭМ

1 дүгээр зүйл
Нийтлэг заалт

1. Далайн эрхийн олон улсын шүүх нь энэхүү конвенц болон энэ дүрмийн заалтын дагуу байгуулагдаж, үйл ажиллагаагаа явуулна.
2. Шүүхийн төв нь ХБНГУ-ын Гамбург хотноо байрлана.
3. Хэрэв шаардлагатай бол Шүүх өөр газар хуралдаж, үүргээ гүйцэтгэж болно.
4. Шүүхэд хандсан маргааныг 11 болон 15 дугаар бүлгийн дагуу зохицуулна.

I ХЭСЭГ. ШҮҮХИЙН ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

2 дугаар зүйл
Бүрэлдэхүүн

1. Далайн эрх зүйн салбарт өндөр нэр хүндтэй, үнэнч, шударга, дадлага, туршлага бүхий хүмүүсээс сонгогдсон бие даасан 21 гишүүнээс шүүхийн коллегийг бүрдүүлнэ.
2. Шүүхийн бүрэлдэхүүн нь дэлхийн гол гол хуулийн тогтолцоог хамарсан байх бөгөөд, газар зүйн тэгш төлөөлөлтэй байна.

3 дугаар зүйл
Гишүүн элсүүлэх

1. Шүүхийн бүрэлдэхүүнд нэг улсын хоёр иргэн байж үл болно. Шүүхийн гишүүн гэсэн утгаар нь авч үзвэл гишүүдийн аль ч олон улсын албан тушаалтан байх бөгөөд тухайн гишүүний иргэний болон улс төрийн эрхээ байнга эдэлдэг тэр л улсад харьяалалтай гэж үзнэ.
2. Шүүхийн бүрэлдэхүүнд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейгаас тогтоосон газар зүйн бүлэг тус бүрээс гурваас доошгүй гишүүн байна.

4 дүгээр зүйл
Нэр дэвшүүлэх, сонгууль

1. Оролцогч улс бүр энэхүү хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан шалгуурыг хангасан 2-оос дээшгүй хүний нэр дэвшүүлнэ. Шүүхийн гишүүдийг ийнхүү нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаас сонгоно.
2. Сонгууль болох өдрөөс наад зах нь гурван сарын өмнө Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга, анхны сонгуулийн хувьд, эсхүл шүүхийн нарийн бичгийн дарга, дараа дараагийн сонгуулийн хувьд, хоёр сарын дотор шүүхийн гишүүнд өөрсдийн төлөөлөгчдийн нэр дэвшүүлэхийг хүсч оролцогч улсад урилга тус тус илгээнэ. Ийнхүү нэр дэвшигчдийн нэрсийг цагаан толгойн дэс дарааллаар жагсаан бүртгэж

дэвшүүлсэн улсыг нь заан, уг жагсаалтыг сонгууль бүрийн өмнөх сүүлчийн сарын 7-ны дотор оролцогч улсад илгээнэ.

3. Энэхүү конвенц нь хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дотор анхны сонгуулийг явуулна.

4. Шүүхийн гишүүдийг нууц санал хураалтаар сонгоно. Анхны сонгуулийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргын зарлан хуралдуулсан оролцогч улсын хуралдааны үеэр, дараа дараагийн сонгуулийг оролцогч улстай тохиролцсон журмын дагуу явуулна. Оролцогч улсын гуравны хоёр нь оролцсон тохиолдолд хурлыг хүчин төгөлдөр гэж үзнэ. Санал хураалтад оролцсон болон байлцсан улсын гуравны хоёроос доошгүй бөгөөд оролцогч улсын олонхи нь оролцсон бол олонхийн саналыг авсан тэр нэр дэвшигчийг шүүхийн гишүүн гэж тооцно.

5 дугаар зүйл **Бүрэн эрхийн хугацаа**

1. Шүүхийн гишүүд нь 9 жилийн хугацаатай сонгогдох бөгөөд эхний бүрэлдэхүүний долоон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа гурван жилийн дараа, мөн өөр долоон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа зургаан жилийн дараа тус тус дуусах бол дахин сонгогдож болно.

2. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга анхны сонгууль болсноос хойш нэн даруй шүүхийн гишүүдийн хэн нь дээр заасан анхны хугацаанд 3 жил эсхүл 6 жилээр сонгогдохыг шодож шийдвэрлэнэ.

3. Шүүхийн гишүүд нь дараагийн гишүүн сонгогдох хүртэл албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Өөрчлөгдсөний дараа ч өөрчлөгдөхөөс өмнө эхлүүлсэн шүүх ажиллагааг дуусгавар болгож болно.

4. Шүүхийн гишүүн огцрох тохиолдолд огцрох тухай өргөдлийг шүүхийн даргад гаргана. Ийм өргөдлийг хүлээн авмагц тухайн орон тоог суларсан гэж үзнэ.

6 дугаар зүйл **Сул орон тоо**

1. Дор дурдсан журмыг баримтлан, анхны сонгууль явуулах журмын нэгэн адилаар сул орон тоог нөхнө. Орон тоо суларснаас хойш 1 сарын хугацаанд Шүүхийн нарийн бичгийн дарга энэхүү Хавсралтын 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу хүсэлт хүргүүлнэ. Шүүхийн дарга нь оролцогч улстай зөвлөлдсөний үндсэн дээр сонгууль явуулах өдрийг тогтооно.

2. Бүрэн эрхийн хугацаа нь дуусаагүй гишүүний оронд сонгогдож буй шүүхийн гишүүн нь өмнөх гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусах үлдсэн хугацаанд алба хашина.

7 дугаар зүйл **Хавсран гүйцэтгэж болохгүй үйл ажиллагаа**

1. Шүүхийн аль ч гишүүн нь далай, далайн ёроолын баялгийн эрэл хайгуул, боловсруулах үйл ажиллагаа явуулж буй, эсхүл далай, далайн ёроолоос үр ашигтай үйлдвэрлэл хийж буй аливаа үйлдвэрийн ажиллагаанд улс төр болон засаг захиргааны шинжтэй үүрэг гүйцэтгэх, идэвхтэйгээр оролцох, эсхүл эд материалын сонирхолтой байж болохгүй.

2. Шүүхийн аль ч гишүүн нь аливаа хэрэгт төлөөлөгч, итгэмжлэгч, өмгөөлөгчийн үүрэгтэйгээр оролцож болохгүй.

3. Үүнтэй холбогдсон эргэлзээ бүхий асуудлыг шүүхийн байлцсан гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

8 дугаар зүйл **Шүүхийн гишүүдээс тодорхой аль нэг хэрэгт оролцох нөхцөл**

1. Шүүхийн аль ч гишүүн урьд нь аль нэг хэрэгтэй, маргаанд оролцогч аль нэг талын төлөөлөгч, итгэмжлэгч, өмгөөлөгчийн үүрэг гүйцэтгэж байсан бол эсхүл уг хэрэгт дотоодын

болон олон улсын шүүхийн гишүүний болон өөр ямар нэг үүрэгтэй оролцож байсан бол тийм хэргийг шүүн шийдвэрлэхэд оролцож болохгүй.

2. Хэрэв шүүхийн гишүүн нь ямар нэг онцгой учир шалтгаанаар тухайн хэргийг шийдвэрлэхэд оролцох боломжгүй гэж үзвэл энэ тухайгаа шүүхийн даргад мэдэгдэнэ.

3. Хэрэв шүүхийн дарга нь аль нэг гишүүнийг ямар нэг онцгой учир шалтгаанаар тодорхой нэг хэргийг шүүн шийдвэрлэхэд оролцуулах боломжгүй гэж үзвэл тухайн гишүүнд энэ тухайгаа мэдэгдэнэ.

4. Үүнтэй холбогдсон эргэлзээ бүхий асуудлыг шүүхийн байлцсан гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

9 дүгээр зүйл

Шүүхийн гишүүн шаардлага хангахгүй байх тохиолдол

Шүүхийн аль нэг гишүүний талаар бусад гишүүд нь шаардлага хангахгүй байна хэмээн санал нэгтэй үзвэл шүүхийн дарга тухайн гишүүний орон тоо суларсныг зарлана.

10 дугаар зүйл

Эрх ямба, дархан эрх

Шүүхийн гишүүд нь үүргээ гүйцэтгэж байхдаа дипломат эрх ямба, дархан эрхийг эдэлнэ.

11 дүгээр зүйл

Шүүхийн гишүүдийн тангараг

Шүүхийн гишүүн бүр тухайн албан тушаалд орохоосоо өмнө нээлттэй хуралдаан дээр албан үүргээ үнэнч, шударга биелүүлэх тухай тангараг өргөнө.

12 дугаар зүйл

Шүүхийн дарга, орлогч дарга, нарийн бичгийн дарга

1. Шүүх дарга, орлогч даргыг гурван жилийн хугацаатайгаар сонгох бөгөөд тэд дахин сонгогдож болно.

2. Шүүх нарийн бичгийн даргыг томилох бөгөөд мөн шаардлагатай гэж үзсэн бусад албан тушаалтныг томилох арга хэмжээ авна.

3. Шүүхийн дарга, нарийн бичгийн дарга нь Шүүхийн төв байранд байрлана.

13 дугаар зүйл

Хуралдаан хүчинтэй байх

1. Шүүхийн бүх гишүүн хуралдаанд оролцох учиртай, гэхдээ шүүхийн 11 гишүүн хуралдаанд оролцсон бол хуралдааныг хүчин төгөлдөр гэж үзнэ.

2. Энэхүү хавсралтын 17 дугаар зүйлд заасан нөхцөлийн дагуу шүүх энэ хавсралтын 14, 15 дугаар зүйлд заасан танхимуудын үйл ажиллагааг үр бүтээлтэй хэрэгжүүлэхэд анхаарч, тодорхой нэг хэргийг авч хэлэлцэхэд шүүхийн ямар гишүүдийг байлцуулах шаардлагатайг тодорхойлно.

3. Энэ хавсралтын 14 дүгээр зүйлийг хэрэглэхгүй тохиолдолд, эсхүл хүсэлт гаргасан талууд энэ хавсралтын 15 дугаар зүйлийн дагуу ажиллаж буй бол шүүх өөрт ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдлийг авч хэлэлцэх ёстой.

14 дүгээр зүйл

Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг шийдвэрлэх танхим

Энэ хавсралтын 4 дүгээр бүлгийн дагуу далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг шийдвэрлэх танхим байгуулагдана. Энэ танхим нь 11 дүгээр V хэсэгт заасан бүрэн эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

15 дугаар зүйл
Тусгай танхим

1. Шүүх нь онцлог төрлийн маргааныг шийдвэрлүүлэхэд шаардлагатай гэж үзвэл 3 болон түүнээс дээш гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй танхимуудыг байгуулж болно.

2. Хэрэв талууд хүсвэл шүүх зөвхөн тодорхой нэг маргаантай асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр танхимыг байгуулна. Энэ танхимын бүрэлдэхүүнийг талуудын зөвшөөрсний дагуу шүүх тодорхойлно.

3. Маргаан шийдвэрлэлтийг түргэтгэх зорилгоор сонгогдсон таван гишүүний бүрэлдэхүүнтэй танхимыг жил бүр байгуулж болно. Уг танхим нь маргааныг хялбарчилсан журмаар авч хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. Аль нэг гишүүн нь маргаан шийдвэрлэх хуралдаанд оролцож чадахгүй тохиолдолд түүний оронд хоёр орлогч гишүүнийг сонгоно.

4. Хэрэв талууд хүсвэл энэ зүйлд заасан танхимууд маргааныг авч хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.

5. Энэ зүйлд болон энэхүү хавсралтын 14 дүгээр зүйлд зааснаар аль нэг танхимын гаргасан шийдвэрийг шүүхийн гаргасан шийдвэртэй адилтган үзнэ.

16 дугаар зүйл
Шүүхийн дотоод горим

Шүүх өөрийн үүргийг биелүүлэх дэгийг тодорхойлсон дотоод горимыг гаргана. Мөн маргааныг авч хэлэлцэх горимыг тогтооно.

17 дугаар зүйл
Гишүүдийн иргэний харьяалал

1. Шүүхийн гишүүд нь маргаанд оролцож буй талуудын иргэн байсан ч тэд Шүүхийн гишүүнийхээ хувьд шүүх ажиллагаанд оролцох эрхтэй.

2. Хэрэв аливаа маргааныг авч үзэж буй шүүхийн бүрэлдэхүүнд маргаанд оролцогч аль нэг талын иргэн байвал маргаанд оролцож буй нөгөө тал нь шүүхийн гишүүнээр хэн нэг хүнийг сонгон оролцуулж болно.

3. Хэрэв аль нэг маргааныг авч үзэж буй шүүхийн бүрэлдэхүүнд маргаанд оролцож буй аль ч талын иргэн байхгүй бол тал тус бүр Шүүхийн гишүүнээр хэн нэг хүнийг тус тус сонгон оролцуулж болно.

4. Уг зүйл нь энэ хавсралтын 14,15 дугаар зүйлд дурдсан танхимд хамаарна. Шүүхийн дарга талуудтай зөвшилцөж, танхимыг бүрдүүлж буй шүүхийн тодорхой тооны гишүүдэд хандаж маргаанд оролцогч талуудаас сонгогдсон шүүхийн гишүүнд байраа тавьж өгөхийг хүсч болох бөгөөд энэ нь амжилтгүй болбол талуудаас зориуд сонгосон шүүхийн гишүүдэд хүсэлтээ дахин тавина.

5. Хэрэв хэд хэдэн талууд нийтлэг нэг сонирхолтой байвал тэднийг дээрх заалт дахь зорилгын үүднээс нэг тал хэмээн үзнэ. Энэ талаар гарсан эргэлзээтэй асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

6. Энэ зүйлийн 2, 3, 4 дэх заалтын дагуу сонгогдсон гишүүд энэхүү хавсралтын 2, 8, 11 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан байна. Тэд шийдвэр гаргахад шүүхийн бусад гишүүний нэгэн адил эрхтэй байна.

18 дугаар зүйл
Шүүхийн гишүүдийн мөнгөн урамшуулал

1. Шүүхийн гишүүд нь жилд ногдох цалин болон өдөр тутмын үүргээ биелүүлсний төлөө тусгай нэмэгдэл авна. Гэхдээ шүүхийн аль ч гишүүний тусгай нэмэгдлийн нийт дүн нь жилийн цалингийн дүнгээс илүүгүй байна.

2. Шүүхийн дарга нь жилийн тусгай нэмэгдэл авна.

3. Шүүхийн орлогч дарга нь даргын үүргийг орлон гүйцэтгэсний төлөө өдөр тутам тусгай нэмэгдэл авна.

4. Шүүхийн сонгогдсон гишүүн бус харин энэ хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу сонгогдсон гишүүд нь албан үүргээ гүйцэтгэсэн өдөр тутмын мөнгөн урамшил авна.

5. Шүүхийн ажлын ачааллыг харгалзан оролцогч улсын хуралдаанаар энэхүү цалин, тусгай нэмэгдэл, урамшууллын хэмжээг үе үе өөрчлөн тогтоож байна. Гэхдээ нийт хэмжээг алба хашиж буй үед нь бууруулж болохгүй.

6. Нарийн бичгийн даргын цалингийн хэмжээг шүүхийн саналаар оролцогч улсын хуралдаанаар тогтооно.

7. Оролцогч улсын хуралдаанаас тогтоосон журамд шүүхийн гишүүд, нарийн бичгийн дарга нарыг тэтгэвэрт гарахад олгох тэтгэврийн хэмжээ болон тэдэнд замын зардлын нөхвөрийг олгох нөхцөлийг заасан байна.

8. Цалин, тусгай нэмэгдэл, урамшуулалд ямар нэг татвар ногдуулахгүй.

19 дүгээр зүйл
Шүүхийн зардал

1. Оролцогч улс болон Байгууллага нь оролцогч улсын хуралдаанаар тодорхойлсон нөхцөл, журмын дагуу шүүхийн зардлыг хариуцна.

2. Шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шилжүүлсэн маргаанд холбогдох нэг этгээд нь оролцогч улс бус эсхүл Байгууллага байвал шүүх нь тухайн талаас гарах зардлын хэмжээг тодорхойлно.

II ХЭСЭГ. ЭРХ МЭДЭЛ

20 дугаар зүйл
Шүүх нээлттэй байх

1. Шүүх нь Оролцогч улсын хувьд нээлттэй байна.

2. Шүүх нь Оролцогч улс биш боловч 11 дүгээр бүлэгт дурдсан аливаа хэрэгт холбогдох субъект, эсхүл аливаа хэрэгт холбогдох улс нь зөвшөөрсөн бөгөөд шүүхийн эрх мэдлийн хүрээнд бусад гэрээнд заасанчлан шүүхэд хэргээ хэлэлцүүлэхээр хүсэлт гаргасан субъектуудын хувьд нээлттэй байна.

21 дүгээр зүйл
Эрх

Энэхүү конвенцийн дагуу шүүхээр хэлэлцүүлэхээр ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдөл, мөн түүнчлэн шүүхийн эрх мэдэлд хамаарах бусад гэрээний дагуу шүүхээр хэлэлцүүлэхээр ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдлийг шүүх авч хэлэлцэх эрхтэй.

22 дугаар зүйл
Бусад гэрээний дагуу оруулж буй маргааныг шилжүүлэх

Энэхүү конвенцид хамаарах асуудлаар гэрээ байгуулсан бол тэдгээр оролцогч улсын зөвшөөрснөөр тухайн гэрээг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон аливаа маргааныг шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шилжүүлж болно.

23 дугаар зүйл
Хэрэглэх хууль

Шүүх бүхий л маргаан өргөдлийг 293 дугаар зүйлийн дагуу авч хэлэлцэнэ.

III ХЭСЭГ. ХЭРГИЙГ АВЧ ХЭЛЭЛЦЭХ

24 дүгээр зүйл
Хэрэг үүсгэх

1. Нөхцөл байдлаас шалтгаалан нарийн бичгийн даргатай тусгай тохиролцоо байгуулах, эсхүл түүний нэр дээр өргөдөл гаргах замаар хэргийг шүүхэд шилжүүлнэ. Аль аль тохиолдолд маргааны утга ямар тал оролцож буйг мэдэгдэх ёстой.

2. Нарийн бичгийн дарга дээр дурдсан тухай тусгай тохиролцоо, эсхүл өргөдлийн талаар сонирхогч бүх талд нэн даруй мэдэгдэнэ.
3. Нарийн бичгийн дарга энэ талаар оролцогч бүх улсад мөн мэдэгдэнэ.

25 дугаар зүйл
Түр арга хэмжээ

1. Шүүх болон далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг эрхэлсэн танхим 290 дүгээр зүйлийн дагуу түр арга хэмжээ авах эрхтэй байна.
2. Хэрэв шүүх хуралдаагүй, эсхүл хуралдаан явуулах гишүүдийг тоо цөөн байвал танхим энэ хавсралтын 15 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу хялбарчилсан журмаар хэргийг авч хэлэлцэн урьдчилсан арга хэмжээ авна. Энэ хавсралтын 15 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтыг хөндөхгүйгээр дээрх арга хэмжээг маргаанд оролцогч аль ч талын хүсэлтээр авч болно. Шүүх урьдчилсан энэ арга хэмжээг дахин хянан өөрчилж болно.

26 дугаар зүйл
Хэргийг авч үзэх

1. Хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг даргын удирдлага дор явуулах бөгөөд тэрбээр уг үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй бол түүний орлогч, хэрэв орлогч дарга уг үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй бол шүүгчдийн хамгийн ахмад нь хуралдааныг даргална.
2. Шүүх өөрөөр шийдвэрлээгүй, эсхүл талууд өөр шаардлага тавиагүй бол хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг нээлттэй явуулна.

27 дугаар зүйл
Хэргийг хөтлөн явуулах журам

Шүүх хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг ямар хэлбэрээр явуулах, талууд ямар хугацаанд өөрсдийн байр сууриа илэрхийлэх зэрэг хэргийг хөтлөн явуулах журмыг тодорхойлж бүхий л нотолгоо баримт олж авах арга хэмжээ авна.

28 дугаар зүйл
Хэрэг хэлэлцэхэд хүрэлцэн ирэхгүй байх

Хэрэв аль нэг тал нь хэргийг хэлэлцэх шүүхийн хуралдаанд хүрэлцэн ирэхгүй байх, эсхүл өөрийн байр сууриа хамгаалахгүй бол нөгөө тал нь шүүх хурлыг үргэлжлүүлэн явуулж, шийдвэрээ гаргахыг шүүхээс хүсэж болно. Талууд хүрэлцэн ирэхгүй байх, эсхүл өөрсдийн байр сууриа хамгаалахгүй байх нь Шүүх хурал явуулахад саад болохгүй. Шийдвэрээ гаргахаас өмнө баримт нотолгооны талаас нь ч, хууль эрхийн талаас нь ч авч үзсэн, тухайн маргааныг авч хэлэлцэн, шийдвэр гаргах бүрэн эрхтэй болохоо Шүүх нотолсон байна.

29 дүгээр зүйл
Олонхийн саналаар шийдвэр гаргах

1. Бүх шийдвэрийг шүүхийн гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана.
2. Хэрэв санал хоёр тэнцүү хэсэгт хуваагдвал дарга, эсхүл түүнийг орлож буй гишүүний санал шийдвэрлэгч санал болно.

30 дугаар зүйл
Шийдвэр

1. Шийдвэр гаргахдаа харгалзан үзсэн үндэслэлийг шийдвэрт тусгасан байна.
2. Шийдвэр гаргахад байлцсан гишүүдийн овог, нэрийг шийдвэрт заасан байна.

3. Шийдвэр бүхэлдээ, эсхүл түүний зарим хэсгийн талаар гишүүд нэгдмэл саналд хүрч чадаагүй байна гэж үзвэл аль ч гишүүн өөрийн саналыг илэрхийлэх эрхтэй.

4. Шийдвэрт дарга, нарийн бичгийн дарга нар гарын үсэг зурна. Шийдвэрийг маргаанд оролцогч талуудад зүй ёсоор мэдэгдсэний дараа шийдвэрийн талаар нээлттэй хуралдаан дээр зарлан мэдээлнэ.

31 дүгээр зүйл

Хэргийг авч хэлэлцэхэд оролцох хүсэлт гаргах

1. Ямар нэг хэргийг авч хэлэлцээд гаргах шийдвэр нь аль нэг оролцогч улсын хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөж болзошгүй гэж үзвэл тухайн улс нь хэргийг авч хэлэлцэхэд оролцох хүсэлтээ Шүүхэд гаргаж болно.

2. Ийм хүсэлтийг хэрхэх тухай шийдвэрийг шүүх гаргана.

3. Хэрэв тухайн хүсэлтийг хүлээн авсан бол маргааны талаарх шүүхийн аливаа шийдвэрийг, хэргийг хэлэлцэхэд оролцох хүсэлт гаргасан тухайн оролцогч улс заавал дагаж мөрдөнө.

32 дугаар зүйл

Конвенцийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдсон хэргийг хэлэлцэх хуралдаанд оролцох эрх

1. Энэхүү конвенцийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон гарсан аливаа маргааны талаар Нарийн бичгийн дарга оролцогч улсад нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй.

2. Энэхүү хавсралтын 21, 22 дугаар зүйлийн дагуу олон улсын гэрээг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдсон маргаан гарвал Нарийн бичгийн дарга энэ талаар гэрээнд оролцогч улсад мэдэгдэнэ.

3. Энэ зүйлийн 1, 2-т заасан тал тус бүр хэргийг хэлэлцэхэд оролцох эрхтэй бөгөөд ийм эрхээ хэрэгжүүлж буй тухайн тал шүүхийн шийдвэрт тусгагдсан үүргийг заавал биелүүлэх ёстой.

33 дугаар зүйл

Шийдвэр эцсийн байх болон түүнийг заавал биелүүлэх

1. Шүүхийн шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд маргаанд оролцогч түүнийг заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

2. Шийдвэрийг тухайн маргаанд оролцогч зөвхөн тэр талууд заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

3. Шийдвэрийн агуулга, хамрах хүрээний талаар маргаан гарвал аль нэг талын хүсэлтээр шүүх тайлбар өгнө.

34 дүгээр зүйл

Зардал

Шүүх өөрөөр шийдвэрлээгүй бол тал тус бүр өөр өөрийн ногдох зардлыг хариуцна.

IV ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ЁРООЛЫН АСУУДЛААРХ МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ТАНХИМ

35 дугаар зүйл

Бүрэлдэхүүн

1. Энэ хавсралтын 14 дүгээр зүйлд заасан далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхим нь шүүхийн гишүүдийн олонхийн саналаар тэдний дундаас сонгогдсон 11 гишүүдээс бүрдэнэ.

2. Танхимын гишүүдийг сонгохдоо дэлхийн эрх зүйн гол гол тогтолцоо болон газар зүйн тэгш төлөөллийг харгалзана. Байгууллагын Ассамблей нь ийм төлөөллийг бүрдүүлэх талаар ерөнхий зөвлөмж гаргаж болно.

3. Танхимын гишүүд нь 3 жилийн хугацаагаар сонгогдох бөгөөд улиран сонгогдож болно.

4. Танхим нь даргыг өөрийн гишүүдийн дундаас танхимаас тодорхойлсон хугацаагаар сонгоно.

5. Гишүүдийн 3 жилийн хугацаа дуусах үед ямар нэгэн хэрэг шийдвэрлэгдээгүй үлдвэл тухайн хэргийг танхим анхны бүрэлдэхүүнээр шийдвэрлэж дуусгана.

6. Танхимд сул орон тоо гарвал шүүх өөрийн гишүүдийн дундаас хэн нэгийг нь өмнөх гишүүний үлдсэн хугацаанд ажиллуулахаар сонгоно.

7. Шүүхээс сонгосон 7 гишүүн хүрэлцэн ирсэн тохиолдолд танхимын хурлыг хүчинтэйд тооцно.

36 дугаар зүйл **Ad hog танхимууд**

1. Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхим нь 188 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн "b"-д заасны дагуу ямар нэг тодорхой хэргийг авч хэлэлцэх тусгай танхимыг өөрийн гишүүдийн дундаас сонгосон 3 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулна. *Ad hog* танхимын бүрэлдэхүүнийг Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхим талуудын зөвшөөрснөөр тогтооно.

2. Хэрэв талууд *Ad hog* танхимын бүрэлдэхүүнийг хүлээн зөвшөөрөхгүй бол тал тус бүр нэг нэг гишүүнийг томилох бөгөөд гурав дахь гишүүнийг хоорондоо зөвшилцөн томилно. Хэрэв талууд зөвшилцөлд хүрэхгүй байх, эсхүл аль нэг тал нь гишүүнээ томилохгүй бол далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхимын дарга талуудтай зөвлөлдсөний үндсэн дээр хийгдээгүй томилолтуудыг өөрийн гишүүдийн дундаас нэн даруй хийнэ.

3. *Ad hog* танхимын гишүүд нь маргаанд оролцогч аль нэг талд алба хашдаг, эсхүл аль нэг талын иргэн байж болохгүй.

37 дугаар зүйл **Нээлттэй байх**

Танхим нь оролцогч улс, Байгууллага болон 11 бүлгийн V хэсэгт заасан бусад субъектын хувьд нээлттэй байна.

38 дугаар зүйл **Хууль хэрэглэх**

293 дугаар зүйлд зааснаас гадна танхим дараахь дүрмийг дагаж мөрдөнө.

Үүнд:

- a) энэхүү конвенцийн дагуу батлан гаргасан Байгууллагын дүрэм, горим;
- b) бүсэд үйл ажиллагаа явуулах тухай гэрээний нөхцөл, ийм гэрээтэй холбогдуулан гаргасан шийдвэр.

39 дүгээр зүйл **Танхимын шийдвэрийн биелэлтийг хангах**

Танхимын шийдвэрийг оролцогч улсууд нутаг дэвсгэртээ өөрийн улсын шүүхийн дээд байгууллагын шийдвэр, захирамжтай адилтган үзэж, дагаж биелүүлнэ.

40 дүгээр зүйл **Энэхүү Хавсралтын бусад хэсгийн заалтыг хэрэглэх**

1. Энэ хэсгийн заалттай зөрчилдөхгүй бол уг хавсралтын бусад хэсгийн заалтыг танхимын хувьд хэрэглэж болно.

2. Танхим зөвлөмж гаргахтай холбогдсон өөрийн үүргээ гүйцэтгэхдээ шүүхээр хэргийг авч хэлэлцэхэд хамаарах энэхүү хавсралтын шаардлагатай гэж үзсэн заалтуудыг удирдлага болгоно.

V ХЭСЭГ. НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ

41 дүгээр зүйл **Нэмэлт, өөрчлөлт**

1. Энэхүү хавсралтын IV хэсгээс бусад хэсэгт зөвхөн 313 дугаар зүйлийн дагуу, эсхүл энэхүү конвенцийн дагуу зарлан хуралдуулсан бага хурлын үеэр нийтийн тохиролцоогоор тохиролцсон үед л нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болно.

2. IV хэсэгт оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг зөвхөн 314 дүгээр зүйлийн дагуу хийнэ.

3. Шүүх 1, 2 дахь заалтын дагуу оролцогч улсад бичгээр мэдэгдэх замаар шаардлагатай гэж үзсэн нэмэлт, өөрчлөлтийг дүрэмдээ оруулах санал тавьж болно.

VII ХАВСРАЛТ. АРБИТРЫН ШҮҮХ

1 дүгээр зүйл **Хэрэг мэдүүлэх**

Маргаанд оролцогч аль нэг тал 15 дугаар бүлгийн заалтыг дагаж мөрдөхийн сацуу маргаанд оролцогч нөгөө тал, эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэх замаар маргааныг энэхүү хавсралтад заасан арбитрын шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шилжүүлж болно. Мэдэгдэлд гомдлын талаар болон гомдол гаргах болсон үндэслэлээ заасан байна.

2 дугаар зүйл **Арбитрын шүүгчдийн нэрсийн жагсаалт**

1. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга арбитрын шүүгчдийн нэрсийн жагсаалтыг гаргаж хөтөлнө. Оролцогч улс бүр далайн асуудлаар туршлага эзэмшсэн нэр хүндтэй, үнэнч шударга дөрвөн шүүгчийг томилох эрхтэй. Ийнхүү томилогдсон хүмүүсийг нэрсийн жагсаалтад оруулна.

2. Аль нэг оролцогч улс дөрөв хүрэхгүй тооны шүүгчийг томилсон бол тухайн улс шаардлагатай тооны нэмэлт томилолтыг хийх эрхтэй.

3. Нэрсийн жагсаалтад байгаа аль нэг шүүгчийн нэрийг тухайн томилсон улс нь эргүүлэн аваагүй бол шүүгчийн нэр нь нэрсийн жагсаалтад хэвээр үлдэх бөгөөд гишүүнээр нь сонгогдсон арбитрын аливаа шүүхэд хэргийг хэлэлцэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл **Арбитрын шүүхийг үүсгэн байгуулах**

Энэхүү хавсралтын дагуу хэргийг авч хэлэлцэх зорилгоор хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын шүүхийг дараахь журмаар байгуулна:

a) "j" заалтын дагуу шүүх нь таван гишүүнээс бүрдэнэ;

b) хэрэг мэдүүлсэн тал энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас нэг шүүгчийг томилох бөгөөд тэрбээр тухайн талын иргэн байж болно. Энэхүү хавсралтын 1 -д заасны дагуу ийнхүү томилсон тухайгаа мэдэгдэлд тусгана;

c) маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсанаар мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор нэг шүүгчийг томилох бөгөөд тэрбээр тухайн талын иргэн байж болно. Заасан хугацаанд томилолт хийгдээгүй бол хэрэг мэдүүлсэн тал томилох хугацаа дууссанаас хойш хоёр долоо хоногийн дотор "e" заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт тавьж болно;

d) үлдсэн гурван гишүүнийг талууд тохиролцон томилно. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол нэрсийн жагсаалтаас дээрх гишүүдийг томилох бөгөөд тэд гуравдагч улсын иргэд байна. Талууд энэ гурван гишүүний дундаас аль нэгийг нь

шүүхийн даргаар томилно. Энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдлийг хүлээн авснаас 60 хоногийн дотор харилцан тохиролцож нэг, эсхүл түүнээс дээш гишүүнийг, эсхүл даргыг томилж чадахгүй бол “е” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт аль нэг тал тавьж болно. Энэ хүсэлтийг дээр заасан 60 хоногийн хугацаа дууссанаас хойш 2 долоо хоногийн дотор тавина;

е) хэрэв талууд “с”, “d” заалтуудын дагуу томилолтыг талуудын сонгосон ямар нэг хувь хүн, эсхүл гуравдагч улсаар хийлгэхээр тохиролцоогүй бол тухайн томилолтыг далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн дарга хийнэ. Хэрэв шүүхийн дарга энэ заалтын дагуу томилолт хийх боломжгүй, эсхүл маргаанд оролцогч аль нэг талын иргэн бол далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн удаах албан тушаалын гишүүн бөгөөд маргаанд оролцогч талын иргэн бус хүн тухайн томилолтыг хийнэ. Энэ заалтад дурдсан томилолтыг энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас, талуудтай зөвшилцсөний үндсэн дээр хүсэлт хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор хийнэ. Ийнхүү томилогдсон гишүүд нь өөр өөр улсын иргэн байх бөгөөд маргаанд оролцогч талуудын аль нэгний албан үүргийг гүйцэтгэх ёсгүй. Тэд маргаанд оролцогч талуудын иргэн бус байхаас гадна тэдний нутаг дэвсгэрт байнга оршин суухгүй;

f) сул орон тоог анх хүн томилох журмын дагуу нөхнө;

g) сонирхол нийцэж буй талууд харилцан тохирч хамтран нэг шүүгчийг томилж болно. Хэрэв хэд хэдэн тал өөр өөр сонирхолтой, эсхүл адил сонирхолтой байх талаар зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол тал тус бүр нэг, нэг шүүгчийг томилно. Тал тус бүрийн томилсон шүүгчдийн тоо нь талууд хамтран томилсон шүүгчдийн тооноос нэгээр доогуур байх ёстой;

h) хоёроос олон тал маргаанд оролцож буй бол тэд “a”-аас “f”-д заасан заалтыг аль болох бүрэн хэмжээгээр дагаж мөрдөнө.

4 дүгээр зүйл

Арбитрын шүүхийн үүрэг

Энэ хавсралтын 3 дугаар зүйлийг үндэслэн байгуулагдсан арбитрын шүүх нь энэ хавсралт болон энэхүү конвенцийн заалтын дагуу үүргээ гүйцэтгэнэ.

5 дугаар зүйл

Журам

Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын шүүх үйл ажиллагааныхаа журмыг өөрөө тогтооно. Гэхдээ аливаа хэргийг хэлэлцүүлэх, нотолгоо баримт гаргах боломжийг талуудад уг журмаар олгосон байна.

6 дугаар зүйл

Маргаанд оролцогч талуудын үүрэг

Маргаанд оролцогч талууд нь арбитрын шүүхийн үйл ажиллагааг өөрийн хууль тогтоомжийн боломжтой бүхий л арга хэлбэрээр дэмжинэ. Тухайлбал:

a) хэрэгт холбогдох бүх баримт болон мэдээллийг арбитрын шүүхэд өгөх;

b) шаардлагатай тохиолдолд гэрч, шинжээч дуудах, тэдний мэдүүлгийг авах болон хэрэгт хамаатай газарт очих зэрэг бололцоогоор хангах.

7 дугаар зүйл

Зардал

Хэргийн ямар нэг онцгой байдалтай холбогдуулан арбитрын шүүх өөр шийдвэр гаргаагүй бол арбитрын шүүхийн зардал, гишүүдэд өгөх цалин хөлсийг маргаанд оролцогч талууд хариуцна.

8 дугаар зүйл

Шийдвэрийг олонхийн саналаар гаргах нөхцөл

Арбитрын шүүх шийдвэрээ гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана. Гишүүдийн тэн хагасаас цөөнх нь санал хураалтад оролцохгүй байх, эсхүл түдгэлзэх нь арбитрын шүүхийн шийдвэр гаргахад саад болохгүй. Санал адил тэнцүү хуваагдах тохиолдолд даргын санал шийдвэрлэх үүрэгтэй байна.

9 дүгээр зүйл

Хүрэлцэн ирэхгүй байх

Хэрэв маргаанд оролцогч аль нэг тал нь арбитрын шүүхийн ажиллагаанд хүрэлцэн ирээгүй байх, эсхүл байр сууриа хамгаалахгүй бол нөгөө тал нь шүүхийн ажиллагааг үргэлжлүүлэн явуулж шийдвэр гаргахыг шүүхээс хүсч болно. Талууд шүүхийн ажиллагаанд хүрэлцэн ирэхгүй байх, байр сууриа хамгаалахгүй байх нь шүүх хурал явуулахад саад болохгүй. Шийдвэрээ гаргахаас өмнө баримт нотолгооны талаас нь ч, хууль эрхийн талаас нь ч авч үзсэн, тухайн маргааныг авч хэлэлцэн, шийдвэр гаргах бүрэн эрхтэй болохоо шүүх нотолсон байна.

10 дугаар зүйл

Шийдвэр

Арбитрын шүүхийн шийдвэр нь зөвхөн маргалдаж буй сэдвээр хязгаарлагдах бөгөөд түүнд тухайн шийдвэр гаргасан үндэслэл, оролцсон гишүүдийн овог нэр, огноог зааж өгнө. Арбитрын шүүхийн аль ч гишүүн тухайн шийдвэрт өөрийн онцлог гэж үзсэн саналыг хавсаргаж болно.

11 дүгээр зүйл

Эцсийн шийдвэр

Шийдвэрийн талаар гомдол мэдүүлэх журмын талаар талууд урьдчилан тохиролцоогүй бол шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд давж заалдах ёсгүй. Маргаанд оролцогч талууд шийдвэрийг биелүүлэх үүрэгтэй.

12 дугаар зүйл

Шийдвэрийг тайлбарлах, хэрэгжүүлэх

1. Шийдвэрийг тайлбарлах, эсхүл хэрэгжүүлэх арга замын талаар маргаанд оролцогч талуудын хооронд гарч болох аливаа санал зөрүүтэй асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр аль нэг талын хүсэлтээр тухайн шийдвэр гаргасан тэр шүүхэд шилжүүлж болно. Шүүхийн гишүүдийн орон тоо суларвал, түүнийг шүүхийн гишүүнээр анх хүн томилох журмын дагуу нөхөн томилно.

2. Маргаанд оролцогч талууд тохиролцвол аливаа ийм санал зөрүү асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр 287 дугаар зүйлийн дагуу өөр шүүхэд шилжүүлж болно.

13 дугаар зүйл

Оролцогч улс бүр субъектын хувьд заалтыг хэрэглэх

Энэ хавсралтын заалтуудыг оролцогч улс бус субъектууд оролцсон аливаа маргааны хувьд нэг адил хэрэглэнэ.

VIII ХАВСРАЛТ. АРБИТРЫН ТУСГАЙ ШҮҮХ

1 дүгээр зүйл Хэрэг мэдүүлэх

15 дугаар бүлгийн заалтыг хэрэгжүүлэхдээ маргаанд оролцогч аль ч тал 1) загас агнуур, 2) далайн байгаль орчныг хамгаалах, 3) далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийх, 4) далайн тээвэр хийх, түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайг бохирдохоос сэргийлэхтэй холбогдол бүхий энэхүү конвенцийн заалтыг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарсан маргааныг шийдвэрлүүлэхээр энэ хавсралтад заасан арбитрын тусгай шүүхэд шилжүүлж болно. Гэхдээ нөгөө талдаа урьдчилан бичгээр мэдэгдэх ёстой. Мэдэгдэлд гомдлын талаар болон гомдол гаргах шалтгааны талаар дурдана.

2 дугаар зүйл Шинжээчдийн нэрсийн жагсаалт

Дараахь асуудал бүрт нэрсийн жагсаалт гарган хөтөлнө:

1) загас агнуур, 2) далайн байгаль орчныг хамгаалах, 3) далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийх, 4) далайн тээвэр хийх түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далай бохирдох зэрэг болно.

1. загас агнуурын асуудлын хувьд - Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүнс, хөдөө аж ахуйн Байгууллага, далайн байгаль орчныг хамгаалах асуудлын хувьд - Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын хүрээлэн буй орчны хөтөлбөр, далайн шинжлэх ухааны судалгааны ажил явуулах асуудлын хувьд - далай судлалын засгийн газар хоорондын хороо, далайн тээвэр хийх, хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайн байгаль орчин бохирдох асуудлын хувьд - олон улсын далайн байгууллага, эсхүл дээрх байгууллага, хөтөлбөр, хорооны салбар байгууллагууд шинжээчдийн нэрсийн жагсаалтыг тус тус гаргана.

2. Оролцогч улс бүр асуудал тус бүрийн хувьд тухайн салбарын эрх зүй, шинжлэх ухаан, техникийн талын өндөр мэдлэг, нэр хүндтэй, үнэнч, шударга 2 шинжээч томилох эрхтэй. Ийнхүү томилогдсон хүмүүсийн нэрсийн жагсаалтад оруулна.

3. Оролцогч аль нэг улсын томилсон нэрсийн жагсаалтад оруулсан шинжээчийн тоо хоёроос цөөн байвал тухайн улс шаардлагатай тооны шинжээчийг нөхөн томилох эрх эдэлнэ.

4. Нэрсийн жагсаалтад байгаа аль нэг шүүгчийн нэрийг тухайн томилсон улс нь эргүүлэн аваагүй бол шүүгчийн нэр нь нэрсийн жагсаалтад хэвээр үлдэх бөгөөд гишүүнээр нь сонгогдсон арбитрын аливаа тусгай шүүхэд хэргийг хэлэлцэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл Арбитрын тусгай шүүх үүсгэн байгуулах

Энэ хавсралтын дагуу хэргийг авч хэлэлцэх зорилгоор хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын тусгай шүүхийг дараахь журмаар байгуулна:

- a) “j” заалтын дагуу тусгай шүүх нь таван гишүүнээс бүрдэнэ;
- b) хэрэг мэдүүлсэн тал энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас хоёр шүүгчийг томилох бөгөөд нэг нь тухайн талын иргэн байж болно. Энэ хавсралтын 1 дэх хэсэгт заасны дагуу ийнхүү томилсон тухайгаа мэдэгдэлд тусгана;
- c) маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсанаар мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор хоёр шүүгчийг томилох бөгөөд нэг нь тухайн талын иргэн байж болно. Заасан хугацаанд томилолт хийгдээгүй бол хэрэг мэдүүлсэн тал томилох хугацаа дууссанаас хойш хоёр долоо хоногийн дотор “e” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт тавьж болно;
- d) арбитрын тусгай шүүхийн даргыг талууд тохиролцон томилно. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол нэрсийн жагсаалтаас даргыг томилох бөгөөд тэрээр

гуравдагч улсын иргэн байна. Энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдлийг хүлээн авснаас 30 хоногийн дотор өөр хоорондоо тохиролцон даргыг томилж чадахгүй бол “е” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт аль нэг тал тавьж болно. Энэ хүсэлтийг дээр заасан 30 хоногийн хугацаа дууссанаас хойш 2 долоо хоногийн дотор тавина;

е) хэрэв талууд “с” болон “d” заалтуудын дагуу томилолтыг талуудын сонгосон ямар нэг хувь хүн, эсхүл гуравдагч улсаар хийлгэхээр тохиролцоогүй бол тухайн томилолтыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга хийнэ. Энэ заалтад дурдсан томилолтыг энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас, талуудтай болон зохих олон улсын байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр хийнэ. Ийнхүү томилогдсон гишүүд нь өөр өөр улсын иргэн байх бөгөөд маргаанд оролцогч талуудын аль нэгний албан үүргийг гүйцэтгэх ёсгүй. Тэд маргаанд оролцогч талуудын иргэн бус байхаас гадна тэдний нутаг дэвсгэрт байнга оршин суухгүй;

ф) сул орон тоог анх хүн томилох журмын дагуу нөхнө;

г) сонирхол нийцэж буй талууд харилцан тохирч хамтран хоёр шүүгчийг томилж болно. Хэрэв хэд хэдэн тал өөр өөрийн сонирхолтой эсхүл адил сонирхолтой байх талаар зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол тал тус бүр нэг нэг шүүгчийг томилно;

h) хоёроос олон тал маргаанд оролцож буй бол тэд “a”-аас “f”-д заасан заалтыг аль болох бүрэн хэмжээгээр дагаж мөрдөнө.

4 дүгээр зүйл Нийтлэг заалт

7 дугаар хавсралтын 4-өөс 13 дугаар зүйлийг энэ хавсралтын дагуу арбитрын тусгай шүүхийн хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

5 дугаар зүйл Баримт бүрдүүлэх

1. Маргаанд оролцогч аль ч тал 1) загас агнуур, 2) далайн байгаль орчныг хамгаалах, 3) далайн шинжлэх ухааны судалгаа хийх, 4) далайн тээвэр хийх, түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайг бохирдуулахаас сэргийлэхтэй холбоотой энэхүү конвенцийн бүхий заалтыг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарсан маргааныг шийдвэрлүүлэхээр энэ хавсралтын 3 дугаар зүйлийн дагуу маргаанд оролцогч талууд байгуулагдсан арбитрын тусгай шүүхээс маргаан үүссэн шалтгаан, мөрдөн байцаалт явуулахыг хүсч болно.

2. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын тусгай шүүхийн тогтоосон баримт нотолгоог 1 дэх заалтын дагуу талууд зөвшөөрсөн гэж үзнэ.

3. Маргаанд оролцогч талуудын хүсэлтээр арбитрын тусгай шүүх зөвлөмж гаргаж болно. Үүнийг тухайн талууд заавал биелүүлэх албагүй ч энэ нь үүссэн маргааныг авч хэлэлцэх үндэс болох юм.

4. Хэрэв талууд өөрөөр тогтоогүй бол 2 дахь заалтыг биелүүлэхийн хамт арбитрын тусгай шүүх энэ хавсралтын заалтын хүрээнд ажиллана.

IX ХАВСРАЛТ. ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ОРОЛЦОО

1 дүгээр зүйл ”Олон улсын байгууллага” гэдэг нэр томъёог хэрэглэх

Энэхүү конвенцийн 305 дугаар зүйл болон энэ хавсралтын зорилгод “олон улсын байгууллага” гэж улсаас байгуулсан Засгийн газар хоорондын байгууллагыг хэлнэ. Гэхдээ олон улсын байгууллагын гишүүн улс нь энэхүү конвенцоор зохицуулах асуудал, түүнчлэн ийм асуудлаар гэрээ байгуулах бүрэн эрхтэй байна.

2 дугаар зүйл

Гарын үсэг зурах

Хэрэв олон улсын байгууллагын олонх гишүүн уг конвенцид гарын үсэг зурсан бол тус Байгууллага мөн энэхүү конвенцид гарын үсэг зурж болно. Гарын үсэг зурахдаа тухайн олон улсын байгууллага энэхүү конвенцид гарын үсэг зурсан гишүүн улсаас энэ конвенцоор зохицуулагдах асуудлын талаар ямар бүрэн эрх эдлэх эрх олгосон, энэ эрхийн хамрах хүрээний талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

3 дугаар зүйл

Батлах, нэгдэн орох

1. Гишүүн улсын олонх нь энэхүү конвенцийг соёрхон баталсан батламж жуух бичиг болон түүнд нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн бол олон улсын байгууллага мөн албан ёсоор баталсан, нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгч болно.

2. Энэ байгууллагын хадгалуулахаар өгсөн баримт бичиг нь уг хавсралтын 4, 5 дугаар зүйлд заасан үүрэг, мэдэгдлийг агуулсан байна.

4 дүгээр зүйл

Оролцох нөхцөл, эрх, үүрэг

1. Олон улсын байгууллагаас албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орох тухай хадгалуулахаар өгсөн баримт бичигт энэхүү конвенцид оролцогч бөгөөд өөрийн гишүүн улсаас олгосон бүрэн эрх үүргийн талаар тусгасан байна.

2. Олон улсын байгууллага нь энэ хавсралтын 5 дугаар зүйлд заасан мэдэгдэл, захидал, мэдээлэлд дурдсан өөрийн бүрэн эрхийн хэмжээний хүрээнд энэхүү конвенцид оролцогч болно.

3. Олон улсын байгууллага энэхүү конвенцид оролцогч улсын хүлээсэн эрх, үүргийг өөрийн гишүүн улсын олгосон бүрэн эрхийн хүрээнд гүйцэтгэж биелүүлэх ёстой. Олон улсын тухайн байгууллагын гишүүн улс нь уг байгууллагад олгосон бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхгүй.

4. Олон улсын байгууллагын ийнхүү конвенцид оролцогч болох нь энэхүү конвенцид оролцогч бөгөөд өөрийн гишүүн улсын төлөөлөл болон шийдвэр гаргахад нөлөөлөхгүй болно.

5. Олон улсын байгууллагын энэхүү конвенцид оролцогч болох нь энэхүү конвенцоор олгож буй эрхийг Оролцогч бус, гэхдээ өөрийн гишүүн улсын хувьд олгохгүй.

6. Энэхүү конвенцийн дагуу олон улсын байгууллагын хүлээсэн үүрэг нь тухайн байгууллагыг үүсгэн байгуулсан хэлэлцээр, эсхүл бусад ямар нэг эрх зүйн актаар түүний хүлээсэн үүрэгтэй зөрчилдвөл энэхүү конвенцийн дагуу хүлээсэн үүргийг давуу хүчинтэйд үзнэ.

5 дугаар зүйл

Мэдэгдэл, захидал, мэдээлэл

1. Олон улсын байгууллагын энэхүү конвенцийг албан ёсны баталсан, эсхүл түүнд нэгдэн орсон тухай баримт бичигт энэхүү конвенцид оролцогч бөгөөд тухайн байгууллагын гишүүн улсаас энэхүү конвенцоор зохицуулагдах асуудлуудын талаар ямар бүрэн эрх эдлэх эрх олгосон талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

2. Олон улсын байгууллагын гишүүн улс энэхүү конвенцийг соёрхон баталсан, эсхүл түүнд нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгөхдөө энэхүү конвенцоор зохицуулагдах асуудлуудын талаар тухайн байгууллагад ямар бүрэн эрх олгосон талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

3. Энэхүү конвенцид Оролцогч бөгөөд олон улсын байгууллагын гишүүн улс уг конвенцоор зохицуулагдах бүхий л асуудлын хувьд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх эрхтэй. Харин

тэд энэ зүйлийн дагуу олон улсын байгууллагад бүрэн эрх олгохдоо тодорхой асуудлын талаар мэдэгдэл хийгээгүй, захидал, мэдээлэл өгөөгүй байх учиртай.

4. Олон улсын байгууллага түүний гишүүд энэхүү конвенцид оролцогч бол 1 болон 2-т заасан мэдэгдэлд дурдсаны дагуу өөр хоорондын бүрэн эрхийн ялгаа, шинээр оруулсан өөрчлөлтийн талаар энэхүү конвенцийг эх хадгалагчид нэн даруй мэдэгдэж байна.

5. Оролцогч аль ч улс энэ конвенцид оролцогч олон улсын байгууллага болон түүний гишүүдээс тодорхой ямар нэг асуудлаар хэн нь ямар бүрэн эрх эдэлдэг тухай мэдээлэл өгөхийг хүсч болно. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсууд ийм хүсэлтийн хариуг даруй өгөх ёстой. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улс ийм мэдээллийг мөн өөрсдийн санаачилгаар өгч болно.

6. Энэ зүйлд заасан мэдэгдэл, захидал, мэдээлэлд олгогдсон бүрэн эрх, түүний хамрах хүрээг тодорхой заасан байна.

6 дугаар зүйл

Хариуцлага

1. Энэ хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу бүрэн эрх эдлэх оролцогч нар энэхүү конвенцийн дагуу хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй бол, эсхүл конвенцийг аливаа өөр хэлбэрээр зөрчвөл хариуцлага хүлээнэ.

2. Оролцогч аль ч улс нь энэхүү конвенцид оролцогч олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсаас тодорхой ямар нэг асуудлаар хэн нь ямар хариуцлага хүлээх тухай мэдээлэл өгөхийг хүсч болно. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсууд нь ийм хүсэлтийн хариуг өгөх ёстой. Хүсэлтийн хариуг саатуулсан, эсхүл зөрчилтэй мэдээлэл өгсөн бол хамтын хариуцлага хүлээнэ.

7 дугаар зүйл

Маргааныг зохицуулах

1. Албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгөх үедээ, эсхүл дараа нь олон улсын байгууллага 287 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн “а”, “с” ба “d” заалтын дагуу энэхүү конвенцийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон гарч болох маргааныг зохицуулах нэг буюу хэд хэдэн арга хэлбэрийг бичгээр мэдэгдэх замаар сонгон авч болно.

2. 15 дугаар бүлгийн заалтыг энэхүү конвенцид оролцогчид түүний дотор олон улсын байгууллага нэг буюу түүнээс дээш тооны гишүүн оролцсон аливаа маргааны хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

3. Олон улсын байгууллага болон түүний нэг буюу түүнээс дээш тооны гишүүн улсууд, эсхүл адил сонирхолтой улсууд маргаанд нэг тал болон орж байгаа бол олон улсын байгууллага тухайн гишүүн улсын маргаан шийдвэрлэх журмыг баримтлах бөгөөд хэрэв гишүүн улс нь 287 дугаар зүйлийн дагуу зөвхөн Олон улсын шүүхийг сонгон авсан бол тухайн олон улсын байгууллага, гишүүн улсууд, хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол 7 дугаар хавсралтын дагуу арбитрын шүүхийг сонгосон гэж үзнэ.

8 дугаар зүйл

17 дугаар бүлгийг хэрэглэх

Дор дурдсанаас бусад тохиолдолд 17 дугаар бүлгийг зохих өөрчлөлтэйгээр олон улсын байгууллагын хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

a) 308 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтыг хэрэглэхдээ олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг харгалзахгүй;

b)

i) олон улсын байгууллага нь нэмэлт, өөрчлөлт оруулахтай холбогдсон бүхий л асуудалд энэ хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу эдлэх бүрэн эрхийн нэгэн адил эрхтэйгээр 312-315 дугаар зүйлийг хэрэглэнэ;

ii) энэ конвенцийн 5 дугаар зүйлийн дагуу бүхий л асуудлаар олон улсын байгууллагын эдлэх бүрэн эрх, нэмэлт, өөрчлөлтийг зөвшөөрсөн тухай олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан буюу нэгдэн орсон баримт бичгийг 316 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь заалтын зорилгод энэхүү конвенцид оролцогч улс бөгөөд тухайн байгууллагын гишүүн улс тус бүрийн батламж жуух бичиг, эсхүл нэгдэн орсон баримт бичиг хэмээн адилтган үзнэ;
iii) олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орсон баримт бичгийг бусад нэмэлт, өөрчлөлттэй холбогдсон 316 дугаар зүйлийн 1 болон 2 дахь заалтыг хэрэглэх үед харгалзаж үзэхгүй.

с)

i) хэрэв гишүүн аль нэг улс нь энэ конвенцид оролцогч улс бөгөөд тухайн байгууллага энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангаж байна гэж үзвэл олон улсын байгууллага энэхүү конвенцийг 317 дугаар зүйлийн дагуу цуцлахгүй байж болно;
ii) гишүүн бүх улс энэ конвенцид оролцогч улс бус болсон, эсхүл тухайн байгууллага энэ хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг цаашид хангаж чадахгүй гэж үзвэл олон улсын байгууллага энэхүү конвенцийг цуцалж болно. Ийм цуцлалтыг нэн даруй хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.